נעזאַמעלטע דראַמען

פון

פרץ הירשביין

פיערטער באנד.

אַרויסגעגעבען פון די ליטעראַריש־דראַמאַטישע פעראיינען אין אַמעריקא.
ניו־יאָרק 1916.

Copyright by Peretz Hirschbein
1916

אינהאלט פון פיערטען באנד:

חוה

נבלה

די ערד

צווישען טאָג און נאַכט

אויפ'ן שויד וועג

חוה

פערזאנען:

א ל י ה, א דארף־שניידער.

מ נ ו ח ה, זיין ווייב.

י ו א ל, זייער זוהן.

ח ו ה, מנוחה'ס א פליטעניצע, א יתומה.

ד ע ר ר ב.

ז ל מ ן, גבאי.

נ א ל ד ע, א שכן'טע

ח י י ם ' ט ש ע

ב ע ר ט ש ע

נ ח ו ם ' ט ש ע

ערשטער אקט.

ביי אליה דעם שניידער.

א שמאָלער, נידריגער ציטער. צוויי קליינע פענסטער־לער אין דער רעכטער וואַנד. לינקס — א טיר אויף דער גאַס אַרויס. דאָס טעבעל בעשטעהט פון א טיש, א פּאָר בענק־לער, א גראַטקע, א פּאָליצע מיט פערשטויבטע ספרים א. ד. ג. אין הינטער־גרונד זעהט זיך א צוויי־טער ציטער שעהנער אויס־געהויבט. די טיר, מיט א גלעזערנע שויבעל, איז אָפּען און עס זעהט זיך א פּלייצקע פון א הילצערנע בעט. ביים זויט א פענסטער און נעבען איהם א טישעל. פּאר נאַכט. סוף זומער.

א ל י ה

זיצט ביים טיש, וואָס שטעהט נעבען פענסטער און נעהט א פּוי־ערשע סערמיגע. ס׳ווערט טונקעלער און איהם איז שווער צו נעהען, ווישט ער דעם טוי פון די שויבען אונטערברוטענדיג א ניגון׳דיל.

מ נ ו ח ה

קומט אַריין פון דער גאַס. אויפ׳ן קאָפּ א טוך. זי טראָגט א בגד אויפ׳ן האַנד. צו אליה׳ן:

וואָס בלענדסטו זיך די אויגען? וועסט מאַרגען ענדיגען.

א ל י ה

וואָס טראָגסטו אַזוינס?

מ נ ו ח ה

צו פערריכטען. א נו ארבה, טרעף וועמעס עס איז? בעווייזט איהם אין שלטען קאפּטען.

א ל י ה

אטלעס! כ׳קען שווערען — דעם רב׳ס שבת׳דיגער אויבער־בגד — צו פערריכטען?

מ נ ו ח ה

אין די עלענבויגענס אויסגעריבען... פרעגסטו גאָר נישט ווי איך קום אהין?

א ל י ה

כ׳טראכט עס טאקע.

מ נ ו ח ה

צופריעדען.

פרעג שוין בעסער גאָר נישט.

א ל י ה

מסתמא יואל, וואָס?

מ נ ו ח ה

איך בין פערבייגענאנגען דאָס בית־מדרש געסל, הער איך מען רופט: „מנוחה! מנוחה!" כ׳קוק מיר אום — די רבי׳צין שטעהט אין פענסטער און רופט. כ׳האָב מיר פערשעמט: אזא הילוך ווי איך געה; טאָמער פרעמדע מענשען דאָרט.

א ל י ה

וואָס זשע האָט זי דיך געדארפט?

מ נ ו ח ה

הערסטו דאָך. רוימט זי מיר איין א סוד אין אויער, אז יואל איז דאָרט ביי זיי. שוין אפשר זעקס שעה זיצט ער פערשפארט מיט׳ן רב אין איין חדר און לערנען. נו וואָס זאָגסטו, אליה?

א ל י ה

וואָס זאל איך זאָגען? וואָס קען א פראָסטער מענש זאָגען? ער בלייבט א וויילע שטיל, א צופריעדענער שמייכעל צוגיסט זיך איהם אויף זיין פנים. בעקוקט נאָך אמאל דעם רב׳ס בגד. דעם רב׳ס שבת־דיגער מלבוש... ווייסט אז אין דעם מלבוש געהט ער שבת צו דער תורה?

מ נ ו ח ה

איך בין דאָרט א וויילע געשטאַנען. כ'האָב געהערט זייער ביי־דענס קול. ער האָט דעם רב איבערגעשריען. אזוי ווי מיט אַ היי־זעריגקייט האָט ער גערעדט; אזוי צוהיצט און דער רב האָט אלץ פער'גאַפ'ט אונטערגעכאַפּט: „יאָ, און וואָס ווייטער, וואָס ווייטער"...

א ל י ה

קענסטו אפשר כאָטש אַ פּאָר ווערטער איבערזאָגען פון זייער לערנען?

מ נ ו ח ה

ווי רעדסטו אַזאַ נאַרישקייט? ווי קום איך דערצו?

א ל י ה

און וואָס האָט די רבי'צין גערעדט צו דיר?

מ נ ו ח ה

קענסט זיך גאָר ניט פאָרשטעלען ווי זי האָט גערעדט מיט מיר... טאַקע עפּעס פון גאַנצען האַרצען. געזעהן ווי אַ מענש ווינשט מיר גוטס.

א ל י ה

טאָ צינד מיר טאַקע אָן דעם לאָמפּ.

מ נ ו ח ה

זי צינדט אָן דעם הענג־לעמפּעל, וואָס ביי אליה'ן איבער'ן טיש.

„געבענשט זאָל זיין די מאַמע" — האָט זי געזאָגט פון רב'ס וועגען.

א ל י ה

בעקוקט פאר'ן לאָמפּ די קאַפּאָטע.

אַטלעס, ווי עס גלאַנצט! זעהסטו, מנוחה, אין די עלענבויגענס דורכגעריסען; פון קלערען קומט עס! שטענדיג אָנגעשפּארט דעם קאָפּ אויף די הענד.

מ נ ו ח ה

דער רב מוז האָבען אַ גרויסען שטערן... און יואל'ס שטערן... הערסט, אליה, מיר דוכט זיך צייטענווייז, יואל'ס שטערן לייכט...

די שבינה זאל עס לייכטען? וואס זאגסטו, אליה?

א ל י ה

איז פאר'עסק'ט מיט דער קאפאטע.

ווי דין דער אטלעס איז! דינער נאך ווי זייד. געוואוינט צו האל־טען צווישען די פינגער פויערשע סערמיגעס... הערסט, מנוחה? מען וועט בעראפען קויפען גאר אנדערע נאדלען. ס'איז ביי מיר גאר אזא דינע נאדעל ניטא. ס'מוז נאך געווים זיין דער חופה־מלבוש. רבנים צו דער חופה נעהט מען אזוינע בגדים.

מ נ ו ח ה

און אונזער יואל'ן?

א ל י ה

וואלט נאר האלטען דאביי. הערסט, מנוחה? איך נעה דאך מיין נאנצען לעבען פויערשע סערמיגעס, נאר פאר איהם, פאר מיין קינד.

מ נ ו ח ה

געזונד און שטארק זאל ער מיר נאר זיין!

א ל י ה

פאר מיין קינד וואלט איך אליין מיט מיינע אייגענע הענד גע־נעהט. פון די דינסטע אטלעס — און אליין. זאל ער נעדענקען. פערשטעהסט, אז דער טאטע זיינער האט איהם גאר ניט געקענט געבען; נישט מזכה זיין איהם כאטשע מיט א פסוק חומש — איז צו דער חופה... אריינגעהען איהם אין זיין אויבער־בגד, אין די נעט, אלץ וואס א טאטע טראגט אין הארצען.

מ נ ו ח ה

נארישער מענש איינער.

א ל י ה

ביזט א קינד, מיינסט אז כ'בין אן עם־הארץ, נישט געלערענט און נישט פערשטאנען.. ס'איז אבער פארהאן אזוינס וואס אפילו א פראסטער שניידער קען פיהלען. אלץ איז דאך פון נאט. פער־שטעהסט, אלץ: און איך, און דו, און אונזער קינד וואס מיר

האבען...

מ נ ו ח ה

געזונד און שטארק זאל ער מיר נאר זיין!

א ל י ה

אלץ איז פון גאט. און אז גאט איז פארהאן — וויסטו דאך. וואס־רים ווי איז עס נעשיקט? דאצו קען איך דאך א שניידער אויך זיין, מיט מיין שניידערשען שכל — דו פערשטעהסט?

מ נ ו ח ה

זי קוקט איהם אן פערוואונדערט.

און צו דער חופה?

א ל י ה

זאג איך דאך דיר, אז איך מיט מיין שניידערשען שכל, געפיהל, זעה עס אלץ. אין דעם אטלעסענעם מלבוש, אין די נעט וועל איך איהם מיין גראנק ארייננעהען. און כ'וועל טראכטען פון גאט וואס האט מיר אזא ליכט איבער מיין קאפ אנגעצונדען... הא, מנוחה? פערשטעהסטו וואס מען רעדט צו דיר?...

מ נ ו ח ה

אפשר ביזטו גערעכט.

א ל י ה

וואס איז שייך גערעכט? אימעצער זאגט דען, מיר זיינען אונגע־רעכט? איז דא א גאט אויף דער וועלט — איז דאך אלץ פון איהם! איז דען שייך גערעכט און אומגערעכט? א אידענע פערשטעהט נישט.

מ נ ו ח ה

וואס ווילסטו פון מיר? וואס פערשטעה איך דיר דא נישט? ווי דען, אלץ פערשטעה איך, אלץ.

א ל י ה

טא וואס זשע שטעהסטו ווי א גלאמפ, ווי דו וואלסט גאר נישט ווייסען, וואס מען רעדט צו דיר?

מ נ ו ח ה

מיט טרערען אין די אויגען.

א נארישער נעראנק דרומעלט זיך מיר אין קאָפּ.

א ל י ה

וואָס ווידער? וואָס פאר א נעראנקען? האָסטו זיך איינגעהערט, וואָס מען האָט נערעדט צו דיר? ס'איז דאָ א גאָט? זאָג!

מ נ ו ח ה

ווי פרעגסטו נאָר אזוינע ווערטער?

א ל י ה

איז דאָ, מיין איך — מיינסטו — ווי איך זאָגען, שוין! אויס נעראנקען!

מ נ ו ח ה

ווילסט אפילו נישט אויסהערען.

א ל י ה

ס'איז דען פארהאן פון וואָס צו הערען? אז לו ווינסט שוין, איז דאָך שוין נארישקייט, טא וואָס האָב איך דא צו הערען?

מ נ ו ח ה

באשר מאַנסלויט קענען נישט ווינען! כ'וויים נאָך נישט ווען ס'איז בעסער. ווייבער ווינען פאר גליק, אז דער וואָס אין הימל זאָל אויסהיטען פון אונגליק... ווענ'ג אונגליקען איז פארהאנען אויף דער וועלט...

א ל י ה

וואָס פלוידערסטו? דאָך נעקומען מיט א ליכטיג פנים און איצטער — זעה, דו ווינסט דאָך...

מ נ ו ח ה

אבער הער־זשע אויס, איצטער גיסען זיך מיר די טרערען און כ'וויים אליין נישט פאר וואָס... ביי נאכט, ס'איז שטיל אין שטוב כ'ליע: אין בעט, קוק זיך ארום אין דער פינסטערקייט און איך זעה נאָר נישט ארום זיך... פונקט יעמאַלט, וען מיט די אויגען קען איך נאָר נישט זעהן ווערט מיר אין מיין קאָפּ אזוי קלאָר... און יעמאַלט פרעג

איך ביי זיך אליין: „מיט וואס, מנוחה, זאג מיר, מיט וואס האסטו פערדיענט ביי גאט, אז ביי דיר, אין דיינע ווינקעלעך זאל די זונן לייכטען? אז פון דיינע געדערעם זאל א שטיק לייכט ארויסקומען? מנוחה, אונטער דיין הארצען..." און כ'ווייס טאקע נישט פאר וואס — קוק איך אויף יואל'ן און זעה ווי זיין צורה לייכט, פרעג איך מיר אליין: איז עס דיין קינד? פאר וואס קומט עס דיר? און מיר דוכט זיך, אז אט, אט...

א ל י ה

וועסטו אפשר שווייגען?!

מ נ ו ח ה

זעהסטו דאך! דו אויך... כ'לייען דאך פון דיין פנים, דו טראכסט אויך דאס אייגענע...

א ל י ה

מיר מעגען זיך טראכטען, אז ווערט ביי גאט זיינען מיר נישט — און גאט'ס חסד איז גאר עפעס אנדערש. זיין חסד איז שוין א קאפ גרעסער פון דיין וויבערשען שכל... אט בעסער ברענג מיר א דינג נאדעל מיט דינע פאדעם און כ'וועל מיר זעצען פארריכטען דעם רב'ס בגד.

מ נ ו ח ה

שטעהט פערטראכט.

א ל י ה

וואס האסטו זיך פערטראכט?... זעה, וואס איז מיט דיר?

מ נ ו ח ה

רבונו של עולם! היט מיר איהם איין... נאר דו! — נאר דו...

א ל י ה

ביזטו דאך א נאר, ביזטו דאך א פערד'ל. א מאלאדיץ ביזטו זיך, נאר פאר אזוינע שטות'ערייען קומט דיר גט...

מ נ ו ח ה

ווישט די טרערען.

נארישקייטען, אליה, נארישקייטען. ס'האט זיך מיר נאר אזוי אויס־

געדוכט. כ'וועל אַנלעגען א פייער און מאַכען פאר איהם אַן עסען. דאָס טעלעפֿ'ל פון הימעל, א חלק פון מיין גן עדן כ'וואָלט קענען פאר איהם אַראָפּנעהמען.

מאַכט פייער אין אוויוען.

א ל י ה

וועלכער איז געשטאַנען פערטראכט — ברעכט פלוצלונג אויס מיט אַנ'אונגעלומפּערטען געלעכטער.

כא—כא—כא—אליה! דו ביזט א טפש און דו האָסט א ווייב א טפשה, כא—כא—כא!

מ נ ו ח ה

וואָס איז אליה?!

א ל י ה

גלעט זי.

עך, דו נאַרישע אשה! ביזט מיין ווייב, מיין כשר'ער זיווג, אונטער־געשריבען פון דעם ערשטען טאָג נאָך. הערסטו, וועז מיר זיינען נאָך ביידע אויף דער וועלט נישט נעווען און גאָט האָט א קוק גע־נעבען אויף אליה'ן מיט מנוחה'ן און א זאָג געטהאָן: אָט זאָל אליה מיט מנוחה'ן לעבען א וואויל־טאָג! זאָל־ען זיי! זאָל־ען זיי.... זאָל־ען זיי האָבען א זוהנעלע, וואָס די שטאַדט זאָל זיך מיט איהם בענטשען; וואָס דער רב זאָל פאר איהם אויף די שפּיצען פינגער שטעהן... פערשטעהסטו נאַרישע אידענע, וואָס מען רעדט צו דיר? וואָס קוקסטו מיר אזוי אָן? מיינסט, כ'בין, חלילה, נישט ביים קלאַרען זינען? — קלאַרע דבורים! וואָס, נישט? עס ברענט דער פייער אין אויוועז, נעהם שטעל עפּעס צו אזוי... אז — עך, דו מנוחה, נאַריש קינד, וואָס ווייסטו? וואָס ווייסטו?

מ נ ו ח ה

ווייסט זיך פונאַנדער, כליפּעט.

זואָס זאָל איך טהאָן?... וואָס זאָל איך טהאָן?

א ל י ה

טפשה מיינע, וואָס איז מיט דיר? וואָס ווילסטו טהאָן?

מ נ ו ח ה

עס שרעקט מיר, עס קלאפט מיר דאָס הארץ. אליה, מיר זיינען עס נישט ווערט.

א ל י ה

ווערט ביי גאָט! ווערט! שוין איין מאָל נעזאָגט. צי דאָוועז איך נישט? כ'פערשטעה אפילו נישט דאָס וואָס כ'דאָוועז — אָבער מיין כוונה... אָבער ליענט ביי מיר אין הארצען, פערשטעהסט אין וואָס די נפקא מינה בעשטעהט? דער רב, אָדער אזוי גלאָט א למדן, איז אָבער נעדאָנקען ביי איהם קלאָר, ער זאָגט אוז ווייסט וואָס ער זאָגט, ער קען אפשר ארויסזאָגען אמאָל וואָס ער פיהלט אויך, אוז ביי מיר ליגט עס אין הארצען ווי א גרויסער קנויל פערוויקעלט; אוז דער עיקר איז עס אין רעכטען מיטען ווי א קניפעלע... אוז דאָס קניפעלע קען איך נישט ארויסרעדען, אוז דאָס אייגענע ביזט: אויך... נאָר מען בעדאַרף נישט. — נאָר נישט נישט, אין גאַנצען איבעריג, אָט דאָס קניפעלע איז פאר דעם וואָס אין הימעל קלאָר, ער ווייסט וואָס אין דעם קנויל טהוט זיך... פערשטעהט זיך, מיר זיינען ווערט.

מ נ ו ח ה

שטעלט צו וואָסער אין אוויוועז.

א ל י ה

וואַשט די הענד.

אָט, וועל איך באלד דאָוונען מעריב, וואָס נאָך? מנחה אויך געדאַ־ווענט צו דער צייט, אפשר נישט מיט מנין — אָבער גאָט ווייסט אלץ.

ס'הערט זיך רעדען הינטער'ן טיר.

מ נ ו ח ה

כ'לעבען אימעצער געהט אהער.

א ל י ה

דעם רב'ס קול, הערסט?

מ נ ׳ ח ה

און יואל׳ס קול דערקענסטו נישט? יואל מיט׳ן רב!

א ל י ה

טהוט אָן שנעל זיין קאפּטען.

דער רב מיט איהם.

ס׳עפּענט זיך די טיר און אין שטוב קומען אריין דער ר ב גרויז־גראָה, מיט אַ שטרוימעל אויפ׳ן קאָפּ. נאָך איהם י ו א ל. בוידע האַלטען אין רעכטען מיטען רעדען אין תורה, צוהויבט. זיי שטעלען ניט אָב זייער שמועס וועהרענד זיי גיהען אַריין.

א ל י ה

כאַפּט זיך אַרויס פריהער.

א גוטער נ׳אָבענד, רבי!

טרעט אָב אין אַ זויס.

ד ע ר ר ב

אויטאָמאַטיש.

א גוטער אָבענד — א גוטער יאָהר! ער בליבט שטעהן מיט יואל׳ן אין מיטען שטוב — ווי זיי וואָלטען גאָר ניט שפּירען, אַז זיי זענען אין אַ צימער. א ל י ה און מ נ ו ח ה שטעהען אין אַ זויט טיט גרויס דרך־ארץ.

ד ע ר ר ב

צו יואל׳ן צוהויבט.

און די ערד: פּרעגט זיך וואָס בעדייט? און אַלץ וואָס איבער דער ערד... און דער הימעל און אַלץ וואָס אין הימעל — אָט וואו דאָס רעכטע פּינטעלע שטעקט... קענסטו אפּשר א פּסוק זיך דערמאהנען, יואל?

י ו א ל

די הימלען דערצעהלען דעם כבוד פון גאָט און פון אלע זיינע וואונדער־ווערק דערצעהלען די הימלען.

ד ע ר ר ב

אָט, דאָס מיינט מען מיין קינד! דאָס מיינט מען...

י ו א ל

צו וואָס גראָבט מען טיעפע גראָבענס ביים זייט וועג? וואָרום ס'איז גלייכער אין א טיעפען גראָבען אריינצופאלען איידער פון גלייכען וועג אראָבצוגיהן.

ד ע ר ר ב

צופריעדען.

גאָט'ס ווערטער אונטער דיין צונג, מיין קינד; גאָט'ס חסד אויף דיין קאָפּ. ער וועגדט זיך אין דער זייט וואו אליה און מנוחה שטיי־הען פערגאָפּט. אין די נעדערעם ביי דער מוטער, וועו דאָס קינד ליעגט נאָך אין א קנוי פערוויקעלט, ברענט א ליכט ביי איהם צו־קאָפענס. וואויל איז צו דעם וועמען דאָס ליכט פון חסד לייכט איהם דאָס גאנצע לעבען... וואָס ס'דו יואל עפעס זאָגען אויף דעם?

י ו א ל

עס שיינט די זון ביי טאָג; עס שיינט די לבנה אוו שטערען ביי נאכט. פונקלען זיי אלע מיט ליכט און ליטערקייט. פונקעלט פון זיי אלעמען ארויס דער אמת... אוו פונ'ם אמת וווינקט זיין חסד... עס שפראָצען די גרעזער פון דער ערד ארויס אוו פערוועלקען: זאל עס דער מענש זעהן; צום טרוקענעם גרעועלע בויגען זיין קאָפּ אין זעהן — וואו דער אָנהויב איז אוו וואו דער סוף איז... דער אָנהויב איז — אמת; אוו דער סוף פון אלעמען איז ווידער — אמת, אוו צווישען אָנהויב אוו סוף איז חסד... אמת אוו חסד, דאָס איז דער נארטעל וואָס הילט אונז אלעמען איין... דאָס איז דער שנור וואָס קניפט די הויכע הימלען מיט דער שפל'דיגער ערד. וועו עס רייסט די פערעם, וואָס בעהעפטען הימעל מיט ערד, אויף איהם איז גע־זאָגט געוואָרען: צולויעב דעם זינד וועט דאָס ליכט איינגעטהאָן..

ד ע ר ר ב

האלזט וואל'ן.

וואויל צו די אויערן וואָס הערען אזוינע וועטער. וואויל צו די אויגען וואָס זעהען אזוינס, נישט נאָר אין פלפול אליין, אין חידושי תורה איז אלץ פאר דיר אָפען — אין די סודות פון גאָט מיט זיינע

מענשען אויף דער ערד קוקט אויך אריין דיין ליכטיג אויג... פלוצלונג וואו זיינען מיר, יואל?

י ו א ל

ביי מיר אין דער היים. דאס איז מיין פאטער און דאס איז מיין מוטער.

ד ע ר ר ב

שמויכלענדיג צופריעדען.

דאס ליכט פון דער יוגענד האט מיך געצוינגען און געפיהרט און כ'האב אליין ניט געפיהלט.

א ל י ה

צו מנוחה'ן.

ציגל נאך אן א ליכט לכבוד דעם רבי'ן.

מ נ ו ח ה

ציגלט אן נאך א קליין וואנד־לעמפעל.

יואל, מיין קינד, זאל דער רבי זיצען.

א ל י ה

זאל דער רבי זיצען.

ד ע ר ר ב

ער קוקט זיך ארום, שאקעלט מיט'ן קאפ.

צי דען נאר אין די הויכע פאלאצען איז זיין נאמען?... אין דער נידער, אין דער פינסטערניש...

א ל י ה

ער שטעלט נעבען רב א בענקעל.

זאל דער רבי זיצען, מיין קינד, זאל דער רבי זיצען.

ד ע ר ר ב

ווי ער וואלט זיך וועלען אן עפעס דערמאהנען, צופריעדען.

אט דאס איז עס. דאס איז עס... זעץ זיך יואל. זעץ זיך מיין קינד.

ער זעצט זיך.

י ו א ל

זעצט זיך פערטראכט,דער קאפ אראבגעלאזען.

מ נ ו ח ה

כ'וואלט עס געווען וויסען אז אזא גאסט וועל איך האבען ביי זיך אין שטוב.

ד ע ר ר ב

פלוצלונג, מיט א געהויבענער שטימע צו אליה'ן.

זעצט זיך, מחותן!

א ל י ה

וואס מיינט דער רבי?

ד ע ר ר ב

דער רב וויל זיך מתחתן זיין מיט אליה'ן דעם דארף־שניידער. נו, וואס שווייגסטו?

א ל י ה

ווי פערלאַרען.

כ'בין עס נישט ווערט, רבי.

מ נ ו ח ה

ס'איז נישט נאך אונזערע פערדיענסטען.

ד ע ר ר ב

איז עס בעוואוסט וועמעס זכות ס'איז גרעסער? א יגיע כפים, א מענש וואס האַרווועט מיט'ן ביטערן שווייס... נו, רבי אליה. וואס שווייגט איהר? מיין פרומע און עהרליכע אסתר או זיואל.

א ל י ה

זאל מיין קינד זאגען.

ד ע ר ר ב

און וואס זאגסטו, מיין קינד?

י ו א ל

רעגט זיך, ענטפערט ניט

ד ע ר ר ב

דער רב וויל זיך מתחתן זיין מיט אליה דעם שניידער. ער וויל זיין טאכטער אסתר מיט אליה דעם שניידערס זוהן זאלען צו דער חופה געהן... אלע שווייגען. אפשר בין איך עס נישט ווערט? אפשר

מיין קינד נישט וועדט?... וואָס זשע שווייגט איהר?

א ל י ה

כ'האָב עס מורא איבער מיין מויל ארויסצוברענגען.

מ נ ו ח ה

כ'האָב עס מורא פון מויל ארויסצורעדען.

ד ע ר ר ב

אין וואָס בעשטעהט די מורא?

א ל י ה

מיט א מענשען זאָל זיך נישט טרעפען, אזוי, נישט נאָך זיינע וועדטען נאָך. אז מען פערדיענט נישט, איז נישט, רבי.

ד ע ר ר ב

וואָס זאָגסטו, יואל? ווי האָבען מיר געלערנט? זאָג, יואל, ווי האָט די תורה געזאָגט?

י ו א ל

משמים הביט ה' ראה את כל בני האדם.

ד ע ר ר ב

וויסטו, אליה, דעם טייטש דערפון? קלאפט אליה'ן איבער'ן פלויצע וויסטו אליה, דאָס וואָס דיין זוהן האָט איצטער געזאָגט?

א ל י ה

זאָל מיר דער רבי פערטייטשען.

ד ע ר ר ב

פון'ם הימעל לוגט נאָט אראָב און ער זעהט א ל ע מענשען... אלע, אלע! הערסט, אליה, אלע מענשען! אל—לע!

מ נ ו ח ה

זי קושט יואל'ן.

מיין קינד! מיט וואָס האָב איך עס פערדיענט ביי נאָט, מיין כשר קינד...

י ו א ל

נאָך דעם ווי עס שטעהט „אנכי ה' אלהיך" — איך בין דיין נאָט — איז דערנאָך געזאָגט געוואָרען: „כבד את אביך ואת אמך".

מ נ ו ח ה

מיט שמחה.

איך וויים, מיין קינד, וואס עס בעדייט. איך וויים, מיין קינד, וואס עס איז!

א ל י ה

מיט מעהר דרייסט.

איך האָב, רבי, גערעדט מיט דער טפשה מיינער, האָב איך. אז דער עיקר איז דער קנויל וואס ליעגט אין הארצען פערוויקעלט... א דין, זאג איך, דער רבי זאל לעבען, זאג איך, קען אלץ ארויסרעדען אויף קלאָר, ער וויסט שוין דעם נעדאנק אויף קלאָר, נאָר ביי מיר אין הארצען איז עס ווי א קנויל, רבי... איהר פערשטעהט? איך בין עס נישט ווערט רבי... נישט ווערט אפילו אייער אטלעסענע קאפאטע, אין וואס'ערע איהר געהט צו דער הייליגער תורה, בין איך נישט ווערטה מיט מיינע פינגער אנצוריהרען, איהר פערשטעהט? איך נעה סערמיגעם פאר פויערים מיט א גראָבע נאָדעל, מיט וויסע שארע פאדעם — ווי קום איך צו אטלעס? אזוי טענה איך, איך שריי, וואס זאגסטו, יואל מיין קינד, וואס זאגסטו?

מ נ ו ח ה

רער דו, מיין קינד. רעד פאר דיין מאטען, פאר דיין מאמען. דיין שכל איז בעלויכטען פון דער הייליגער תורה.

י ו א ל

כ'האב געווארט וואס מיין טאטע און מיין מאמע וועלען זאגען.

א ל י ה

דו, זאג, זאג.

מ נ ו ח ה

נאָר דו, דו.

י ו א ל

מיין האַרץ איז נאך ווי ביי א קינד יונג, כ'ווייל נאך ביי דער תורה זיצען.

ד ע ר ר ב

וואוי, וואוי. וועסט קענען תורה לערנען, ביי מיר אין מיין שטוב. דיין בעשערטע פון גאט, מיין טאכטער, וועט אויך די שפיצען פינגער ארום דיר אומגעהן, זי זאל דיר חלילה דיין געראנק נישט אויסבערמישען... בן שמונה עשרה לחופה איז געזאגט געוואָרען... אוז דו ביזט שוין ווייט אריבער...

י ו א ל

אבער וועז מיין הארץ גלוסט תורה לערנען.

שטיל. אלע קוקען צו איהם.

ד ע ר ר ב

ר' אליה, וואס זאגט איהר?

א ל י ה

איך בין א פראסטער שנייידער.

י ו א ל

כ'האב נאך קיין מאל נישט געטראכט... ער גיהט צו אליה'ן. איך וויל טאטע דו זאלסט רעדען פאר מיר, בעט, טאטע, דעם רבין ער זאל...

מ נ ו ח ה

צי דען קען איך זאגען י א אדער נ י י ן, אז דער רבי האט זיך אזוי נידריג אראבגעלאזען. איך בין דאך א אידענע; נישט מעהר ווי א אידענע — וואס וויים איך צו זאגען?

א ל י ה

מסתמא איז דאך עס אלץ פון גאט, אלץ פון גאט — קען איך דען איבערמאכען? אזוי טענה איך מיינם.

ד ע ר ר ב

אליין מיט זיך, פערטראכט.

די תורה... די תורה — יא די תורה — די היילינג תורה... אין קאפ מוז מען עס ווי געהערעג איז איבערלעגען.

א ל י ה

רבי, איך בין גרייט צו טהאן אייער ווילען!

י ו א ל

ווי ער וואָלט זיך וועלען ווערען.

ווילט איהר... אויב איהר ווילט.

מ נ ו ח ה

קען איך דען נישט וועלען?

ס'קלאפּט אימעצער הינטער דער טהיר.

א ל י ה

אימעצער געהט אהער, מנוחה.

ד ע ר ר ב

אפשר דער שמש מיך רופען?

מ נ ו ח ה

עפענט די טיר.

ח ו ה

קומט אַריין. שעהן געוואַקסען, פול מיט בעוועגונג, זי קוקט זיך אַרום, שמייכעלט צופריעדען, אַלע קוקען איהר אָן פערוואונדערט.

גוט נ'אָבענד! איהר דערקענט מיך טאַקע נישט?

מ נ ו ח ה

כ'קען שווערען — חוה! טאַקע חוה! אליה, דאָס איז דאָך חוה, יוי קומסטו אהער?... נאָכ'ן קול האָב איך זי דערקענט.

זיי קושען זיך.

ח ו ה

צו אליה'ן.

און וואָס מאַכט איהר, פעטער? איהר האָט מיך נישט דערקענט? כאַ־כאַ־כאַ, קיינער נישט דערקענט. און דאָס ביזטו יואל'קע... דו האָסט מיך אויך נישט דערקענט, אַהאַ, יואל'קע, כ'האָב געזאָגט אַז כ'וועל נאָך אמאָל קומען אַהער — געהאַלטען וואָרט!

א ל י ה

צום רב.

דאָס איז מיין שוועגערינ'ס, זאָל זיין אין גן־עדן — אַ טאָכטער, איהרע אַ שוועסטער'ס. קליינווייז ביי מיר געוואַקסען.

מ נ ו ח ה

א קיילעכדיגע יתומה. נאָר א פיצעלע נעלאָזען די מאַמע איהרע.

ח ו ה

צופריעדען אויפגערעגט.

צוועלף יאָהר בין איך אין נאנצען אלט געווען, ווען איהר האָט מיך אַבגעפיהרט צו דער מוהמען, נאָך נאָר א קליינינקע געווען, אמת יואל? מיר פלענען זיך ביידע בעהאלטען אונטער'ן בעט, נע־דענקסט? שבת צו נאכט'ס איידער מען פלעגט אנצינדען ליכט פלענען מיר זיך שפילען אין בעהעלטעניש, האָסט מיך איין מאל פון אונטער דער מוהמעס פערענע ארויסגעשלעפט, כא—כא—כא, געדענקסט, יואל'קע?

ד ע ר ר ב

ביי אייך רעדען אלע אזוי הויך?

ח ו ה

פערשעמט

י ו א ל

איך בין נאָך דעמאָלט אין חדר געגאנגען.

ד ע ר ר ב

צו הויך, פע, מיין קינד...

א ל י ה

רבי, דאָס איז נישט פון געוואוינשאפט.

ח ו ה

איך בין דאָך, פעטער'ל, שטענדיג א שטיפערקע געווען. איהר נע־דענקט, ווי כ'פלעג אייך די באָרד אויסרייסען, — פערפלאָנטערען אייך די פאָדעם.

מ נ ו ח ה

מיט דרך־ארץ אביסעלע, מיין קינד, דאָס איז דאָך אונזער רב, דו זעהסט נאָר נישט, צוליעב יואל'ס זכות דער רבי ביי אונז אין שטוב.

ח ו ה

טרעט אָפּ אין אַ זייט חאָלב פערשעמט חאָלב פערוואונדערט.

רער איך דען אזוי הויך?...

ד ע ר ר ב

געה איך דערווייל א היים, און דו, יואל מיין קינד, און דו, יואל מיין קינד, ווייסטו, אז צוויי וועגען זיינען פארהאנען... געדענק־זשע, צוויי וועגען זיינען פארהאן. — א גוטע נאכט! א גוטע נאכט!

ער קושט די מזוזה, געהט אַרויס, אַלע קוקען איהם נאָך אויסער יואל וועלכער זיצט ווי צומישט.

ח ו ה

דאָס איז עס דער רב. כ'האָב איהם דערקענט.

א ל י ה

דער רב איז עפּעס טרויעריג אוועק.

מ נ ו ח ה

איך בין עפּעס ווי צומישט, און וויים נישט וואו כ'בין אין דער וועלט. זי פּאַלט נאָך אַמאָל חוה'ן אויפ'ן האַלז. ביזט דאָך ס'איינ־צינג וואָס איז מיר איבערגעבליבען נאָך כיענעלען... דאָס איינ־צינג...

קושט זי.

ח ו ה

אָבער זעהט סאָרא גרויסע איך בין אויסגעוואקסען! שטעל זיך יואל וועלען מיר זעהן וואר איז גרעסער...

מ נ ו ח ה

ווייסט, מיין קינד, דער רב — אונזער רב, עפּעס נישט קיין קלוי־ניגקייט, ער איז דאָך געווען ביי אונז און איז אוועק אומעדיג.

ח ו ה

איך בין אזוי צוטראָגען אז כ'האָב איהם גאָר נישט אָנגעקוקט ווי ער האָט אויסגעזעהן.. יואל וויל גאָר עפּעס נישט קיין קוק געבען אויף מיר.

יואל

שעמעוודיג.

וואו ביזטו געווען די גאנצע צייט?

חוה

האָ האָ, וואו כ׳בין געווען די גאנצע צייט, כ׳האָב אלץ געווארט. אז כ׳וועל גאָר א גרויסע אויסוואקסען, איהר וועט מיך שוין נישט דערקאָנען — יעמאָלט וועל איך קומען צו אייך, איהר וועט מיך אָנקוקען, אָנקוקען און דערנאָך מיט אמאָל: חוה! דאָס איז דאָך חוה.

מנוחה

וווייסט חוה׳לע וואָס דער רב האָט דאָ געטהאָן?

יואל

רער נישט, מאמע!

אלי׳ה

מיינע אויגען האָבען געקוקט און גאָר נישט געגלויבט.

מנוחה

אפשר מאכען דיר אן עסען?

חוה

ניין, כ׳וויל נישט עסען, כ׳בין זאָט מיט אייך אלעמען, אז איך וואָלט אייך דערצעהלען וויי כ׳האָב געבענקט אהער צו אייך... ווי כ׳האָב אייך שוין אלעמען געוואָלט זעהן... ווי איך האָב צו דיר יואל׳קע געבענקט. — און דו ווילסט גאָר נישט אפילו א קוק געבען אויף מיר... מוזט שוין גאָר גוט קענען לערנען... אויף דיין שטערן איז אָנגעשריעבען.

אלי׳ה

רער רב וויל נעהמען יואל׳ן פאר אן אייידעם.

חוה

איבערראַשט. ווערט בלאַס.

יואל׳קע אזוי גיך? גאָר נישט געווארט אויף מיר...

י ו א ל

געהט אויף און אָב, וואַרפט צושראָקענע בליקען צו חוה'ן.

ח ו ה

יואל, יואל... פערגעסען חוה'לען. געדענקסט, מיר האָבען דאָך אמאל אין טאָטע־מאמע געשפּיעלט, דער פּעטער האָט אונז ביידען מיט'ן בעזעם ארויסגעטריבען פון אונטער'ן בעט, (זי שטעלט זיך נעבען איהם) איהר זעהט, ביידע איין גרויס! ביידע איין גרויס!

א ל י ה

ער ווינקט אונצופּריעדען צו מנוחה'ן.

י ו א ל

וועגדט זיך צום טיר, ער ווילּ אַרויסגעהן.

מ נ ו ח ה

וואוהין אזוי שפּעט?

י ו א ל

איך גאָה אין בית־המדרש אריין, כ'וועל שוין דאָרט בלייבען לערנען אויף א גאַנצע נאכט.

ח ו ה

דו אנטלויפסט פון מיר? און איך האָב געמיינט, יואל'קע, דו וועסט דערזעהן דיין חוה'לען.. וועסט זיך דערפרעהען... אזוי לאנג נישט געזעהן, אך יואל'קע. —

מ נ ו ח ה

וואו וועסטו שוין היינטיגע נאכט געהן אין בית המדרש אריין, וואו ס'דו שוין געהן? אָט בלייב שוין דא לכבוד דעם גאסט!

א ל י ה

דו האָסט דאָך נעכטען אויף א גאַנצע נאכט געלערנט. וואו ס'דו שוין געהן אזוי שפּעט? ס'אי דאָך איבער דיינע כוחות.

י ו א ל

טא רופט דעם רב אהער... געהט רופט צוריק דעם רב.

מ נ ו ח ה

האַלוט חוה'ן.

עפּעס מיין קינד שרעקט זיך פּאר דיר, דאָס ביזטו דאָך חוה... מיין שוועסטער'ס יתומה — — טאָ וואָס שרעקט ער זיך...

ח ו ה

קום יואל! די מוהמע זאָגט, דו שרעקסט זיך פּאר מיר, וואו ס'דו געהן אין בית־המדרש אריין? קום צו מיר, צו חוה'לען, קום, לאָמיר ווידער, קליינע, קליינע קינדערלעך זיין. הא?...

צווייטער אקט.

ביי אליה דעם שניידער.

אליה און מנוחה זיינען ביידע שטאַרק פער־עסק'ט ביים באַק־אויוועז, קוקען ביידע אין אויוועז אַריין מיט פערגאפטע פּנים'ער. אין דעם צימער, אינ'ם הינטער־גרונד, זעהט זיך דורך דער גלעזערנער טיר — יואל, ער שאָקעלט זיך איבער דער גמרא מיט גרויס התמדה, פון צייט צו צייט רייסט זיך דורך זיין געזאַנג — ער לערנט.

מנוחה

קוקענדיג אין אויוועז.

גאָר קנאפּ הייוועז געלעגט אין די בולקעס, קיין עין־הרע, וואק־סען פון אויוועז אַרויס.

אליה

ס'כאפּט ברוינען, כ'האָב מורא, האָסט צופיעל האָלץ געלעגט.

מנוחה

קיין בייז זאָל נישט זיין, כ'וועל האלטען אביסעל אָפען דעם טי־רעל.

אליה

וועסט איהר אויך מיטגעבען א פּאָר בולקעס?

מנוחה

חוה'ן מיינסטו?... וואָס וועלען לייט זאָגען? א יתומה; ווי טרייבט מען זי?

אליה

ווער זאָגט, טרייבען? וואו זי איז געוועז פריהער, א הין זאָל

זי זיך פּאָהרען איצטער אויך. איך בין א פּראָסטער מענש, כ׳טאָר עס פּון מויל נישט ארויסרעדען. פּערשטעהסט?... איך זאָג דיר — מען טאָר זי נישט האַלטען... פּערשטעהסט?

מ נ ו ח ה

האָט מען זי אפשר מיט אן אנדער דרך געקענט אָפּשיקען צוריק. א יתומה...

א ל י ה

איך טאָר עס נישט, פּערשטעהסט? דער רב האָט ווי אָנגעוואוכּקען: „א קול פון א אשה" האָט ער געזאָגט. — ביי אייך אין שטוב, א כשר קינד, זאָגט ער, ס׳קען נאָך חלילה א פּלעק פּאַלען, זאָגט ער. — פּערשטעהסט?... מען האָט עס מיר געגעבען צו היטען, מיר, דעם שניידער, האָט מען געגעבען אן אוצר צו היטען — טאָ ווּאָס זאָל איך טהאָן? ס׳איז נאָר נישט אונזערער; און מיר מוזען היטען.

מ נ ו ח ה

כ׳האָב אפילו קיין בייז נישט געזוהן.

א ל י ה

זי איז דאָך איהם אויפ׳ן קאָפּ געקראָכען... עפּעס א קלייניקייט איז עס ביי דיר א פּרעמדער אוצר... מען קען נאָר גרינג געשטראָפּט ווערען

מ נ ו ח ה

ווישט די טרערען.

זי איז ערגעץ אוועק נאָר אומגעגעסען. יתומה מיינע, עפּעס דאָס הארץ נאָגט אזוי.

א ל י ה

כ׳האָב דען איהר געזאָגט אזוינס בייזעס עפּעס? כ׳האָב איהר געזאָגט ווי דער אמת איז; מיט א שכל האָב איך איהר געזאָגט. פּאר יואל׳ן, האָב איך געזאָגט, ס׳שאדט צו דער תורה — האָב איך איהר געזאָגט, דו ביזט שוין אויסגעוואקסען, זאָג איך, גלייכער ווייטער ביי דיין פּעטער יענקעל זאָלסטו זיין.

מ נ ו ח ה

בעמערקט אימעצען אין פענסטער.

א ל י ה

דוכט זיך גאָלדע געהט, שלים צו די טהיר ביז דו וועסט ניט פערשטעלען דעם אוויוון מיט'ן ברעטעל.

מ נ ו ח ה

פערריגעלט די טהיר.

אָבער זעה נאָר, שטענדיג, ווען מען בעדארף זי נישט וואקסט זי אויס. מען קלאפט. ווער איז דארט?

ג א ל ד ע

עפענט, מנוחה לעבען!

מ נ ו ח ה

באלד, גאָלדעשו, כ'האָב מורא דער אוויוון זאָל נישט אויסקיהלען.

א ל י ה

זי האָט נאָר קיין צייט נישט.

מ נ ו ח ה

רער שטילער אבי סעל... האָט קיין פאראיבעל נישט. גאָלדעשו, כ'עפען די מינוט.

פאָרעט זיך מיט דער לאָפעטע אין אויוון, פערמאָכט איהם און עפענט די טיר.

ג א ל ד ע

קומט ארויין.

גאָט העלף אייך!

מ נ ו ח ה און א ל י ה

א גוטער יאָהר.

ג א ל ד ע

איהר האָט זיך מנוחה'שו קיין עין־הרע פערריוטעלט.

מ נ ו ח ה

היינט דוקא א היץ אויף דער גאס.

ג א ל ד ע

עס שמעקט ביי אייך אין שטוב. יואל'ס געזאנג רייסט זיך דורך. דער זוהן זיצט דאָרט? גאָטעניו! אז דו ווילסט אָנטהאָן א נחת דער מאמען. — איז חאָטש דער טאָטע צופריעדען?

מ נ ו ח ה

שטעהט די הענד הינטער די זייטען.

זיצט, גאָלדעשו, וואָס ט'איהר עפּעס זאָגען גוטס?

ווינקט צו אליה'ן.

ג א ל ד ע

איהר באקט בולקעס, שוין אויף שבת, מסתמא.

מ נ ו ח ה

נאָט איז מיט אייך, ווי קומט עס, אויף שבת? היינט איז דאָך נאָך ערשט דינסטאג.

ג א ל ד ע

ס'וואונדערט מיך טאקע.

מ נ ו ח ה

מיט א שמייכעל.

האָט איהר דאָך, מסתמא, געהערט אין שטאָדט?

ג א ל ד ע

וועמעס מזל ס'איז ווערט ביי נאָט.

מ נ ו ח ה

עפּענט דעם אויוועז.

גאָלדעשו, איהר ווינשט דאָך מיר קיין בייז נישט. — זייט זשע מוחל.

ג א ל ד ע

זאָל עס מיר נאָט ווינשען, וואָס כ'זעה אויף אייך. קוקט נייגעריג אין אויוועז. קיין עין־הרע! קיין בייז אויג! יעדער בולקע ווי די ליכטיגע זונן...

א ל י ה

פּערמאָך, פּערמאָך; קיהלסט אויס דעם אויוועז.

ג א ל ד ע

כ'מיין מנוחה'שו, זיי זענען שוין פארטיג.

מ נ ו ח ה

עסקט זיך מיט דער לאָפעטע אין אויוועז.

פרעגט איהר נאָר נישט גאָלדעשו, וואָס כ'באק עפעס בולקעס אין מיטען העלען מיטוואָך?

ג א ל ד ע

דער גוטער יאָהר וויסט אייך, אז איהר דערצעהלט נישט, נאָך וואָס זאָל איך פרעגען? אפשר פאר אייער פלימעניצע? מע זאָגט איהר שיקט זי אפ צוריק א חיים.

מ נ ו ח ה

מענשען האָבען צינגער. הערסט, אליה? מען רעדט שוין. גאָט בעוואָהר, גאָלדעשו.

א ל י ה

וואָס האָסטו מורא צו דערצעהלען.

ג א ל ד ע

איך שלאָג זיך נאָר נישט אן, גלאט עפעס — א צו גרויסער רויך געגאנגען היינט פון אייער קוימען, געמיינט די סאושע זיך פער־קלייעט.

מ נ ו ח ה

בעווייזט צו יואל'ס זייט.

אט פאר וועמעס וועגען, צוליעב וועמען די מאמע פערמאכט נישט קיין אויג ביי נאכט.

ג א ל ד ע

וואָלט דער וואָס אין הימעל יעדע מאמע בענטשען מיט אזא אוצר, וויסט איהר דען וואָס איהר פערמאָגט? וויסט איהר דען וואָס די שטאָדט רעדט?

מ נ ו ח ה

פון דעסטוועגען, א מאמעס הארץ איז שטענדיג אין וואונדען. ס'שרעקט מיך פאר מיין אייגענעם גליק, טראכט איך מיר: מע

דארף דאָך מיט עפעס פערדיענען ביי גאָט.

א ל י ה

שא, זי האָט זיך שוין צופֿלאפֿעלט.

מ נ ו ח ה

ער איז אפֿילו געוועכט, נאָר א אידענע איז שוין אווי. א הארץ הויבט אמאָל אָן צו נאָגען און ווייסט אליין נישט פאר וואָס; ווייסט אליין נישט פאר וואָס זיך צו כאפּען. זאָג איך צו איהם: לאָמיר אָפּבאקען א ביסל בולקעס און צוטייל'ען, ס'איז דאָך פּאר־האן וועמען, ברוך השם צו געבען — זאָל נאָט נישט שטראפֿען פאר די רייד.

א ל י ה

האָט מען דאָך דיר געזאָגט: ווילסטו וואָס טהאָן — זאָל קיינער נישט וויסען!

מ נ ו ח ה

האָסט דאָך מיר אליין געהייסען, און פאר גאָלדען בעדארף איך דען סודות האָלטען?

ג א ל ד ע

צוטומעלט.

איך בין נאָר געקומען פרענען: אפשר וועט רבי אליה איבערנע־הען מיין מאנס שבת'דיגען קאפטען... כ'וואָלט געוועזט וויסען...

מ נ ו ח ה

אך, וואָס רעדט איהר? וואָס רעדט איהר...

א ל י ה

זעה ס'זאָל דאָרט נישט צוגעברענט ווערען אין אויוועז.

ג א ל ד ע

איך גיעה שוין אוועק. וועט עס רבי אליה קענען מאכען אויף שבת?

א ל י ה

כ'וועל קענען, כ'וועל קענען. איהר וועט אזוי גוט זיין ברענגען פאר נאכט צו.

ג א ל ד ע

שפּירט זיך ניט בעקוועם, דרעהט זיך, קוקט זיך אַרום און געהט אַרויס גאָר נישט זאָגענדיג.

מ נ ו ח ה

האָט אפילו „א גוטען טאָג" נישט געזאָגט.

א ל י ה

זאָג מיר, וואָס האָט זי דאָ געוואָלט? גערעדט, געבעבעט און געקוקט... אויסגעשמעקט, וואָס האָט זי געוואָלט?

מ נ ו ח ה

זאָל איך אזוי ווייסען פון שלעכטס, ווי כ'וויים וואָס זי האָט דאָ געוואָלט, א רויך — זאָגט זי, האָט זי א צו גרויסען געזוהן געהענדיג פון אונזער קוימען.

א ל י ה

איז עס איהר דאגה?

מ נ ו ח ה

האָט זי זיך אפשר דערוואוסט פון חוה'ן?

א ל י ה

דער גוטער יאָהר ווייסט וואָס זי האָט געוואָלט, אפשר טאָקע חוה? זי האָט עפעס געדראָליעט מיט איהר. זעה, ווי ס'האָט זיך שוין צוטראָגען איבער'ן שטאָדט, וועט האָט זי געטריבען וועט? כ'מיין טאקע אין אמת'ן — זי איז געווען א קליינע, האָט נישט געהאט ביי וועמען צו זיין, איז עפעס אנדערש געווען, זאָל איך זי אפשר חתונה מאכען? א קשיא אויף א מעשה — אפשר מיינט זי טאקע יואל'ן... ס'פעהלט מיר נאָך מעהר נישט.

מ נ ו ח ה

זי וואָלט איהם געוואָלט — פאר וואָס נישט?...

א ל י ה

טפשה! רעד עס גאָר פון דיין מויל נישט ארוים, דערמאהן עס נישט, כ'וויל עס פון דיר נישט הערען.

מ נ ו ח ה

וואָס האָב איך דען געזאָגט?

א ל י ה

וואָס דו האָסט געזאָגט איז איבריג. אָט נעהם ארויס די בולקעס פון אויווען און צוטראָג עס גלייך וואו מע בעדאַרף.

מ נ ו ח ה

אין גאנצען?

א ל י ה

פאר זיך דארפסטו דען לאָזען?

מ נ ו ח ה

אפשר חוה'ן מיטצוגעבען, אויב זי פאָהרט —

א ל י ה

לאָז מיך צורוה!

מ נ ו ח ה

זעה, וואָס ביזטו אזוי אויפגעבראכט? זי נעהמט ארויס פון אויווען בולקעס. זעה נאָר, אליה, צי מיר האָט זיך אויסגעדוכט? אין אויווען זענען זיי געווען שענער, זאָלסטו געזונד זיין, אליה, זענען נישט עפּעס ווי קלענער געוואָרען?

א ל י ה

מאך קיין שהיות נישט, טראָג עס שוין אוועק און צוטייל ווי מען האָט גערעדט.

מ נ ו ח ה

גאָר אָבהענדיג.

מיר קלעפּען זיך נישט די הענד.

א ל י ה

האָסט זי נישט געדארפט אריינלאָזען.

ער נעהמט צו ביי איהר די לאָפּעטע, נעהמט אַרויס איינציגווייז די בולקעס פון אויווען, בלאָזט זיי, ווישט זיי אַרום און לעגט זיי אין אַ קערבעל אַריין.

מ נ ו ח ה

ווישט אויבער יעדע בולקע מיט'ן שירץ.

ווי די זון בעווייזט זיך מיר אויף א ווייליע — לויפט באלד דורך א שאטען אין מיין שטוב.

יואל'ס טרויעריגער גמרא־ניגון צוקויקעלט זיך אויבער'ן שטוב, זיי הערען זיך א ווייליע אין.

א ל י ה

טראג איהם אריין א פרישע בולקע.

מ נ ו ח ה

זאל ער בעסער גאר נישט וויסען וואס ביי אונז טהוט זיך, כ'וועל נאר א פאטשייליע כאפען אויפ'ן קאפ און צוטראג שוין, און טאמער קומט חוה?

א ל י ה

דאס וועל איך שוין אליין, האב קיין מורא נישט.

מ נ ו ח ה

און דו פערגעס נאר נישט אז דו האסט צו טהאן מיט א קייליעדיגע יתומה, דאס איינציגע וואס איז מיר פון מיין שוועסטער געבליבען.

א ל י ה

ביזט א בהמה! וואס מיינסטו, וועל איך מיט איהר טהאן? כ'וועל זאגען, ביי אונז איז ענג און נאר נישט.

מ נ ו ח ה

ווישט די טרערען.

נעדענק זשע... און אפשר זאלסטו איהר נאר נישט זאגען, אפשר רוכט זיך דיר נאר אויס, ס'קען דאך אויך זיין, זי דעקט אריבער דאס קערבעל מיט א טוך. שוין אין טיר. נעדענק זשע אליה הערסט? געהט ארוים.

א ל י ה

קוקט איהר נאך אין פענסטער, פער'גנב'עט זיך אויף די שפיצען פינגער צו יואל'ס טיר און חערט זיך צו זיין לערנען, א זיסע צופרי־

דענקייט צוגיסט זיך איבער זיין פנים. פֿלוצלונג, ווי ער וואָלט זיך אָן עפּעס דערמאנען — איילט ער אויף דער גאַס אַרויס און קומט גלייך צוריק, רעדט צו זיך אַליין „א שאָד נישט אָנגעזאָגט, נישטאָ וועמען אין שטוב צו לאָזען", ער נעהמט זיך צו זיין אַרבייט נאָר ער וואַרפט יעדע ווייל אַוועק און קוקט אין פענסטער.

י ו א ל

געהט אַרויס פון זיין ציממער, ס'היטעל ארויפגערוקט, שטאַרק פערטראָגען, קוקט זיך אַרום, ווי ער וואָלט אימעצען זוכען.

א ל י ה

זוכסט עפּעס?

י ו א ל

געהט צו צו אליח'ן.

וואָס נעהסטו אזוינס, טאַטע?

א ל י ה

א וואונדער, דו זאָלסט פרענען.

י ו א ל

איז עס א וואונדער?

א ל י ה

אָט, א דאגה האָסטו, סערמיגעס נעהט דיין טאַטע, ס'וועט שוין בלייבען פאר דיין טאַטען אליין. בעסער דערצעהל מיר עפּעס פון דעם וואָס אין די הייליגע ספרים איז געשריעבען, פון דעם וואָס דו רעדסט מיט'ן רב.

י ו א ל

א פּלפּול מיינסטו?

א ל י ה

דאָס איז דאָך געווים נישט פאר דיין טאַטען צו בענעהמען. דערצעהל עפּעס פון דעם וואָס מגידים זאָגען פאר'ן פּראָסטען עולם.

י ו א ל

הימעל און ערד האָט גאָט בעשאפען, זיינען זיי אָבער ווייט אייגער פון אנדערן, בענקען זיי אייגער צום אנדערן און קענען

זיך קיין מאל נישט דערנעהענטערען, טהוען זיי ביידע תפלה פאר גאט ער זאל זיי בעווייזען א וואונדער און הימעל מיט ערד צוזאמענ־ברענגען. האט גאט די מענשען בעשאפען, זיי זאלען אויף דער ערד ארומגעהן און שטענדיג צום הימעל וועגדען זייערע אויגען, צום הימעל די הענד אויסברייטען און צום הימעל זייערע תפלות שיקען און דורך די תפלות וועלט די ערד מיט די הימלען אינאיינעם פער־קניפט.

א ל י ה

בליבט זיצען מיט דער נאדעל אין דער האנד. דער קאפ ארא־געלאזען.

א שאד, וואס די מאמע איז נישטא, זי וואלט עס גאר גוט בענו־מען.

י ו א ל

און וואו איז חוה?

א ל י ה

די מאמע האט איהר געזאגט, אז ביי אונז איז אביסעל ענג.

י ו א ל

איז ביי אונז קנאפ ארט פארהאנען? כ'וועל פאר איהר אבטרע־טען מיין געלענער.

א ל י ה

אט מיש זיך נישט אין אזוינע זאכען, מיין קינד.

י ו א ל

איז זי שוין אוועקגעפאהרען?

ער גיהט אום אויף און אב.

א ל י ה

זי וועט אוועקפאהרען, זאל זי זיך פאהרען געזונדטערהייד.

י ו א ל

נאך היינט וועט זי אוועקפאהרען?

א ל י ה

מען וויסט נאך נישט.

י ו א ל

זעצט זיך נעבען אליה'ן.

וואָס וואָלסטו געטהאָן דעמאָלט, טאטע, אז די הימלען זאָלען זיך דיר אראָבלאָזען אויפ'ן רעכטען קאָפּ און די ערד אונטער דיינע פים זאָל אלץ זינקען טיעפער?

א ל י ה

איך בעדארף נאָר נישט טראכטען פון אזוינע זאכען וואָס זיינען ביי נאָט אין די הענד.

בוידע שווייגען.

י ו א ל

צוויי וועגען זענען פארהאן: איינער א שמאָלער און דער אנדערער א ברייטער; פאר דיר, טאטע, איז דער ברייטער און פאר מיר דער שמאָלער.

א ל י ה

עך, וואָס וויסט דיין טאטע? דיין טאטע נעהט סערמיגעס, וואָס רעדסטו מיט איהם אזוינע ווערטער.

י ו א ל

וויסט נישט טאטע וואו חוה האָט זיך געהאָדעוועט די גאנצע צייט?

א ל יה

שווייגט.

י ו א ל

וויסט טאטע וואָס כ'וויל דיר נאָך דערצעהלען?

א ל י ה

דערצעהל אזוינס, וואָס זאָל זיין דיין טאטען גרינג צו בענעהמען, עפעס פון דעם וואָס ס'טהוט זיך אויף יענער וועלט, דאָרט, אין יענע ווינקעלעך. וואָס זאָגסטו? נישטאָ דאָרט קיין פויערים מיט סערמיגעס, נישטאָ קיין שניידערס מיט נאָדלען אין די לאָצען... וועסט דאָך מסתמא פון שטוב נישט ארויסגעהן? כ'וועל נאָר א לויף טהאָן דער מאמען וואָס זאָגען. אויב דו וועסט לער־

נעז זאלסטו דיין טהיר לאזען אפען, און טאמער קומט ווער זאלסטו זאגען אז מען קומט באלד.

יואל

ענטפערט נישט, ער געהט ארויין צו זיך און פערמאכט די טיר.

אלי ה

ס'איז צו מערקען זיין אונרוהיגקייט, ער טהוט אן זיין קאפטען געהט שטיל צו יואל'ס טהיר און עפענט זי פארזיכטיג.

זאל זיין אפען ביז כ'וועל קומען. טאמער פרעגט ווער זאלסטו זאגען מען קומט גלייך.

געהט ארויס.

יואל

ער הויבט אן לערנען מיט גרויס חשק ביי דער גמרא, זיין געזאנג צוגיסט זיך איבער'ן גאנצען שטוב. דאס געזאנג רייסט זיך פלוצלונג איבער. ער גיט א ציטער, ווי אימעצער וואלט איהם הינטען ארום איבערגעשראקען. ער געהט ארויס אין דעם פאדערשטען צימער, בלייבט שטעהן אין מיטען שטוב פערקלערט, ער הויבט אן צו רעדען, פונקט ווי נעבען איהם זאל שטעהן א צווייטע פערזאן.

ווער האט דיך געבראכט אהער צו פערפיהרען מיך פון גלייכען וועג?

ער קוקט אין פענסטער מיט טיף פערבענקטע אויגען.

חוה

קומט ארויין. זי איז בלאס, די אויגען פערווויינט, זי בלייבט שטעהן נעבען טיר די אויגען צו דער ערד געזונקען.

יואל

קעהרט זיך אב מיט'ן פנים צו חוה'ן, מאכט אויניגע טריט פארואוים צו זיין חדר און בלייבט שטעהן.

חוה

רעדט שטיל, נים אויפהויבענדיג די אויגען.

מאכסטו גערעכט דיין טאטען מיט דיין מאמען?

י ו א ל

שווייגט.

ח ו ה

איהר שטיימט ציטערט.

זיי טרייבען מיך ארויס פון שטוב. זיי ווילען נישט, דו זאלסט מיך זעהן. יואל, אויב דו ווילסט די תורה לערנען טאָ לערען זי; נאָר בעט ביי דיין טאטען און דיין מאמען זיי זאלען מיר לאָזען זיין ביי אייך אין שטוב, איך זאל נישט דאַרפען שטעהן הינטערן פענסטער. כ'האָב זיך דערוואוסט, דער רב וויל דיך פערקנסט'ען מיט זיין טאָכטער. דו ווילסט נישט.

י ו א ל

לערנען וויל איך.

ח ו ה

כ'האָב געוואוסט, אז דו ווילסט תורה לערנען, דעריבער בין איך אַזוי לאַנג צו אייך נישט געקומען, אָבער...

י ו א ל

געהט שנעל אריין צו זיך אין צימער. צושאָקעלט זיך איבער דער גמרא ארויסגעבענדיג קולות, וואָס זיינען מעהר עהנליך צו אויסגעשרייען פאר טיעפען וועהטאָג אוידער צו א ניגון פון דער גמרא.

ח ו ה

שפּארט זיך אָן ביים זייט פון יואל'ס טהיר און הערט זיך צו.

י ו א ל

די מאמע וועט באלד קומען.

ח ו ה

לערען, לערען די תורה און איך וועל נאָר צוהערען צו דיין שטימע.

י ו א ל

וואָס גיט דיר מיין קול?

ח ו ה

דאָס גאנצע לעבען גיט מיר דיין קול וואָס קלינגט ביים לערנען די תורה... וועז כ'בין נאָך א קליין קינד געווען האָב איך זיך צו דיר

געצוינען. געדענקסט ווי מיר האָבען ביידע געוואקסען... האָט מיר אָבער דיין מאַמע ווייט, ווייט אוועקגעשיקט. בין איך אין דער פרעמד געוואקסען און מיט מיר איז דיין לויטערער פּנים געוואקסען. אז איך בין גרעסער געוואָרען האָב איך אלץ א וועג געזוכט ווי אזוי צו קומען צו דיר... דו האָסט דאָ די תורה געלערנט און איך האָב דאָרט שטענדיג פאר זיך אליין א ליעד געזונגען, אליין פאר זיך פלעג איך זינגען און מיר האָט זיך אויסגעדוכט: דו ווערסט א ווייַע שטיל ביי דער גמרא און הערסט זיך צו, און אז איך ווער שטיל קומסטו צו נעהן און נלעטסט מיר איבער מיינע האָר, קוקסט מיר גלייך אין די אויגען אריין, זאָגסט גאָר נישט און איך פערשטעה שוין, דאָס ווילסטו כ'זאל ווידער זינגען... זינג איך ווידער.

וואקסט א־בלום אין גרינעם גאָר־טען,
וואקסט און ווייסט נישט ווער זי איז;
זינגט א פוי־גל אין די צוויי־גען
קלינגט זיין קול איהר האָ־ניג זים...
וואר־זשע ביזטו פוי־גל ליעבער?

י ו א ל

אויב דו וועסט נישט שווייגען וועל איך באלד אָנהויבען שרייען ביז מענשען וועלען אָנלויפען!...

ער גיהט אַרויס אין דעם פּאָדערצימער פארבייַ חוה'ן, גיהט אויף און אָפּ.

ח ו ה

און אז מענשען וועלען זיך צוזאמענלויפען וועל איך צו זיי זאָגען: אָט איז מיין חתן אָנן מיין גליעבטער, ברענגט די חופּה אהער, טהוט מיר א שלייער אָן, זאל אונז די גאנצע שטאָדט צו דער חופּה פיהרען

י ו א ל

וועז דו ביזט א קליין קינד געווען און ביי אונז אין שטוב געוואקסען, האָב איך געמיינט דו ביזט מיינע א שוועסטער, איצטער דערקענ איך דיך נישט. איך ווייל דו זאלסט זיין חוה... מיינע

א קליינע שוועסטער... ווי דעמאלט, א שוועסטער.

ח ו ה

זי ציהט זיך צו איהם, בליבענדיג זיצען אויף איהר אָרט. דאָס געזיכט דריקט אוים טיעפע ליידען.

י ו א ל

וואָס האָבען מיר געלערענט? ווי האָבען מיר נעלערענט? א בוים אז ער וואקסט ביים זייט וועג און דו געהסט אין מיטען וועג — נישט קאהר דיינע אויגען אין א זייט — נישט זאג: ווי שעהן איז דער בוים! ווי פיין איז דער בוים! וועה צו דעם וואָס קאהרט אָפּ אויף א רגע זיין הארץ... וועה, וועה — —

ח ו ה

יואל, כ'ווייל דיין שוועסטער זיין. יואל, פערטרייב פון זיך נישט דיין עלענדע שוועסטער, זי קאָן אָהן דיך נישט לעבען. האָב איך מיין טאטען פערלאָרען, מיין מאמען פערלאָרען — טרייב מיך דו נישט פון זיך. איך וויים נישט וואָס אין דער הייליגער תורה שטעהט. צי דען איז דאָרט געשריעבען, אז אויב א עלענדע שוועסטער גארט צו איהר ברודער, שטארבט פאר איהם, זאל ער זי פערשטויסען פון זיך? זאג מיר, שטעהט אין דער הייליגער תורה אזוי געשריבען — וועל איך פון דיר אוועקגעהן, ווייט, ווייט אין דער וועלט אריין — און וועל אין דער שטיל ווינען — און קיינעם, קיינעם וועל איך נישט זאָגען וואוהין איך גיה און וואָס איז מיין געווין. כ'וועל אלעמען דערצעהלען, אז כ'האָב אמאל א מאמען געהאט איז זי יונג געשטארבען, וועז כ'בין נאָך א קינד געווען, קיין שכל נישט געהאט צו ווינען, איצטער בין איך אויסגעוואקסען און האָב דערפיהלט אז א עלענדע יתומה בין איך, אָהן א היים און אָהן א מאמען. זאל איך פון שטוב ארויסגעהן? זאל איך? טאָ לאז מיר כאטש ביז נאכט וואַרטען, וועז ס'וועט פינסטער ווערען, קיינער זאל נישט זעהן וועז כ'וועל פון שטאָדט ארויסגעהן.

י ו א ל

חוה, חוה... ווין נישט, ווין נישט...

ח ו ה

נעהמט צארט ארום זיין קאפ, ער וועהרט זיך ניט.

נאר ביז נאכט זאלסטו מיר לאזען דא פערבלייבען, נאר ביז נאכט. כ׳וועל פון שטאדט ארויסגעהן, קיינער זאל נישט וויסען וואו מיין געביין איז אהין געקומען...

י ו א ל

צושטרייט.

בלייב ביי אונז, מיין געליבער וועל איך דיר אבטרעטען, אליין וועל איך זיך אין בית־המדרש בעהאלטען.

ח ו ה

קושט זיין קאפ דורשטיג און שטיל.

י ו א ל

ציטערט, ציהט זיך צו זיין ציטער, שעפטשעט.

חוה, די גמרא וויינט... די תורה וויינט... לאז מיר, חוה...

ח ו ה

כ׳בין ביי אייך אין שטוב געוואקסען... נעבען דיר געוואקסען... א קליין קינד געווען...

י ו א ל

פון וואנען ביזטו געקומען?

ח ו ה

איך וויים נישט. איך וויים נישט... מיר האט זיך געדוכט, איך וואקס ערגעץ אליין אין א טיעפען טהאל און קיין וועג פון איהם ארויסצוגעהן איז נישטא. און פויגעל פליהען דורך, אין דער הויך איבער מיין קאפ זינגענדיג און פערשווינדען, זינגען און פער־שווינדען. און אמאל האט זיך דאס זינגען צו מיר פון יענעם זייט טהאל געטראגען און כ׳האב אהין נישט געקענט דערגרייכען, פער־שטעלט געווען פון אלע זייטען... האט זיך מיט אמאל דער טהאל אויפגעהויבען און כ׳האב דיך דערזעהן — און דיין קול האט עס אזוי שעהן געקלונגען...

י ו א ל

שעפטשעט.

וואו בין איך?...

ח ו ה

מיר דוכט, איך שטעה אין גרינעם גאָרטען און בוימער און בלומען ארום, און דו שטעהסט אין מיטען גאָרטען און דאָס ליכט פון דיין פנים שטראהלט און בעלייכט אלץ ארום, אלץ ארום.

י ו א ל

איז עס דעמאָלט דיין געשטאלט געווען? איז עס דעמאָלט דיין שאָטען געווען, אין די פינסטערע נעכט — אין דעם אלטען בית־מדרש?... כ'בין פאר מיין ליכט געזעסען, אלץ ארום מיט שאָטענס בערעקט; האָט זיך פון צווישען די ספרים א ליכטיגקייט בעוויזען, בעלויכטען אלץ ארום. און אין מיטען בית־המדרש האָט זיך דאָס גע־שטאלט בעוויזען, א הייליג געשטאלט, וואָס האָט אלץ ארום בעלויכטען... אז מיין קאָפּ איז מיעד אויף דער נמרא גע־פאלען, די אויגען פערמאכט, דעמאָלט האָט מיינע גליעדער פון אלע זייטען א ליכטיגע וואַרעמקייט ארומגענומען, און פון אָרון־קודש ארויס פלענט צו מיר א לויטער געשטאלט ארויסשיינען, און אויף דעם האָט די שכינה נערוהט, אין אלע ווינקעלעך איז ליכטיג גע־וואַרען... נאָר ביי נאכט איז עס געווען, נאָר וען כ'בין מיעד גע־וען איז עס געשעהן; נאָר וען כ'פלעג... קום, דו הייליג געשטאלט! קום פון וואַנען דו ווילסט; קום פון וואַנען דו קענסט. מיר איז וויעדער פינסטער ארום. איך בין מיעד און מיר איז פינסטער. בעוויין זיך ווידער צו מיר — פון די הייליגע ספרים ארויס; פון די לויטערע ווערטער ארויס... אָדער כ'וועל מיינע אויגען פעסט פערמאכען און לויפען אין בית המדרש אריין...

וויל זיך בעפריען פון איהר, נאָר ס'זעהט אויס ווי ער האָט גאָר זייגע כוחות פערלאָרען.

ח ו ה

יואל, יואל...

לאָזט זיך אַראָפּ צו זיינע פֿיס, פּערדעקט איהר געזיכט מיט איהרע הענט.

יואל

ווי איהם וואָלט פּעהלען לופט צום אָטהעמען, שעפּטשעט: „צוריק, צוריק"... ער אויפֿט צו זיך אין צימער אריין, ער בעהאַלט זיין קאָפּ אויף דער אָפּענער גמרא. זיין גאַנצער קערפּער שוידערט.

חוה

גליכט זיך לאַנגזאם אוים. איהר געזיכט, פּערדעקט מיט די הענד; געהט שטיל אַרוים פון שטוב.

יואל

חויבט אויף זיין קאָפּ, ברייט אוים זיינע הענד, ווי ער וואָלט ביי אימעצען בעטען רחמים. געהט אַרוים אין דעם פּאַדער־צימער, בלאָם און מיעד, קוקט צום אָרט וואו חוה איז געזעסען, רעדט לאַנגזאם, פּערקלערט, זיין קול ציטערט.

וואו איז דאָם ליכט?... וואו איז דאָם ליכט?...

אלי ה

קומט אריין פּרעהליך. בעמערקענדיג יואל'ן טרעט ער אָפּ אין אַ זייט מיט גרויס דרך ארץ, שטעהט אַ ווייל אין אַ זייט, קוקט מיט פּאַרכט צו יואל'ן ניט רעדענדיג קיין וואָרט. ער זעצט זיך שטיל צו זיין טיש, פּרובט זיך פּערנעהמען מיט זיין אַרבייט.

יואל

געהט צו אליה'ן, ניט אויפֿהויבענדיג די אויגען, פּאלט אליה'ן אויפֿ'ן אַקסעל ווי אַ קליין קינד, רעדט מיט אַן אויסגעהאַלטענער שטימע.

העלפֿ דיין קינד, ס'האָט דעם וועג פּערלאָרען.

אלי ה

ביזט נענוג פרום; פּרימער פון דיין טאטען.

יואל

בעט רחמים פאר דיין קינד ס'וואָל צוריק דעם וועג נעפֿינען...

אלי ה

וואָם קען וויסען א שניידער וואָם נעהט סערמיגעם?

י ו א ל

רויס פון מיר מיינע קלײדער אראָפּ, כ׳האָב קיין כח נישט...

א ל י ה

דערשראָקען.

דיין טאַטע איז אין עם־הארץ... ער ווייסט נישט...

י ו א ל

צוריים מיינע קלײדער אויף מיר... דאָס געשטאַלט איז פערשוואונ־דען... דאָס הויליגע געשטאַלט...

ווייגט אויף אליה׳ס אקסעל.

א ל י ה

קוקט צו איהם פערלאָרען.

דריטער אקט.

א קליינער בית המדרש. שפעט ביי־נאכט. רעכטס, אין מזרח־וואנד, אן ארון קודש מיט טרעפלעך ארויפצוגעהן צו איהם; אנ'עמוד וואו ס'ברענט א גרויסע געלע יאהרציט ליכט; נעבען איהר דערבערענען א פאר קלענערע ליכט. אין מיטען בית המדרש א בימה. ביי די וועגד טישען לאנגע, איבער זיי העגגען לאמפען אויף שטריקלעך, נעבען די טישען — בענק. אין מזרח—שטענדערס. אין דער מזרח וואנד פון ביידע זיי־טען ארון קודש צו צוויי פענסטער, אין דעם הינטערגרונד — דריי פענסטער. ליגקס א טיר אויף דער גאס, נעבען טיר א האנד־פאס, פון ביידע זייטען טיר הויכע אויוועגס. אוי־בען, איבער דער טיר ציהט זיך א פערמאכטער באלקאן מיט גראטעס — א וויבערשע שול, די פענסטערלעך פון וויבער־שול זענען פערהאנגען מיט רויטע, וויסע פארהענגלעך. ס'איז גאנץ שטיל. דער בית־מדרש איז אין שאטען איינגעהילט. ס'הערט זיך דאס מאנאטאנע בעזאכטע טיקען פון דעם גרוי־סען שאפקע זייגער, וועלכער שלאגט שפעטער אביסעל, מיט א הייזעריגען קלאנג — עלף. ערגעץ וואו גרילצט ארויס א גריל פון א שפאלט ארויס און וועדט וידער שטיל. פון האנד־פאס טריפט אהן אויפהער דאס וואסער, טריפט און קלינגט אפ אין דעם פוסטען בית מדרש. אויפ'ן באנק אויף דער בימה שלאפט דער אלטער אונטער־שמש אין א קנויל אייג־געדרעהט. אויבען, אויפ'ן וויבער־שול הערט זיך א געדויש פון א טיר עפענען און שפעטער אביסעל טריט.

חוה

בעווייזט זיך אין א פענסטערל פון וויבער־שול. פון דער

דונקעלהייט טיילט זיך אַרויס איהר בלאס געזיכט. זי בייגט זיך אַרויס אויפ'ן בית מדרש און איהרע אויגען, בענקנישפולע, זוכען נייגעריג אויף אַלע זייטען. רופט שטיל:

יואל, וואו ביזטו?... יואל, וואו ביזטו...

עס דערהערען זיך טריט און אַ שמועס הינטער דער טיר. אין בית־המדרש קומען אריין דריי יונגע בחורים: ב ע ר ' ט ש ע, ח י י ם ' ט ש ע און נ ח ו ם ' ט ש ע, געהען אַלע צו דער הינטערגרונד וואנד.

ב ע ר ' ט ש ע

דער מיטעלסטער פענסטער פון דער צפון וואנד קומט גלייך אויס אנטקעגען אסתר'ס פענסטער.

קוקט אין פענסטער.

ח י י ם ' ט ש ע

ניטאָ יואל. אַזוי וואָלט ער נאָך איצטער געלערנט מיט התמדה.

נ ח ו ם ' ט ש ע.

אָט, אויפ'ן שטענדער, נעבען ארון קודש, ליענט זיין גמרא, ער האָט נאָך גאָר ניט לאנג געמוזט זיין דאָ. פערקוקט אין ספר. ס'גאָר דער רמב"ם.

ח י י ם ' ט ש ע

אַ סימן אז ער איז נאָך דאָ געווען פריהער אביסעל; ביינאכט לערנט ער שטענדיג דעם רמב"ם.

נ ח ו ם ' ט ש ע

א שאָד וואָס כ'האָב איהם ניט געזעהן היינט ווי ער זעהט אויס.

ח י י ם ' ט ש ע

ער לערנט פוסקים, דער רב וועט איהם געבען סמיכה היינט אויף די תנאים. מע זאָגט, ס'וועלען זיין נאָך רבנים אויף די תנאים, אַלע וועלען איהם פארהערען און די סמיכה חתמה'נען.

ב ע ר ' ט ש ע

קומט אהער, קומט אהער! אסתר האָט ארויפגעצויגען דאָס פאָד־האַנגעל פון איהר פענסטער און קוקט אויף דער גאס ארויס.

ביי די וועלטער בעווייזט זיך חוה ווידער אויבען. בלייבט דאָרט אַזוי, די גאַנצע צייט פון זייער שמועס, צוהערענדיג זיך אָנגעשפּרענגט.

ח י י ם ׳ ט ש ע

ער קוקט אין אַ צווייטען פענסטער.

אָט איז דער גאַנצער בית־הרב. די טישען פערשפּרייט מיט שבת־דיגע טישטוכער, דער רב שפּאַציערט אום אונטער׳ן האנד מיט זלמן דעם גבאי. אָט, האָט די רביצין אוועקגעשטעלט א פּלעשעל משקה אויפ׳ן טיש...

ב ע ר ׳ ט ש ע

זי קוקט נאָך אלץ ארויס; זעה, ווי זי איז בלאָס.

נ ח ו ם ׳ ט ש ע

פון דער לבנה איז זי בלאָס.

ב ע ר ׳ ט ש ע

זעה, זי ווישט די אויגען.

נ ח ו ם ׳ ט ש ע

ווייסט, אז אין בית־המדרש איז ליכטיג קען מען נאָך אונז בעמער־קען אז מיר שטעהען אין פענסטער און קוקען, רוק זיך אביסעל אַן א זייט.

ח י י ם ׳ ט ש ע

די רביצין האָט אוועקגעשטעלט אויפ׳ן טיש א טעלער מיט שווארצע לעקאך...

ב ע ר ׳ ט ש ע

זעהסט, ווי זי איז אומעדיג...

נ ח ו ם ׳ ט ש ע

האָסט נאָר נישט גערעדט מיט איהר?

ב ע ר ׳ ט ש ע

מיט וועמען?

נ ח ו ם ׳ ט ש ע

מיט אסתר׳ן. אפשר קוקט זי עס דיך אויס?... שעמסט זיך פאר

מיר? נאָר, פאר מיר האָסטו זיך נישט וואָס צו בעהאלטען, איך וויים דאָך אלצדינג, פאר מיר מעג מען אלצדינג דערצעהלען.

ח י י ם ' ט ש ע

די רביצין האלט אין איין דערלאנגען צום טיש.

ב ע ר ' ט ש ע

זעה נאָר, ער בעלעקט זיך אוש דאָרט, ט'באלד די שויבען אויס־שלאָגען.

נ ח ו ם ' ט ש ע

פאָלג מיר, געה ארויס, זי ווארט עס אויף דיך, קוקט דיך אויס, פערגנב'ה זיך אזוי ביים וואנד וועסטו ארויסקומען גלייך צו איהר פענסטער.

ב ע ר ' ט ש ע

וואָס איז די פעולה, אז איהר פענסטער איז פערמאכט.

ח י י ם ' ט ש ע

וועסטו שטילערהייד אָנקלאפען, וועסט זעהן זי וועט דיר עפענען דעם פענסטער.

ב ע ר ט ש ע

האָסט דען געהערט פון וואָס מיר האָבען גערעדט?

ח י י ם ' ט ש ע

כ'וויים אליין, אז איהר פלעגט זיך טרעפען אויפ'ן ווייבער־שול.

ב ע ר ' ט ש ע

און מעהר ווייסט קיינער ניט?

ח י י ם ' ט ש ע

אפשר ווייסט נאָך ווער — נאָר איך האָב קיינעם נישט דערצעהלט. קוקט, זי האָט געעפענט דעם פענסטער. פאָלג מיר בערטשע געה ארויס.

נ ח ו ם ' ט ש ע

פאָלג מיר געה ארויס, האָב קיין מורא נישט.

ב ע ר ' ט ש ע

כ'וויל זי גאָר נישט זעהן, זי וועט באלד אָנהויבען ווייגען. ביז נעכטען האָט זי נאָך גאָר נישט געוואוסט, אז מען וויל זי פערקנס'ען מיט יואל'ן.

נ ח ו ם ' ט ש ע

זי מוז נישט וועלען, וויל זיין טאָטע איז א שנייידער.

ח י י ם ' ט ש ע

פאָלג זיך, געה ארויס צו איהר; זאָג איהר אין דער שטיל, זי זאָל נישט וועלען. זי זאָל בעטען נאָך אויף א פאָר וואָכען אָבלעגען. געה, נאָר.

שטופט איהם.

ב ע ר ' ט ש ע

איהר זאָלט דאָ אויף מיר ווארטען.

ער גיעהט ארויס אויף די שפיצען פינגער.

ח י י ם ' ט ש ע

אָט, וועלען מיר באלד זעהן ווי ער וועט זיך דורכ'גנב'ענען ביים וואָנד צום פענסטער, קום. זיי אויילען אין דער זייט פון ארון־קודש, קוקען אָנגעשטרענגט אין די פענסטער, געהענדיג פון איין פענסטער צום אַנדערן.

ח י י ם ' ט ש ע

מיר דוכט, דער רב גיעהט ארויס, דער רב מיט זלמן דעם נבאי, ער וועט איהם נאָך כאפען. זיי זיינען ארויסגעגאנגען!

נ ח ו ם ' ט ש ע

אָט איז ער, מען וועט איהם כאפען... אָט, איז ער אנטלאָפען געוואָרען! זעהסט, אסתר האָט זיך דערשראָקען און אראָפגעשפרונגען פון פענסטער. אוף! ווי זי האָט זיך דערשראָקען... זי האָט געמוזט געבען א געשריי.

ח י י ם ' ט ש ע

ער האָט באלד בעדארפט ארויסגעהן, ווי נאָר זי האָט דעם פאָר־האַנגעל אראָפגעצויגען.

ס'הערט זיך רעדען הינטער'ן טהיר.

נ ח ו ם ׳ ט ש ע

טרעט אָב פֿון פֿענסטער.

דער רב, געהט אהער! מיט זלמן דעם גבאי, וואָס קענען זיי עפּעס געהן אהער? אפֿשר האָט מען אונז בעמערקט קוקענדיג?

דער רב, נאָך איהם זלמן גבאי, קומען אריין.

ח י י ם ׳ ט ש ע

קום ארויס צו איהם, מיר וועלען איהם זאָגען, ער זאָל אין פֿענסטער אָנקלאָפּען.

ד ע ר ר ב

דאָ איז דער בעסטער אָרט, די רבי׳צין דארף נאָר אזא שמועס נישט הערען... וועגען אזוינע זאכען זאָל מען נאָר אין בית־מדרש אָברעדען... וועט לערנט עס נאָך אזוי שפּעט?

ח י י ם ׳ ט ש ע

דאָס זיינען מיר, רבי, מיר געהען שוין א היים.

ד ע ר ר ב

וואוי, וואוי, קינדערלעך, מע וויסט, אז איהר לערנט א סך, מען וויסט.

ז ל מ ן ג ב א י

ביים עמוד.

א שעהנע יאָהר־צייט ליכט, ריינער וואקס.

ד י ב ח ו ר י ם

צוזאָמען.

א גוטע נאכט, רבי!

געהען אַרויס.

ד ע ר ר ב

א גוטע נאכט — א גוטער יאָהר! עפּענט אויף דעם ספר וואָס ליעגט ביים ארון־קודש אויפֿן שטענדער. דער רמב"ם; אָך, דער רמב"ם — זאָג איך, נאָך א יאָהר, נאָך צוויי, וועט מיט איהם די וועלט אויך זיין, ס׳איז נישט קיין קלייניגקייט.

ז ל מ ן

אבער נויטהען א שטאָדט, רבי, קען מען נישט. ס'איז נאָך צו פריה. זאָל זיך דער רבי לעבען הונדערט און צוואנציג יאָהר; שטאָדט האָלט אייך מיט יראת הכבוד, מיט'ן גרעסטען דרך־ארץ. אז אייער רער אן איידעם וועט בלייבען נאָך אייך איבער הונדערט אין צוואנציג יאָהר און וועט ווערט זיין צו פערנעהמען אייער שטוהל — וועט דעמאָלט קיינער נישט האָבען דאגעגען: דער בית־הרב זאָל זיך בלייבען ווי געווען און דער כסא אויך דער אייגענער...

ר ב

איהר ווייסט וואר יואל איז?

ז ל מ ן

קיין סמיכה האָט ער נאָך אויך נישט, ווי קען מען עס פערלאנגען פון א שטאָדט אז מען זאָל איהם ארויסגעבען א כתב? ס'איז שווערלעך.

ר ב

היינט צו די תנאים, בלי נדר, היינט ווי איך זאָלען זיין די תנאים, זאָל איהם שטאָדט פערהערען. איך וועל איהם סמיכה ארויסגעבען פאר שטאָדט — פאר גאנץ שטאָדט. היינט, ווי איך זאָל דער פונדאמענט נעלעגט ווערען, מיין כסא זאָל בענייט ווערען. דאָס וועט זיין דער נדן וואָס די שטאָדט וועט מיין קינד דערלאנגען.

ז ל מ ן

שטאָדט האָט בדעה במזומנים דעם נדן פאר אייער טאָכטער צו געבען.

ר ב

איהר פערשטעהט. אז שמואל הנביא איז געוואָרען „א באַ־בימים"... איהר פערשטעהט? א באַ־בימים... דער כסא וועט אלט, מוז מען איהם בענייען, נישט חלילה אליין מיין איך צו טהאָן.. מיט דער רעה פון גאנץ שטאָדט, כ'וויל חלילה נישט קיין מחלוקת. שלום, שלוה... איהר פערשטעהט? א באַ בימים... דער כסא וועט

אלט, מוז מען איהם בעניינען, נישט חלילה אליין מיין איך צו טהאָן... מיט דער דעה פון גאנץ שטאָדט, כ'וויל חלילה נישט קיין מחלוקת. שלום, שלוה... איהר פערשטעהט?

ז ל מ ן

מען מוז די זאך גוט בעטראכטען.

ר ב

איך וועל זאָגען, ווי דער חסיד יסוד עולם: את שור מי לקחתי? האָט אפשר, חלילה, שטאָדט טענות צו מיר? דרייסיג יאָהר נע־דיענט, עהרליך, מיט אמת נעדיענט.

ז ל מ ן

רבי, איהר דארפט עס נישט רעדען, איהר טארט חלילה קיינעם נישט חושד זיין פאר אזוינע כונות. ווייסט איהר רבי, טהוט אליין אָהן הסכם פון שטאָדט.

ר ב

וואָס הייסט?

ז ל מ ן

כ'מיין איהר אליין זאָלט איהם ארויסגעבען א כתב.

ר ב

כ'פערשטעה עס גאָר נישט, און דאָס קהל ה'? און שטאָדט? א רודה זאָל איך זיין? ניין, ניין! ישמרני ה' — זאָל מיך גאָט אויס־היטען!

ז ל מ ן

כ'מיין, שטאָדט וועט גאָר נישט האָבען געגען דעם — אי"ה ער וועט זיך וואקסען ביי אייך אין שטוב. מען וועט פערגעסען אָן זיין טאָטען דעם שנײדער...

ר ב

שטאַרק אויפגעבראכט.

נישט, נישט! דאָס נישט: א יניע כפּים, גרעסער ווי א למדן. הס־מלהזכיר. כ'קען עס נישט הערען, א י ך ב י ן ז י ך מ ש ד ך

מיט אלי׳ה דעם שניידער. איך, דער מרא דאתרא.

זלמן

כ׳האב גאָר נישט געמיינט, רבי, חלילה. איך, פערקעהרט, כ׳זאג שטענדיג, נישט דער בוים — נאָר די פֿירות.

רב

געהט אום הין און צוריק שטאַרק אויפגערעגט.

נישט נישט... כ׳האב נאָר געוואָלט מיחד זיין מיין ווילען צו דעם ווילען וואָס לעבט אייביג, נאָר דאָס אליין... נישט נישט...

זלמן

כ׳וועל געהן איבערשמועסען מיט נאָך עטליכע בעלי־בתים אפשר וועט מען בעראַרפען שיקען נאָך א פּאָר רבנים.

רב

נאָך רבנים?

זלמן

זיי זאָלען זיי ביי די תנאים און אויך ביים פערהערען.

רב

צופֿריעדען נאָר דאָך אויפגערעגט.

דאָס יאָ. פּאר מיר א גרויסער לבוד. מסכים, אויך מסכים. רבנים זאָלען זיין, זאָל די גאנצע וועלט וויסען. זאָל מען הערען און שטוי־נען, הערען און שטוינען! די וועלט וועט מיט איהם קלינגען. דאָס יאָ...

זלמן

זאָל מען אפשר אפֿלענען ביז מאָרגען?

רב

איך וואָלט שטארק בענערען היינט, שטארק בענערען, עפּעס א רעיון טרייבט מיך איך זאָל עס טהאָן היינט... אפשר קען מען פון די נאָהנטע קהילות נאָך א פּאָר רבנים... ס׳אי נאָך פּאר האַלבע נאכט. א רעיון שטויסט מיר, כ׳זאָל דוקא היינט.

ז ל מ ן

וועל איך געהן איבערערעדען מיט שטאָדט, כּל זמן דער עולם שלאָפט נאָך נישט.

ד ע ר ר ב

איך וועל געהן מבשר זיין — דעם מחותן מיינעם. געהן מבשר זיין.

ז ל מ ן

כ'וועל אייך אונטערפיהרען, רבי.

געהען ביידע ארויס.

ד ע ר א ל ט ע ר ש מ ש

כאָפּט זיך אויף, קוקט זיך אַרום, קראצט זיך דעם קאָפּ, רעדט צו זיך אַליין.

האַ־חאַ, שטארק איינגעשלאָפען, קיין נפש נישטאָ. געגעסט, רופט, ארומשלאָפענדיג זיך אַרום בימת. יואל, האַ?... ער שוין אויף נישטאָ. וועט זשע האָט געקענט די לאָמפען אויסלעשען?

זינגט מיט אַ ציטערנדע, הייזעריגע אַלטע שטימע.

אם אדו—ני לא יב—נה ב—ית
שוא עמ—לו בו—ניו בו;
אם ה' לא יש—מור עיר —
שוא שקד שומ—מר.

ער קוקט אויפ'ן זייגער און זינגט אונטערקנאַקענדיג מיט די פינגער.

שוא שקד שומ—מר שומ—מר... שוין באלד צוועלף דער זייגער... זוכט עפעס אין עמוד־קעסטעל.

י ו א ל

קומט אריין, צוטראָגען. זיין אויבער־בגד אָבגעשפּיליעט. ער לאָזט זיך גלייך צו זיין אָרט, אין ווינקעל געבען ארון־קודש.

ח ו ה

בויגט זיך טיף אַרויס פון פענסטער.

ש מ ש

וואר געהט? וואר אי? הא, יואל? אויף א גאנצע נאכט מסתמא?

י ו א ל

שווי׳גט.

ש מ ש

דער וויפיעלטער משמד שוין היינטיגע וואך? וואדט, מיין קינד, כ׳וועל דיר א גוט לעמפעל אנצינדען, ער ברענגט א לעמפעל פון דעם אנדערן זייט ארון־קודש, ווישט מיט׳ן פינגער די גלאז, צינדט עס אן און הענגט עס אויפ׳ן וואנד איבער יואל׳ן, קוקט יואל׳ן אין פנים אריין. די תורה, די תורה נעהמט צו די כוחות א־א, די תורה...

י ו א ל

צושטרייט.

דער רב געווען דא?

ש מ ש

כ׳קען דיר, מיין קינד, נישט זאגען. מיאום פערשלאפען.

י ו א ל

הא, קיינער נישטא....

ש מ ש

צופיעל, מיין קינד, איבער דער מאם, ס׳פנים דיינם בליך.. פערקוקט אין דעם ספר. האווא, האווא, אן ארענטליכער איד דיין טאטע... א רב ווייסט וואם ער טהוט.

י ו א ל

מאכט קליין דעם פייער פון לעמפעל.

ש מ ש

פאר וואם פערלעשסטו דעם פייער?

י ו א ל

קוקט זיך ארום.

איהר זעהט נאר נישט אין בית המדרש?

ש מ ש

וואָס מיינסטו?

י ו א ל

כ'מיין, איהר זעהט גאָר נישט?...

ש מ ש

וואָס זאָל איך זעהן? דעם ארון קודש זעה איך; דיך זעה איך.

י ו א ל

הייסט עס גאָר נישט...

זעצט זיך, שפּארט אָן דעם קאָפּ אויפֿן ספר.

ש מ ש

דאַרפֿסטו אַליין נישט בלייבען אויב עס שרעקט דיך. עס שרעקט דיך, וואָס? ביזטו מיער, מיין קינד? ביזטו פערשלעפערט, שפּאר זיך צו אביסעל אויפֿן בימה און דערנאָך וועסטו לערנען ביז טאָג.

י ו א ל

ווי פריהער צושטרייט.

דעם ארון קודש פערשלייסט איהר?

ש מ ש

ניין; וועט דען וועד גנבע'נעז, חלילה, די תורות פון ארון־קודש ארויס? אָט, דרעמעל זיך דורך אביסעל — א גוטע נאכט, מיין קינד, א גוטע נאכט.

געהט צום טיר.

י ו א ל

פערשלייסט די טיר פון דרויסען!

ש מ ש

וואָס רעדסטו פאר א נארישקייטען?

י ו א ל

כ'וועל סיי ווי אויף דער גאָס נישט ארויסגעהן.

ש מ ש

רעדסט נארישקייטען, ווי פערשלייסט מען עס א מענשען?... א גוטע נאכט!

געהט אַרויס.

י ו א ל

ער מאַכט ווידער גרעסער דאָס פייער. ער קוקט זיך אַרום, ווי ער וואָלט נאָך אימעצען שפּירען אין בית המדרש.

ח ו ה

גאַנץ שטיל.

שרעק זיך נישט, יואל; איך בין נעבען דיר.

י ו א ל

פערוואונדערט, נוט ווייסענדיג פון וואנען דער קול געהט. ער דרעהט אינסטינקטיוו אראָב דעם פייער אין לעמפּעל און בלייבט זיצען פערשטיינערט.

ח ו ה

דו לערן, לערן. איך וועל די גאנצע נאכט וואכען איבער דיר.

י ו א ל

ער מערקט חוה'ן. בלייבט זיצען אונבעוועגליך איינגעגראָבען אין ווינקעל נעבען ארון קודש.

ח ו ה

איך בין עס, חוה. אנטלויפסט פון מיר, בעהאלטסט זיך פון מיר. נערענקסט, האסט דאָך מיר געהייסען איך זאל בלייבען נעבען דיר. כ'זאל פון דיר נישט אוועקגעהן...

י ו א ל

חוה...

ח ו ה

ביי אייך אין שטוב איז מיר פינסטער אין דיר. ביז דו וועסט מיך נישט אוועקטרייבען וועל איך אליין זיין נעבען דיר.

י ו א ל

יואָם ווילסטו פון מיר?

ח ו ה

רו שרעקסט זיך אזוי, דו ציטערסט... קיינער איז נישטאָ, כ'וועל צו דיר אראָבגעהן.

י ו א ל

חוה... ניין, נישט דו ביזט עס. ניין. ווער האָט אין בית המדרש אזוי פינסטער געמאַכט?

ח ו ה

אהע־ נעהנטער, צו מיר קום. נעהנטער, אהער קום, כ׳וועל דיר אין פּנים אָנזעהן. און דו וועסט מיר זיין נעהנטער, קום צו מיר. זי ציהט איהרע הענד. אזוי נאָהנט בין איך פון דיר און דו דער־ קענסט מיך נישט.

י ו א ל

ער פערדעקט זיינע אויגען.

בלייב דאָרטען.

ח ו ה

איך וועל צו דיר אראָבנעהן. איך וועל זיך ביי די טרעפּ פון ארון קודש זעצען און דו וועסט לערנען.

י ו א ל

בלייב דאָרטען, בלייב דאָרטען...

ח ו ה

איך גיה צו דיר, איך גיה צו דיר.

פערשווינדט.

י ו א ל

דו וועסט פאַלען!

ניט מערקענדיג חוה׳ן מעהר אין פּענסטער הויבט ער זיך אויף און נעהמט מיט שנעלע טריט ארויסגעהן פון בית המדרש, נאָר אין יע־ נער רגע לויפט חוה אריין. ער פּאַלט אין איהרע אָרעמס.

ח ו ה

יואל, מיין ליעבסטער; יואל מיין שעהנסטער, וואָס שרעקסטו זיך אזוי?

י ו א ל

ציטערט.

וואו בין איך?

חוה

מיט דיין הוהן. איך וויל דו זאָלסט מיך אזוי ליעב האָבען ווי דו האסט ליעב די תורה.

יואל

רעד עס נישט.

חוה

קושט איהם.

נאָך איין וויילע אינאיינעם מיט דיר. היינט דארף ביי דיר תנאים זיין מיט אסתר'ל דעם רב'ס, היינט. אָט באלד. לאָז מיר נעבען דיר בלייבען. שפּעטער וועל איך שוין נישט טאָרען. שפּעטער וועל איך שוין נישט זיין. וועסטו הערען ווי קליינע קינדער וויינען; קינדער וואָס קענען נאָך נישט רעדען, וויינען, זאָלסטו וויסען, אז דאָס וויינען זיי עס אויף אונזער מזל און אויף אסתר'קעס. זי וועט מען אויך מיט געוואלד צונעהמען פון איהר געליעבטען... זי וועט אויך וויינען אין דער שטיל און קיינער וועט נישט הערען; קיינער וועט נישט וויסען... מען האָט אוועקגעשיקט, רבנים זאָלען קו־מען. דו וועסט א דרשה זאָגען צו די תנאים און אסתר'קע וועט זיצען אין דער שטיל און וויינען און קיינער וועט נישט וויסען פאר וואָס זי וויינט.

יואל

ס'דוכט מיר כ'בין פון א בריק אין א טיעפען וואסער אריינגעפא־לען און דאָס וואַסער טראָגט מיך אלץ ווייטער פון ברעג, אלץ ווייטער פון דעם בריק.

חוה

ווערגט זיך מיט די טרערען.

ווער רייסט דיך אב פון דער תורה? בין איך שולדיג? לאָז איך דיר נישט?

יואל

ש־ש־ש, רעד נישט. מיין טאַטענס שטוב איז שטענדיג געווען ליכ־טיג ווי אין גן־עדן, ווי פרייטאג ביי נאכט אין בית המדרש. שטענדיג

איז געווען ליכטיג ארום מיר. מיין טאטענס שטוב האָט מיר שטענדיג ווי א בית־המקדש בעלויכטען. איצטער איז פינסטער... טהו תפילה פאר מיר, חוה, איך זאָל זיך צוריק צו מיין פריהערדיגער היים אומקעהרען. ס'זאָל זיך צו מיר צוריק דאָס פריהערדיגע ליכט אומקעהרען...

ח ו ה

זי ווייסט אין דער שטיל.

י ו א ל

ער וויל זיך פון איהר בעפרייען.

ח ו ה

ער וויל זיך פון איהר בעפרייען.

נאָך איין ווייל לאָז מיר זיין לעבען דיר. נאָך איין ווייל... ווי די תורה האָב איך געמיינט וועסטו מיך ליעב האָבען; ווי די תורה וועל איך דיך ליעב האָבען... דו וועסט די תורה לערנען און איך וועל דיינע ליכטיגע אויגען קושען. איז דיר פינסטער ארום? האָסטו די תורה פערלאָרען?... האָט דיך די תורה פערשטויסען? קעהר זיך אום, יואל. אָט דאָרט איז דיין אָרט; אין ווינקעל, נעבען ארון קודש... דאָרט ברענט דיין לאָמפּ. זי פיהרט איהם צו זיין אָרט. מאָכט גרעסער דעם פייער. עפענט איהם אויף זיין ספר. אָט איז דיין הייליגער ספר... אָט איז דיין אָרט ווידער... ליכטיג וועט דיר זיין...

זי געהט ארוים מיט שנעלע און שטילע טריט פון בית המדרש. לאָזט אויפגעפראלט די טיר הינטער זיך.

י ו א ל

עס שוידערט איהם פון קעלט. קוקט מיט בריט געעפענטע אויגען צום טהיר, ווי נאָך אַ צויבער־בילד וואָס פערשווינדט פון איהם. מיט אונטערגעבראָכענע טריט לאָזט ער זיך גיהן צו די טרעפלעך וואָס פיהרען צום ארון קודש. ער קלויבט זיך ארויף העכער ביז צום ארון קודש. זיינע אויגען זענען נאָך אַלץ צום טיר געווענדט. ער פליאָטערט זיך מיט די העגד אָן פרוכת: ס'זעהט אוים ווי ער וואָלט זיך וועג־

'לען דערקלויבען צו די טירלאך פון ארון־קודש און עפענען. די פיס ברעכען זיך איהם אונטער, ביז ער לאָזט זיך אין גאַנצען אראָב אויף דער ערד. שטיל. ס'הערט זיך נאָר דאָס טיקען פון זייגער. ערגעץ גרילצט א גריל.

ע נ ד ע.

נבלה

1906

פערזאנען:

אברוש, א געוועזענער פערד־העגדלער.
ברינע, זיין צווייטע ווייב.
ריזעל, ברינע'ס טאכטער.
מענדעל } אברוש'עס קינדער פון זיין ערשטער פרוי
נחמה }
שפרינצע, אברוש'עס ערשטע ווייב.
גיטעל.
בערל חזיר.

ערשטער אקט.

ביי אברוש'ן.

אַ קעלער־וואוינונג פון איין צימער. אַ רונד־געוועלבטער שווארצער סופיט. די פענסטער קליין און איינגעבראָכען אין דער וואנד. ביי־טאָג איז דאָרט אויך האלב פינסטער. ניט ווייט פון טיר שטעהט אַ שווארצע הרובע. אין ווינקעל שטעהט אנ'אַלטע הילצערנע בעט. ביי די ווענד איז געמאַכט געוואָרען פון ברעטער טאַפטשאַנעס צום שלאָפען. די טיר עפענט זיך אין א פינסטער הייזעל, וואו עס שטעהען טרעפּ ארויסצוגעהן. אַ האַלב צובראָכענער טיש, א פּאָר בענקלאך. אויפ'ן וואנט א פּאָר אָבגעבראָכענע בילדער אָהן רעמלאך. פּורים צייט. נאַכט. דעם קעלער בעלייכט אַ קליין פעררויכערט לעמפּעל, וואָס הענגט אויפ'ן וואַנד.

אברוש

ליגט אויף אַ געלעגער שכור, אין די זאכען, זיין כראָפּען הערט זיך איבער'ן גאנצען שטוב.

רייזעל

א מיטעלער וואוקס. דאָס געזיכט מאָגער. די האָר אין אונרדנונג די מלבושים, ווי זיי וואָלטען הענגען אויף איהר. אויך איהרע באַר־וועסע פיס — צוריסענע קאַלאָשען. זי זיצט אויף אַ געלעגער און פלעכט זיך די האָר. נעמט ארויס פון קעשענע אנ'איינגעוויקעלט בריוו'ל און פּרובירט לעזען פאר'ן לעמפּעל.

אברוש

הויבט אויף דעם קאָפּ. ניסט.

רייזעל

בעהאלט דעם בריוו'ל, געהט צום טיש.

א ב ר ו ש

רעדט מיט א הייזעריגען קול.

הא ? וואָס זאָגסטו ?

ר י י ז ע ל

קיינער רעדט ניט צו אייך : ס'חלום'ט זיך איהם.

א ב ר ו ש

די ערד האָט שוין צו גענומען די מאמע דיינע ?

ר י י ז ע ל

שפּיוט אוים מיט עקעל.

א ב ר ו ש

אין דער מאמען דיינער זיצט א גלנוֹל פון א וואלד גזלן : אין דער מאמען דיינער. . . וואו איז זי געגאנגען, דיין מאמע, וואו ?

ר י י ז ע ל

ענטפערט איהם ניט. ברומט א ניגונ'לע אונטער'ן נאָז.

א ב ר ו ש

וואָס ברענסטו אומזיסט אויס די קערָאסינע, וואָס ?

ר י י ז ע ל

איהר קענט ניט שלאָפען ?

א ב ר ו ש

זאָג דיין מאמען... זאָג דיין.... זאָג....

ס'הערט זיך וויידער זיין כרָאפען.

ב ע ר י ל ח ז י ר

א געזונטער בחור. געלע חאָר. די היטעל אָן א זויט. זיין געזיכט איז שטענדיג פרעהלעך. קומט פאָרזיכטיג אריין.

א הא ! די פופע איז אין שטוב ! געווארט אויף מיר, הא ?

ר י י ז ע ל

קערט זיך אָב. רייסט ארויס איהר האנד.

געה, גאָר אָהען רחמנות דריקסטו !

ב ע ר י ל

ע, ע, רייזעלע — בערי׳ל האט פיינד אומזיסט צו פראצעווען גיב דיין האנט, שרעק זיך ניט. כ׳וועל מעהר ניט דריקען. עס געהט נאך ניט קיין בלוט ? וויז וועל איך א קוש געבען, וועט ווערען די האנט צוריק געזונד.

ר י י ז ע ל

קאקעטיש.

האסט אין איהר א גרויסען חלק אריינגעלעגט ?

ב ע ר י ל

קוסט איהרע שפיצען פינגער.

אך, ווי זים, ווי זים ! ציילט איהרע פינגער. איינס... צוויי... דריי.... פופע ! דו ווילסט א פינגער׳ל ?

ר י י ז ע ל

קויף, וועסטו זעהן.

ב ע ר י ל

בעווייזט אויף איהר מיטעלסטען פינגער.

אט אויף דעם פינגער, גוט ?

ר י י ז ע ל

קויף וועסטו זעהן.

ב ע ר י ל

אבער א קיילעכדיג פינגער׳ל, גלאט, אהן א שום שטיינדעל ?....

ר י י ז ע ל

פערריטעלט זיך.

קויף, וועסטו זעהען.

ב ע ר י ל

קוקט אן רייזלען מיט א ערענסט פנים.

ר י י ז ע ל

וואס ביזטו אזוי אומעטיג געווארען ?

ב ע ר י ל

וואלסט זעהן, פופע, ווי כ׳האב היינט נעקנאטען צוויי מוזשי־קעס !

ר י י ז ע ל

היינט ?

ב ע ר י ל

בייטאג.

ר י י ז ע ל

פאר וואס ?

ב ע ר י ל

זיי האבען זיך געבעטען.

ר י י ז ע ל

בעסער זאג מיר, בערי׳ל, וועז וועסטו קויפען דאס, וואס דו האסט געזאגט ?

ב ע ר י ל

דו ל׳אכסט . . .

ר י י ז ע ל

איך ל׳אך נאר ניט. קויף, וועסטו זעהן.

ב ע ר י ל

א פייער אויף זיי ! מען האט פאר דיר אנגערעדט ? טפו, ימח־שמם זאלען זיי ווערען.

ר י י ז ע ל

אויף מיר ביזטו אין כעס ?

ב ע ר י ל

שווייגט אומעדיג.

ר י י ז ע ל

בערי׳ל ?

ב ע ר י ל

„בערי׳ל חזיר" כ׳פערשטעה... מען האט דיר אנגערעדט און דו הערסט זיך צו...

ר י י ז ע ל

איך? אויך מיר ביזטו אין כעס ? זאג, בערל ! נו, וואס איז מיט'ן רינגעלע ?

ב ע ר ל

שפאצירט אום שטיל.

ר י י ז ע ל

בערעלע, דו שרייבסט אליין בריף ? דו קענסט שרייבען ?

ב ע ר ל

איך ?.... איך שרייב אליין, אודאי שרייב איך אליין.

ר י י ז ע ל

דו האסט א פיינעם האנדשריפט. נעהמט ארויס פון קעשענע אנ'־איינגעוויקעלט בריוו'ל. דאס איז דיין כתב, בערעלע ? אוי בע־רעלע....

ב ע ר ל

אויך מיין נאמנות, איך שרייב אליין, א פייער אויך זיי !

ר י י ז ע ל

וועמען שילסטו דו ?

ב ע ר ל

איך וויים וואס איך שילט : איך וועל שילטען און — איך וועל נאך דעם שארבען אויך שפאלטען — זיי וועלען ביי מיר שרפ'־נען !.... דו האסט געלעזען ?

ר י י ז ע ל

א שווערע האנדשריפט. נא לייען מיר איבער, וואס דו האסט געשריבען.

ב ע ר ל

עפענט דעם בריוו'ל.

נאך וואס זאל איך לייענען ?

ר י י ז ע ל

איך ווי׳ל וויסען, וואס דו האסט דארטען אנגעשריבען ? דיין נאמען „בערל" האב איך גלייך דערקענט, עפענדיג, האב איך

דערעזהען. אט איז ער... אמת ?

ב ע ר י ל

גיט איהר דאס בריוו'ל.

נא, דו ווייסט אליין וואס אין דעם איז געשריבען... דו ווייסט, רייזעלע ?

ר י י ז ע ל

דו ווילסט בערי'ל זיין א גוטער ?

ב ע ר י ל

ווער האט דיר נעזאגט, אז איך בין א שלעכטער ?

ר י י ז ע ל

אווי, ; איך פרעג נלאט אווי.

ב ע ר י ל

פון דיינעטוועגען ?

ר י י ז ע ל

פאר מיר.

ב ע ר י ל

פון דיינעטוועגען ווען „בערי'ל" אלץ טהאן; אויב רייזעל ווען נאר הייסען.

ר י י ז ע ל

זהסט, איך בין בארוועס.

ב ע ר י ל

האסט נאר קיין שיך ניט ?

ר י י ז ע ל

כ'האב ניט. די מאמע האט זיי פארקויפט ; אפשר האט זיי בעהאלטען.

ב ע ר י ל

וואס הייסט ?

ר י י ז ע ל

איך זאל ניט קענען ארויסנעהען פון שטוב. און איך זיל בשום אופן ניט שלעפען זיך אין די נאסען מיט די קוישען פיש.

ב ע ר י ל

א בייזער יאָהר אויף דער מאָמען דייגער !

ר י י ז ע ל

נו, וואָס ?

ב ע ר י ל

שיף ווילסטו ? וועסט האָבען שיף !

ר י י ז ע ל

מיט קנעפלאָך ?

ב ע ר י ל

אפילו געשנירטע, אויב דו ווילסט.

ר י י ז ע ל

וועסט אויסגעבען מעהר ווי דריי רובעל ?

ב ע ר י ל

נעהמט ארויס זיין טייסטערייל.

זעה וויפיעל געלד, ס'וועט נאָך סטייען אויף שיף.

ר י י ז ע ל

פון וואנען האָסטו עס אזוי פיעל געלד ?

ב ע ר י ל

נעהם דיר, אויב דו ווילסט.

ר י י ז ע ל

די גאנצע געלד ?

ב ע ר י ל

אפילו אין גאנצען, אויב דו ווילסט — איף בין „בעריל" דו פערשטעהסט ! איף בין „בעריל חזיר", איף . . . איף האָב געלד. איף האָב אלץ, אלץ האָב איף.... איף בין „בעריל חזיר" ! רייזעל זאָג, דו ווילסט א זייגער מיט א גאָלדענע קייט ?

ר י י ז ע ל

וואו וועסטו נעהמען ?

ב ע ר י ל

איך וועל קריגען, אויב איך וועל וועלען — דו ווילסט ? אָבער זאָג !

א ב ר ו ש

כאַפּט זיך אויף. זעצט זיך אַנידער אָהן ווערטער.

ר י י ז ע ל

אָט האָסטו דיר, קוק איהם נאָר אָן.

ב ע ר י ל

א, ר' אבא....

א ב ר ו ש

מחום... מחום... מחום...

ב ע ר י ל

וויפיעל מאָהל האָט איהר היינט קידוש געמאכט ?

א ב ר ו ש

קראצט זיך אין קאָפּ.

בעריל ?

ב ע ר י ל

איהר האָט מיר ניט דערקענט?

א ב ר ו ש

כ'האָב דיר דערקענט... קריכט אראָב פון געלעגער. דאָס געזיכט שמו־ציג און מיט האָר בעוואקסען. כ'האָב דיר שוין דערקענט : מחום... מחום... מחום... זי איז נאָך ניטאָ ?

ב ע ר י ל

אויף וועמען ווארט איהר ?

א ב ר ו ש

אויף דער ארורה מיינער; אויפ'ן גלגול מיינעם. בעריל שטיפט מיט רייזלען. די מאמע איהרע. בערעל ? דו האָסט מיט איהר עסקים! דו האָסט... זי איז ניט בעסער פון דער מאַמען איהרער. די ערד האָט זיי געדארפט ביידען אין איין טאָג פערנעהמען. ביידען אין איין טאָג... „יענע" נו, טענה'ט, אז זי האָט אָנגעטהאָן מיינע

תחתונים ; זי איז מיך מפרנס. כאַ־כאַ־כאַ, זי איז מיך מפרנס! פערשטעהסט ?... און איידער איך האָב זי דערקענט בין איך דאָך פון הונגער אויסגענאַנגען — פון הונגער — פערשטעהסט ? וואָס זאָגסטו, בעריל, הא ? ווער בין איך ? דוכט זיך דער אייגענער אברוש וואָס פאר צוואַנציג יאָהרען — פאר צוואַנציג יאָהרען, ווי דו זעהסט מיך לעבען ! דאָס איז דער אייגענער אברוש, וואָס מען האָט איהם געזופען „ר' אבא" ר' אב־בא — ווי דו זעהסט מיך לעבען ! מיינע פערד זיינען געגאַנגען קיין פרייסען — קיין פרייסען — ווי דו זעהסט מיך לעבען ; מחנות פערד — ווי דו זעהסט מיך לעבען... אָפיצירען זענען אויך מיינע פערד געריטען... גענעראַלען — ווי דו זעהסט מיך לעבען — גענעראַלען ! האָט מען שוין ניט געקענט שטארבען פון הונגער, הא ? וואָס זאָגסטו, בעריל ? דו זעהסט — קוק זי נאָר אָן... די מאמע מיט דער טאַכ־טער... „האם עם הבת", ווי אין זמירות איז געשריבען — וואָס זאָגסטו, בעריל ?

ר י י ז ע ל

ער רעדט און דער הונד בילט — איז אלץ איינס.

א ב ר ו ש

חצופה ! דו הערסט, בעריל, דו האָסט געהערט ? כ'האָב דאָך דיר געזאָגט, אז זי איז נישט בעסער פון דער מאמען איהרער. זעצט זיך אויפ'ן גענגער, רעדט צו זיך אליין. ווי א חלום זענען אוועק מיינע גוטע יאָהרען, מחום... ווי א חלום.

ב ע ר י ל

קומט, אברוש, איך וועל נעבען אריינצו'כום'ענען.

ר י י ז ע ל

ער האָט נעבאך נאָר געפאסט היינט.

א ב ר ו ש

בעווייזט אויך רייזעלס באַרוועסע פיס.

זעהסט, בעריל זי איז דאָך א באַרוועסע. די מאמע איהרע האָט איהר דאָך די שיך פערקויפט. בעגראָבען האָסטו בעדארפט די

מאמע דיינע, ע־ע־ס'איז שוין איין מאל א מאמע. בערל ?

ב ע ר י ל

וואס ?

א ב ר ו ש

דו קענסט מיין טאכטער. מיין נחמה'לען ? דאס איז א קינד ! איהר שכל, דער פערשוין איהרער ! גרויס געלערנט ! כ'בין פערטריבען געוואָרען פון גן־עדן פערטריבען געוואָרען... די טאכ־טער אנטלויפט פון מיר איך זעה זי קיין מאל ניט. א, ווער עס זיצט ביי מיר אין שטוב ! נחמה'לע מיינע ! איהר פערשוין — א פרינצעסען, ווי דו זעהסט מיך לעבען !

ב ע ר י ל

ע„ ר' אבא ! איהר וויינט נאָר, פע, פע, עס פאסט נאָר ניט פאר אייך.

א ב ר ו ש

וויש דו אויגען.

דו מיינסט, וואס ? איך בין פערקויפט געוואָרען, צו דער משומדת פערקויפט געוואָרען, אריינגעפאלען... מיין טאכטער אנטלויפט פון מיר. נאָר נישט לאנג האָב איך זי געזעהען... פון קלאס געגאנגען — מיט די מיידלאך געגאנגען, ווי א שרענג כאלראטען זענען זיי געגאנגען - שפאצירען מן הסתם האָט זי זיך נישט אומגעקוקט צו מיר. כ'האָב זי דערקענט. א טאטע, בין איך... פערקויפט נע־וואָרען..

ב ע ר י ל

נעהמט איהם פאר'ן האנד.

קומט, לאמיר אביסל אבנעצען דעם גומען.

ר י י ז ע ל

וואוהין נעהסטו ?

ב ע ר י ל

וועסט דאך וואוהין איך נעה.

ר י י ז ע ל

און שיך ?

ב ע ר י ל

איך וועל באלד זיין צוריק...

ב ר י י נ ע

אבגעריסען, קומט ארײן אין שטוב. טראגט אויף די הענד צווישן קוישען.

א ב ר ו ש

איך וועל שוין זיין אין שטוב.. איך דארף שוין בלייבען אין שטוב, איך...

ב ר י י נ ע

וואוהין ? אזוי שפעט וואוהין ? ! בעמערקט בערל'ן ביים זי אום דעם טאָן. גוט אָוועג ! אוי, די כוחות נעהן אויס — כ'פיהל גאָר ניט די הענד —אזא טאָג ! ס'איז שוין צו פיהלען דעם טאָג: — לאנג ווי אין זומער — אין דער ערד זאלען זיי נעהן ; פון גרגרת רייסען זיי ארויס. וואוהין שלעפסטו זיך אזוי שפעט... ווידער טראסקען אין טיר ביי־נאכט ? א ברכה פון גאָט, הא ?

ב ע ר י ל

פאר וואָס צופט איר, בריינע, אויס ר' אבא'ן דאָס גאנצע בערדעל ?

ב ר י י נ ע

איך קען ניט זעהען, ווי ער לעבט אויף דער וועלט, פאר אזוינע מענשען איז אויף דער וועלט קיין ארט ניטאָ... צו רייזל'ן. וואָס זיצטו די הענט אונטער די זייטען ?

ר י י ז ע ל

וואָס זאל איך דיר טהאָן ?

ב ר י י נ ע

וואָס ? כ'וועל דיר באלד בעווייזען — וואָס...

ב ע ר י ל

נעהט ארויס פייפענדיג עפעס א ניגונ'לע.

ב ר י י נ ע

צו רייזלען.

מיט בערעלען האַסטו שוין עסקים — א לעבעדיגע וועל איך דיך בעגראָבען ! נאָקעט, אָהן א העמד וועל איך דיך לאָזען. אונטערן טיר הערט זיך א געשלעג. ווער איז דאָרט ?

מ ע נ ד י ל

רוסט זיך אריין אין שטוב. פערמאַכט די טיר. טראָגט א זאק אויפ'ן פלייצע.

דער ממזר — א מפלה אויף איהם ! ער האָט מיך שיער ניט דערשטיקט.

ב ר י י נ ע

איהר האָט געזעהען אנ'ארט אביסעל צום שלאָגען זיך — א טוידטע בין איך געוואָרען.

א ב ר ו ש

מענדיל ?

מ ע נ ד י ל

און, אז מענדיל ?

א ב ר ו ש

מענדיל !

מ ע נ ד י ל

וואָס ?

ב ר י י נ ע

גיב איהם אויף א גלעזעל בראַנפען.

מ ע נ ד י ל

אז איך וועל וועלען, וועל איך געבען ביי קיינעם נישט פרעגען.

ב ר י י נ ע

פון מיינעטוועגען מעגט איהר זיך אלע שלאָגען קאָפ אָן דער זואנד.

א ב ר ו ש

געהט צום זעקעל, עפענט איהם פאַרזיכטיג און קוקט אריין.

א פעל... אליין אראבגענומען, א ?

ריזעל

ווידער געבראכט צושלעפען די נבלה אין שטוב אריין !

אברוש

ביזט אליין א נבלה ! דאס איז דאך פינף רובל איז דאך עס !

ריזעל

ער וועט שוין אין גיכען ברענגען צו שלעפען א גע'פגר'טען פערד אין שטוב אריין.

מענדעל

א גרויסע יחסנ'טע. מיין יחסנ'טע. באַרוועסע פריצטע !

ברוינע

צו רייזלען.

וואס האט דא געטהאן בעריל־חזיר ?

ריזעל

איך ווייס ניט.

ברוינע

איך וועל דיך א לעבעדיגען בענראבען — הערסט, ממזרת !

ריזעל

גיב מיר אב מיינע שיך.

ברוינע

איך וועל נאך פון דיר די העמד אויך אראבנעהמען און די שטוב פערשלעסען. איך וועל אוועקגעהן און די שטוב פערשלעסען ! וועסט וויסען, אז איך בין דיר א מאמע — דיין טאטע ליגט אין דער ערד, וועל איך זיך נעהמען צו דיר.

מענדיל

רייזעל ! איך וועל דיר קויפען שיך. ווילסט, זאג ?

ברוינע

יסורים וועל איך פאר אייך אלע קויפען.

מענדיל

שלעפט דעם זאק צו אברוש'ען.

זעהסט, טאטע, ס׳א פעל׳ך !

ר י י ז ע ל׳ך

לויפט צו, שטופט איהם אָפּ.

ל׳עג אוועק, זאָג איך דיר ! איך וועל׳ך דיר דיין קאָפּ צו פּל׳עטען — פּראָביר נאָר ארויסנעהמען די פּעל׳ך.

א ב ר ו ש

חצופה !

מ ע נ ד י ל׳ך

וואַרפּט אָב רייזלען צום טיש.

אוועק פון דאנען, באַרוועסט כאָל׳יערע !

א ב ר ו ש

ל׳אָז זי, מיין קינד ; זי איז נישט בעסער פון דער מאמען איהר. דאָס איז דאָך פינף רובל׳ך, איז דאָך עס.

ב ר י י נ ע

מיט וועמען איך פינסטער אָב מיינע יאָהרען...

מ ע נ ד י ל׳ך

כאפּט צו דעם זאק.

מיין צוכט... פּרינצעסען. די פּעל׳ך איז רייניער פון דיר מיט דיין מאמען אין איינעם.

זעצט זיך אין ווינקעל שטאַרק צוטראָגען.

א ב ר ו ש

אוי נחמה׳ל׳ע מיינע, נחמה׳ל׳ע ! פּערטריבען געוואָרען פון גן־עדן בין איך פּערטריבען געוואָרען... זי אנטל׳ויפט פון מיר. האָסט אפשר געזעהען, נחמה׳ל׳ע, הא, מענדי׳ל׳ך ?

מ ע נ ד י ל׳ך

שווייגט.

א ב ר ו ש

יא ? מענדי׳ל׳ך !

מ ע נ ד י ל׳ך

ל׳אָז מיך !

שטיל, יעדערער קוקט אין אַנ׳אַנדער ווינקעל. א ב ר ו ש זיפצט.

א ב ר ו ש

חויבט זיך אויף, לאָזט אראָב דעם פייער פון לעמפּעל.

ב ר י נ ע

פינסטער זאָל דיר זיין! שכור! ס׳איז נאָך קנאפּ פינסטער אין שטוב — וואָס טהוסטו? וואָס דרייסטו אראָב דעם פייער?

א ב ר ו ש

מען טהוט דאָך סיי ווי גאָר ניט.

ב ר י נ ע

פון דיינע בראַנפען קאַרג — די כפרה זאָלסטו ווערען!

א ב ר ו ש

גזלן... רוצח... גזלן...

ב ר י נ ע

איך וועל אייך קאַרמענען. ווערעם וועלען אייך עסען. דרעהט זיך ארום איבער׳ן שטוב, ווי זי וואָלט וואָס זוכען. וואָלט איך אזוי ווייסען ווּאו איהר וועט אהינקומען, ווי איך וויים וואָס כ׳האָב נע־וואָלט טהאָן.

ר י י ז ע ל

געהט ארויס.

ב ר י נ ע

וואוהין, משומרת?!

מ ע נ ד י ל

אין א ווייל אַרום צו ברייגען.

דו מיינסט, אז כ׳האָב מורא פאר דיר, מיינסטו? וואָס פאר א וועד־דע האָסטו ביי מיר? אזוי ווי גאָר נישט! כ׳וויל דיך נאָר פרעגען איין זאָך, וויל איך דיך פרעגען.

א ב ר ו ש

מיין קינד, טשעפּע זיך ניט מיט איהר.

ב ר י נ ע

פרעסער, זויפער!

מ ע נ ד י ל

איך האָב שוין פאר איהר קיין מורא נישט — נאָר איך וועל ז י פרעגען איין זאַך וויל איך ז י — פאר וואָס שלאָגט זי רייזלען? פאר וואָס ? אַזאַ גרויסע מויד און זי שלאָגט איהר? די שיך האָט זי ביי איהר צוגענומען — אַ מאַמע טהוט אזוי? ווען דו וואָלסט געווען מיין מאַמע, וואָלט איך דיך דערשטיקט — איצטער מעגסטו זיך קלאַפּען קאָפּ אָן וואנד אפילו צעהן מאָל אין טאָג— אָבער רייזלען זאָג מיר, פאר וואָס שלאָגסטו רייזלען, זאָג ? !

ב ר י י נ ע

רייזלען...

מ ע נ ד י ל

איך וועל זאָגען רייזלען — איך וועל איהר זאָגען, אז כ'וועל ניט לאָזען ז י אָנרירען... איך וועל ניט לאָזען — כ'וועל דעם קאָפּ צופּלעטען !... איך וועל איהר קויפען שיך... פאר מיינע געלד וועל איך איהר קויפען — אין דיר וועלען מיר אייסהאָקען די ציינער דיינע... זאָג, פאר וואָס שלאָג—סטו רייז—לען, אַ ? !

אַ ב ר ו ש

פערטריבען געוואָרען פון גן־עדן... פערטריבען געוואָרען... נחמה־לע מיינע... דאָס איז דאָך א „מענש", דער פערשוין איהרער ; דער „גאַנג" איהרער.

ב ר י י נ ע

די כפּרה זאָלסטו נעהן אין איינעם מיט דיין טאָכטער !

אַ ב ר ו ש

חצופה ! דו הערסט, מענדיל ? פאר וואָס שילסטו עס זי, הא ? חצופה ! חצו־פה ! ביזט דאָך איהר מינדסטען נאָגעל ניט ווערט ! ווי האָסטו עס העזה זי צו שילטען, הא ? !

ב ר י י נ ע

שכור ! דיין טאָכטער אנטלויפט דאָך פון דיר ; זי שעמט זיך דאָך צו קוקען אין דיין מיאוס'ע צורה אריין.

א ב ר ו ש

זי האָט מורא פאר דיר. ביזט דאָך א רוצח, א וואָלד־רוצח; זי האָט מורא, זי... מיין נחמה'לע שעמט זיך ניט. ווייגט. נ'ניין, מיין נחמה־לע שעמט זיך ניט... זי האָט מורא... מו—רא האָט זי!... איך בין דאָך איהר טאָטע.. זי האָט פאר מיר מורא... א גזלן ביזטו, א וואָלד־רוצח ביזטו. זי שעמט זיך ניט מיט איהר טאָטען!...

ב ר י י נ ע

וועה צו דיר. — אַלטער שכור. ס'איז דאָך דיר מיאוס אין צורה צו קוקען...

א ב ר ו ש

ווי א חלום אַלץ אוועק... ווי א חלום...

ר י י ז ע לֶ

קומט ארויין.

מ ע נ ד י לֶ

קוקט אויך איהרע באָרוועסע פיס.

רייזע לֶ!

ב ר י י נ ע

וואָס, רייזע לֶ? ! וואָס פאר א רייזע לֶ איז זי דיינע? !

ר י י ז ע לֶ

וואָס ווילט איהר פון מיר?

מ ע נ ד י לֶ

קום צו מיר, רייזע לֶ, האָב קיין מורא ניט, וואָס הארט דיר?...

א ב ר ו ש

לאָז זי, זי איז ניט קיין רעכטס...

ב ר י י נ ע

נבלח!

מ ע נ ד י לֶ

הער, זי איז נישט דיין מאַמע, זאָג איך דיר — זי איז א משומדת, זאָג איך דיר; זי וועט דיר נאָך הרג'ענען, רייזע לֶ, שפיי איהר אין צורה, רייזע לֶ, שפיי!... איך וועל דיר קויפען שיך, איך... רייזע לֶ!

איך וועל ניט לאָזען זי זאָל דיך שלאָגען... דו וועסט זעהן, רייזעל, שפּיי איהר אין צורה!

ר י י ז ע ל

וואָס ווילט איהר פון מיר?

ב ר י י נ ע

נבלה! פּגר! ארויס פון מיין שטוב, נבלה! כאָפּט דעם זאָק מיט דער פּעל און שלעפּט צום טיר. ארויס פון דאנען, מיט דיינע פּנירות אין אייגעם — ארויס!

מ ע נ ד י ל

ריסט ביי איהר ארויס דעם זאָק.

ב ר י י נ ע

צו אברושען.

דו גיעה אויך פון דאנען מיט דיין זוהן אינאייגעם!

מ ע נ ד י ל

עפּענט דעם זאָק.

איך וועל דיר בעווייזען ווער „מענדיל" איז... איך וועל איהר בעווייזען, ווי צורופען. וויל ארויסנעמען די פּעל פון זאָק. דאָ אויפ'ן מיטען שטוב...

ר י י ז ע ל

פערמאָך דעם זאָק! זאָג איך דיר!

מ ע נ ד י ל

וואַרפּט דעם זאָק. רחמנות'דיג צו רייזלען.

רייזיל, פּאָלג מיר, זי איז ניט דיין מאַמע איז זי ניט — שפּיי איהר אין צורה! האָק איהר אויס די ציינער! מאַרגען קויף איך דיר שיך — פּאר דרייי רובל שיך קויף איך דיר און דו וועסט געהן וואוהין דו וועסט וועלען... נא דיר געלד, רייזעל!

ר י י ז ע ל

וואָס ווילט איהר פון מיר?... וואָס טהו איך איך?... וואָס האָט איהר צו מיר?

א ב ר ו ש

שאָקעלט מיט'ן קאָפּ.

פון גן־עדן פערטריבען...

מ ע נ ד י ל

שפּיי איהר אין צורה.

שפּיים אויף בריינען.

ב ר י י נ ע

וואַרפט זיך מיט וואוט אויף רייזלען. הויבט זי אָן שלאָגען מיט בוידע קולאַקעס אויפ'ן קאָפּ.

איך בין א מאמע! איך בין א מאמע! איך מעג שלאָגען!... איך מעג!... איך מעג!

ר י י ז ע ל

ראטעוועט מיך!...

מ ע נ ד י ל

לויפט צו, עס ווערט אַנ'אַלגעמיינער געשלעג.

ב ר י י נ ע

איך בין א מאמע! איך בין א מאמע! הא! הא! הא!...

א ב ר ו ש

קוקט צו דער סצענע מיט אָנ'אָפּענע מויל און אויסגעבריטע הענד.

צ ו ו י ט ע ר א ק ט.

אין דעם איוגענעם צימער. עפליכע טעג שפעטער. ביוטאָג.

ר י י ז ע ל

ליגט אויף אַ געלעגער. שלאָפט.

א ב ר ו ש

קומט אריין. שכור, פאלט פון די פיס. קוקט זיך אַרום. ברומט וואָס. בעמערקט רייזלען. געהט צו צו איהר, גלעט איהר פּליצע.

ר י י ז ע ל

דערשראָקען.

ווער איז דאָרט? וואָס זוכט ער דאָ? איהר האָט דאָ א חלק אריינגעלעגט?

א ב ר ו ש

שטעהט ווי אַ צוגעשמידטער צו זיין אָרט, שאָקעלט זיך.

ר־רייזע... ביזט דאָך מיין טאָכטער — ביזטו דאָך הא, רייזע... מיין ט־טאָכטער.

ר י י ז ע ל

וואָס ווילט איהר פון מיר? ! איך בין נישט אייער טאָכטער... געהט זיך צו אייער נחמה'לען.. געהט צו איהר. עס הערט זיך בראנפען פון אייך, געהט...

א ב ר ו ש

פערדעקט זיין מויל.

נ־ניין, נ־ניין... נחמה'לע איז מיין טאָכטער... זי... זי... אנטלויפט, נחמה'לע... שעמט זיך נחמה'לע, דו זיי—זיי מיין טאָכטער. ז—זיי מיין טאָכטער ז—זיי...

ר י י ז ע ל

וואָס ווילסטו פון מיר? רבונו של עולם! וואָס איז ער צוגעשטאַנען צו מיר? ! אוועק פון מיר!

א ב ר ו ש

נ־נו... כ'וועל דיר רופען „נחמה'לע"... דו ז־זיין נחמה'לע. אבא, אבא, אברוש! בליבט ששעהן אין מיטען שטוב, דער קאָפּ אראָבגעהאָנ־גען. וואָס איז פון דיר געווארען, אברוש? וואָס? וואָס? אלע געדענקען דיך נאָך... אלע האָבען געקענט ר' אב־בא'ן.. רר־ב אב־בא!

ר י י ז ע ל

וואר האָט דיר געהייסען וואַרען א שכור הא? האָסט נישט געקענט זיין ווי אלע מענשען, הא?

א ב ר ו ש

דיין מאמע... אין דער ערד! א וואלד־גזלן — א רוצח! וואָס זיצסטו דא?... ביי איהר... וואָס עסטו איהר ברויט... ברויט... זיי א דינסטמויד... זיי מיין טאָכטער ז־זיי. כ'דארף נישט רייד־דען.. כ'דארף נישט רייד־דען... נ־ניין...

ר י י ז ע ל

וואָס האָט איהר געגומען מיין מאמען פאר א ווייב? וואָס דארפט איהר זי? שפרינצע האָט אייך ג'ע'גט, הא? נחמה'לע אנטלויפט פון אייך, הא? זי שעמט זיך, הא? זי שעמט זיך צו בענעגענען מיט אייך אין גאָס...

א ב ר ו ש

ק־קום צו מיר.

וויל זי ארומנעמען.

ר י י ז ע ל

שטופט איהם אַוועק.

איך קען אייך אין צורה נישט קוקען. א חרפה, אן אלטער מאן ווייגט. וואָס ווייגט איהר? געהט לענט זיך. זי וועט קומען באלד, וועט זי אייך מכבר זיין.

א ב ר ו ש

נישט געווייגט אין דער יוגענד... נישט געווייגט. דו ווייסט, ד־דו ווייסט...

געהט הינטער זיך, ביז ער פאַלט אויפֿן געלעגער, בלייבט דאָר־
טען ליגען אונבעוועגליך.

ר י י ז ע ל

שפּויט מיט עקעל צו אַברוש׳ס זייט. שטיל אַ ווייל. ס׳לאָזט זיך
הערען אַברושעס כראָפּען. רייזעל נעהמט אַרויס פון אונטער׳ן קישען אַ
פּאָר נייע שיך. שפּילט זיך מיט זיי. אויף איהר געזיבט גיסט זיך אויס
אַ קינדערשע צופֿרידנהייט. זי טהוט אָן די שיך און שפּאַצירט קאָקעטיש
אייניגע מאָל דורך דעם צימער. חויבט אויף אַביסעל איהר צוריסענע
קלייד און פֿרובט געהן אַ טענצעל איבער׳ן שטוב, זינגענדיג אַ ניגעלע.

מ ע נ ד י ל

קומט אַריין. רייזעל זעהט, אַז ער זאָל נים בעמערקען איהרע
נייע שיך. אַ ווייל שטיל. יעדער קוקט אין זיין ווינקעל.

ר י י ז ע ל

האָסט אפשר געזעהן מיין מאַמען?

מ ע נ ד י ל

נאָך אַ קורצען שווייגען.

דו ביינקסט נאָך איהר?

ר י י ז ע ל

דיין טאַטע איז געקומען שכור ווי לוט.

מ ע נ ד י ל

דאָ איז געווען דער „חזיר“?

ר י י ז ע ל

וועלכער חזיר?

מ ע נ ד י ל

מיט אַ נאַרישען שמייכעל.

דו ווייסט ניט ווער איז דער חזיר?

ר י י ז ע ל

איך ווייס ניט ווער דער חזיר איז.

מ ע נ ד י ל

בערעל חזיר!

ר י י ז ע ל

און אז ער איז געווען — וואָס ווילסטו? ס'איז זיין דאגה!

מ ע נ ד י ל

מען טאָר נישט פרעגען?

ר י י ז ע ל

נאָך וואָס פרעגסטו?

מ ע נ ד י ל

געהט צו צו רייזלען און קוקט זי אָן.

ר י י ז ע ל

וואָס קוקסטו מיך אזוי אָן?

מ ע נ ד י ל

שווייגט.

ר י י ז ע ל

וואָס איז מיט דיר היינט!

מ ע נ ד י ל

דיין מאַמע איז אזא שלעכטע...

ר י י ז ע ל

נו—איז וואָס?

מ ע נ ד י ל

אזוי: כ'האָב רחמנות אויף דיר.

ר י י ז ע ל

איך בעדארף נישט מען זאָל האָבען אויף מיר רחמנות.

מ ע נ ד י ל

מיינסט טאקי, ווייסט ווער איך בין.

ר י י ז ע ל

דיין טאַטע איז געקומען שכור, ווי לוט.

מ ע נ ד י ל

ווען איך וואָלט האָבען אַזאַ מאַמע...

ר י י ז ע ל

דו זעהסט דיין מאמע אלע טאָג?

מ ע נ ד י ל

ניין.

ר י י ז ע ל

פאר וואס?

מ ע נ ד י ל

אמאל זעה איך זי אלע טאג.

ר י י ז ע ל

און נחמה'לען?

מ ע נ ד י ל

נחמה'לע...

ר י י ז ע ל

זי גענט מיט דיר אין גאס?

מ ע נ ד י ל

וואר?

ר י י ז ע ל

נחמה'לע...

מ ע נ ד י ל

אראבגעלאזען דעם קאפ.

זי, זי גענט שוין באלד אוים דעם קלאס.

ר י י ז ע ל

זי איז דאך דיין שוועסטער, פאר וואס שעמט זי זיך צו גענן מיט דיר אין גאס?

מ ע נ ד י ל

זי שעמט זיך?

ר י י ז ע ל

אודאי שעמט זי זיך.

מ ע נ ד י ל

זי דארף זיך שוין שעמען... א־א, מיט מיר.

ר י י ז ע ל

בעווייזט מענדלען איהר פוס.

זעהסט?

מ ע נ ד י ל

נייע שיך?

ר י י ז ע ל

אבער דו זעהסט!

מ ע נ ד י ל

וואו האסטו זיי געזומען?

ר י י ז ע ל

געקויפט.

מ ע נ ד י ל

ווער האט דיר געגעבען געלד?

ר י י ז ע ל

געלד? כ'האב שוין געהאט געלד!...

מ ע נ ד י ל

די מאמע האט געזעהן?

ר י י ז ע ל

ניין.

מ ע נ ד י ל

ס'וועט ווידער זיין א געשלעג.

ר י י ז ע ל

זאל זי מיר נאר א ריר טהאן — אלע ציינער וועל איך איהר אויסהאקען. איך בין שוין ניט קיין קליין קינד.

מ ע נ ד י ל

מיט התלחבות.

הא! וואס האב איך דיר געזאגט? הא? מורא האבען פאר איהר! רייזעל! דו ווילסט איך זאל זיין פון דיין צד? ווילסטו?

ר י י ז ע ל

אפילו זי זאל טאנצען ביז'ן פאלאפ וועל איך זיך מעהר מיט קיין קוישען פיש ניט שלעפען איבער די גאסען. מענדיל!

מ ע נ ד י ל

נו וואָס?

ר י י ז ע ל

איך בין עפּעס א שעהנע?

מ ע נ ד י ל

שווייגט.

ר י י ז ע ל

נו—וואָס?

מ ע נ ד י ל

וועסטו שוין מעהר ניט ארומגעהן מיט די קוישען פיש אין די גאַסען?

ר י י ז ע ל

איך וועל נישט געהן. דינען וועל איך אויך נישט געהן; איך וועל אָנקומען אין א פאבריק. מענדיל!

מ ע נ ד י ל

וואָס?

ר י י ז ע ל

כ'האָב דאָך דיך וואָס געפרעגט.

מ ע נ ד י ל

לאכסט.

ר י י ז ע ל

שלעפּט איהם פאר'ן אַרבעל.

נו, זאָג, מענדיל!

מ ע נ ד י ל

נעמט זי פאר'ן האַנד.

וועסט נישט זיין אין כעס?

ר י י ז ע ל

פאר וואָס זאָל איך זיין אין כעס?

מ ע נ ד י ל

אויף צום אמת'ען זאָג מיר.

ר י י ז ע ל

וואָס אויף צום אמת'ען?

מ ע נ ד י ל

וועסט נישט זיין אין כעס?

ר י י ז ע ל

כ'האָב דאָך דיר נעזאָגט!

מ ע נ ד י ל

מיר זענען דאָך ניט... ניט קיין נאָהענטע פריינד... פרעמדע... נישט קיין שוועסטער און ברודער פון איין טאָטע מאָמע... פרעמדע...

ר י י ז ע ל

ווערט רויס. געהט אַ טענציל איבער'ן צימער.

מענדי'ל, זעהר נאָר מיינע פיס, ווי איידע'ל זיי זענען אין די נייע שיך — איידע'ל, אַ?

מ ע נ ד י ל

שווייגט.

ר י י ז ע ל

ווייסט, מענדי'ל, ווער ס'האָט מיר געקויפט די שיך?

מ ע נ ד י ל

ווער?

ר י י ז ע ל

און דו וועסט קיינעם נישט אויסזאָגען?

מ ע נ ד י ל

איך וועל נישט אויסזאָגען — נאָך וואָס זאָל איך אויסזאָגען?

ר י י ז ע ל

שוועָר זיך!

מ ע נ ד י ל

אויף מיינע נאָמנות — אז איך וועל קיינעם ניט אויסזאָגען.

ר י י ז ע ל

בערעל האָט געקויפט.

מ ע נ ד י ל

בערעל חזיר ? !

ר י י ז ע ל

בערעל חזיר. ער איז שוין איין מאל א מענש. ער האט מיר היינט געבראכט נייע שיך... אבער זעה ; — פיס ווי א פאר פאניענקעס !

מ ע נ ד י ל

פון וואנען האט ער געוואוסט צו קויפען ?

ר י י ז ע ל

ער האט שוין געוואוסט...

מ ע נ ד י ל

רייזעל, זאג, וואס דארפסטו ליידען אזוי ? זעה, שיך האט דיר געדארפט קויפען גאר א פרעמדער... דיין מאמע וועט דיך נאך דערשטיקען — וועסט זעהן. דו ווייסט, אז מענדיל איז א גוטער. דו ווייסט, באשר... הער רייזעל ! דו ווילסט, אז איך זאל בעצאהלען בערלען פאר די שיך ?

ר י י ז ע ל

צו וואס ?

מ ע נ ד י ל

איך ווי דיר בעווייזען, אז מענדיל איז נישט ווי דו מיינסט, איך זאג דיר...

ר י י ז ע ל

שטיפט.

מענדיל, זאג, איך בין עפעס א שהנע, הא ? זאג, מען קען זיך אין מיר פערלייעבען ? מענדיל !

מ ע נ ד י ל

דיין קלייד איז אויך צוריסען.

ר י י ז ע ל

א קלייד וועט אויך זיין א נייע — דאנה ניט !

גיט איהם א קלאפ איבער'ן פלייצע.

מ ע נ ד י ל

וואָס ביזטו אזוי פרעהליך?

ר י י ז ע ל

מען טאָר נישט זיין אומעדיג, איך וועל באלד דיין טאַטען געבען א שנעל אין נאָז.

מ ע נ ד י ל

שטעהט שטאַרק צוטראָגען.

ר י י ז ע ל

מענדיל! וואָס ביזטו אזוי אומעדיג? פאר וואָס בין איך אזוי פרעה־ליך? מען טאָר ניט זיין אומעדיג — מענדיל! מענדיל — מענ־דעלע!

שלעפט איהם פאר'ן אַרבעל.

מ ע נ ד י ל

וויל זי אָנכאַפּען.

ר י י ז ע ל

דאָס וויל איך ניט.

מ ע נ ד י ל

וואס אנטלויפסטו פון מיר? שטענדיג אנטלויפסטו פון מיר...

ר י י ז ע ל

איך?

מ ע נ ד י ל

וואָס אנטלויפסטו פון מיר?... דו האָסט מיך פיינד — פאר וואָס? איך בין מענדיל, בין איך, נו איז וואָס? מיר וואוינען דאָך אין איין שטוב, וואוינען מיר — דו ווייסט? אויף מיינע נאמנות, דו ווייסט.. וואָס אנטלויפסטו?... געדיינקסט נעכטען ביי נאכט, אז די מאַמע האָט דיך געשלאָגען? איך זאָג דיר, רייזעלע, אז דו ביזט א שלעכץ, געדענקסט ניט... אלץ פערגעסטו. איך האָב איהר געוואָלט צושפּאלטען דעם שארבען איהרען, האָב איך געוואָלט... וואָס פאר א ווערדע האָט זי ביי מיר, הא? מיט איין האנד, צווישען די פינגער וואָלט איך זי צוריבען! כ'האָב זיך אָבגעהאלטען, באשר

זי איז דיינע א כּאמע איז זי... זי איז דאָך דיינע א מאמע. נאָך וואָס האָב איך עס געדארפט טהאָן, נאָך וואָס? הא?

ר י י ז ע ל

טאָ וואָס וויל̈סטו פון מיר?

מ ע נ ד י ל̈

אזוי; איך וויל̈ דיר עס זאָגען.

ר י י ז ע ל̈

וואָס דארפסטו עס מיר זאָגען?

מ ע נ ד י ל̈

איך האָב דיר געוואָלט בעווייזען, או „מענדיל̈" איז נישט קיין של̈עכטער ווי דו מיינסט. דו מיינסט, או איך בין בערעל̈ חזיר בין איך? אויב דו וויל̈סט וועל̈ איך נאָר איין וואָרט זאָגען דער מאמען דיינער — נאָר איין וואָרט — וועט זי שוין ניט וואָגען אפילו א פינגער אויפהויבען אויף דיר — רייזעל̈.

ר י י ז ע ל̈

וואָס?

מ ע נ ד י ל̈

נאָר נישט... בלויבט שטעהן אין מיטען שטוב. דער קאָפּ אראָבגעהאָנגען.

ר י י ז ע ל̈

אויב דו וויל̈סט זיין א גוטער, טאָ זוך מיר אויס א פאבריק וועל̈ איך געהן ארבייטען גל̈ייך מיט אל̈ע מיידל̈אך.

מ ע נ ד י ל̈

איך וועל̈ דיר אויפזוכען, כ'וועל̈, הער, רייזעל̈! דו וויסט רייזעל̈...

דערנעהענטערט זיך צו איהר מיט גרוים התלהבות.

ר י י ז ע ל̈

רוקט זיך אָב פון איהם.

מ ע נ ד י ל

זעהסט... נו זעה. וואָס אנטלויפסטו פון מיר? צו בין איך עס אזא שלעכטער, וואָס דו...

ר י י ז ע ל

שמיל.

פון דיר שטינקט.. .און איך בין א ציכטינע...

מ ע נ ד י ל

צוטומעלט. טאָפּט זיינע מלבושים.

ר י י ז ע ל

גלאט אזוי... פון דיר שטינקט מיט פעל... מיט גע'פנר'טע פערד... און איך בין א ציכטינע.

מ ע נ ד י ל

וועלט בלאָס. טרעט אָב.

ר י י ז ע ל

דו האָסט עסקים מיט גע'פנר'טע פערד, מיט נבלות, איך קען עס ניט לייִדען... איך עס ניט מיט דער לעפעל וואָס דו עסט. ווייסטו שוין?

מ ע נ ד י ל

קערט זיך אָב אין א זייט.

ר י י ז ע ל

זאָג, מענדיל, פאר וואָס האָסטו זיך ניט אויסגעקליבען עפעס אן ארבייט?

מ ע נ ד י ל

און וואָס טהו איך וואָס?... וואָס, מיינסטו, טהו איך, וואָס? איך קויף פעל, קויף איך... דיר דוכט זיך נאָר דיר... רייזל! נעהם א האָק און צושפאלט מיר דעם קאָפּ, נעהם א האָק, זאָג איך דיר!..

ר י י ז ע ל

צו וואָס זאָל איך עס טהאָן?

מ ע נ ד י ל

וואר האָט דיר עס געזאָגט?

ר י י ז ע ל

איך ווייס ניט, מיינסטו, אז דו שינדסט נע׳פֿגר׳טע פֿערד? איך האָב דיך פֿיינד! כ׳האָב ליעב מענשען מיט ריינע, ווייסענקע הענד; זאָל פֿון זיי שמעקען פֿאַרפֿומען... איך בין אַנ׳אַרימע, די מאַמע שלאָגט מיך — עס מאכט ניט אויס; ניט שטענדיג וועט אזוי זיין... איך האָב ליעב ריינע מענשען...

מ ע נ ד י ל

אויף מיינע נאמנות! איך שוואר דיר — אויף מיינע נאמנות, רייזל! בערל חזיר שינדט אויף פֿערד — אויף מיינע נאמנות!

ר י י ז ע ל

שוואר זיך!

מ ע נ ד י ל

אויף מיינע נאמנות!

ר י י ז ע ל

ס׳אליגען!

מ ע נ ד י ל

קלאפּט זיך אין האַרצען.

אויף מיינע נאמנות זאָג איך דיר, רייזל!

ר י י ז ע ל

ביזט א ליגנער! פון בערלען הערט זיך קיין שום ריח נישט. בערל איז... בערל איז אן אריסטאקראט. איך וועל זאָגן בערלען, איך וועל איהם פרעגן, אויב ס׳איז אמת...

מ ע נ ד י ל

אויף מיינע נאמנות זאָג איך דיר... א מפלה אויף זיי! רייזל! הערסט; א רוח אין זייער טאטענס־טאטען אריין! הערסט רייזל? ! נא דיר א האלץ, נא דיר א האלץ, צופלעט מיר דעם קאפּ... זאָג, איך בין א שלעכטער? זאָג, רייזל, א פייער אויף זיי! גנבים! א בייזער יאָהר אויף זיי! גנבים! הערסט רייזל? !

ר י י ז ע ל

וואָס קאכסט זיך אזוי?

מ ע נ ד י ל

איך... איך...

ר י י ז ע ל

די מאמע שלאָגט מיך, זי גיט ניט צו עסען. פון דעסטוועגען, איך בין ניט קיין פערפאלענע...

מ ע נ ד י ל

איך וועל איהר צושפאלטען דעם מוח! געדענקסט נעכטען ביי נאכט? הער רייזעל... פאלג מיר... גיי נאָר אויף א מינוט ארויס פון שטוב, גיי נאָר ארויס... וועסט זעהן, איך וועל...

ר י י ז ע ל

קוקט איהם אָן רחמנות'דיג מיט עקעל צוזאמען.

מ ע נ ד י ל

בעט זיך.

זאָג, וואָס פאר א ריח הערט זיך פון מיר? זאָג! דער חזיר ימח שמו, זאָל ער ווערען — ער האָט עס דיר אָנגעריבן, הא!

ר י י ז ע ל

איך האָב נאָך אויך א נאָז...

מ ע נ ד י ל

איך וועל אָנטהאָן די שבת'דיגע זאכען.. איך וועל די הויט פון זיך אראָפרייסען — הער רייזעל... איך וועל וואַרפען די... איך וועל... איך וועל טהאָן אנ'אַנדער מלאכה. איך וועל דיך אויף די הענט טראָגען.. וועסט ביי מיר זיין א פריצטע.. הערסט? רייזי! גוט? איך האָב רחמנות אויף דיר. איך קען ניט זעהן, ווי די מאמע שלאָגט דיך... כ'האָב נעכטען שיער ניט געווייגט, אז זי האָט דיך נעשלאָגען מיט די קולאקעס אין קאָפ...

ר י י ז ע ל

פערטראכט זיך, קוקענדיג אויף איהרע נייע שיך.

א ב ר ו ש

חויבט זיך פלוצלונג אויף פון גע'לעגער, בלייבט שטעהן, שאָקעלט זיך. מענדי'ל?

ר י י ז ע ל

דער פיינער טאַטע דיינער.. דער פּיאניצע, ער אויך.

געהט אַרויס.

מ ע נ ד י ל

געהט צו אברוש'ען.

טאַטע! טאַטע!

א ב ר ו ש

רעדט שווער.

וואָס ווילסטו?

מ ע נ ד י ל

וואָס ביזטו א שכור, — פאר וואָס ביזטו — דו טהוסט מיר אָן אַ חרפּה. טרייסעלט איהם פאר'ן האַנד. אברוש! הער אברוש! כ'וויל ניט זיין דיין זוהן. פאר וואָס ביזטו א פּיאניצע — הא?!...

א ב ר ו ש

מ—מענדיל! דיין טאַטען.. ווילסט שלאָגען דיין טאַטען.. דעם אל־טען טאַ—טען...

מ ע נ ד י ל

דו ביזט אברוש! א שיכור ביזטו... די מאַמע האָט דיך ארויסגע־טריבען... נחמה'לע...

א ב ר ו ש

קוקט איהם אָן מיט אויסגעגלאָצטע אויגען.

מ—מענדיל?...

מ ע נ ד י ל

זאָג מיר, אברוש גנב! פאר וואָס האָסטו מיר געמאכט פאר א שינ־דער, אברוש! זאָג... זאָג, — די טרערען ווערגען איהם אין האַלז. אַלע אנטלויפען פון מיר... פאר א נבלה וואָס האָסטו מיר גע־מאכט?!.. א שניידער האָב איך געקענט זיין — אויף מיינע נאמנות — אַ שניידער!.. שמעקט זיינע קליידער. נא, זעה וואָס דו האָסט געמאכט פון מיר. פאר וואָס האָסטו מיר געמאכט פאר אַ נבלה?

א ב ר ו ש

זיצט אויפ'ן בעט, דער קאָפּ אראָבגעהאָנגען. רב אַב—א! ררב אַב—... מ—מענדיל, כ'בין אַ פּיא־ניצע... א שש־כור... מחנות פערד... געגנערא'לען האָבען געריטען... מ־מענדיל! וואָס וויינסטו... וואָס...

מ ע נ ד י ל

שטעהט נעבען אַברושען אראָבגעלאָזען דעם קאָפּ, שרייט מיט אַ ווילדע בהמה'שע שטימע.

דו... דו... דו... א שניידער האָב איך געוואָלט זיין; כ'האָב געוואָלט... שרייבען וואָלט איך אויך געקענט. כ'האָב געוואָלט קענען. זאָג, פאר וואָס האָסטו מיר געמאכט פאר א נבלה? !...

א ב ר ו ש

ביזט משוגע מ־מענדיל? !... איך בין שולדיג—מ־מענדיל? איך... קלאפּט זיך אין הארצען. איך... איך בין שולדיג. נעהם מענדיל א ש־שטעקען... שלאָג מיר מ־מענדיל... א שכור, מ־מענדיל... א איד א שכור. דיין מאַמע... שפּרינצע... זי איז שולדיג. הערסט מ־מענדיל? — זי... שפּרינצע... פערקויפט די פּעל? פּינף רובל? גיב אויף א טרונק בראנפען.

מ ע נ ד י ל

מכות וועל איך דיר געבען !... זאָג מיר פּאַרוואָס...

נ ח מ ה ' ל ע

בעווייזט זיך אין טיר, געקלויבט ווי אַ שילערין. בליבט שטעהן דערשראָקען... א ב ר ו ש און מ ע נ ד י ל קוקען פערוואונדערט. מענדיל, מענדיל... די מאַמע איז קראנק געוואָרען, זי וויל, אז דו זאָלסט קומען...

מ ע נ ד י ל

קוקט זי אָן, צוטומלט.

נ ח מ ה ' ל ע

וואָס שטעהסטו און קוקסט? כ'האָב דאָך דיר געזאָגט, אז די מאַמע איז קראנק געוואָרען! דו געהסט?

מ ע נ ד י ל ל

כ'וועל געהן...

א ב ר ו ש

הא, נחמה'לע... ט־טאכטער מיינע... געהט צו איהר. נחמ־מה'לע...

נ ח מ ה ' ל ע

פערקרימט דאס געזיכט.

מענדיל! זאלסט באלד געהן, הערסט?

געהט ארויס.

א ב ר ו ש

לאזט זיך צום טיר, פאלט פון די פיס.

נ־נ־חמה'לע! ט־טאכטער מיינע, זאג... פאר וואס... זאג... ד־זאג פאר וואס... פ־פאר...

דריטער אקט.

ביי שפרינצען אין דירה.

צוויי צימערן, אייגער נעבען דעם אַנדערן. געמעבלירט גאַנץ אויפֿאַך. אַלץ איז אין אָרדענונג.

אין דעם ערשטען צימער, ביי דער רעכטער וואנד שטעהט אַ בעט און נעבען איהר אַ טישעלע מיט גלעזלעך, פלעשלאך מיט רפואות. נעבען וואנד, לינקס, אַ טיש מיט שטולען א. ד. גל. אויפֿ'ן בעט ליגט ש פ ר י נ צ ע, קראנק. נעבען איהר זיצט גימעל. נאָך האַלבען טאָג.

ש פ ר י נ צ ע

אָט אזוי, מיין פרויינד; אז א מענש איז געזונד שפירט ער גאָר ניט. די עלטער טהוט זיך אבער איהרס; מיט אמאָל קומט זי אָן. שווייגט אַ ווייל. דרייסיג יאָהר... שוין דרייסיג יאָהר בין איך אזוי עלענד ווי א שטיין.

ג י ט ע ל

דעם, וועמען גאָט העלפט, איז די וועלט א חתונה, נאָר אז דער, וואָס אין הימעל, נעמט צו דאָס שטיקעל מזל — איז נאָך אלע־מען.

ש פ ר י נ צ ע

כ'וואָלט נאָך וועלען אביסעל אונטערלעבען. נחמה'לע איז דאָך נאָך גאָר א קינד — וואָס קען וועלען חלילה פון איהר? נאָר צוליעב איהר וואָלט איך נאָך וועלען אביסעל... א נארישע וועלט, מיין פרויינד! מען האָט נערעדט אויף מיר, וואָס כ'האָב איהם געוויט גט צו געבען. וואָס האָב איך געוואָלט טהאָן, וואָס? כ'האָב געוואָלט ראטע־וועז דאָס מיידעל... שלעפט זיך ארום שכור אין די גאסען.

ג י ט ע ל
ווי איז ער פריהער געווען?
ש פ ר י נ צ ע
פאר'ן גט?
ג י ט ע ל
יא.
ש פ ר י נ צ ע
עט. באלד נאך דער חתונה האט מיר שוין דאס הארץ ניט געצויגען צו איהם. א דאנק דעם וואס אין הימעל, וואס נחמה'לע איז ניט געראטען אין איהם. דער בן יחיד איז שוין פונקט אין איהם יעראטען.
ג י ט ע ל
וואהרים וואס, ער איז אויך א שבור, חלילה?
ש פ ר י נ צ ע
דוכט זיך, אז ניט. צוואמען מיט'ן טאטען זיינעם איז ער. כ'האב געשיקט נחמה'לען, זי זאל איהם רופען; א מאמעס הארץ טהוט וועה... א בן יחיד, דער איינציגער קדיש מיינער, כ'האב איהם שוין אפשר א האלב יאהר ניט געזעהען.. נחמה'לע האט ניט נעוואלט נעהן, כ'האב זי קוים איינגעבעטען.
ג י ט ע ל
אהן איין עין־הרע א וואויל קינד נחמה'לע.
ש פ ר י נ צ ע
ער האט חתונה געהאט מיט א יאהר צוריק. זי האט א גרויסע טאכטער. וואהרים וואס? אז זי האט איהם געגומען, איז זי מסתמא ניט בעסער פון איהם. אוי! וואס זאמט זי זיך עס אזוי לאנג! אז זי גענהט אוועק, איז מיר יעדע מינוט א שעה — האט נעבאך ניט געוואלט געהן. אוי! עס שטעכט מיר דאס גאנצע לייב, ווי מיט נאדלען.
ג י ט ע ל
מיט א פעטס אויסשמירען די זייטען וואלט ניט שאדען.

שפרינצע

אז איך בין געזונד, פערדרעט מיט דער ביטערער פרנסה, פער־
געסט זיך אלץ. נאר, אז א מענש לייגט אין בעט, קריכען נעראנקען
אין קאפ. כ'האב קיין מאל ניט געטראכט פון א סך קינדער... נאר
איצטער... ס'וואלט מיר עפעס, דוכט זיך, גרינגער זיין, וועז אפולע
קינדער וואלטען זיין ארום מיר.. ס'האט מיר דאס הארץ וועה גע־
טהאן די גאנצע נאכט, אוז ביי מיר איז געבליבען — שיקען איהם
רופען. כ'וואלט איהם שוין וועלען זעהן — חאטש איך וויים, אז
קיין פערגניגען וועט מיר ניט פערשאפען.

גיטעל

וואס רעדט איהר? א זוהן איז פאַרט א זוהן. מיט וואס פערנעמט
ער זיך?

שפרינצע

וואר וויסט איהם דאַרט? — מיט פעל, האט מען געזאגט, פער־
נעמט ער זיך.

גיטעל

ניט קיין שלעכטער מסחר.

שפרינצע

ניט קיין שלעכטער מסחר; וואס קומט אבער דערפון ארוים? אז ער
אלייז איז קיין מענש ניט.

גיטעל

אלץ איז פון דעם, וואס כ'בין ניט וועדט צו דערמאנען זיין נאמען...

נחמה'לע

קומט אריין די באקען רויט.

א טייערע מלאכה האסטו מיר, מאמע, געגעבען, א טייערע מלאכה!

שפרינצע

ביזט דאַרט געווען?

נחמה'לע

געווען.

ש פ ר י נ צ ע

וואָס ביזטו אזוי געלאָפען ? זעה, ווי דו ביזט פערמאטערט. אזוי פערשוויצט !

ג י ט ע ל

קיין ביין זאָל ניט זיין. וועסט עסען מיט מעהר אפעטיט. פון א מאָמענט וועגען מעג מען אליץ טהאָן — בפרט פאר א קראנקער מאָמע. וואָס טהוען ניט די מאָמעס פון זייערע קינדער וועגען? אליץ ! דעם גוף מיט דער נשמה אינאיינעם זענען זיי מקריב פון זייערט וועגען. נו, איצטער קען איך שוין געהן, אז איהר האָט שוין נעבען זיך די בת־יחיד'קע.

ש פ ר י נ צ ע

וואָס היילט איהר זיך אזוי ?

ג י ט ע ל

גאָט איז מיט אייך ! כ'האָב דאָך עפעס געלאָזען, קיין עין־הרע, א שטוב. כ'וועל שוין בעסער אין אָוועג ארויסקומען... נו, זאָל אייך גאָט שיקען די רפואה. א גוטען טאָג ! זייט געזונד !

געהט אַרויס.

נ ח מ ה ' ל ע

אין א פיינע שליחות האָסטו מיר געשיקט.

ג י ט ע ל

עפענט די טיר.

איהר זאָלט ניט פערגעסען, שפרינצע, וואָס כ'האָב אייך געזאָגט: מיט א בעטם די זייט איינשמירען. דאָס איז די בעסטע רפואה.

ש פ ר י נ צ ע

אין אָוועג, אי"ה, וועל אייך עס טהאָן.

ג י ט ע ל

געווים, געווים.

פערמאַכט די טיר.

ש פ ר י נ צ ע

וואָס איז דאָרט, מיין טאָכטער?

נ ח מ ה ׳ ל ע

בעסער, אז דו וועסט נאָר ניט פרעגען.

ש פ ר י נ צ ע

האָסט איהם געזעהן? וואָס, ער וועט קומען?

נ ח מ ה ׳ ל ע

כ׳וויים ניט, צי ער וועט קומען.

ש פ ר י נ צ ע

האָסט איהם געטראָפען אין דערהיים?

נ ח מ ה ׳ ל ע

געטראָפען.

ש פ ר י נ צ ע

וואר נאָך איז דאָרט געווען?

נ ח מ ה ׳ ל ע

זענען ביידע געווען.

ש פ ר י נ צ ע

ער איז אויך געווען?

נ ח מ ה ׳ ל ע

געווען.

ש פ ר י נ צ ע

וואָס ביזטו אזוי אויפגערעגט? ס׳איז וואָס געשעהן?

נ ח מ ה ׳ ל ע

ס׳איז נאָר ניט געשעהן.

ש פ ר י נ צ ע

טא וואָס — ביזטו עפעס...?

נ ח מ ה ׳ ל ע

וועז איך וואָלט אפילו א האָלץ געווען, וואָלט איך אויך געדארפט קלאָגען. אז איך זעה, וואר מיין טאטע איז, אוז וועד מיין ברודער איז. אנ׳אמת׳ער קבר איז דאָרט ביי זיי. פינסטער, בלאָטע ביז׳ן האלז. כ׳האָב געעפענט די טיהר, האָב איך זיך דערשראָקען. אז איך בין נאָך געווען אין הייזע׳, הינטער׳ן טיר, האָב איך געהערט

קולות, ווי מען רייסט זיך — כ׳האָב גלייך דערקענט מענדיל׳ס קול. כ׳האָב ניט געוואוסט וואָס איך זאָל טהאָן. כ׳האָב מורא געהאָט צו עפענען די טיר, טאָמער וועלען זיי מיך נאָך שלאָגען.

ש פ ר י נ צ ע

וועה איז מיר!

נ ח מ ה ׳ ל ע

איך עפען די טיר, און די הענר ציטערען מיר, און איך האָב עס דערוועהן א בילד: ער שטעהט שכור, פאַלט פון די פיס, ברומט עפעס האַלבע וועדטער, און מענדיל שטעהט נעבען איהם, האַלט איהם פאר די לאַצען און טרייסעלט איהם.

ש פ ר י נ צ ע

ער האָט איהם געשלאָגען — דעם טאטען זיינעם?!

נ ח מ ה ׳ ל ע

דוכט מיר, אז ער האָט איהם געשלאָגען. נאָר באלד ווי איך בין אריבער דעם שוועל — מעהר ווי איבער׳ן שוועל בין איך ניט ארײַנגעטראָטען — זענען זיי ביידע געבליבען שטעהן, ווי פלעקער— און האָבען מיך אָנגעקוקט מיט אויסגעלאָצטע אויגען ווי משוגעים — אמת׳ע משוגעים!

ש פ ר י נ צ ע

וואָס האָסטו זיי געזאָגט?

נ ח מ ה ׳ ל ע

כ׳האָב געזאָגט מענדלען, אז דו ביזט קראנק און דו ווילסט איהם זעהן.

ש פ ר י נ צ ע

וואָס האָט ער געענטפערט!

נ ח מ ה ׳ ל ע

איך וויים ניט. איך בין גלייך ארויסגעלאָפען — כ׳האָב געמיינט אז כ׳בין אריינגעפאלען ערגעץ צו גנבים, אָדער אין א משוגעים־הויז.

שפרינצע

אט אזוי איז עס, מיין טאכטער. וועז דו ביזט געווען א קליינענקע, פלעגסטו שטענדיג פרעגען: וואו איז דער טאטע? איך פלעג שווייגען, כ׳האב ניט געוואוסט, וואס דיר צו ענטפערען. נאר איצטער— ביזט שוין גאט צו דאנקען אונטערגעוואקסען. פערשטעהסט שוין אליין. איך דארף דיר שוין ניט רעדען. נאך א קורצען שווייגען. ווי זעהט ער אוים?

נחמה׳לע

ווער?

שפרינצע

דער טאטע דיינער.

נחמה׳לע

מורא׳דיג. שמוצינ — מאוס צו קוקען אויף איהם.

שפרינצע

און מענדיל?

נחמה׳לע

כ׳האב דיר געזאגט, אז כ׳האב געמיינט, ער איז משוגע. אבגעריסען, אבגעשלייסען, בעוואקסען מיט האר, ווי א שר.

שפרינצע

וואס האב איך געקענט טהאן וואס? כ׳האב קיין אנדער עצה ניט געהאט. ער האט ניט געוואלט זיין מיט מיר. נאר צו די פערד האט איהם עפעס א „נישט גוטער" געצויגען. אין וועמען איז ער נערא־טען אין וועמען? וועה איז מיר! אין מיין משפחה איז ניטא אזוינע גראבע יונגען, וועה איז מיר...

נחמה׳לע

כ׳האב דיר פערגעסען צו דערצעהלען, אז איך בין ארויסגענאנגען, האט ער זיך געלאזט לויפען נאך מיר און געשריען מיט א הייזערי־גען קול: נחמה׳לע, נחמה׳לע! — איך האב מורא געהאט דארט צו פערבלייבען.

ש פ ר י נ צ ע

האָסט ניט בעדארפט אנטלויפען. אדרבה, האָסט געדארפט רעדען מיט איהם. אויסהערען — אפשר האָט ער דיר געוואָלט דערצעהלען וואָס.

נ ח מ ה ׳ ל ע

איך האָב מורא געהאט.

ש פ ר י נ צ ע

וויינט.

גאָט דארף מיך מיט מיין טאָכטער ניט שטראָפען...

נ ח מ ה ׳ ל ע

וועז איך וואָלט האָבען א טאָטעז ווי אלע, א מענשען — וואָלט, אפשר, אלץ אנדערש געווען. בעגראָבען זיך דארף מען פאר בושה.

ש פ ר י נ צ ע

וואָס זאל איך טהאָן, וואָס קען איך מאכען? אויף דער עלטער, קראנק געוואָרען... וואָס, מיינסטו, האָט א וועדע א מענש צו דער עלטער? פונדעסטוועגען — ער איז דאָך מיין קינד... דיין ברודער— אונטער איין האַרצען געטראָגען; פון איין ברוסט געזויגען.

נ ח מ ה ׳ ל ע

וואָס פאר א ברודער איז ער מיר? איך ווייל איהם גאָר ניט קענען! איך ווייל איהם גאָר ניט אָנקוקען. ער וועט קומען. וועל איך ארויסגעהן פון שטוב.

ש פ ר י נ צ ע

זאָלסט עס נישט טהאָן, נשמה מיינע, זאָלסט עס נישט טהאָן. אדרבה, זיי פריינדליך צו איהם, רעד מיט איהם. וואָס, טויזענד ברידער האָסטו? דו הערסט, נחמה׳לע?

נ ח מ ה ׳ ל ע

אייַדער אזא ברודער איז שוין גלייכער גאָר ניט!

ש פ ר י נ צ ע

וואָלסט זיך, אזוי, ניט דערווייטערט פון איהם, וואָלט ער, אפשר,

געקומען אהער, וואָלט ער זיך, אפשר, נישט דערווייטערט אזוי פון פון אונזער שטוב.

נ ח מ ה ׳ ל ע

אז איך וויל איהם גאָר ניט קענען. א שטיק אידיאָט; א שינדער!

ש פ ר י נ צ ע

לעגט זיך. קרעכצט.

נ ח מ ה ׳ ל ע

ס׳איז שוין צייט, מאָמע, אייגצונעמען די רפואות.

ש פ ר י נ צ ע

איך בעט דיר, טאָכטערשו, נאָך אמאָל, אז מענדיל וועט קומען זאָלסטו זיך ניט דערוועגען...

מ ע נ ד י ל

עפענט די טיר. שטעקט אַריין דעם קאָפ און קוקט תם׳וואטע אין שטוב אַריין.

ש פ ר י נ צ ע

רעגט זיך.

קום אריין! וואָס ביזטו געבליבען שטעהן אין טיר? דו שעהמסט זיך... צו נחמה׳לען. הער מיין קינד, געדענק, וואָס איך כ׳האָב דיר אָנגעזאָגט.

מ ע נ ד י ל

קומט אריין. געהט צו שטיל צום בעט. שטאָרק אויפגערעגט.

ביזט קראנק, מאמע, וואָס מאכסטו?

ש פ ר י נ צ

איך בין קראנק; זעהסט דאָך.

נ ח מ ה ׳ ל

זעצט זיך מיט׳ן פּליצע צום שטוב, בלעטערט עפעס א בוך.

ש פ ר י נ צ ע

נעהם א שטוהל און זעץ זיך — וואָס שטעהסטו?

מ ע נ ד י ל

קוקט זיך אַרום. קוקט צו נחמה׳לען.

וואָס מאכסטו ?

ש פ ר י נ צ ע

פאר וואָס ענטפערסטו איהם ניט ? ער פרעגט דאָך דיך, וואָס דו מאכסט — נחמה'לע !

נ ח מ ה ' ל ע

ער זעהט דאָך, אז איך בין געזונד.

ש פ ר י נ צ ע

פארוואָס זעצטו זיך ניט ? האָסט מורא פאר אונז.

נ ח מ ה ' ל ע

דערלאנגט אַ שטול פאר מענדלען.

מ ע נ ד י ל

כ'האָב ניט מורא — וואָס זאָל איך מורא האָבען ? וואָס טהוט דיר וועה, מאָמע ?

ש פ ר י נ צ ע

די פרערען שטיקען זי אין האַלז.

וואָס פאר א מלבושים טראָגסטו אויף זיך ? וואָס ביזטו אזוי אָב־גערוסען ! האָסטו גאָר ניט קיין אנדערע מלבושים ?

מ ע נ ד י ל

הא ? מיינע זאכען ?...

נ ח מ ה ' ל ע

געווים האָט ער ניט קיין אנדערע זאכען.

מ ע נ ד י ל

פון וואנען ווייסטו, אז כ'האָב ניט קיין אנדערע זאכען ? פונקט ווי זי וואָלט געזאָהן, וואָס ביי מיר אין טשאָמאָדאָן איז ! כ'האָב נאָך וואָס אָנצוטהאָן — כ'האָב נאָך...

נ ח מ ה ' ל ע

אפשר האָסטו.

ש פ ר י נ צ ע

פערדינסטו חאָטש אויף דער הוצאה ?

מ ע נ ד י ל

איך פערדין; אודאי פערדין איך — ווי דען?

ש פ ר י נ צ ע

וואָס ביזטו אויפגערעגט?

מ ע נ ד י ל

שווייגט, דעם קאָפּ אַראָבגעלאָזען.

ש פ ר י נ צ ע

קוקט איהם אָן מוטערליך.

פאר וואָס, זאָג מיין קינד, האָסטו זיך אזוי פון אונז דערווייטערט, פאר וואָס ביזטו ווי א פרעמדער געווארען צו אונז? שוין מעהר ווי א האלב יאָהר, אז כ'האָב דיר ניט געזעהען. דו האָסט אפילו ניט געוואוסט, אז איך ליג קראנק...

מ ע נ ד י ל

א מפלה אויף איהם, ער אליין...

נ ח מ ה' ל ע

ש־ש־ש שריי נאָר ניט אזוי.

מ ע נ ד י ל

פערשעמט. דאָס געזיכט ווערט בייז.

ש פ ר י נ צ ע

שטענדיג ביזטו געלאָפען צו די פערד — וואָס איך האָב עס ניט געקענט פערטראָגען... וואָס איז געווען מיין גאנצע האָפנונג, מיין פערלאנג? אז דו זאָלסט געהן אין גלייכען וועג, דו זאָלסט זיין א שטיקעל מענש, אט זעה זי — פון איין טאָטע מאמע געבאָרען געווארען... פון איין ברוסט געזויגען... זאָג, פאר וואָס האָסטו זיך אזוי דערווייטערט פון אונז?

מ ע נ ד י ל

מאמע, זאָג, וואָס רעדסטו עס?

ש פ ר י נ צ ע

וואָס דען זאָל איך רעדען, אז ניט דאָס? וועז איך וואָלט דיך אמאָל זעהן. איך זעה דיך אין די אויגען ניט אָן. שווייגט א ווייל. וואָס

הערט זיך עס פון דיר עפּעס א מאָדנער ריח?... פאר וואָס האָסטו ניט אָנגעטהאָן קיין אנדערע זאכען — ריינערע?

מ ע נ ד י ל

מאַמע! וואָס רעדסטו עס — זאָג מיר? שווייג בעסער!

נ ח מ ה ' ל ע

שריי ניט אזוי. זעהסט דאָך, די מאַמע איז קראַנק.

ש פ ר י נ צ ע

וואָס רעד איך דען! איך פרעג, וואָס דו ביזט אזוי אָנגעטהאָן, ווי דער ערגסטער. דיין טאַטע דער שכור — און דו זיצסט דאָרט מיט איהם... ווער ווייסט, וואָס פאר א טייוועל ער האָט דאָרט גענומען... וואָס איז דאָרט פאר א מויד אין שטוב?...

מ ע נ ד י ל

וואָלסטו וויסען וואָס פאר א טייוועל ער האָט גענומען! זי פער־הרג'עט אלעמען — די טאָכטער און איהם...

בלייבט פּלוצלונג שטיל.

ש פ ר י נ צ ע

וואָס דערצעהלט זי עפּעס, אז זי האָט געעפענט די טיהר איז געווען א געשלעג צווישען דיר מיט'ן טאַטען?

מ ע נ ד י ל

שווייגט.

ש פ ר י נ צ ע

קוקט אָן מענדלען, שאָקעלט מיט'ן קאָפּ.

מ ע נ ד י ל

וואָס קוקסטו מיך אזוי אָן?...

ש פ ר י נ צ ע

איך בין דאָך דיינע א מאַמע. אויב דו האָסט זיך ניט אויפגע־פיהרט ווי עס בעדארף צו זיין; אויב דו ביזט ניט געגאנגען אין דעם וועג, ווי איך האָב פערלאנגט — פונדעסטוועגען קען איך זיך דאָך ניט אָבזאָגען פון דיר, — ביזט פאָרט מיינס א קינד און

איך — דיינע א מאמע... וואס טהוסטו, וואס דו ביזט אזוי פערשמירט, אזוי פערפאטשקעט?...

מענדיל

זוכט אין די קעשענעס.

שפרינצע

וואס זוכסטו?

מענדיל

געלד ווי איך דיר געבען; איך פערדין נאך נענוג געלד פערדין איך.

שפרינצע

האלט זיך דיין געלד, האלט זיך — אפשר, אז כ'וועל שוין קיין אנדער עצה ניט האבען...

מענדיל

אבער כ'האב געלד...

שפרינצע

פאר די געלד בעסער וואלסטו מאכען זיך זאכען אנדערע — זעה ווי דו ביזט אנגעטהאן — ס'איז דאך א חרפה, א שאנד!

נחמה'לע

מסתמא געפעלט איהם אזא נאנג.

שפרינצע

וועה איז מיר, וועה איז מיר!

מענדיל

וואס רעדסט עם מאמע?! איך וועל אין כעם, זאג איך דיר!

נחמה'לע

ש—שש!

מענדיל

וועל ביזטו, זאג? אויך מיר א שוועסטער! טפוי אויף דיר!

נחמה'לע

האסט קיין רעכט ניט דא אין שטוב סקאנדאלען צו מאכען! די מאמע ליגט קראנק!

מענדיל

איהר קענט זיי, די בריאה? צווישען די פינגער וועל איך דיך צו־ רייבען; אויף קאשע וועל איך דיך באלד צוריבען!

שפרינצע

טהו דאָרט דיין ארבייט, טהו דאָרט, כ'בעט דיך...

מענדיל

הויבט זיך אויף, שטאַרק אויפגערעגט.

שפרינצע

וואָס האָסטו זיך אויפגעהויבען? וואָס ביזטו אין כעס, מענדיל? וואָס רעד איך דען? איך בין דאָך דיין מאַמע — א מאַמע מעג דאָך זאָגען דעם אמת... ווער זאָל דיר רעדען, אויב ניט א מאַמע?... וואָס ביזטו אזוי אויפגערעגט געוואָרען, אז כ'האָב דיר וואָס גע־ רעדט?...

מענדיל

מאַמע!... הער מאַמע!...

שפרינצע

זעה דו ביזט געקומען צו א מאַמען, צו א קראנקער מאַמען! אוי וועה א קראנקע מאַמע...

מענדיל

איך גיה אוועק; מיר איז דא... מאַמע! זאָג מיר מאַמע... זאָג, פאר וואָס... זאָג, פאר וואָס מאַמע האָסטו מיר ניט געגעבען צו עסען? הא? פאר וואָס, הא? פאר וואָס האָסטו מיך ארויסגעטריבען פון שטוב?... איך בין געווען א קליין אינגעל, בין איך געווען.. אברוש א בייזער יאָהר אויף איהם!... איך וועל איהם דערשטיקען... איך וועל איהם מאכען דעם טוידט. אברושען!... וועסט זעהן — נאָך היינט ביינאכט וועל איך איהם דערשטיקען.. נאָך היינט ביי נאכט!

שפרינצע

מענדיל! ביזט משוגע געוואָרען?... וואָס איז מיט דיר? בערוהיג זיך... זאָג, וואָס רעדסטו, וואָס? וואָס ביזטו אין כעס?...

נ ח מ ה ׳ ל ע

זאָל ער זיך געהן פון דאנען, זאָל ער זיך געהן! כ׳האָב דאָך דיר געזאָגט, אז מען דארף איהם ניט רופען... זאָל ער זיך געהן!

מ ע נ ד י ל

א בייזער יאָהר אויף דיר — פּאסקודע! א שוועסטער — איהר קענט זי? פּאסקודע! א בייזער יאָהר אויף דיר! די קלאסען געהט זי אויס — א יחסנ׳טע, מיינט זי, איז שוין! ביזט ביי מיר קיין פּריץ נישט, צווישען די פינגער וועל איך דיך צורייבען! כ׳וועל באלד מיט אייך אלעמען פערקאָנטשען! הער מאַמע! זאָג איהר בעסער, אז זי זאָל שווייגען... זאָג איהר! איך בין נאָך עלטער פון איהר, כ׳האָב נאָך א פערשטאַנד... איך פערדין נאָך מעהר פון איהר, פערדין איך? איך געה אוועק פון דאנען.

געהט צום טיר.

ש פ ר י נ צ ע

מענדיל... מענדיל... נחמה׳לע! כ׳האָב דאָך דיר געזאָגט, דו זאָלסט שווייגען!

מ ע נ ד י ל

שטעהט נעבען טיר, דער קאָפּ אראָבגעהאנגען.

נ ח מ ה ׳ ל ע

איך בין איהם נאָך געגאנגען רופען, דעם טייערען תכשיט — א צירונג...

מ ע נ ד י ל

דו שווייגסט — צו ניין!... אוועק פון מיר! — זאָג איך דיר... וועסט בעסער מאַכען, זאָג איך דיר... איך וועל אברוש׳ען דעם טויט מאַכען וועל איך... טפוי אויף אייך!... טפוי אויף אייך אלעמען...

נ ח מ ה ׳ ל ע

געה פון דאנען, געה פון דאנען...

מ ע נ ד י ל

שליידערט זיין חיטעל אָן דרערד. וויינט פאר כעס.

געוואלד! געוואלד! וואָס האָט מען געמאכט פון מיר?! וואָס

ט׳מען געמאכט פון מיר?!... וואָס בין איך? מאמע! זאָג, וואָס בין איך?!... מאמע! זאָג — פאר וואָס ביזטו מיין מאַמע?!... הא?!

נ ח מ ה ׳ ל ע

וויל איהם איינשטילען.

ש פ ר י נ צ ע

וויינט.

מענדיל... מענדיל... זאָג וואָס איז מיט דיר? — וואָס האָב איך דיר געזאָגט? כ׳האָב דאָך דיר גאָר נישט געזאָגט... כ׳האָב דיר מעהר ניט געפרעגט, וואָס עס הערט פון דיר... כ׳האָב ניט געטאָרט עס דיך פרעגען?...

מ ע נ ד י ל

שטאַמעלט.

עס שטינקט פון מיר... נבלה שטינקט פון מיר!... איך בין א שינ־דער בין איך!... מאַמע! בראָך!... א בייזער יאָהר אויף דיר! אַ מיתה משונה אויף דיר!

נ ח מ ה ׳ ל ע

ארויס פון דאנען — ארויס! פויער!

מ ע נ ד י ל

א מפּלה אויף אייך! א בייזער יאָהר אויף אייך! טפוי אויף דיר מיט רייזלען אין איינעם! טפוי אויף דיר מיט רייזלען!

נ ח מ ה ׳ ל ע

שטויסט איהם.

ארויס חם!

ש פ ר י נ צ ע

קינדער, האָט רחמנות, קינדער...

מ ע נ ד י ל

גיט נחמה׳לען אַ שטאַרקען פּאטש. ער ווערט אַ וויילע אַליין דער־שראָקען.

נ ח מ ה ׳ ל ע

נעוואלד! נעוואלד! ראטעוועט!

ש פ ר י נ צ ע

נחמה׳לע!... מענדיל... מען וועט זיך נאך צונויפלויפען... מענשען וועלען זיך צונויפלויפען, מענדיל!

מ ע נ ד י ל

איך וועל דיר דערשטיקען מיט רייזלען...

ש פ ר י נ צ ע

נחמה׳לע, מיין לעבען, האב רחמנות אויף מיר, אויף מיר רחמנות...

נ ח מ ה ׳ ל ע

די נאל קערט דאך פון איהם. די נאנצע שטוב האט ער דאך פערפעושט.

מ ע נ ד י ל

א צוטומלטער לאזט ער זיך ארא צו דער מוטערס געלעגער. וויינט היסטעריש.

וואס האט מען נעמאכט פון מיר? וואס האט מען נעמאכט פון מיר?

ש פ ר י נ צ ע

גלעט איהם, נעהמט איהם אוין.

נו שא. איך האב דאך דיר נאר נישט נעזאגט. מיין קינד... נו שא.

מ ע נ ד י ל

וועלט שטיל. ווי ער וואלט זיך צוהערען צו איהרע רויד. הויבט זיך אויף און קוקט זיך ארום מיט שטארע אויגען. בעמראכט זייער קלוידער. ער נעהמט אן אויכען פאר׳ן לאזן פון זיין רעקעל און רויכט ארא ביז אונטען. שעפטשענדיג: „נבלה", האָ נבלה"... „אברוש" „רויזל".

פיערטער אקט.

אין ציטער פון ערשטען אקט. ביי טאג.

א ווייל שטיל אין קעלער.

א ב ר ו ש

ליגט אויפ'ן בעט און כראָפעט. וואכט אויף, זינגט פאר זיך אליין.

טי־טא־טא; טי־טא־טא, פויף! בים־באם־בים; בים־באם־באם!
זינגט מיט א הייזעריג אומעדיגען ניגון. מן ה־מ־צר; מן ה־מ־צר!
מן־מן־מן! ק־ר־א־תי קר־קראתי—קרא—אא— ק—ר א א־תי יה —
— — — אברוש!.. אברוש!

שלעפט ארויס פון הויזענקעשענע א פלעשעלע בראנפען און טרינקט.
בעהאלט דאס ליידיגע פלעשעל אונטער'ן קישען און לעגט זיך ווידער.

מ ע נ ד י ל

לויפט אריין אין שטוב. פערשליסט די טיר אויפ'ן שלאס. אויפ'ן קאפ ניטא קיין היטעל. די האר אין אונארדנונג. די זאכען אויף איהם, אויף פאסען צוריסען, לויפט אום הין און צוריק. בלייבט שטעהן פלוצלונג און פערטראכט זיך שטארק.

א ב ר ו ש

זינגט פון שלאף הייזעריג.

מן—ה־מ־צרר...צר...צצר...

מ ע נ ד י ל

ווארפט זיך ארויף ווי א ווילדע חיה אויף אברוש'ן און הויבט איהם אן שטיקען מיט א ווילדען ברומען. אברוש צאפעלט זיך מיט די הענד און מיט די פיס. מענדיל ציהט זיך אויף איהם אוים מיט זיין גאנצען קערפער און שטיקט איהם מיט אלע כחות. ברומענדיג אונ־ פערשטענדליכע ווערטער. ער הויבט זיך אויף—קוקט זיך ארום ווי

פערוואונדערט, פרובט אויפהויבען אברושעס האַנד, נאָכהער זיין פוס. אַברוש ליגט אונבעוועגליך. מענדיל קריכט אַראָפ פון בעט און טרייסעלט אַברושען, שריט: אַברוש! אַברוש! אַברוש — הא? הא — אַברוש? ! רייזעל! רייזעל! שטעהט אַ ווילע אויף איין אָרט ווי אַ פארשטיינערטער. ווי ער וואָלט זיך איבערלעגען וואָס ס'איז געשעהן. הויבט אָן זינגען:

אויפ'ן לאָנקע, אויפ'ן לאָנקע, פייגלאַך פליהען!
אויפ'ן לאָנקע, אויפ'ן לאָנקע, פערדלאַך שפרינגען!
אויפ'ן לאָנקע, אויפ'ן לאָנקע, געגנזלאַך, געגנזלאַך!

שטעהט אַ ווילע שטאַרק פערטראכט, דער קאָפּ אראָבגעהאַנגען. וואכט אויף, הויבט אָן זוכען און שרייען:

רייזעל? רייזעל! רייזעל! קוקט אונטער'ן בעט, אונטער די טאַפטשאַעס, געהט צו צו אַברושען און זוכט אונטער איהם. רופט רייזעל? רייי—זעל! רייזעל! געה ארויס! געה ארויס, זאָג איך דיר. איך וועל ניט לאָזען די מאַמע זאָל דיר שלאָגען... געה ארויס זאָג איך דיר. די מאַמע איז ניטאָ — געה ארויס!

זינגט.

אויפ'ן לאָנקע, אויפ'ן לאָנקע—פערדלאַך שפרינגען!
אויפ'ן לאָנקע, אויפ'ן לאָנקע—פייגלאַך פליהען!...

שמעקט די קליידער זיינע און פערקרימט זיך שטאַרק.

פוט־פוט־פוט־אַברוש, אברוש! הא—הא! הא—הא—רייזעל, קום אהער, קום צו מיר, גיכער, גיכער! זעה ס'א שעהנער חתן איך בין! האַ־הא, קום אהער! שלעפט אַרויס פון אונטער'ן בעט זיין טשעמאַדאַן, ווייל איהם עפענען, נאָר ער איז פערשלאָסען. פערמעסט זיך צום טשעמאַדאַן מיט כעס: „נו, עפען זיך!" קלאפט איהם מיט זיינע פיס. געפינט ערגעץ אין אַ ווינקעל דעם האַק און פרובט מיט איהם עפענען דעם טשעמאַדאן. געהט פלוצלונג צו צו אַברושען. טאַטע! טאַטע! שטעה אויף! חא—חא—חא—שטעה אויף טאַטע! שטעה אויף אברוש... אַ סך פערד, פערד האָב איך געבראכט. — פערד!.. טרעט אַב אין אַ זויט, זינגט.

אויפ'ן לאַנקע, אויפ'ן לאַנקע, פערד־לאַך! פערד־לאַך!

פֿרופט נאָך אַמאָל עפּענען דעם טשעמאָדאַן.

ע־ע־ע! דאָרט איז רייזעל! הא—הא—הא! לעגט צו דעם אויער צום לעבעל פון שלאָם און הערט. זאָג, דו ביזט דאָרטען? הא? דאָרטען? עפּען! עפּען! זעה, איך גיב דיר א סך געלט, א סך געלט! נעמט ארויס פון קעשענע זיין טויסטערעל, שיט אויס די גאַנצע געלט אויפ'ן דעק פון טשעמאָדאַן און קלינגט מיט זיי. הער רייזעל! א סך געלט גיב איך דיר, געה ארויס! עפּען! עפּען! מהום—וועסט חרטה האָבען. נעהמט שנעל אַראָב דאָס געלד פון טשעמאָדאַן, בעי־האלט אין קעשענע, שפּרינגט מיט די פּיס אויפ'ן דעק. הא! הא! הא—הא! קריכט אַראָב. צוהאַקט מיט'ן האַק דעם דעק, רייסט אראָב דעם לייוועגד, און דורך דער לאָך קוקט ער אַריין אינווויניג. נו. וועסט שוין ארויסגעהן? נעמט ארוים אינציגווייז די זאַבען פון טשעמאָדאַן. בעקוקט יעדער זאַך בעזונדער מיט גרויס כונה און לעגט אין אַ זייט. ביסלעכווייז לוידיגט ער אויס דעם גאַנצען טשעמאָדאַן. זוכט צווישען די מלבושים. רופט. רייזעל, וואו ביזטו? זאָג! וויינט. וואו ביזטו? קום צו מיר! ער קערט איבער דעם טשעמאָדאַן, טרייסעלט איהם און קוקט צו איז פון איהם גאָר נוט ארויסגעפאלען. שטעהט אַ ווייל אויף אַנ'אָרט און האָפּנונגסלאָז קוקט ער זיך אַרום. פּאַנגט אָן ארומלויפען איבער'ן צימער אין דער לענג און אין דער ברייט. שטעלט זיך אָב ביי אַברוש'עס בעט און קוקט איהם אָן אַ ווייל. גיהט פּלוצלונג צוועק פון איהם. שטעקט אריין די הענד אין די צופּודעלטע האָר און שרייט ווי דער שמש ערב שבת: „אין שול אַ—ריין"! קוקט זיך צו צו זיינע זאַבען און בעמערקט, אַז זיי זענען צוריסען. מיט אַ וואונדערלי־כע שנעלקייט פאַנגט ער אָן צו רייסען פּאַסען פון זיין אויבערשטען בגד, יעדען פּאָס צוריסט ער אויף גאָר קלייניע שטיקלאָך, ווי וויט גאָר ער קען עס בעגרייפען — שמעקט יעדער שטיקעל און מיט עקעל שרייעדרט ער אַוועק, נעמט זיינע שבת'דיגע זאַבען, פּוצט זיי ארום. שמעקט פון זיי עטליכע מאָל, פּוצט אַרום די שיך. ציהט ארויף די שבת־דיגע קליידער אויף די שמאָטעס וואָס עס הענגט אויף איהם. נעמט אַראָב

פון וואַנד זיין שבת׳דיגע היטעל און טהוט זי אָן. דאָס אַלץ ווערט געטאָן מיט א ווילדע שנעלקייט, אין אַ משוגהדיגען אינטערעס. די אי־ בעריגע זאַכען לעגט ער צוריק אין טשעמאָדאַן, שטעלט איהם אונטער׳ן בעט. ברענגט אַלץ אין אָרדנונג. שמעקט זיינע הענד ו׳ון פערקרימט זיך שטאַרק, געפינט אַ מעסער און הייבט אָן שאָבען די חויט פון זייע הענד. געפינט אויף אַ פענסטער אַ שטיקעל שפּיגעל־גלאָז, קוקט זיך אין דעם איין. שלוידערט דאָס שטיקעל שפּיגעל־גלאָז און לויפט אַרויס.

ר י י ז ע ל און ב ע ר י ל ח ז י ר

קומען אַריין.

ב ע ר י ל

די נבלה ימח שמו זאָל ער ווערען! ער איז ניטאָ. איך וועל איהם דעם שארבען אראָנעמען — א פייער אויף איהם! אברוש שלאָפט? נעהמט רייזלען פאר׳ן האַנד. פיהרט זי דורך אַ פאָר מאָל איבער׳ן קעלער, ווי צום טאַנצען. שיכעלאַך אביסעל! פופע! ביזט דאָך א פופע— קאָק יא זדאָראָוו! דרינקט איהר פעסט צו זיין ברוסט. וואָס האָט געזאָגט די „נבלה" הא?...

ר י י ז ע ל

ער האָט געזאָגט, אבער אבי איך גלויב איהם ניט, — ער האָט עס פון כעס געזאָגט, אוראי, פון כעס.

ב ע ר י ל

אבער זאָג, וואָס האָסטו מורא?

ר י י ז ע ל

אויף מיינע נאמנות: מיר ארט ניט וואָס ער האָט געזאָגט.

ב ע ר י ל

רייזעלע, וועסט חרטה האָבען אויב דו וועסט מיר ניט זאָגען.

ר י י ז ע ל

ביזט, בעריל, א גרויסער עקשן.

ב ע ר י ל

פערמעסט זיך מיט׳ן פינגער.

וועסט רייזעלע חרטה האָבען.

ר י י ז ע ל

אז איך ווי׳ל ניט דערצעהלען, מסתמא וויים איך דאָך פאר וואָס.

ב ע ר י ׳ל

מעהר רעד איך ניט. „בעריל" האָט פיינר גרויסע טענות מאכען.

ר י י ז ע ל

ער האָט געזאָגט, אז דו שינדסט אויך גע׳פנר׳טע פערד...

ב ע ר י ׳ל

וואָס? ! ווער האָט געזאָגט? ! וואו איז ער? איך וועל אין איהם קיין נאָנץ גלייד ניט לאָזען ! הא — הא, ער וועט מיר שוין נע־דענקען דעם גאנצען לעבען זיינעם. און דו האָסט געגלויבט?

ר י י ז ע ל

וואָס ביזטו אזוי אין כעס? כ׳האָב דאָך דיר געזאָגט, אז איך גלויב איהם ניט, אדרבה. איך האָב איהם געזאָגט, אז ער זאָגט א ליגען. פון דיר, האָב איך איהם געזאָגט, שמעקט ווי פון אריסטא־קראט...

ב ע ר י ׳ל

ס׳מאכט ניט אויס ! כ׳האָב דאָך דיר געזאָגט, פופע, אז בעריל קען אלץ, וועסט נאָך זעהן. רייזעל, א זייגער מיט א גאָלדענער קייט— מיט א גאָלדענער קייט וועל איך דיר קויפען.

ר י י ז ע ל

די מאמע — איי, איי, וועט זי טאנצען — זי וועט מיר די קאָלטא־נעס מיינע אויסרייסען.

ב ע ר י ׳ל

איך וועל קומען אהער. נייז—איך וועל בעסער וואַרטען ביז זי וועט קומען, איך וועל צוגעהן צו איהר. איך וועל עס איהר אָננעמען פאר׳ן קאָלנער און איך וועל עס איהר זאָגען: „הער נאָר ברוינע, ברוינקע ! אויב דו וועסט נאָר פרובען נאָך אמאָל אויפהויבען א האַנד אויף רייזלען — איז דאָ פון דיר א קאָניעץ אויף אן אָרט !" דו, רייזעל, זאָלסט נאָר שווייגען — קוקען און שווייגען, ביזט מסכים?

ר י י ז ע ל

שווייגט.

ב ע ר י ל

ביזט מסכים? ניין? א, זאג!

ר י י ז ע ל

פונדעסטוועגען איז זי דאך מיינע א מאמע.

ב ע ר י ל

און אז זי איז א מאמע — איז וואס? אוא מאמע? שפיי איהר אין צורה! „רייזעל איז מיינע" — וועל איך איהר זאגען; בערל קען אליין בעווייזען.

ר י י ז ע ל

קוקט איהם אן, שמייכעלט.

איך בין דיינע?

ב ע ר י ל

דו האסט געהערט מיט'ן „פגר"? ער האט מיט דיר וואס געהערט. הער רייזעל: ראשית וועל איך איהם נעמען און כ'וועל צורייסען ווי א הערינג, איך וועל איהם זיין שארבען אראבזעצען — הערסט וואס איך זאג דיר? און צווייטענס — רייזעל? ! רייזעלע! דו ווייסט, אז איך בין בערל חזיר? מיט מיר זאלסטו ניט מאכען קיין פונקעל־מונקעל, איך בין בערל חזיר בין איך.

ר י י ז ע ל

וואס שרייסטו אזוי אויף מיר? וואס סטראשעסטו זיך אזוי?

ב ע ר י ל

רייזעלע...

ר י י ז ע ל

זאגסט, אז דו וועסט שלאגען מיין מאמען — איך ווי ניט. אז דו זאלסט שלאגען מיין מאמען. בערלע... קום לאמיר געהן א פאילקע; לאמיר זיך לערנען טאנצען ביז די מאמע וועט קומען.

ב ע ר י ל

אבער ענטפער מיר אויף דעם. וואס כ'האב דיר געפרעגט...

ר י י ז ע ל

וואָס ?

ב ע ר י ל

ווילסט א זיינער מיט א נאָלדענער קייט ?

ר י י ז ע ל

קאָקעטיש.

ראשית נעהם מיר אויף א קלייד, אויב דו ווילסט זיין א מאָדיש:
זעה ווי די קלייד איז צוריסען — ס'פאסט גאָר ניט צו די נייע שיך.

ב ע ר י ל

וואָס וועט זיין דאָנאָך ?

ר י י ז ע ל

דערנאָך וועל איך האָבען נייע שיך מיט א נייע קלייד...

ב ע ר י ל

מיט מיר שפיל זיך ניט, בעט איך דיר — וואר ס'ווי זיך שפילען
מיט בערלען וועט גוט ניט אָבשניידען !

ר י י ז ע ל

איך בין א שעהנע, הא ?

ב ע ר י ל

שוויגט. קוקט פערטראכט אין איין פינקעל.

ר י י ז ע ל

טרעט אָב אין א זייט און זינגט פרעהליך.

אויפ'ן הויכען בארג, אויפ'ן גרינעם גראָז
זיצען פאָנעם צוויי :
שעהנע בחורים מיט די פראקעז —
קו—מען דאָרט צו זיי...
קומען דאָרט צו זיי !

ב ע ר י ל

זאָג, וואָס זינגסטו, הא ? רייזעל, הא ?

ר י י ז ע ל

זינגט.

און די פּא—נעם ליבען זיי, און די פּאנעס...

ב ע ר י ל

געהט צו צו איהר.

זאָג מיר, רייזעל, וואָס זינגסטו אזוינס?

ר י י ז ע ל

דו הערסט דאָך, אז דאָרט אויף א בארג אין גראָז, לעבען וואלד, מסתמא, זיצען שעהנע פּאנעס און צו די פּאנעס קומען קאוואלירען און זיי האָבען זיי ליעב — און נאָר!

גיט איהם אַ קלעפּעל איבער'ן פּליצע.

ב ע ר י ל

מיט אַ ציטערנדיגע שטימע.

רייזעל, רייזעל! זאָג בעסער...

ר י י ז ע ל

הער בעריל; דו וועסט זאָגען מענדלען, אז ער זאָל ניט סמייען מעהר רעדען צו מיר?

ב ע ר י ל

וואָס אָרט דיר? מעגסט זיך שוין פערלאָזען אויף מיר, אז איך וועל איהם זאָגען, וועט ער שוין האָבען צו געדענקען אויפ'ן גאַנצען לעבען!

ר י י ז ע ל

כ'האָב איהם פיינד. כ'קען ניט קוקען אויף איהם — טפוי — איך שפיי אויף איהם. א שטיק פּגירה! איך לאָך ניט, בעריל, ער האָט מיר געזאָגט, אז איך זאָל מיט איהם חתונה האָבען — חא — חא — חא! זאָג איהם בעריל, ער זאָל בעסער ניט קריכען צו מיר.

ב ע ר י ל

פערלאָז זיך אויף מיר. איך וועל נאָך איהם פאר אלץ בעצאָהלען. איך וועל איהם נאָך בעווייזען ווער איז א שינדער. רייזעל! הערסט, דאָס לעצטע וואָרט.. הערסט — מיין לעצטען וואָרט... דו דארפסט וויסען מיט וועמען דו מאכסט פונקעל־מונקעל.

ר י י ז ע ל

נעמט איהם ארום.

האסט עס מיך אזוי ליעב ?

ב ע ר י ל

קושט זי.

ר י י ז ע ל

בעריל, זאג מיר דעם אמת...

ב ע ר י ל

הערסט, איך שווער דיר... איך.. אז איך זאג... פערשטעהסט—אז בעריל זאגט.. גענוג !

ב ר י י נ ע

קומט ארויין. טראגט צווויי קערב פיש אויף די העגד. קרעכצט. ווארפט א שארפען בליק צו רייזלען. שטעלט אוועק די קערב און בלייבט זיצען פערמאטערט.

ר י י ז ע ל

וואס איז דיר, מאמע ?

ב ר י י נ ע

שווייגט.

ר י י ז ע ל

וואס איז דיר ?

ב ר י י נ ע

אוועק פון מיר, משומדת !

ר י י ז ע ל

וואס איז, אז איך פרעג ?

ב ר י י נ ע

אוועק פון מיר ! איך צופלעט דיר באלד דיין קאפ מיט א שטיק האלץ... איך וועל זיך מיט יסורים ארום שלעפען אין די גאסען און זי וועט הוליען אין שטוב... כ'האב קיין כח ניט דיר צו קארמענען. וואס איז עס ?.. שיך ? נייע שיך ? !.. וואו האסטו זיי געגומען ? זאלסט מיר זיי שוין אויסטהאן ! די מינוט — זאלסטו זיי אויס־

יהאָן! און אויב ניט — נעהמט אַ שטעקען. טהו אויס משומדת!

ב ע ר י ל

געהט לאַנגזאם צו בריינען. ציהט די ווערטער.

בריינע! איך הייס דיר אויפהערען, הערסט? איך בעריל חזיר הייסט, און פרוב נאָר ניט פאָלגען!

ב ר י י נ ע

ווער ביזטו עס, זאָג מיר! דו וועסט מיר א דעה זאָגען וואָס צו טהאָן מיט מיין טאָכטער, הא? חזיר! חזאַק! חזיר'איסקאָ!

ב ע ר י ל

מיט ישוב הדעת.

איך זאָג דיר נאָך אמאָל, אז דו זאָלסט צומאכען דיין פיסק. בריינע! איך הייס!... און אויב ניט, וועל איך דיר איהם פערמאכען!

ר י י ז ע ל

שלעפט בערלען אין אַ זייט.

בעריל, בעריל הער אויף.

ב ע ר י ל

שטויסט איהר אָב.

אַוועק פון מיר, רייזעל איז מיינע... מיינע איז זי, דו פערשטעהסט? האָסט אויף איהר קיין פראַוו ניט! מיינע איז זי.

ב ר י י נ ע

דיינע איז רייזעל? חזיר! דיינע? ! גיט רייזלען אַ פאַטש. מיינע איז רייזעל... זי איז מיינע — מיין טאָכטער! מיין טאָכטער, גיט איהר נאָך אַ פאַטש. איך בין איהר מאַמע!..

ב ע ר י ל

שליידערט בריינען צו אברושען. **אַוועק פון מיר! איך זעץ דיר** באלד דעם שארבען דיינעם אראָב!

ב ר י י נ ע

געוואלד! ער וויל מיר הרג'ענען! **אבא! אבא! אברוש גנב!** שטעה אויף גיכער! געה רוף פאָליציע גיכער, אברוש גנב! רייסט איהם פאר זיינע האָר. אברוש א מיתה משונה אויף דיר, שטעה

אויף! געה רוף פֿאַליציע. דערשראָקען שפרינגט אָב הינטערזיך. וואָס איז עס? ! שמע ישראל! — אברוש! אבא! אַבא! ער איז טוידט!... ער האָט נע'חלשט... רופט מענשען, גיכער רופט מענשען! ראָטעוועט!..

ר י י ז ע ל

שטעהט פון ווייטען, ציטערט פון קעלט.

ב ע ר י ל

געהט צו צום בעט, פרובט וועקען אַברושען.

אַבא! ר' אַבא! שאָקעלט איהם פאר'ן האַנד. ער האָט נע'חלשט! גיט וואַסער! גיט וואַסער!

ס'וועט אַ געטומעל אין שטוב.

א ש ט י מ ע

פון הינטער'ן טיר.

אויפ'ן לאָנקע, אויפ'ן לאָנקע, פיינלאָך פליה—ען...

מ ע נ ד י ל

קומט אַריין. פון זיין פנים רינט בלוט און ער ציטערט פון קעלט. די זאַכען זיינען אויף איהם צוריסען. מיט אַ שמייכעל קוקט ער אַלע־מען אַרום. די הויז־לייט קוקען איהם אָן פערוואונדערט און צישרא־קען. פון גאַס הערט זיך שרייען קינדערשע קולות „אין קעלער איז ער, אין קעלער איז ער!" מענדיל מאַכט משונה'דיגע גרימאַסען. שמעקט אין לופט. פוט־פוט! פוט־פוט. שמעקט די הענד זיינע, פאנגט אָן מיט די נעגעל צו רייסען די הויט פון די פינגער. פון די פינגער טריפט בלוט.

ר י י ז ע ל

ראָטעוועט! ראָטעוועט! ער איז משוגע!

מ ע נ ד י ל

געהט לאַנגזאם צו אַברושעס בעט און זינגט.

מענ־די־ל נב—לה... אברוש... מענדיל—נבלה... אויפ'ן לאָנקע. אויפ'ן לאָנקע...

ע נ ד ע.

די ערד

1907

פערזאנען:

עוזר, ש גוטבעזיצער.

פאני } זייגע קינדער.
נפתלי }

מאשע

פייגעלע } א נאחגעמען גוטבעזיצערס קינדער
מאיר }

אנגא

סאפיר

הויז־מיידל

ערשטער אקט.

פריהלינג, ביי עוזר'ן אויפ'ן גוט. רעכטס זעהט זיך די פאַדערשטע זייט פון אַ גרויס הויז מיט אַ גאַנעק אין מיטען. דער גאַנעק איז אַרומגעפלאָכטען מיט ווילדע טרויקענע וויינטרויבען. פאר'ן שטוב איז צו דערקענען פאר אַ יאַהריגע בייטען. אויבגעגראָבענע בענקלאך. אין הינטערגרונד זעהט זיך אַ צוים פון שטאַבעטען און נעבען איהם וואקסען טאַפאָליען. אויף יענער זייט זעהט זיך אַ בריט פעלד, וועלכעס גרינט שוין. אין מיטען פעלד שלענגעלט זיך אַ וועג. פון בוידע זייטען וועג — בוימער. דער וועג ווערט פערפאלען נעבען אַ וואלד, וואָס זעהט זיך פון וויטען. לינקס — אַ וויינקעל פון אַ שפּייכלער. נעבען שפּייכלער אַ ברונען מיט אַ הויכען זשוראוועל וואסער צו בעקומען. ניט וויים פון ברונען — אַ הוידע אויף שטריקלער, צווישען צווי סלופּעס.

פּאַני

אויף די בארפוסע פיס שטעקשיך. צוגראָבט מיט אַ רידעל פליוסיג די ערד פאר'ן שטוב. רופט:

מא—שע! מא—שע!

מאשע

דורכ'ן פענסטער.

וואָס ווילסטו?

פּאַני

קום, איך האָב שוין באלד א האלבען גאַרטען צוגראָבען. אַננא וועט

מיר ברייגען זוימען פון אזוינע בלומען, וואס זענען נאך קיין מאל ביי אונז ניט געוואקסען. דו געהסט ?

מ א ש ע

איך געה באלד!

פ א נ י

די ערד איז נאך פוך־ווייך געבליבען פון די פאר־איהריגע בלומען. זעהסט, דער רידעל קריכט אליין אין דער ערד. א ריר מיט'ן פוס — און פארטיג!

מ א ש ע

מיט א בלאסען פער'חלומ'טען געזיכט. קומט פון שטוב. לייכט געקלי ידעט.

פ א נ י

צו וואס האסטו אנגעטהאן אזא העלע בלוזע? וועסט דאך זי פער־שמירען.

מ א ש ע

אננא וועט באלד קומען. ס'פאסט ניט. געה טהו זיך דו אויך אן. ווי א דארפישע שיקסע זעהסטו אוים.

פ א נ י

אננא קען מיר נאר ניט? אין גימנאזיום בין איך — וואס? זאל זי נאר קומען; בארוועם וועט זי ביי מיר געהן. שנעלער — ווארף אראב דיין ווייסע בלוזע. געהם א רידעל און קום העלף מיר גראבען.

מ א ש ע

כ'וועל זיך איינקוקען ווי דו גראבסט.

פ א נ י

פוילסט זיך ?

מ א ש ע

ס'ווילט זיך קוקען גלאט אין דער וועלט אריין.

פ א נ י

גראָבענדיג.

קוקען גלאָט אין דער וועלט אריין. אויך אנ'ארבייט; נאָר דו וועסט דאָרט א פייג וואָס זעהן. — די באָטשאָנעס האָסטו שוין געזעהן ?

מ א ש ע

זיי זענען שוין דען פארהאן?

פ א נ י

אָט האָסטו דיר! געהסט אום, קוקסט, גלאָצסט אין דער וועלט אריין און האָסט נאָך די באָטשאָנעס ניט געזעהן. געה, אויך דעם קוה־שטאָל וועסטו זיי זעהן.

מ א ש ע

וויל געהן.

פ א נ י

געה ניט, געה ניט! קענסט איהם נאָך דערזעהן שטעהענדיג. איך האָב איהם געזעהן פליהענדיג. ער איז אזוי הויך געפלויגען! פריהער האָט ער זיך געדרעהט אויך אייז אָרט און דערנאָך — גלייך זיך אראָבגעלאָזען צו אונז אויפ'ן זשעזשינעץ.

מ א ש ע

אייגער איז געווען?

פ א נ י

נאָר אייגער. די „זי", מסתמא, איז שפעטער אָנגעקומען. וויל נעכטען פארנאכט האָב איך זיי שוין ביידען געזעהן פליהענדיג צום אָזיערע.

מ א ש ע

ווי גיך זיי האָבען זיזך שוין דערוואוסט, וואו די אָזיערע איז!

פ א נ י

ביזט א נאָר; דאָס זענען דאָך די אייגענע וואָס זענען פאר־א־יאָהרען ביי אונז געבאָרען געוואָרען. זיי ליגט נאָך אין מויל דער טעם פון די פאר־א־יאָהריגע זשאָבעס.

מ א ש ע

דאָס זענען די יונגע קלערסטו?

פ א נ י

געוויס די יונגע. וועסט זעהן, ביי זיי זענען נאָך די שנאָבלען שווארצלאך. די אלטע פאַלען אויפ'ן וועג אין ים אריין און ווערען דערטרונקען. ווען זיי ציהען זיך אויפ'ן ווינטער אין די ווארימע לענדער בעגעגענען זיי גרויסע ים'ן, מוזען זיי אריבערפליהען; די יונגע פליהען איבער און די אַלטע פאַלען איינציגווייז אין ים אריין.

מ א ש ע

און די קראנקע?

פ א נ י

די געזונדע פערפּיקען זיי פאר'ן אוועקפליהען. געדענקסט, מאיר האָט געבראכט צו אונז א פערפּיקעטען באָטשאַן, קוים וואָס ער האָט געזשיפּעט.

מ א ש ע

זיי האָבען ליעב נאָר געזונטע?

פ א נ י

געוויס. זיי האָבען ליעב געזונטע, יונגע. ניטאָ ביי זיי קיין שפּיטע־לער פאר קראנקע; ניטאָ ביי זיי קיין הייזער פאר אלטע; ניטאָ ביי זיי קיין וועלדער פאר סוכאָטניקעס ווי דאָ ביי אונז. — כסדר יונג, פריש און געזונד... נו, נעהם זיך פאר דער ארבייט — גע־שווינד!

מ א ש ע

כ'וועל זעהן הינטער'ן שטוב. אפשר זענען דאָרט פאַראַן די באָ־טשאַנעס.

פ א נ י

אַז מען זעהט צום ערשטען מאָל דעם באָטשאַן פליהענדיג האָט מען אַ פליהענדיג יאָהר: מען לעבט, מען שוועבט, מען איז פרעהליך. און אַז מען זעהט איהם שטעהענדיג האָט מען א שטעהענדיג

יאָהר: איז דעם נאנצען יאָהר זויער אויפ'ן הארצען; איז מען פערשלאָפען און עס ווילט זיך געניצען. איז מען פער'חלומ'ט פונקט ווי דו, מיין שוועסטער. קום צו מיר, פערשלאָפענע נשמה, ווילסט דאָך פאָהרען אין גימנאזיום. וואָס וועט פון דיר ווערען אין דער גרויסער שטאָדט, אז דא ביזטו אזוי?...

מ א ש ע

דו פערשטעהסט נאָר ניט. אין דער גרויסער שטאָדט, צוויישען א פולע מענשען וועל איך לעבעדיגער זיין.

פ א נ י

און איך וועל דיר ניט לאָזען פאָהרען אין שטאָדט אריין. דא וועסטו פערבליבען. נא דיר מיין רידעל און גראָב, און איך וועל זעהן צו זיי פאָהרען שוין.

מ א ש ע

גראָבט לאָנגזאם.

פ א נ י

שנעלער, שנעלער! איך וועל באלד ארויפקריכען אויפ'ן פלויט. די נאנצע נעגענד וועל איך זעהן. קלעטערט אויפ'ן צוים. קום צו מיר מאשע!

מ א ש ע

וואָס זעהסטו דאָרט?

זי קריכט אויך אַרויף אויפ'ן צוים. זיי שטעהען בוידע אַנגע־שפאָרט אַן אַ בוים.

פ א נ י

אפילו די אָזיערע זעהט מען דא שטעהענדיג.

מ א ש ע

וואו האָסטו זי?

פ א נ י

קוק גליק — אָט — אָט — אָט! רעכטס פון וועג. דאָרט וואו דער הימעל לאָזט אראָב; — זעהסט עס בלאנקט וויים?

מ א ש ע

איך זעה.

פ א נ י

זי איז בעלויכטען פון דער זון און אין וואסער שפיגלען זיך אפ די וויסע פריהלינגס וואלקען. הו—הא! הו—הא! מאשע! זעה, זעה! צוויי באטשאנעם פליהען אט—אט נעבען וואלד. זיי פערנעהמען זיך צום אזיערע! גיכער, גיכער — זיי לאזען זיך אראב!

מ א ש ע

איך זעה... איך זעה.. זיי לאזען זיך אראב. אט האט זיך שוין איינער אראבגעלאזען! אט שטעהט ער שוין. אט שטעהען זיי שוין ביידע...

פ א נ י

אבער פליהענדיג געזעהן! איצטער וועלען מיר ביידע אראבשפרינגען — האפ!

שפרינגט ארונטער מיטשלעפענדיג מאשע'ן.

ע ו ז ר

קומט ארויס.

פ א נ י

לויפט איהם אנטקעגען.

מיר האבען געזעהן פליהענדינע באטשאנעם.

ע ו ז ר

בעקוקט די צוגראבענע ערד.

וועט זיין א מזל'דיג יאהר... וואס בעראפט איהר זיך אליין מאטערען? איך וועל שיקען א פאר שקצים וועלען זיי עס מאכען אין א פערטיל שעה.

מ א ש ע

טאקי גוט!

פ א נ י

איך וועל אליין צוגראבען. באלד וועט אננא קומען וועל איך זי

איינשפאנען אביסעל זי זאל מיר העלפען... מיר טהוט באנג וואס איך בין איהר ניט געפאהרען אנטקעגען.

ע ו ז ר

נפתלי איז דאך געפאהרען.

פ א נ י

אבער טאלינקע — זעה ווי ער האט זיך ארויסגעריסען! קיינער האט גאר ניט געהערט ווי ער איז אויפגעשטאנען. וואוהין געהסטו, טאטע?

ע ו ז ר

איך מוז געהן אין פעלד אריין. מען בראנעווט היינט דעם האבער.

מ א ש ע

איך געה מיט דיר.

ע ו ז ר

ס'איז צו וויט פאר דיר, מיין קינד.

מ א ש ע

איך געה. אז אננא וועט קומען וועסטו אונז, פאני, אנזאגען — גוט?

ע ו ז ר

זיי אין שטוב. איך געה ביז'ן ווינטמיל, ביי'ן אנדערען בריקעל.

פ א נ י

זעהר גוט, מאשעלע, דארט נעבען בריקעל, אין גראבען בעראדף שוין זיין געלער לאטאטש, — וועסטו אנרייסען? כ'וועל אנשטעלען אויף די פענסטער...

ע ו ז ר

קום, מיין קינד. ס'איז קיין צייט ניטא.

מ א ש ע

גיב מיר דיין שירץ מיט, וועל איך האבען אין וואס צו קלייבען...

זי נעהמט ביי פאני'ן דעם שירץ און טהוט איהם אן, נאכלויפענדיג עוזר'ן. פערשווינדט.

פ א נ י

תיובט ווידער אַן גראָבען זינגט:
דער פריה—לינג געהט!
און ער פער—שפרייט
זיין ליכט און צוי—בער
אויף א—לע וועג—גען—
ער שוועבט אין לופט
ער ווינקט און רופט
מיט טויזענד אוי—גען
און טוי—זענד קלאנ—גען.

פ י י ג ע ל ע

בעווייזט זיך אויף יענער זייט צוים. רופט:
קו—קו! קו—קו!

פ א נ י

קוקט זיך אַרום. מערקט פייגעלען.
הא—הא! דו ביזט עס? דיך בעראַרף איך טאקי האבען.

פ י י ג ע ל ע

קריכט אויבער'ן צוים.
כ'האב איצטער נאָר וואָס געהערט די קוקופקע רופען אין וואלד.

פ א נ י

אווי פריה?

פ י י ג ע ל ע

כ'האב זי אליין געזעהן. זי איז געשפרונגען פון בוים צו בוים — געשפילט אין בעהעלטעניש מיט די פייגעלאך, וואָס טהוט איהר עס פאני?... איך בין געקומען פרענען אויב איהר וועט פערדינגען אייער אויבערשטיבעל פאר א זומער־פויגעל. אין שטאָדט, זאגט מען, זענען שוין פאראן אפילע סוכאטניקעס.

פ א נ י

אין וואלד איז ער שוין געקומען. ס'קלייבען זיך שוין אהער די

פגירות. אָנגעהויבען צו אונז אויך צו טרעפען... און דו, פייגעלע, ווייזט זיי דעם וועג?

פ י י ג ע ל ע

ער איז געקומען צו אונז פרעגען. ביי אונז איז קיין אָרט ניטאָ.

פ אַ נ י

ווילסטו איהם דעריבער אהער ברענגען צו פיהרען?

מ א י ר

קומט אָן פון נעבען ברונען.

פ אַ נ י

אָט איז מאיר! פון וואנען קומסטו?

מ א י ר

איך אקער היינט ניט ווייט פון אייערע פעלדער.

פ י י ג ע ל ע

פאני זאָגט, אז זיי וועלען זייער אויבערשטיבעל ניט פערדינגען.

פ אַ נ י

מאיר, פון וואָס פאר א בחור דערצעהלט זי עפּעס?

מ א י ר

ער איז היינט צו אונז געקומען גלייך פון באהן. מען האָט איהם גע־זאָגט, אז ביי אונז וועט ער א דירה געפינען.

פ אַ נ י

דו ביזט אויך געקומען צו אונז פרעגען. ווייסטו דען ניט וויפיעל מיר קרענקט וואָס זיי געפינען זיך אין אונזער געגענד? און דו קלערסט, אז כ'וועל זיי אין אונזער שטוב אריינלאָזען... מסתמא ליגט איהם שוין דער טויט אויפ'ן שפּיץ נאָז, אז ער האָט זיך אזיי פריה אראָבגעלאָזען אין וואלד אריין.

פ י י ג ע ל ע

ציהט זיך אויס.

אַ הויכער... אַ לאַנגער... א שווארצער... אַ דאַרער...

פ אַ נ י

פון יאָהר צו יאָהר וואקט צו א שטיק בית עולם הינטער'ן שטאָדט.

אין גיכען וועט זיך דער בית עולם ביז'ן וואלד פערציהען. דעם וואלד האבען זיי פערפעסטעט. הערסט, מאיר! איהר זאלט צו זיך קיינעם ניט אריינלאזען. כ'וויל ניט, אז ביי אייך זאלען זיין געסט פון יענער וועלט. איך וועל צו אייך קיין מאל ניט קומען. קיין מאל ניט! כ'וועל אויסמיידען אייער שטוב. ווי יונג און שהן דער וואלד זהט איצטער אוים! מיט גאנצע בינט ליכט איז ער בעגאסען.. און באלד וועלען זיי זיך ארָאבלאזען אהער — און קראהען שווארצע וועלען אנהויבען ארום וואלד ארומצוקריכען... ווייסט, מאיר, ווי כ'האב א נאמען געגעבען דעם וועג, וואס פיהרט פון שטאדט צום וואלד? דער מתים וועג!

פ י י ג ע ל ע

כא—כא—כא—דער מתים וועג! כ'וועל מיר גאר הוידען אביסעל.

הוידעט זיך.

מ א י ר

רער עס ניט, פאני — אלע מענשען ווילען לעבען.

פ א נ י

אלע מענשען ווילען לעבען. ס'איז שוין אבער לאנג צייט, אז מען זאל ניט אויסמישען לעבען און טויט. אין אונזער געגענד, ווי איך. אז נאר דאס לעבען אליין זאל הערשען — לעבען, לעבען — און לעבען! ס'טריקענט א צווייג ברעכט איהם דער ווינד אוים... דו אליין, מאיר, האסט אין דיין גארטען ארומגעשניטען די טרוקענע צווייגען פון די עפעל־בוימער — זעהסט, גאר אן אנדער פנים האט דער גאנצער גארטען בעקומען. גארישע מענשען! קליגער פון דער נאטור ווילען זיי זיין.

פ י י ג ע ל ע

הערט! הערט! די קוקופקע!

א ווילע הערען זיי זיך אלע איין.

מ א י ר

זאג מיר פאני, פאר וואס האסטו אויסגעשריבען דיין פריינדין.. דו ביזט נעבטען צום וועג אויך ניט ארויסגעקומען. איך בין אפשר

ביז האלבע נאכט אליין אומגענאנגען מיט'ן וועג, פון וואלד ביז צו דער קרומער ווערבע...

פ א נ י

צוליעב דעם ביזטו געקומען?

מ א י ר

צוליב דעם.

פ א נ י

שעהם זיך אויב צוליעב דעם ביזטו געקומען. זי איז מיין בעסטע פרייַנדין פון גימנאזיום. ס'האט זיך מיר פערבענקט נאך איהר. זי אליין האט מיר געשריבען, אז זי וויל אהער קומען.

מ א י ר

נעהמט איהר פאר'ן האנד.

איך מוז שוין באלד אוועקגעהן. איך האב געלאזען די אקסען מיט דער סאכע אין פעלד אליין... פאני, היינט ביי נאכט וועסטו קומען — יא? איך בין אליין אויף יענער זייט וואלד. ס'דוכט זיך מיר אויס, אז דו ביזט אזוי ווייט פון מיר.

פ א נ י

קוקס איהם מיט ליעבע אין די אויגען.

אין דיינע אויגען, מאיר, שפיגעלט זיך אב דער גאנצער פריהלינג: די הימלען, די גרינע פעלדער... דו געהסט אמאל, מאיר, צום אזיער־נע בעגינען וועז די זון געהט אויף? טוי—פייכטע שטראלען שפיג־לען זיך אין דיינע אויגען.. שטראלען, וואס באדען זיך אין פרישען וואסער. געה, מאיר, אקער דיין פעלד מיט די אקסען און איך וועל מיר מיט מיינע הענד די פריהלינגס ערד צוגראבען; כ'וועל דא בלומען פערזעהען.

פ י י ג ע ל ע

הוידעט זיך.

מאיר! די אקסען וועלען זיך אוועקשלעפען צום וואלד!

מ א י ר

יענעם פאס ערד, וואס קומט אויס געגען דער קרומער ווערבע,

האָב איך נעכטען אליין געזייהט.

פ א נ י

וועסט זהן ווי גראָטען ס'וועט זיין. איבער'ן קאָפּ די הויך וועלען די תבואות אויסוואקסען! און איך וועל קומען שניידען. איך אליין, גוט? אונטער'ן שטוב קלינגט. אהא! זיי פאָהרען שוין! הערסט, מאיר, דאָס איז אונזער גלאָק — פרעהליך קלינגט ער, געסט פאָהרען! גאָר מיט אנ'אנדער וועג פאָהרען זיי. זיי זענען מיט'ן גרעבליע געקומען... די גרעבליע איז שוין אויך טרוקען!..

מ א י ר

איך מוז אוועקגעהן — פאני, ביי נאכט, יא?

איילט לינקס.

פ א נ י

שרייט נאָך מאיר'ן.

ביי נאכט, מאיר, וועסטו צו אונז קומען — פיינעלע, בלייב דא.

זי שטעלט זיך אויף דעם צוים. קוקט אונגעדולדיג אַריבער.

פ י י נ ע ל ע

די פערד האָבען זיך צויאָגט.

פ א נ י

די פערד האָבען זיך צוטראָגען! זיי יאָגען זיך גלייך צום זשעזשיניץ! ער קען זיי ניט איינהאלטען. גלייך צום זשעזשיניץ! שוין... זיי האָבען זיך אָבגעשטעלט. קום פייגעלע, לאָמיר זיי לויפען אנטקעגען.

זיי פערשווינדען ביידע נעבען שפּייכלער לינקס. דאָס גלעקעל קלינגט נאָר נאָהענט הינטער'ן שטוב. ס'הילכט אַ גלעקטער. פאני'ס שטימע: „האלט פעסט די ליוטשעס!"... שטיל. אויף יענעם זייט צוים בעווייזען זיך פאני, נפתלי, אננא און פיינעלע. קומען אַרויס נעבען ברונען.

א נ נ א

טונקעל בלאָנד, מיטעלער וואוקס. דאָס געזיכט מיער.

אם ענדע בין איך ביי דיר, פאני.

פאני

האסט זיך גוט דערשראקען? ביזט נאך קיין מאל ניט געפארען וועז די פערד צוטראגען זיך, — אוז איך — נאר אזוי האב איך ליעב צו פאהרען. דער וואגען קרעכצט — די רעדער ברעכען זיך אזש — אוז איך זיץ אויבען אוז שמייס די פערד! זעהסט, דאס האב איך פאר היינטיגען פריהמארגען צוגראבען. דא וועל איך פארזעהען דיינע בלומען וואס דו האסט מיר געבראכט... קוקסט מיר אן, אננא? ניט די אייגענע פאני, הא? טאקע ניט די אייגענע. אין גימנאזיע האב איך געוועלקט. אוז דא — דא וועסטו אויך אנ'אנדער מענש ווערען; קום אין שטוב, וועסטו זיך אביסעל אברוהען.

אננא

קוקט זיך ארום.

מיר דוכט, אז דאס לעבען קערט זיך צו מיר אום; אדער עס קומט איצט צו מיר צום ערשטען מאל.

זיי געהן בוידע אין שטוב. נפתלי און פיינעלע בלייבען.

דער קוטשער

מראגט אייניגע פעקלעך זאבען אין שטוב ארויז אוז געהט גליך צוריק.

פיינעלע

צו נפתלקען.

העגסט טאקי ניט פאהרען, שעם זיך! ביי מיר וואלטען שוין די פערד איינגעשטאנען.

נפתלי

באשר דער פארשלאפענער קוטשער. ביי מיר — איך וואלט פארדרעהט די לייצעם אויף די הענד אוז ביז'ן קארג די פערד זייערע קעפ פעריסען! די פערד האבען זיך דערשראקען. אויפ'ן בריקעל האט זיך אייגנעבראכען א ברעט. ס'האט א גרויסען קנאק גע-

געבען. אך האָבען זיי זיך געטראָגען! מיט די פעלדער גלייך צום זשעזשיניץ זענען זיי געפלויגען!

פ י י ג ע ל ע

זי האָט זיך געמוזט דערשרעקען?

נ פ ת ל י

זי האָט זיך אָנגעהאלטען פאר'ן קוטשער, און דער וואָגען — ברעז־דענג!... אז איך בין היינט אויפגעשטאנען איז נאָך קיינער אויף די פעלדער ניט געווען. נאָר וואָס די זון איז אויפגענאנגען.

פ י י ג ע ל ע

זי וועט דאָ לאנג בלייבען אננא ביי אייך?

נ פ ת ל י

דעם גאנצען זומער. דער טאטע וויל, אז זי זאל מיר לערנען. כ'וועל שוין אפולע מיט נאָך אָנלערנען. ס'וועט שוין זיין באר מאשע'ן אן עסק.

פ י י ג ע ל ע

אומעדיג.

פאר וואָס האָסטו מיר ניט געזאָגט אז דו פאָהרסט היינט צום באן? האָסט ניט געקענט פערפאָהרען צו אונז און מיר אויך נעח־מען?

נ פ ת ל י

האָסט דען געווואוסט אז כ'פאָהר?

פ י י ג ע ל ע

זעהסטו אז איך האָב געווואוסט, אז זי קומט צופאָהרען.

נ פ ת ל י

גראָבט.

ביזט א נאר. דאָס איז זי געקומען צו פאני'ן. איז איז אָהן עלטערען איז זי.

פ י י ג ע ל ע

אָהן טאטע מאמע?

נ פ ת ל י

שלויידערט פלוצלונג דעם רידעל.

דורע! וואלסט דען אזוי פריה וועלען פאהרען צום באן? כ'וואלט נאך געקענט פערשפעטיגען. קום אויף אונזערע פעלדער, מיר וועלען אויפזוכען כאשען.

פ י י נ ע ל ע

אומעדיג.

כ'האב היינט געזהן צום ערשטען מאל דעם באטשאן שטעהענדיג. ער איז געשטאנען אויף איין פוס.

נ פ ת ל י

דו האסט געוואלט דוקא, אז איך זאל דיר נעהמען צום באן. כ'האב זיך געשעמט פאר דיין טאטען. פלוצלונג צופאהרען מיט די פערד! דער קוטשער וואלט אויך ניט וועלען, מען דארף די פערד האבען. קום, פיינעלע! לאמיר זעהען ווער וועט גיכער אריבערשפרינגען דעם פלייט!

ער לויפט זיך פערנאנדער און מיט איין שפרונג איז ער אויף יענער זייט צוים.

פ י י נ ע ל ע

געהט צו צום צוים און בלייבט שטעהן אומעדיג און שטיל.

נ פ ת ל י

נו, שפרינג אריבער!

פ י י נ ע ל ע

איך קען ניט שפרינגען.

נ פ ת ל י

קום, איך וועל דיר אריבערנעהמען.

פ י י נ ע ל ע

שווייגט.

נ פ ת ל י

קריכט אריבער צוריק.

פ י י נ ע ל ע

ביזט ברוגז ? — זאג ! מיר וועלען היינט ביידע פאהרען רייטען־ דיג אויף אונזערע קאטשענאוועטע פערד. גוט ?... פארביי אייער שטוב וועלען מיר פאהרען, פארנאכט...

פ י י נ ע ל ע

פערביי אונזער שטוב — נעבען אונזערע פענסטער, אז אלע זא־ לען זעהן ?

נ פ ת ל י

אז אלע זאלען זעהן !

פ י י נ ע ל ע

און דאנאך נעבען אייערע פענסטער אויך ?

נ פ ת ל י

נעבען אונזערע פענסטער אויך !

פ י י נ ע ל ע

אז אלע זאלען זעהן ?

נ פ ת ל י

אז אלע זאלען זעהן !

פ י י נ ע ל ע

איצטער יאג מיר —א פייג וועסטו מיר כאפען !

שפרינגט ארויבער דעם צוים פלינק ווי א קאטץ און וועלט פער־ שוואונדען.

נ פ ת ל י

שרייט.

פון מיר וועסטו ניט אנטלויפען !

פערשווינדט נאך איהר.

פ א נ י

די ביכער זאגסטו האבען דיר דערעסען.. וועז דו וואלסט זיי קיין מאל ניט ליעב האבען וואלטען זיי דיר קיין מאל ניט דערעסען. איך האב זיי קיין מאל ניט ליעב געהאט. געדענקסט אנגא, ווי מיר

האָבען זיך געגרייט צום לעצטען עקזאמען? די נעכט מיט די שווארצע קאָפע?

א נ נ א

ביי מיר איז עס געווען די בעסטע צייט, פאני. די בעסטע צייט פאר מיין גאנצען לעבען. אין הארצען איז נאָך גלויבען געווען. ס'איז נאָך א פונק האָפנונג פאראויס געווען. קיין בעסערע צייטען קומען ניט און יענע קערען זיך צוריק ניט אום.. עס ווערט נמאס צו האָפען — וואָס איז דאָס האָפען בעת דו שפּירסט אז אונטער דיינע פיס איז קיין באָדען ניטאָ?

זי זעצט זיך אויף אַ בענקעל. קוקט זיך אַרום.

פ א נ י

דאגה ניט! דאָ, ביי אונז וועסטו דערשפּירען א באָדען אונטער דיינע פיס. וועסט פערגעסען דיינע ביכער מיט די נאַרישקייטען. קלאפּט מיט'ן פוס אָן דער ערד. אָט איז מיין באָדען!... די אמאָליגע מענשען, וואָס זענען געשטאַנען פעסט אויף דער ערד האָבען קיין מאָל ניט געוואוסט פון הענגען אין לופטען. אַננאַ! איך בעדארף גאָר ניט. הערסט? גאָר ניט! כ'האָב געלערענט אין גימנאַזיע — דער טאַטע האָט עס געוואָלט; ער האָט געמיינט אז ס'וועט זיין א מעלה צו א שידוך. איך בעדארף עס ניט. מיין חתן וועט קיין דיפּלאָם פון אויסגעטריקענטע לעהרער ביי מיר ניט פאָדערען. איך פאר זיך אליין — דארף קיין דיפּלאָמען ניט האָבען... וואס האָסטו זיך אזוי פערקלערט? דיינע ביכער מיט די קליינע אותיו'לאך וועלען דעם מענשען פון זינען אראָבפיהרען, ווייל פון וועג האָבען זיי איהם שוין לאנג אראָבגעפיהרט. דערפאר וואָס איך האָב געוואָלט זיין געזונד און מונטער האָבען מיר מיינע לעהרער מיט צווייעלאך געשראָקען. — געדענקסטו מיינע צווייען?

א נ נ א

נעהמט אַרום פאני'ן.

פאר וואָס בין איך אזוי צוגעבונדען צו דיר? מיר זענען דאָך אזוי ניט קיין פאָר. געדענקסט, ווי דו פלעגסט זיך שטענדיג קרי-

גען מיט מיר — און דאָך, דעם טאָג, וואָס איך האָב דערהאלטען דיין בריעף, אז איך זאָל קומען, איז פאר מיר געווען א יום טוב. אין דיר איז עפעס פערבאָרגענעס פארהאן צו וועלכעס עס ציהט מיך און אין וואָס איך גלויב. ווירקליך כ׳פלעג דיך נאָנץ אָפט איז חלום זעהן. איך פלעג טרוימען, אז מיר ביידע געהן אום איבער די פעלדער — מיר ביידע און מעהר קיינער ניט... אָבער ניט די פעלדער האָב איך געזעהען. די געגענד דאָ איז נאָך פיעל שעהנער, ווי איך האָב מיר פארגעשטעלט... אפשר איז נאָך פארהאן אין לעבען עפעס ווארימעס און איך האָב עס ניט געמערקט...

פ א נ י

הא—הא—הא! וואו איז עס דיין לעבען — דאָרט, אין שטאָדט? זונען, ברענענדיגע, ליכטיגע שווימען אום אין לופטען און בעלויכטען אלע וועגען. בעווייזט צום וואָלד. אפשר דאָרט מיינסטו איז פארהאן לעבען?

א נ נ א

דאָרט אין וואלד? קומען נאָך איצטער אויך אהער שווינדזיכטיגע יעדען זומער?

פ א נ י

איצט איז נאָך דאָרט אויך פארהאן לעבען, ס׳איז נאָך אָנהויב פרילינג... איך גלה ניט אין יענעם וואלד. אָט זעהסט, דאָרט הינטערען שטוב דאָרט וואקסט א יונגער וועלדעל, אהין גלה איך. פאר מיר איז עס גענוג. פאר מיר זענען די פרייע וועלדער אויך גענוג.

א נ נ א

ווי שעהן ער זעהט איצט אויס, דער וואלד, פון ווייטען!

פ א נ י

דער פריהלינג האָט אומעדום זיינע פלינגעל פערשפרייט, און דאָך זעהט מיר אויס, אז יענעם וואלד האָט ער אויסגעמיטען. די ערד איז דערבארימדיג און דער וואלד גרינט אויך. ער גרינט אָבער נור לפנים וועגען...

א נ נ א

צווישען אזוינע קראנקע געפינען זיך די אינטערעסאנטעסטע מענשען. א מענש, וועו ער קלערט שוין אין דער שטיל וועגען טויט, ווערט ער רייגער. די נשמה זיינע טיעפער און שטילער.

פ א נ י

כ'וועל עס דיר ארויסשלאגען פון קאפ. מא—רוסיא! מארו־סיא! טראג ארויס אהער א גלאז מילך און אויפ'ן טיש ליגען פעקעלאך קלייגע — ברענג עס אויך ארויס! איצטער וועל איך דא מאכען בייטען און דו זיץ און קוק. כ'וועל דא דיינע בלומען פערזעהען; דיין מתנה פון שטאדט. ביי מיר וועלען זיי גאר אנ'אנדער פנים האבען... באלד וועט מיין ליבלינג קומען, מיין מאשעלע. זי וועט דיר געפעלען זיין. זי איז אזא פער'חלום'טע נשמה, ווי דו. באלד וועט דער טאטע מיינער קומען; ער איז אין פעלד, זעהר פערנומען.

א נ נ א

מיר וועלען פונדעסטוועגען געהן שפאצירען אין וואלד.

פ א נ י

איך וועל דיר בעווייזען שעהנערע ערטער. ניט ווייט פון אונז איז פארהאן א אזיערע. דער אייניגער ארט, וואו זייער פוס קומט ניט, איז די אזיערע. דאקטוירים, ווייזט אוים, האבען זיי אנגע־זאגט, אז פון פייכקייט זאלען זיי זיך היטען. דאס וואסער איז דארטען — קלאר — קריסטאל!

ה ו י ז מ י י ד ע ל

טראגט ארויס א גלאז מילך און אויניגע פעקעלאך, אין פאפיר געוויקעלט.

א נ נ א

נעהמט די מילך.

איך קוק מיר ארום, ווי ס'איז דא פריש און איבעראל גרינט שוין.

ה ו י ז־מ י י ד ע ל

געהט צוריק אין שטוב.

פ א נ י

אויפבינדענדיג די פעקלאך.

דער פריהלינג ארבייט שנעלער, ווי דעם מענשענס פאַנטאַזיע. אפילו שנעלער פאר דער פאַנטאַזיע פון אונזער מאַטעמאטיק. — גע־דענקסט איהם נאָך? יעדען אויגענבליק וועסטו וואָס נייעס ארום זיך מערקען: דאָ איז, גאָר אויף א טרוקענע צווייג א קנאָספּע ארויסגעשפּרונגען... דאָרטען, אויף א פּעך־שווארצע שטיק ער־האָבען זיך פּלוצלונג גרעזעלאך מיט זייערע קעפּעלאך ארויס־געשלייכט... לייבענציינדלאך האָסטו מיר געבראכט!

א נ נ א

דוכט זיך אז יאָ.

פ א נ י

ביז זיי וועלען אויסוואקסען, וועט שוין זיין מיט לייבענציינדלאך אונזערע פעלדער בעדעקט. זיי וואקסען ביי אונז אויך, אבער קליינינקע, גאָר ווילדענקע. קלייבט זיך צווישען די זוימען. שטיפ־מיטערכען!... ביי אונז אין קליעווער זענען זיי פול — אָבער אויך נאָר קליינענקע — מיט גאנץ קליינע אַנגאַ'ס אויגעלאך... פער־געס־מירניט! דאָס אויך געבראכט... וואָלסטו זעהן דאָרט ארום אָזיערע הימעל־בלאָה ווערט פון זיי די גאנצע געגענד. ווי א זוים וואקסען זיי ארום דעם ברעג מיליאָנען ווייז... מארגאריטען, אויך ביי אונז אויף די פעלדער פארהאן, נאָר אויך גאָר קליינענ־קע, גאָר ווילדענקע... אלץ וועלען מיר פערזעהען. אלץ וועט נאָך הויך אונטער אונזער פענסטער וואקסען... ניעלקען! מסתמא זע־נען דאָ פון אלע פארבען פארהאן — ווייסט ניט, אננאַ? איך ליעב, ווען בונט־רויטע און שנע־ווייסע ניעלקען וואקסען צוזא־מען — שפּעט, אָבער שפּעט וועלען זיי אויפבליהען — אסטרא און געאָרגינא! ווי גראָסארטיג! אָבער שוין גאָר שפּעט, נאָכ'ן זומער וועלען זיי ביי מיר בליהען.. זונענרויזען! כאַ־כאַ־כאַ, דאָס האָסטו מיר אויך געבראכט?... אפילו זונענרויזען האָט זי ניט פערגעסען מיר צו ברענגען.. אבער גאָר אומזיסט. פיהרט אַנגע'ן

צום ברוגען און בעווייזט איהר אויף יענעם זייט צוים. דאָרט האָב איך אפשר א מאָרג ערד מיט זונענרויזען פערזעהט. דער פּאַפּאַ איז געווען ברוגז... וועסטו זעהן, ווי זיי וועלען אויסוואקסען. וועסטו זעהן, ווי הויך און שטאָלץ זיי וועלען אויסזעהן. איבער־הויפּט ווען זיי וואקסען אויף א גרויסען פרייען פּלאץ — ווי זונען, גרויסע און קליינע, זעהען זיי אויס.

א נ נ א

נעהמט אָרום פאני'ן.

אך פאני! ס'הויבט אָן מיין הארץ ברייטער צו ווערען הערענדיג דיינע ווערטער און קוקענדיג אויף דיין אויסזעהן. עפּעס וואקסט אין מיין הארצען, נאָר איך ווייס נאָך דערווייל ניט וואָס. וואקסט עס אין מיר אויס נאָך שטארקער דער האס צום לעבען, שפּירענדיג, אז איך וועל פאלען...

פ א נ י

אַננאַ! דו ווילסט זיך שוין מיט מיר קריגען? וואָס פאר א שטרייט? מיט'ן לעבען? מיט'ן לעבען דארף מען ניט מלחמה האַלטען. דאָס לעבען איז א טרייע מוטער מיט א הייס צאפּעלדיגע ברוסט. די ערד, אַננאַ, דאָס איז די ברוסט פון לעבען! וואו עס געפינט זיך גענוג חיונה, גענוג פייער פאר אלעמען. אַננאַ! דריקט זי צו זיך. איך וועל דיר דיינע נארישקייטען פון קאָפּ ארויס־שלאָגען. אָט נעהם א רידעל און גראָב אביסעל די ערד. גראָב, וועסטו זעהן, וואָס פאר א בלומען ס'וועלען אויף דעם אָרט אויס־וואקסען. פארנאכט וועט קומען מאיר. מיר וועלען געהן צום אָזיע־רע. היינט מסתמא וועט דאָס גאנצע וואסער בלאָה זיין.

א נ נ א

גראָבט אָבער ניט געלונגען.

פ א נ י

טיפער גראָב! שטארקער שטעל די פוס אויפ'ן רידעל. איך וועל דיר נאָך אויסלערנען רייטען אויף אונזערע קאשטאַנעוואטע פערד. איצטער ביזטו ביי מיר.

א נ נ א

וואר איז עס מאיר?

פ א נ י

טיפער גראָב, טיפער גראָב! אך, דו קענסט ניט, זעץ זיך אויפ'ן באנק און קוק זיך איין, ווי איך טהו. איך וועל דיר נאָך אַנהויבען שטעלען צווייאלאך. אין גימנאזיע האָסטו פינפען בעקומען, איצט זעה, אז ביי מיר זאָלסטו א פינף בעקומען. זעהסט, ווי דער רידעל פאָלגט זיך ביי מיר — די ערד אליין לאכט — מערקסט ניט, וו' די ערד אליין לאכט און קלייבט נחת?

א נ נ א

כ'וועל עס אפשר מיט דער צייט אַנהויבען צו מערקען. דערווייל, שוועסטערשו, וואָלט זיך מיר וועלען..

פ א נ י

גראָבענדיג.

וואָס וואָלסטו וועלען — הא? גאר ניט וועסטו ביי מיר וועלען. ווייט, הינטער'ן שטוב, אויף אונזערע פעלדער וועלען מיר צוזאַמען טראָגען טרוקענע צווייגען, און מיר וועלען אַנלעגען א גרויסען, גרויסען פייער. און דיינע ביכעלאך, און דיינע נארישקייטען וועלען מיר אויפ'ן פייער לעגען; פערברענען, ווי דער טאטע פערברענט יעדען יאָהר פאר פסח דעם חמץ פון שטוב ארויס. קוק זיך איין, ווי די ערד שמייכעלט פון פערגעניגען.. פרישע בלומען וועלען מיר זהען... פרישע בלומען וועלען אויסוואקסען. זי רעדט ווי צו דער ערד, גראָבענדיג אַלץ מיט מהר חשק. פרישע זוימען, נייע זוימען האָט מען מיר געבראכט... פרישע זוימען וועל איך היינטיגם מאָל פערזהען, נייע בלומען וועלען אויף דיר היינטיגם מאָל וואקסען.

גראָבט נאָך פליסיגער.

א נ נ א

זיצט פערגאָפט. קוקט צו פאנ'ס ערבוים.

פ א נ י

גראָבם, רעדענדיג צו זיך אליין.
פרישע בלומען... נייע בלומען...

צוויי טער אסט.

ביי עוזר'ן אין שטוב. אַ גרויסער צימער צוגעקליבען איינפאך. רעכטס צוויי טירען אין צוויי צימערען אַריין. לינקס פענסטער און אַ טיר אויף דער וועראנדע אַרויס. אין דעם הינטערגרונד אַ טיר אויפ'ן אויבערשטיבעל. די פענסטער און טיר זענען אָפען. דורך זיי זעהט זיך דאָס פעלד, בוימער. פארנאַכט.

א נ נ א

ליגט אויף אַ זאָפע נעבען פענסטער.

מ א ש ע

קומט אַריין. לייכט געקליידעט. מיט אַ כוך אין דער האַנד. מע־קענדיג אַננע'ן, געהט זי צו צו איהר אויף די שפּיץ פינגער און שטעהט אַ וויילע נעבען איהר געלעגער. זי לאָזט זיך שטיל אַראָב אויף די קניה און קוסט אַננע'ן אויפ'ן שטערן.

א נ נ א

דריקט צו זיך מאַשע'ן.

האָסט געמיינט, מאשעלע, אז איך שלאָף ?

מ א ש ע

כ'האָב געמיינט, אז איהר שלאָפט, וויל איך האָב נעהערט, ווי איהר האָט נערעדט א גאנצע נאכט מיט פאני'ן.

א נ נ א

יי אזוי האָסטו עס נעהערט ?

מ א ש ע

מען הערט אין צימער, אז מען רעדט אויבען.

א נ נ א

וואָס האָסטו געהערט ?

מ א ש ע

כ'וויס נאָר אז אפשר ביז גרויסען טאָג האָט איהר ניט געשלאָפען.

א נ נ א

דו שלאָפסט אויך ניט ביי נאכט?

מ א ש ע

ניין. איך קען ניט שלאָפען. אלע ביי אונז אין שטוב שלאָפען; ביי נאכט, נאָר איך אליין...

א נ נ א

פאר וואָס קענסטו ניט שלאָפען ?

מ א ש ע

שטיל און קינדערש.

איהר, אננא, בעראַרפט דען מיר פרעגען ?... איהר פערשטעהט אליין ניט ?

א נ נ א

פון וואנען זאָל איך וויסען ?

מ א ש ע

איהר ווייסט...

א נ נ א

וואָס קען איך וויסען, פאר וואָס דו שלאָפסט ניט ?

מ א ש ע

אייך איז דאָך נאָך אומעדינגער פון מיר.

א נ נ א

פון אומער קענסטו ניט שלאָפען ?

מ א ש ע

כ'וואָלט שוין וועלען דערלעבען, דער זומער זאָל אוועקגעהן, וואָלט איך צוואמען מיט אייך פאָהרען אין דער שטאָדט אריין. זאָגט מיר, אננא, וועט מיר אין שטאָדט זיין בעסער ?

א נ נ א

שווייגט.

מ א ש ע

פאר וואָס ענטפערט איהר מיר ניט, אז איך פרעג אייך ? מיר דוכט זיך, אַנגא, אז איהר הערט זיך קיינמאָל ניט איין, וואָס איך רעד צו אייך.

א נ נ א

פאָהר ניט אין שטאָדט אריין. בלייב דאָ — מיט דיין שוועס־טער, מיט פאני'ן. לערען זיך פון איהר. זעהסט, איהר איז קיין מאָל ניט אומעדיג. פאָהר ניט אין שטאָדט אריין.

מ א ש ע

גאַנץ שטיל.

כ'האָב געמיינט... ניט דאָס האָט איהר מיר בעדארפט זאָגען.

א נ נ א

דיר איז אומעדיג. נאריש קינד, א מיידעל פון זעכצעהן יאָהר דארף ניט זיין אומעדיג.

מ א ש ע

כ'האָב ניט מיט וועמען א וואָרט אויסצורעדען. איך לעז די ביכ־לאך; איך זוך דאָרט... און אז דאָס ביכעל ענדיגט זיך ווערט מיט אזוי אומעדיג, ס'כאפט אזש אָן א שרעק. ניטאָ מיט וועמען א וואָרט אויסצורעדען. איהר געהט שטענדיג אום אליין און מיך מיידט איהר אויס...

א נ נ א

כ'וויל דיר ניט אויסמיידען, מאשעלע.

מ א ש ע

ווי אויף א קליין קינד קוקט איהר אויף מיר. מיט מיר רעדט איהר שטענדיג אנדערש; ניט דאָס, וואָס איך וויל.

א נ נ א

פאר וואָס דערווייטערסטו זיך אזוי פון פאני'ן ?

מ א ש ע

אז פאני איז גאר משוגע: זי וועט שוין אין ניכעז אנהויבען נאכ־ צולויפען די פויערים אין דאָרף.

א נ נ א

אך, פאני, פאני! פאלג זיך פאני'ן. פאלג וואס זי הייסט. וואַרף דיינע ביכער. לעז זיי ניט מעהר. פאלג זיך פאני'ן. זי האט דאך דיר אזוי ליעב! קוק זיך איין אויף איהר, מאשעלע, וועט דיר קיין מאל אומעדיג ניט זיין.

מ א ש ע

איהר קול ציטערט.

איך האב געמיינט, אז איהר וועט מיר עפעס אנדערש זאגען. אזוינס, וואס מיר וועט וועהטן... איהר הערט זיך גאר ניט איין, וואס כ'רעד צו אייך.

א נ נ א

קוקט זיך אַרום צושטרייט.

בלייב, מאשעלע, דא. איך וועל שוין אויך מעהר אין שטאדט אריין ניט פאהרען...

מ א ש ע

איהר וועט שוין בלייבען דא אויפ'ן גאנצעןווינטער? איהר לאכט.

א נ נ א

כ'לאך ניט, מאשעלע. איך וועל בלייבען דא. קוקסט מיר אן, גלויבסט ניט? כ'וועל די שטאדט מעהר ניט זעהן. כ'וועל דא בלייבען. און דו בלייב אויך דא מיט דיין שוועסטער...

מ א ש ע

און איהר וועט מיר לערנען? ביי אייך וואלט איך אזוי פיעל געלערענט!

א נ נ א

יא. וועסט לערנען אויב דו וועסט וועלען.

מ א ש ע

טא קומט מיט מיר איצטער שפאצירען — קומט, אננא!

א נ נ א

געה דיר אליין, מאשעלע. איך וויל איצטער זיין אין שטוב.

מ א ש ע

שלעפט איהר פאר'ן האַנד.

קומט, קומט!

פ א נ י

בארוועס מיט אַ ווייס טיכעל אויפ'ן קאָפּ קומט אַריין, מערקענדיג אַנגאַ'ן.

אָט איז זי גאָר דאָ! אבי איך געה אום און שריי, און רוף.

מ א ש ע

געה איך אליין אוועק.

פ א נ י

וואוהין געהסטו, מאשע?

מ א ש ע

ענטפערט ניט און געהט ארויס.

א נ נ א

קום צו מיר פאני. ביזט שוין לאנג אזוי שעהן ניט געווען ווי איצטער.

פ א נ י

זעצט זיך נעבען א נ נ ע ' ן און שווייגט אַ לאַנגע צייט.

כ'האָב פאר דיר קיין ווערטער ניט אַנגאַ. כ'וואָלט נאָך אפשר געפרובט מיין גאנץ הארץ עפענען פאר דיר, אפשר וואָלסטו דאָרט געפונען אזוינס וואָס כ'קען פאר דיר ניט אויסרעדען.

א נ נ א

דוכט זיך, אז אלץ איז אומזיסט. כ'האָב אפשר ניט בעדארפט קומען אהער; דיר עגמת־נפש צו פערשאפען; האָסט עס ניט פער־דיענט. אין דיינע פענסטער דארף שטענדיג די זון אריינלייכטען.

פ א נ י

איך פערשטעה ניט...

א נ נ א

איך זאג, אז אין דיינע פענסטער דארף שטענדיג די זון אריינ־
שיינען. וואס איז מיט מיר? כ'וויס אליין ניט. אזהן טאטע מא־
מע האב איך מיין יוגענד דורכגעמאכט; און אזהן א פונק האפנונג
ביז צום פינסטערען אבגרונד דערגאנגען.. מיינע האפנונגען האבען
זיך בישלעכווייז גענאשען — אין מיין אייגענעם הארצען בעגרא־
בען געוואָרען... כ'וויל שווייגען — פאני.

פ א נ י

און איך וואלט פאר דיר מיין הארץ געעפענט.

א נ נ א

אלץ איינס!

פ א נ י

ניט אלץ איינס... אין מיר האט אלץ אן אבקלאנג. אלץ בעווענט
מיין בלוט און כ'קען ניט זיין אומעדיג... אין מיר לעבט
די מוטער ערד. אין מיר לעבט איהר רוהיגקייט און איהר פייער...

א נ נ א

מיט דעם וועג, ווינש איך דיר, זאלסט געהן דיין גאנצען לעבען.
כ'ווינש עס דיר פון מיין טיפען הארצען.

פ א נ י

כ'קען עס דיר גלויבען. טוויזענד וועגען נייע וועל איך פאר זיך
אויסטרעטען. יעדערער טרעט אליין פאר זיך א וועג — סיי צום לע־
בען סיי צום טויט. געקומען ביזטו צו מ י ר און אין דער שטיל
האסטו זיך צוגעהערט ווי דער טויט שפאצירט אום אין וואלד...
אין שטאדט האט אונז ביידען איין נעפיהל געשטיקט: אלץ ארום
וועלקט — ביי דעם ביזטו געבליבען.

א נ נ א

ביזט נערעכט ביי דעם נעדאנק בין איך געבליבען. כ'האב ניט
בעראַרפט קומען צו דיר.

פ א נ י

האסט יא נעדארפט קומען! איך אליין האב דיר געשריבען, או די

זאָלסט קומען. איך האָב געוואָלט, אז דיין נעכטען זאָלסטו ד א ר ט לאָזען און צוזאמען מיט דער גאנצער נאטור זאָלסטו אויפסניי ביי אונז אויפבליהען. אין אנהייב פריהלינג ביזטו אהער געקומען. די גאנצע נאטור האָט אויסגעזעהען, ווי א יונג פריש קינד, וואָס האלט שטענדיג אין איין לאכען — און איצט זעה, וואָס ארום טהוט זיך! האָסט אפילו ניט געמערקט, ווי די זאננען אויך די פעלדער זענען פול געוואָרען. האָסט אפילו ניט געמערקט ווי די בלומען הינטער די פענסטער זענען אויסגעוואקסען.

א נ נ א

איך בין, מיין טייערע, געווען פערנומען מיט די בלומען, וואס זיין אונבעוואוסטע האנד האָט אין מיין הארצען געפלאנצט... דיר איז, פאני, שווער צו טראָגען מיך ווייטער אין דיין הארצען — בעפריי זיך פון מיר...

פ א נ י

אויך אלץ קומט א צייט. אננא, ס'איז נאָך קיין איין עפעל ניט געבליבען העננען אויפ'ן בוים ביז'ן נייעם פריהלינג.

א נ נ א

ביזט גערעכט. דער אָסיען־ווינד רייסט זיי ארָאָב.. מען געהט! דיין פאפא געהט...

זי געהט שנעל אַריין אין צימער רעכטס און פע־מאָכט די טיר הינטער זיך.

פ א נ י

געהט ארויף אויבען.

ע ו ז ר און מ א י ר קומען אַריין.

ע ו ז ר

וואָס עס פאלט אריין אין מיינע הענד בעקומט גאָר אַנ'אַנדער פנים. איך וואלט דאָרט, אויף יענעם זייט וועג, געפלאנצט וואלה. סאָסנע וואלט איך געזעהט. דער וועג וואלט אזוי זאמדיג ניט געווען.

מ א י ר

ס'וואלט ניט לאזען דעםווינד פערטראגען דעם זאמד.

ע ו ז ר

גענוים. ס'איז דאך דארט קיין מאל ניט צו דערקענען, אויב א פוהר איז דורכגעפאהרען. זאל מען דארט געהן צו פאהרען אין א שעה ארום איז שוין קיין שליאך ניטא. מיט משאות איז ניט דורכצור קריכען. וואלד איז וואלד. ס'לויפען אריבער די עטליכע יאהר און דער וואלד וואקסט. א וואלד איז א מעלקעדיגע קוה.

נ פ ת ל י

לויפט אריין אין שטוב.

צווישען אונזערע פעלדער שפאצירט ארום דעם מלאך המות'ס אייניקעל!

ע ו ז ר

וואס פלוידערסטו?!

נ פ ת ל י

פאני האט איהם אזוי א נאמען געגעבען.

ע ו ז ר

פאני ווייסט אויך ניט, וואס זי רעדט. א קראנקער מענש — וואס ווילסטו? ער זוכט וואו פרישער איז — נארישער יונג!

נ פ ת ל י

ער האט טאקי אויסגעשמעקט, אז ביי אונז איז פרישער.

מ א י ר

פון וואנען געהסטו?

נ פ ת ל י

איך געה פון די פעלדער.

מ א י ר

נעבען אונזערע פעלדער ביזטו געווען?

נ פ ת ל י

איך בין נאר ביז אייער מעושע צוגעגאנגען.

מ א י ר

מעהר ניט, ווי ביז צו דער מעזשע? און האסט דאָרט קיינעם ניט געזעהן?...

נ פ ת ל י

איך געה היינט נעכטיגען אין פעלד, מיט די פערד.

ע ו ז ר

מען וועט אויך די פערד אהן דיר אויך אכטונג געבען. האסט אין דער היים וואו צו שלאפען.

נ פ ת ל י

האלט זיך איין ניט צו לאכען.

אך, טאטע, דו פערשטעהסט שוין גאָר ניט. מאיר געהט אויך אלע נאכט אין פעלד אריין נעכטיגען.

מ א י ר

כאפט איהם פאר'ן האנד.

כ'וועל דיר באלד ארויסווארפען דורכ'ן פענסטער.

נ פ ת ל י

ברעכט אוים מיט א געלעכטער.

ע ו ז ר

שטענדיג געלאכט, שטענדיג געכיכעט זיך איבער דער מאָם.

נ פ ת ל י

איך לאך דען פון דיר? איך לאך, ווייל ס'לאכט זיך — זאג, מען טאָר ניט לאכען?

ע ו ז ר

וואו איז זי — מאשע? דאָם איז א קינד. זי האָב איך ליעב. און דאָם איז ניט מעהר, ווי הו—הא! הו—הא! וואו האָט זיך עם אויסגעלערענט? ווער בעט זיי זאלען מיר נאנצענע טעג אומ־קריכען צווישען די פעלדער? כ'האָב געגוג פּאראָבקעם, זיי וועלען אליין אהן אייך אלץ אויפטהאן. פיעליען דעם ליאן — א קא־טארזשנע ארבייט — רבי פאני איז דא! און די פויערטעם, וואָם מעלקען די קיה קענען עם גאָר ניט מאכען. באלד וועט זיך אנהוי־

בעז שניט־ציט, וועסטו עפעס זעהן — מיט שוויים וועט זיך עס בעגיסעז; שווארץ ווי די ערד וועט עס ווערעז !... כ'האב דאס גע־האלטעז אין גימנאזיע. אט דאס שניידט זיך שוין א פ א נ י מיט אלע פינטעלאך. ס'איז פארא א בעט, קישענס אין דער היים אוז ער — אין פעלד אריין; לערנעז זיך פוז די פויערים שהנע מידות.

פ א נ י

איהר קול הינטער'ן פענסטער.

מאשע ! מא—שע !

ע ו ז ר

נאר קיין אידיש קול האט עס ניט.

פ א נ י

אין פענסטער.

מאשע איז ניטא ?

ע ו ז ר

מיין קינד ! דו פערשרייסט מיר מיין קאפ.

פ א נ י

לאכט ארויז אין שטוב.

איך זאל ווייגעז ווילסטו ? איך האב ניט אויף וואס קוקעגדיג צו ווייגעז.

קריכט ארויז דורכ'ן פענסטער אין שטוב ארויז. שרייט.

היט זיך !

ע ו ז ר

משוגע ביזטו, מיין קינד ! האסט קיין אנדער וועג ניט?

פ א נ י

אויב דו ווילסט, טאטע איך זאל נאך אביסעל וואקסעז, וועל איך צוריק דורכ'ן פענסטער ארויסקריכעז.

שפרינגט ארויס.

ע ו ז ר

שפרינגט אויף פאר כעס.

פ א נ י

לויפט אַרויין דורכ'ן טיר.

ע ו ז ר

וואָס ווילדעווועסטו אזוי ?

נ פ ת ל י

געהט ארויס.

ע ו ז ר

שרייט איהם נאָך.

הער, נפתלי, זאָלסט מיר היינטיגע נאכט דאָ אין שטוב נעכטיגען!

פ א נ י

נעהמט ארום עוזר'ן.

זיי ניט אין כעס, טאטע, זיי ניט אין כעס.

ע ו ז ר

וואו איז די גימנאזיע דיינע?

פ א נ י

אין שטאדט טאטע. כ'האב זי דאָרט געלאָזען. דו אליין ביזט שולדיג, וואָס איך לאך אזוי פיעל. איך בין דאָך דיינע א טאכטער. זאָג, דו ביזט אין דער יוגענד ניט געווען געראטען אין מאיר'ן ?..

מ א י ר

ווינקט פערשעמט.

פ א נ י

מיינסט, טאטע, איך געדענק ניט, ווי דו ביזט געווען מיט עטליכע יאָהר צוריק ? דיין געלעכטער האָט שטענדיג געקלונגען איבער די פעלדער.

ע ו ז ר

יעמאָלט, מיין קינד, האָט נאָך דיין מאמע געלעבט.

מ א י ר

איך וועל אביסעל ארומקוקען אייער גארטען.

געהט ארויס.

ע ו ז ר

כ׳האָב נעלאכט אמאל, מיין קינד; אָבער מעהר ניט.

פ א נ י

גוט וואָס כ׳האָב דיך איצטער געטראָפען. וועז דו וואלסט געווען א גוטער טאטע... איך וויל, דו זאלסט אבקויפען דעם שטאטישען וואלד.

ע ו ז ר

דאָס איז דען פאר מיינע כחות? — אוצרות בעראַרף מען דאָך צו איהם האָבען.

פ א נ י

זוך שותפים.

ע ו ז ר

דער וואלד האלט דאָך אויך דאָס לעבען פון אזוי פיעל מענשען.

פ א נ י

האָסט מורא דער בית־עולם הינטער'ן שטאָדט זאל, חלילה, ניט קלענער ווערען?

ע ו ז ר

לאָז מיך צורוק. דערסט נארישקייטען.

פ א נ י

אונזער שטוב איז אין געפאהר.

ע ו ז ר

קוקט זי אָן.

וואָס פלוידערסטו?

פ א נ י

זיי וועלען דא אלע ווענען פערפעסטען. זיי האָבען דא די גאנצע נעגענד פערפינסטערט. ס׳איז זיי וועניג דער וואלד, האָבען זיי שוין אננעהויבען אומצוקריכען צווישען אונזערע פעלדער אויך. יעדער בוים אין וואלד איז א לעבעדינע מצבה. טאטע, איך בעט דיר; דו וועסט דעם וואלד אבקויפען און נאָך היינטיגען ווינטער

וועט מען איהם אויסהאקען. דאנאָך וועט מען דעם אָרט צואקערען. די פּיעניעס אויסגראבען מיט די וואָרצלען — פרייע פעלדער!

ע ו ז ר

געה, דו פּלוידערסט שוין און ווייסט אליין ניט וואָס.

פ אַ נ י

מיט מאיר'ן צוזאמען וועסטו דעם וואלד אבקויפען. נעהמט איהם אַרום. האָסט עפּעס ליעב מאיר'ן? קוק איהם נאָר אָן; אָט געהט ער אום צווישען די זונענרויזען.

ע ו ז ר

מיין קינד. דו האָסט גאָר קיין שכל ניט, האָסט זיך געמעגט אבי־סעל אָבלערנען פון אננע'ן — כאָטש דו מיינסט, אז דו ביזט שוין גאָר די חכמה. אָהן טאַטע מאמע, און זעה, ווי ס'האָט זיך אויס־געהאָדעוועט. א צירונג פאר גאָט און פאר לייטען. גאָט וועט גע־בען, סוף זומער, אז זי וועט פאָהרען אין שטאָדט אריין, וועל איך איהר, בלי נדר, מיטגעבען מאשע'ן. זאָל זי זיך לערנען פון איהר.

פ אַ נ י

וועסט עס ניט טהאָן, טאַטע! וועסט מאשע'ן מיט איהר ניט שיקען. איך בעט דיר, אז דו זאָלסט וועגען דעם ניט טראכטען. מאַשע מוז דאָ בלייבען. כ'ווייס, אז דו ווילסט דיינע קינדער גוטס טהאָן. זאָלסט אבער דיינע קינדער אין שטאָדט אריין ניט פער־טרייבען. דאָ איז גאָטס וועלט! אָט דאָ צווישען די רויזען געהט איצט אום א קינד פון דער ליעבער נאַטור. ער געהער ניט צו יע־נע... איך בעט דיר טאַטע, קויף אב דעם וואלד און זאָל מען איהם אויסהאקען, די בוימער בעטען זיך, מען זאָל זיי בעפרייען פון דעם טרויער, וואָס הענגט איבער זיי. דער וועג פון וואלד אין שטאָדט אריין וויינט, אז מען זאָל איהם בעפרייען. בעפריי איהם, טאַטע. אויפ'ן וועג זאָל זיך געזאנג הערען, ווי ביי אונז אויף די פעלדער...

ע ו ז ר

אַזאַ וואלד צוהאקען איז ניט היימלאך. פאר אַזאַ זאך קען מען בע־שטראָפט ווערען, מיין קינד אַזאַ וואלד צוהאקען איז ניט היימלאך.

פ א נ י

די גאנצע געגענד וועט אויפבליהען אויף דאָס ניי...

ע ו ז ר

עט, לאָז מיך צורוה!

פ א נ י

זיץ נאָך אביסעלע, פאפא, איך ווילֿ דיר זאָגען...

ע ו ז ר

און איך ווילֿ ד י ר זאָגען, מיין קינד, אז דו זאָלסט אָנטהאָן שיך און זאָקען און אומגעהן ווי א מענש — איך פערטראָג עס ניט!

פ א נ י

צו דען ווייסטו ניט, או אזוי איז בעסער?

ע ו ז ר

ס'איז א חרפה.

פ א נ י

פאר וועמען?

ע ו ז ר

פאר זיך אליין איז א חרפה.

פ א נ י

איך מיט זיך אליין בין שוין דורכגעקומען.

ע ו ז ר

ניין, מיין קינד, דיין טאטע לאכט שוין ניט אויפ'ן קול.

געהט אַרויס.

פ א נ י

שרייט איהם נאָך.

איך הויב אָן ווידער צו לאכען!

זי בליבט אַליין שטעהן נעבען פענסטער. מיט א צופרידענעם קינדערשען שמייכעל אויף איהר פנים. ווינקט מיט'ן האַנד. ווי א ציי־

כען, אַז מען זאָל קומען. שרייט „מאַ—שע! מאַ—שע"! ס'ווערט פינסטערער.

מ א י ר

קומט אַריין.

פ אַ נ י

האָסט ניט געזעהן, אין וועלכער זייט דער טאַטע איז אוועק?

מ א י ר

צום זשעזשיניץ. וואָרום וואָס?

פ אַ נ י

גאָר ניט. גאָר ניט. כ'וויל מיר זאָלען ביידע פאָהרען רייטען אויף אונזערע קאשטאָנעוואטע פערד. מיך ציהט צום אָזיערע. כ'מוז יעדען טאָג זיך אליין אָנקוקען אין איהר קלאָרען וואסער. ווייסט גאָר ניט ווי שעהן דו האָסט אויסגעזעהען צווישען די רויזען. די לעצטע שטראלען פון דער זון האָבען זייערע שפּיצען בעגאָלדעט און זיי האָבען אויסגעזעהן ווי הויכע שטאָלצע פּרינצען מיט גאָל־דענע קרוינען... דו האָסט הויכער און שטאָלצער פון זיי אלעמען אויסגעזעהן. קוקט איהם גלייך אין די אויגען אַריין. א גרינער פרי־שער וואלד שפּיגעלט זיך אין דיינע אויגען אָב.

מ א י ר

און אין דיינע אויגען שפּיגלען זיך אָב די זונען־רויזען.

פ אַ נ י

און וואָס נאָך?

מ א י ר

ווייטע, ווייטע, פעלדער. מיט הויכע, הויכע תבואות און שווערע פולע זאנגען שטעהן אונטער דער זון אין א ברענענדיגען תמוז־טאָג...

פ אַ נ י

און אויף דער מעזשע צווישען די פעלדער געהן א שורה יונגע מענ־שען און זינגען הויך און לאכען. ס'קלינגט ארום און ארום איבער די פעלדער דאָס געלעכטער. פאלט אין זיינע אָרעם. די שטיק ערד,

מאיר, וואָס ליגט אויף יענער זייט אָזיערע וועלען מיר ארומפלאנ־
צען מיט טאָפּאָליען. הויכע, הויכע טאָפּאָליען וועלען דאָרט וואק־
סען. הויכע, געזונדע מענשען וועלען דאָרט וואקסען... יאָ, מאיר?
נפתלי און פייגעלע... יאָ, מאיר? הויך, הויך וועלען זיי נאָך וואק־
סען. שטארקער, שטארקער וועלען זיי נאָך ווערען...

מ א י ר

דו בעדאַרפסט זיך נאָך אויסלערנען גוט אקערען. די סאָכע בעדארף
זיך אליין געהן — דו בעדארפסט נאָר צוהאלטען פאר א הענטעל.
זי טרעפט זיך שוין איהר וועג... געהסט און פייפסט און די גליבעס
ערד לעגען זיך, לעגען זיך אָן א זייט. אייערע באָטשאַנעס קומען
שטענדיג צו אונז אויף די פעלדער. ווען איך אקער געהן זיי מיר
פון הינטען נאָך און כאפּען די זשאַבעס וואָס שפּרינגען ארויס
נעבען דער סאָכע...

פ אַ נ י

דו הערסט אמאָל, מאיר, ווי די ערד זינגט? האָסט נאָך קיין מאָל
ניט געהערט? די ערד זינגט און די ערד וויינט... היינט מאיר דוכט
זיך מיר אז די ערד וויינט אין דער שטיל... מיר וועלען באלד פאָ־
רען. איך וועל נאָר געהן אננעס בלומען בעגיסען. ווען ניט איך
וואָלטען זיי שוין לאנג פערוועלקט געוואָרען. זי געהט צום פענס־
טער. זי מערקט וואָס דורכ'ן פענסטער. דערשראָקען. מאיר, מאיר!
זעה נאָר דאָרטען, ווער געהט עס אום צווישען אונזערע פעלדער?

מ א י ר

קוקט אין פענסטער.

זעהסט דען ניט? — דאָס אי: דאָך אַננאַ מיט איהם.

פ אַ נ י

אך, אַננאַ! צווישען אונזער פעלדער געהט זי אום מיט איהם. צווי־
שען אונזערע פעלדער. אַננאַ, אלץ אומזיסט!... שלעכט, שלעכט
וואָס אין דער נאַטור זענען צוויי הענד פארהאן; איינע בויט און די
אנדערע צושטערט... איינע פלאנצט און די אנדערע רייסט אויס.
וועלכע האנד איז שטארקער? איך שפּיר עס... אויף אונזערע

פעלדער וועט זיך נאָך עפּעס אָפּשפּילען, און אפשר גאָר נאָהענט פון אונזערע פענסטער... דאָך דעם גאנצען לעבען מיינעם וועל איך פלאנצען, פלאנצען!... מיר פאָהרען באלד, מאיר! דאָס איינציגע וואָס שרעקט אזוי מיין הארץ איז מאשע... אלץ ארום איז דאָ פעסט איינגעפלאנצט נאָר זי איינע בלאָנדזשעט אום...

מ א י ר

דעם גאנצען טאָג בעהאלט זי זיך ערגעץ.

פ אַ נ י

צו אַננען ציהט איהר. ווי רייס איך אָב פון איהר מאשען?...

מ א י ר

ביזט דאָך א חכמה, צו וואס האָסט זי אויסגעשריבען אהער? קריכט אום א פער'חלומ'טע ווי פון יענער וועלט, נאָר אז קיינער זעהט ניט כאפּט זי דעם שווארצען און לויפט מיט איהם אום...

פ אַ נ י

ווייסט ניט, מאיר! כ'האָב געמיינט אז דאָ וועט זיך פאר איהר אַנ'אַנדער וועלט עפענען. זי האָט שטענדיג געדורשט נאָך לעבען. און כ'האָב געמיינט אז ביי אונז וועט זי אלץ געפינען.

מ א י ר

דעם וואָלף ציהט שטענדיג צוריק אין וואלד אריין.

פ אַ נ י

מאשע איז אזוי צוגעבונדען צו איהר. ווי רייסט מען זי אָב פון איהר?...

מ א י ר

זיי איהר משלח צוריק אין שטאָדט אריין, זאָג איהר.. מען קען גע' פינען וואָס איהר צו זאָגען...

מ א ש ע

קומט אַריין מיט אַ בוך אין האַנד. דאָס געזיכט בלאס. פערנעהמט זיך צום צימער רעכטס.

פ א נ י

אט איז מאשע! מיר ווארטען מאשעלע אויף דיר — וועסט פאהרען מיט אונז שפאצירען?

מ א ש ע

כ'שפאציר געגוג.

פ א נ י

דו וועסט געהן מיט אונז, יא? איך וויל, מיין קינד, או דו זאלסט געהן מיט אונז.

מ א ש ע

וויל זיך בעפריען.

לאז מיר אליין — לאז מיך! איך בעדארף קיינעם ניט האבען.

פ א נ י

קושט זי.

מיט אונז, מאשעלע, וועסטו געהן. געהמט ביי איהר דעם בוך פון דער האנד. וואדף דעם בוך, געגוג דיר, קום, מיר וועלען פאהרען רייטענדיג.

מ א ש ע

געה דיר צו דיינע פויערים, געה דיר! לאז מיר, כ'וויל אליין בליבען אין שטוב. איך קען מיט קיין פויערים ניט אומיאגען זיך.

פ א נ י

מאשעלע מיין קינד... געה ניט מיט אננען. זי רעדט מיט דיר אמאל — געה ניט מיט איהר... אננא געהט אין וואלד אריין אויך...

מ א ש ע

טא מיט וועמען זאל איך אומגעהן — מיט דיר?... כ'קען מיט דיר ניט רעדען. פערשטעהסט ניט וואס מען רעדט צו דיר... האסט אליץ פערגעסען... מיט אננען וועל איך געהן און וואס זי וועט מיר זאגען וועל איך הערען... אפילו ווען זי שווייגט פערשטעה איך אליץ. אליץ פערשטעה איך. געה זיך וואוהין דו ווילסט. —

פ א נ י

דריקט איהר צו זיך.

הער זיך איין, מיין קינד, כ'וויל דו זאָלסט מונטערער ווערען. כ'וויל דו זאָלסט ווערען אביסעל פרעהליכער... קוק זיך ניט איין אויף אַנגען — קוק ניט, וואָס זי טהוט...

מ אַ ש ע

רייסט זיך אַרויס.

מיט אַנגען וועל איך געהן, וועל איך לעבעדיג זיין.

פ אַ נ י

שליידערט דעם בוך.

מאיר, מיר פאַהרען!... דעם בעסטען פערד וועל איך זאָטלען און קיינער וועט אונז ניט איבעריאָגען...

געהט שנעל אַרויס.

מ א י ר

קום מיט, מאשע. קום, כוועל דיך אויפ'ן בעסטען פערד אויפזעצען. ווילסט גאָר ניט ענטפערען?

געהט אַרויס.

מ אַ ש ע

הויבט אויף דעם בוך פון דער ערד. קוקט אין איהם אַ צייט. לעגט איהם אַוועק נעבען זיך. קוקט זיך אַרום צושטרייט. רעדט האַלב ווייר נענדיג.

שטענדיג אליין...

קוקט אין פענסטער. זי מערקט וועמען. זי געהט שנעל אַריין רעכטס און פערשליסט די טיר הינטער זיך. ס'ווערט פינסטערער.

אַ נ נ ע

קומט אַריין. קוקט אויב אימעצער איז אין שטוב פאַרהאן. זי געהט צו צום פענסטער, רופט.

כאפיר! איהר קענט אריינגעהן, קיינער איז ניטאָ.

ס אַ פ י ר

אַ ברונעט. מיט שווארצע איינגעפאַלענע אויגען. הויך און דאַר קומט אַריין.

פאַני בעניסט יעדען פריהמאָרגען און ביי זינאונטערגאַנג מיינ

בלומען זיי זאלען וואקסען... איהר זעהט, אנטקעגען יענעם פענס־
טער, האַרט זענען מיינע בלומען.. פרעמדע בלומען!

ס א פ י ר

אפשר ניט קיין פרעמדע.

א נ נ א

פאר אייערטוועגען וואקסען נאך אפשר ערגעץ וואו בלומען, אבער
פאר מיר... איהר וועט געזונד ווערען; פאר אייך וועט זיך נאך
אנהויבען א ניי לעבען. זי זעצט זיך אויף דער זאפע און קוקט מרוּיע־
ריג אין פענסטער. אך בלומען מיינע, בלומען מיינע! וואקסען דורך
פאניס ברכה. פאני האט אייך געבענשט אבער ניט איך.

ס א פ י ר

זעצט זיך נעבען אננע'ן.

וועז איך וואלט געווען געזונד, וואלט אפשר די האפנונג זיך שוין
לאנג פון מיר אויסגעלאכט. ס'קען זיין, אז וועז דער רופא וועט
מיר זאגען: איהר זענט שוין פ א ל ק א ם געזונד, וועט זיך
דער לעצטער פונק פון מיין הארצען אויסלעשען... זייענדיג קראנק
דוכט זיך, אז האם ל ע ב ע ן איז שעהן; עס שווימען אום פיי־
ערלעך לייכטינע אין לופטען, ס'איז פאראן א כשוף וואס צויבערט
נאך פון ווייטען... ברענגט אין בעוועגונג אלע גלידער און ס'געהט
זיך נאך פאַרווערטס...

א נ נ א

אבער ניט ביי אלעמען האלט זיך דאס נאנצע לעבען דער מאמעס
מילך אויף די ליפען. ביי מיר האט זיי די בייזע האנד נאך נאר
אין דער יונגענד אבגעווישט. און די האנד וואס האט מיך געפיהרט
געדענק איך ניט — ניין איך געדענק זי ניט... איך בין אליין, גאנץ
אליין געגאנגען און אין א קורצע צייט האב איך אלץ דורכגעמאכט.
און וואס ווייטער האט אלץ שטארקער געקלונגען אין מיינע אויע־
רען די פראגע: וואוהין? וואס ווייטער?... וויפיעל איז דער
שיעור? ביז איך בין אין אייער וואלד געקומען... איהר ווייסט,
אז אייער וואלד, אין וועלכען איך גנב'ע זיך אריין אמאל, פאני

זאל ניט וויסען, ער האָט מיר זעהר פיעל פערעגטפערט. דאָ ביי אייך אין וואלד שוועבט אום אן ענטפער אויף אלע פראגען וואָס האָבען מיר מיין מח געגבערט. זי נויגט זיך צו איהם. אן עלענד ארום. קאלט ארום, סאפיר. א אָסיען־נאכט ארום... דריקט זיך צו יענעמס ברוסט — עס ציטערט. מען ווארימט זיך כלומר'שט...

ס א פ י ר

טיוליעט זיך צו איהר.

רעדט עס ניט, אננא... צייטענווייז דוכט זיך, אז דאָס הארץ דיינס בענקט, רייסט זיך צו אזוינס וואָס דיין נשמה פעלט נאָך; דיין נשמה איז נאָך ניט גאנץ. דאָס הארץ וועט אזוי לאנג בענקען ביז די נשמה וועט גאנץ ווערען. ס'וועלט זיך גלויבען, אז מ א ר ג ע ז וועט וואָס נייעם געשעהן; ווארימער וועט די זון לייכטען—

א נ נ א

איך האָב שטענדיג געלעבט אין מיין נ ע כ ט ע ן צוליב ה י י נ ט. און היינט צוליב מ א ר ג ע ן — סאפיר! ס'איז קיין „מארגען" ניטא!... ניטא סאפיר! ס'אלינען! ס'איז ניט מעהר ווי א לאנגער, לאנגער, פינסטערער און קאלטער היינט....

ס א פ י ר

רעדט ניט אזוי; ס'איז שרעקליך.

א נ נ א

אייערע מענשען דא אין וואלד ווייסען ניט, אז נאָר ניט ווייט פון דאנען איז פארהאן א גרויסע אזיערע. פאני האָט מיך געפירט אהין וויזען ווי דער בלאָהער הימעל שפיגעלט זיך אין איהר קלארען וואסער. און איך האָב דאָרט עפעס אנדערס געפונען. דאָרט ליגט אן ענטפער פאר אייך אלעמען. — א פולער וואלד אויסגעלאשענע, ארומגעברענטע האלאוועשקעס; צאנקען טרוקענע קנייטען, וואָס ווארטען זיי נאָך פון לעבען? צום אזיערע זאלען זיי געהן!...

ס א פ י ר

אייערע ווערטער גיסען זיך מיר ווי א קאלטער אסיען רעגען אויף מיין צעוועטאָגט לייב...

א נ נ א

אויסגעלאשען האבען זיך אלע פייערלעך... אין אנהויב פריהלינג בין איך אהער געקומען — דאס איז מיין לעצטער וועג געווען. וויי־טער וואוהין צו גיין — ניטא. טראפענווייז האב איך דעם קאל־טען גיפט געטרונקען... נאר וועמען מיידט עס דאן אוים. איין מאל פאר אלע מאל מוז מען דאך זיך אין אלץ ענטוישען. דער אונטער־שייד איז נאר אין דעם, וואס איינער לעבט פארנארעשט ביז זיין קערפער וועלט צוקנייטשט און צוברעכען פאר עלטער, און דער אנדערער דערזעהט דעם אמת נאך פון פריהמארגען. סוף — כל — סוף בלייבען אלע ליגען אין אונמאכט און גאנץ זיכער קריצט דער יאוש אוים זיין צייכען אויף זייער שטערען. הונדערט וועגען פיה־רען צום טויט און איינער בלויז פיהרט צום לעבען. וואו איז ער אבער דער איינער? זי הויבט זיך פלוצלונג אויף שטעלט זיך ביים פענסטער. אט זעהט זי זיך פון דאנען די אזיערע...

ס א פ י ר

אייערע וועלטער שרעקען מיך פונקט ווי דער בית־עולם וואס זעהט זיך געהענדיג פון וואלד אין שטאדט אריין...

א נ נ א

ניטא זיך פאר'ן בית־עולם וואס צו שרעקען.. דער אמת איז ניט שרעקליך... איהר זעהט דאדט, אויפ'ן וועג צום אזיערע, צוויי רייי־טערס?

ס א פ י ר

קוקט אין פענסטער.

יא איך זעה. א גאנצען וואלקען שטויב לאזען זיי נאך זיך.

א נ נ א

דאדט פאהרט פאני און מאיר...

זיי קוקען ביידע א ציים אין פענסטער.

א נ נ א

זי ווייל איהם איבעריאגען... קומט סאפיר! כ'ווייל נאך היינט זיין ביי אייך איין מאל אין וואלד — קומט!

געהט אַרויס מיט אַ נערוועזע שנעלקייט.

ס א פ י ר

ניין. אין וואלד האָב איך נאָר ניט וואָס צו מאכען.. יאָ! ס'וועט זיין געזונג פאר מיר.

געהט נאָך שטיל אננא'ן, דער קאָפּ אראָבגעלאָזען. ס'פאלט צו די נאַכט.

מ א ש ע

געהט אַרויס פון איהר צימער שטאַרק צוטראָגען. קוקט אַ ווייל אין פענסטער. זי פאלט אויף דער זאָפע און ווייניט זיך פאַנאַנדער אין דער שטיל.

דריטער אקט.

די שטוב פון צווייטען אקט. שפעט ביי נאכט. די טיר און פענסטער זענען אפען. אויפ'ן גאס בליצט. רעכטס, פון מאשעס צימער שלאגט א פאס ליכט

עוזר

קומט ארויס פון ליכטיגען צימער. קוקט אין פענסטער. אויף דער גאס וועט מסתמא באלד ווערען א ווינר. די כמארעס ווערען שטארקער.

מאשע

רעדט אינ'ם ליכטיגען צימער.

צינד דארט, טאטע, אן דעם לאמפ, וועט מען ניט זעהען ווי עס בליצט.

עוזר

כ'וואלט די לאדען צוגעמאכט נאר כ'ווייל הערען אויב די קינדער גענהן שוין... אין גיכען וועט עס אינגאנצען פון זינען אראב.

מאשע

מיר איז בעסער, טאטע, כ'ווייל ארויסגעהן לענגן זיך אין שטוב.

עוזר

ווארט אביסעל. כ'וועל דעם ענגלאמפ אנצינדען.

מאשע

קום שוין בעסער צו מיר, צינד ניט. קום, איך שרעק זיך ווידער.

עוזר

ער גענהט ארויין צו מאשען. און קומט אין א ווילע ארום צוריק. טראגט אין איין האנד א לאמפ און אין דער אנדערער א קישען. ער שטעלט דעם לאמפ אויפ'ן טיש און די קישען לענגט ער אויף דער זאפע.

מאשע

בעווייזט זיך אין טיר פון איהר צימער. בלאס. די האר צולאזען.

אט בין איך שוין טאטע.

ע ו ז ר

פיהרט זי צום זאפע, זי לעגט זיך. ער זעצט זיך נעבען איהר.

עס בליצט אויף דער גאס. ס'וועט זיך מסתמא באלד אויסרייסען א שלאקס־רעגען. כ'וואלט וועלען אז דער רעגען זאל זי גוט אויסצוואשען. אזוי שפעט, אזוי שפעט!

מ א ש ע

זיי זענען נעפאהרען צי נענאנגען?

ע ו ז ר

פרעג עס מיר ניט, מיין קינד. בעסער פרעג עס ניט. כ'וויל עס נאר ניט הערען. אין א ווילע ארום — טאפט מאשינען איהר קאפ. דיר איז בעסער? איך זעה מיין קינד, אז דיר איז בעסער. נאט וועט געבען, ווינטער צו, וועל איך דיך שיקען אין שטאדט אריין. ווילסט פאהרען, מיין קינד, אין א גרויסער שטאדט?

מ א ש ע

טהו א קוק, טאטע, אין פענסטער, אפשר נעהען זיי שוין.

ע ו ז ר

מען זעהט נאר ניט. זיי וועלען קומען, זיי וועלען קומען. די כמארע מיט'ן רעגען וועט זיי שוין ברענגען צוטרייבען. אננע פלעגט דאך קיין מאל אזוי שפעט ניט ארומשלעפען זיך... כ'וועל נאר ארויסנעהן אויף דער גאס א קוק טהאן.

מ א ש ע

לאז מיר ניט אליין.

ע ו ז ר

האסט זיך דאך קיין מאל אזוי ניט געשראקען. זעה ווי דו ביסט בלאס און צושראקען... דערצעהל מיר מיין קינד, וואס איז דא געשעהען? איז דא געשעהן עפעס אזוינס? ווייסט וואס?

מ א ש ע

זעה, טאטע צו זיי געהן נאך ניט.

ע ו ז ר

האָט וואָס געטראָפען און איך ווייס גאָר ניט ?

פ י י ג ע ל ע

שטעקט אַריין דעם קאָפּ דורכ'ן פענסטער אין שטוב אַריין.

מ אַ ש ע

מערקט פייגעלען און דערשרעקט זיך.

ווער איז דאָרט טאַטע? אין פענסטער!

ע ו ז ר

דו פייגעלע? אזוי שפּעט אין אונזער געגענד?

פ י י ג ע ל ע

מאיר און פאני זענען געקומען צו אונז רייטענדיג. זיי האָבען גערו־פען אונזערע פּאראָבקעס.

ע ו ז ר

גאָט מיינער! וואָס איז דאָ אזוינס?... אייערע פּאראָבקעס גערו־פען? נאָך וואָס?

פ י י ג ע ל ע

איך ווייס גאָר ניט...

ע ו ז ר

דו, פייגעלע, קום אריין, זיץ אין שטוב מיט מאשען. איך קום באלד צוריק. איך געה נאָר ארויס איבער'ן הויף. אפשר וועל איך דאָרט וואָס דערגעהן. א נאכט, א נאכט אביסעל!...

ער געהט ארויס.

פ י י ג ע ל ע

קומט אַריין, זי זעצט זיך נעבען מאַשען.

ע ו ז ר

שטעקט אַריין דעם קאָפּ אין פענסטער.

טאָמער, קינדער, וועט ווערען א בורע זאָלט איהר צומאכען די פענסטער אויף די קייטלאך. דער ווינד הויבט אָן נעהמען פון צפון— ס'וועט וואָס אויסרייסען.

פערשווינדט.

מ א ש ע

שוין לאנג אז זיי זענען נעווען ביי אייך ?

פ י י נ ע ל ע

דו ווייסט אויף וועלכען בוים מען האָט איהם נעפונען ?

מ א ש ע

וועמען נעפונען ?

פ י י נ ע ל ע

ווייסט נאָר ניט ? אבי כ'האָב געמיינט אז איהר אלע ווייסט שוין. דעם שווארצען האָט מען נעפונען הענגענדיג אויף דער ברעזענע וואָס שטעהט דאָרט אליין ווייט פון וואלד — אויף דעם וועג וואָס פיהרט צו אונזערע קאָרענס.

מ א ש ע

ציטערט.

פ י י נ ע ל ע

וואָס איז דיר מאשעלע ?

מ א ש ע

מיר איז נאָר ניט פייגעלע. מיר איז נאָר ניט. איך שרעק זיך נאָר שטארק.

פ י י נ ע ל ע

דיך שרעקט וואָס כ'האָב דיר דערצעהלט ? פאר וואָס איז זיך פארהאן צו שרעקען ? ער ליגט נעבען וואלד. מען האָט איהם ג'עלעגט נעבען דעם גרויסען וועג, דאָרט וואו ס'איז אמאל געווען דער הויכער בארג מורעשקעס. מען זאָגט, אז מען ווייסט נאָר ניט בון וואנען ער איז.

מ א ש ע

זעץ זיך נאָהענטער צו מיר.. האָסט נאָר קיין מורא ניט ?

פ י י נ ע ל ע

איך ? נאָר ניט ! אט בין איך איצטער אליין נעקומען אהער. מען זאָגט אז ער האָט זיך אפשר אויף נאָך אן ארשין אויסגעצויגען. ער

איז נעהאנגען א שווארצער אויף דער וויסער ברעזענע. א געוואלד וואס פאר א צונג ער האָט ארויסגעשטעקט !..

מ א ש ע

שפרינגט אראָב פון געלענער, בעוויזט מיט שרעק צום זאָפע.

אט דאָ אויף דעם אָרט איז ער נעזעסען !...

פ י י ג ע ל ע

שפרינגט אויך אראָב.

וואו זיצט ער דיר? ביזט נאָר א נאָר. ער לינט אין וואלד. ער ט'שוין ניט קומען...

מ א ש ע

שטעהט אין מיטען צימער צושטרויט.

אלץ וויס איך. כ'האָב זיך אין צימער פערשלאָסען... מאך צו דעם פענסטער — כ'האָב מורא וועז ס'בליצט.

פ י י ג ע ל ע

וואָס וויסטו? זאָג, וואָס וויסטו?

מ א ש ע

מאך צו די פענסטער!

ס'הערט זיך נעבען שטוב דאָס הירזשען פון פערד.

פ י י ג ע ל ע

אט איז מען צוגעפאָהרען צום שטוב!

אין שטוב לויפט אַריין פ א נ י מיט'ן בייטש אין האַנד נאָר איהר מ א י ר.

פ א נ י

אזוי האָט עס געמוזט זיין! אזא אנהויב מוז אזא סוף האָבען... וואָס איז מיט דיר מאשע? ווי זי זעהט אוים! וואו איז דער פאפא?

מ א י ר

זי שרעקט זיך?

פ י י ג ע ל ע

זי שרעקט זיך זעהר.

פ א נ י

לעג זיך אויפ'ן זאפע. וואס שטעהסטו אזוי אויפ'ן מיטען שטוב?

מ א ש ע

כ'וועל אויפ'ן זאפע ניט ליגען.. פאני, איך ווייס אליין, כ'ווייס אליין־דינג.

פ א נ י

גלעט זיי.

זאג מיר, וואס ווייסטו? זאג מיר וואו איז אננע? וואוהין איז זי געגאנגען... האסטו וואס געהערט?...

מ א ש ע

שטעהט אראבגעלאזען דעם קאפ.

פ א נ י

זי האט חיין. לעג זיך אין בעט. פייגעלע, דו וועסט נעבען איהר זיצען. כ'וועל דעם לאמפ אויך אהין טראגען.

זי פיהרט מאשע'ן אין צימער ארויין. פ י י ג ע ל ע טראגט נאך דעם לאמפ.

מ א י ר

ס'וועט זיך באלד וואס צושפילען אויף דער גאס.

פ א נ י

צוריק פון צימער.

מיט'ן קינד איז עפעס ניט גאנץ היימליך... היינטיגע נאכט וועט וואס געשעהן. ס'מוז וואס געשעהן. אזוי קען עס שוין מעהר ניט בלייבען. וועז איך פאהר אין פעלד; וועז איך געה אויפ'ן וועג ווינקט צו מיר יעדער בוים — יעדעס גרעזעל רעדט און בעט, אז איך זאל זיי בעפרייען. וועסטו מיט מיר געהן, מאיר?

מ א י ר

איך וועל געהן.

פ א נ י

עס בליצט שטארקער.

פ י י נ ע ל ע

איהר קלינגענדיגער גענעכטער פון צימער.

דו ווייסט, אבער מאשעלע וואו מען האָט זיי געפונען? דו ווייסט מאשעלע? אויפ'ן סטאָג שטרוי האָט מען זיי געפונען. אויפ'ן רעכטען שפיץ האָבען זיי זיך פערקליבען...

פ א נ י

וועסטו מיט מיר פאָהרען?

מ א י ר

כ'וועל פאָהרען.

ע ו ז ר

קומט אַריין אונרוהיג.

זאָגט מיר קינדער, וואָס איז דאָ אזוינס נעשעהן? וואָס לויפט איהר אלע אזוי אום?...

פ א נ י

וואָס ביזטו אזוי צושראָקען, טאָטע?

ע ו ז ר

זאָג מיר דו, מאיר, וואָס איז דאָ אזוינס נעשעהן? דאָס קינד שרעקט זיך און רעדט פון היץ.

פ א נ י

און אז עפעס איז געשעהן, טאָ וואָס שרעקסטו זיך אזוי? כא, כא, מיין טאָטע האָט זיך אויף דער עלטער אָנגעהויבען שרעקען.

ע ו ז ר

זיי וועלען מיר היינטיגע נאכט פון זינען אראָבפיהרען!

געהט צו מאָשען.

פ א נ י

הערסט, מאיר, די ערד האָט ניט פערדינט אז אויף איהר זאָלען זיך קרעכצען הערען. די ערד האָט ניט פערדינט, אז פון איהרע בלומען זאָל מען קרענץ פאר די טויטע פלעכטען. איך זעה מאיר, אז אלץ וועסטו מיט מיר טהאָן אינאיינעם. היינט וועסטו עס בעווייזען.

מ א י ר

איך האָב ליעב לאנג צו שוויגען נאָר אז כ׳טהו זיך א ריר איז שוין אבטהאָן אלץ אויף זיכער... ער קוקט אין פענסטער. די פערד רייסען זיך, די כמארע ווערט נאָך געריכטער.

פ א נ י

ס׳האָט זיך אפשר נאָך ווער פון זיי געהאנגען אין וואלד. די גאנצע נאטור איז געגען אזוינע. א בוים קען גאנץ לאנג אויף זיך קיין געהאנגענעם ניט האלטען. וועז אייגער הענגט זיך אויף א בוים, ווייט אין טיפען וואלד, ווייט פון וועג און פון מענשען, ווערט א גרויסער ווינד, א שטורם רייסט זיך אוים: דער גאנצער וואלד בויגט זיך אזש צו דער ערד — ביז דער ב ע ל י י ד י נ ט ע ר בוים טרייסלט פון זיך אראָב דעם געהאנגענעם...

ע ו ז ר

געהט ארויס פון צימער.

פאני, געה אריין צום קינד! ניט קיין טאָג און ניט קיין נאכט איז ביי דיר — געה אריין צום קינד!

פ א נ י

ערב יום־טוב איז היינט ביי מיר.

געהט צו מאשען.

ע ו ז ר

ווי גאָר ניט צו מיין שטוב וואלט עס געהערט; ווי ווי גאָר ניט מיינע קינדער וואלטען זיי נעווען. זאג מיר, מאיר, וואס שטעהען נאָך די פערד הינטערן טיר? וואס שטעהען די פערד געזאטעלט?

מ א י ר

פאני ווילן נאָך היינט פאהרען...

ע ו ז ר

היינט? ! משוגע איז זי! וואס טראגט מען זיך נאָך ארום?... דער אינגערער שלאָפט שוין?...

געהט אין צימער.

פ א נ י

קומט אַריין.

וואָס שרייט דער טאַטע אזוי?

מ א י ר

ער איז אין כעס וואָס מען פֿאַהרט אום. ער איז געגאַנגען זעהן אויב נפֿתלי שלאָפט שוין. זאָל מען איהם דערצעהלען?

פ א נ י

איך האָב איהם גאָר ניט וואָס צו דערצעהלען.

ע ו ז ר

פון צימער שטאַרק אין כעס.

ער איז אויך ניטאָ! וואו איז ער? ! וואו איז זי — זי אננע? וואו איז זי? וואו איז נפֿתלי? !

פ א נ י

וואָס ביזטו אזוי אונרוהיג? די יוגענד שלאָפט ניט. ער פֿאַהרט געוויס אום איצטער איבער די פעלדער.

ע ו ז ר

איצטער? איבער די פעלדער? !

קוקט אָן פאני'ן אָהן וועריטער.

פ א נ י

דו קענסט עס טאַטע ניט פערשטעהן ווי די יוגענד שלאָפט ניט? קום — אויך מיט אונז. לאָמיר זאָלען דעם סיוואק. און דו ועסט מיט אונז מיטפֿאַהרען. מאַשע איז שוין רוהיג — ווילסט מאַשע, דער טאַטע זאָל מיט אונז פֿאַהרען?...

ע ו ז ר

עט, ניטאָ וואָס צו מאכען מיט אייך!...

פ א נ י

נעהמט מאיר'ן פאר'ן האַנד.

קום, מאיר! דער טאַטע וועט קיין מאָל בייז ניט זיין, קום!

געהען אַרויס.

ע ו ז ר

קוקט אין פענסטער.

ווי די שדים האָבען זיי זיך אוועקגעטראָגען! דאָס איז שוין ניט אומזיסט. דאָס איז שוין גאָר ניט אומזיסט. מיך וועט מען ניט נאָרעזן...

ער פערמאָכט אַלע פענסטער. עפענט שטיל די טיר פון מאָשע'ס צימער.

פ י י נ ע ל ע

קומט אַרויס פון צימער.

זי שלאָפט.

ע ו ז ר

גוט וואָס זי שלאָפט. בלייב דאָ, מיין קינד, אביסעל. וועסט אויף איהר אכטונג געבען. כ'וועל נאָך אמאָל אויף דער גאַס ארויסגעהן. איך קום באלד צוריק.

געהט אַרויס.

פ י י נ ע ל ע

קוקט לאַנג אין יענעם פענסטער בעזונדער אָנגעשטרענגט ווי זי וואָלט וועמען בעמערקען דורכ'ן פענסטער. זי שטעלט זיך אַנטקעגען דער גאַס־טיר אין ערוואַרטונג.

נ פ ת ל י

רייסט זיך אַריין אין שטוב פערשאָפעט.

דער טאַטע איז ניטאָ?

פ י י נ ע ל ע

שטיל.

דער טאַטע וועט דיר שוין געבען. ער איז אוועק אויפ'ן זשעזשיניץ דיך זוכען.

נ פ ת ל י

ביזט שוין לאנג דאָ?

פ י י נ ע ל ע

רער אביסעל שטילער, וועסט מאשען אויפוועקען.

נ פ ת ל י

זי שלאפט?

פ י י נ ע ל ע

זי איז קראנק. זי רעדט פון היץ.

נ פ ת ל י

זי שלאפט?

פ י י נ ע ל ע

זי דרעמעלט נאר.

נ פ ת ל י

דו טאטע ווייסט שוין?

פ י י נ ע ל ע

ניין. זאג מיר וואו ביזטו געווען?

נ פ ת ל י

איך בין אפשר מיילען אויסגעפאהרען. איך בין אין וואלד אויף געווען. ס'איז דאָרט קיינער ניטא. ס'ווערט א בורע זענען זיי אלע א חיים אוועק. דער פערד איז אינגאנצען בערעקט מיט א וויסען שוים. איך וועל איהם אריינפיהרען אין שטאל קיינער זאל ניט מערקען. זאג מיר, קיינער איז אין שטוב ניט געבליבען?

פ י י נ ע ל ע

האסט דען ניט בענגענט מאיר'ן און פאני'ן?

נ פ ת ל י

וואו זענען זיי?

פ י י נ ע ל ע

זיי זענען בוידע אוועקגעפאהרען.

נ פ ת ל י

אין וועלכער זייט?

פ י י נ ע ל ע

כ'ווייס ניט, אפשר זענען זיי אין שטעדטעל אריין געפאהרען? זי פלעגט אמאל געהן אין שטעדטעל אויף.

נ פ ת ל י

קום, פייגעלע! מיר וועלען נאך ביידע פאהרען צו די טאפאליען מיר וועלען נאך דארטען זעהן. קום מיט מיר. מיר וועלען זיך ביידע אויף איין פערד זעצען. דיר וועל איך דעם זאטעל אבטרעטען און אליין וועל איך זיך הינטער דיר זעצען...

פ י י ג ע ל ע

כאפט איהם ארום.

אויף איין פערד ווילסטו זאלען מיר פאהרען?

נ פ ת ל י

אבער דו ווילסט, זאג?

דרויסען דונערט.

פ י י ג ע ל ע

כ'וועל הערען אויב זי שלאפט. הערט זיך צו צו מאשע'ס צימער. ס'דונערט נאהענטער.

נ פ ת ל י

זי שלאפט געווים. שטענדיג שלאפט זי שוין אין דער צייט. קום, פייגעלע, מיר וועלען ארויספאהרען דורכ'ן טירעל נעבען ברונעו. מיר וועלען זיך גלייך מיט דער מעשע לאזען. צווישען אונזערע קארענס... מיר וועלען זיך מיט'ן פערד צווישען די קארענס בעהאלטען. מאשע שלאפט שוין. קום! אונזער מעשע איז לאנג. מיר וועלען זי דורכפאהרען און דערנאך וועלען מיר זיך לאזען ארום דער אזיערע מיט'ן סאסנע־וועלדעל און דערנאך צום ווינטמיל...

פ י י ג ע ל ע

גוט!

נ פ ת ל י

דער ווינטמיהל מוז איצטער שטעהן. די פליגעל מוזען זיין צוגעבונדען מיט קייטען דער ווינד זאל זיי ניט אבריסען. מיר וועלען אבלאזען די קייטען און די פליגעל וועלען אנהויבען טראגען ווי א ווינטער.

פ י י ג ע ל ע

דאָס ווי׳ל איך ניט. מאיר האָט געזאָגט, אז דערפון קען זיך נאָך אָנצינדען דער מיה׳ל.

נ פ ת ל י

און דו האָסט מורא פאר פייער?

פ י י ג ע ל ע

ניין. נאָר אז א ווינטמיה׳ל ברענט, כאפט אן א שרעק.. ס׳האָט אמא׳ל ניט וויט פון אונז געברענט א ווינטמיה׳ל האָט אָנגעכאפט א פחד צו קוקען. ווי פיער פייערדיגע הענד האָבען די פלינע׳ל אויסגעזעהען... און דערנאָך זענען זיי ארָאָבגעפא׳לען און צושאָטען זיך נאָר האָ׳לאָוועקעם איז פון זיי געבליבען.

נ פ ת ל י

קום זשע גיכער! וועסט זעהען ווי מיר וועלען זיך טראָגען! אז ער לאָזט זיך אוועק גאָ׳לאָפּ ציהט ער זיך ביי דער ערד ווי א שלאנג. ער וייסט וועמען ער טראָגט אויף זיך. קום גיכער, מיר וועלען נאָך אפשר אָנטרעפען פאני׳ן און מאיר׳ן...

פ י י ג ע ל ע

דער טאטע קען אונז נאָך בעגעגענען.

נ פ ת ל י

מיר וועלען דעם זשעזשיניץ אויסמיידען. — צוויישען די קאָרענס! גוט?...

פ י י ג ע ל ע

פערגאפט.

יאָ!...

נ פ ת ל י

כאָפּט איהר פאר׳ן האָנד.

אך וועלען מיר זיך עס טראָגען. געהן שנעל אָרויס. פון די בליצען ווערט גאָנץ אָפּט בעלויכטען דער צימער. די דונערן דערנעהענטערען זיך. מיט אמא׳ל גיט עס א שרעקליכען קנא׳ל.

מ א ש ע

לויפט אַרויס פון איהר צימער א צושראַקענע. רופט:

פּיגעלע!... טאַטע!... פּאני!... ס'קנאַלט א צווייטען מאָל דער דונער גוואלדיג. זי שפּרינגט אָב פון אָרט פּאר שרעק. הויבט אָן צו ווייגען. קוקט אין יעדען פענסטער בעזונדער. ביי יעדען בליץ שפּרינגט זי אָב הינטערזיך. ווייגט: „וואו האָבען זיי מיך אליין געלאָזען?... כ'וועל בעסער אויף דער גאס ארויס. זי לויפט אַרויס אויף דער ווראנדע. נאָר דערשראָקען פון א בליץ לויפט זי צוריק אין שטוב אַריין. זי בליבט שטעהן אין מיטען צימער צושטרויט. קוקט אויף אַלע זייטען... אין די פענסטער הויבט אָן צו ווערען ביסלעכווייז ליכטיגער, ליכטיגער, ווי ס'וואָלט ערגעץ נאָהענט א שרפה אויסגעברראָכען. דער צימער ווערט אינגאַנצען בעלויכטען פון א רויטען שיין. מאַשע רייסט אויף מיט שרעק איין פענסטער. ס'זעהט זיך דער הימעל. רויט. זי רייסט אויף דעם צווייטען פענסטער, ס'בעווייזען זיך די בוימער אָבגעגאָסען מיט פורפור־רויטקייט. ס'הערט זיך הינטער'ן פענסטער אויפֿעגדיגע טריט פון רייטער.

פ א נ י

לויפט אַריין אין שטוב.

איין מאָל פּאר אלע מאָל — מיט אַלץ א סוף!

מ א ש ע

פאלט פאני'ן אין די אָרעמס אָהן ווערטער.

פ א נ י

דריקט מאַשע'ן צו זיך.

אליין ביזטו געבליבען. קום צום פענסטער, שוועסטער מיינע. זעהסט וואָס אויף דער גאס טהוט זיך — דער וואלד ברענט!... זעה מיין שוועסטער: קום אהער, מאיר!

ס'דונערט.

מ א י ר

הינטערען פענסטער.

מיט'ן וועג טראָגען זיך צוויי רייטער אויף איין פערד. ווי א שטיק פייער זעהן זיי אויס...

פ א נ י

קוקט נייגעריג אין פענסטער.

פון אלע זייטען האָבען איהם די פלאמען פערכאפט! עס ברענען די לעבעריגע מצבות. די שאָטענס לויפען פון וואלד ארויס. דער הימעל לאכט פאר שמחה!... הערסט מאיר, ווי די ערד זינגט... אלע איהרע קינדער שטעהן פערגאפט — מיט איין איינגעהאלטענעם אָטעם און הערען צו דאָס געזאנג... דאָס הארץ זייערס שפרינגט פאר שמחה!...

מ א ש ע

שעפטשעם.

איך וויים אלץ...

פ א נ י

שרעק זיך ניט, מיין שוועסטער! דער וואלד ברענט... מאיר! אייני־צינוויין פאלען די בוימער און ווערען צושאָטען. די ערד אליין וויל זיי פון זיך ארָאָבטרייסלען. ביז צו די וואָרצלען וועט יעדער בוים בעזונדער אויסברענען. מאָרגען וועט די זון אויפגעהן און בענשען יענעם ווינקעל. מיר וועלען מיט דער סאָכע יענעם אָרט דורכגעהן און די ערד וועט לאכען, לאכען פאר שמחה...

דער שטורם־ווינד צושפילט זיך נאָך שפּאַרקער.

מ א ש ע

שעפטשעם.

צום אָזיערע געהט...

פ א נ י

אך, דאָרט איז אָננא! איך פערשטעה וואָס ס'איז געשעהן...

ע ו ז ר

זיין אונרוהיגער קול הינטער'ן פענסטער.

אין אָזיערע!... אננע ט'זיך אין אָזיערע דערטרונקען... אויפ'ן ברעג א טויטע געפונען...

פ א נ י

אויפ'ן ברעג האָט מען זי א טויטע געפונען !.. אויפ'ן ברעג האָט מען זי א טויטע געפונען ! איך האָב זי פון מיין הארצען ארויסגערי־סען. איך האָב זי פון מיין נשמה ארויסגעריסען... און דאָס קלאָרע וואסער האָט דער טויט פון זיך ארויסגעשליידערט.

ע ו ז ר

קומט אַריין. צושראָקען. קוקט אין פענסטער.

פ א נ י

זעה, טאַטע, ווי דער וואלד ברענט און בענריסט מיט טויזענדער פייער פלאמען ! אונזערע פעלדער לויכטען !... זיי האָבען פון זיך דעם טרויער אראָבגערישען... אונזער געגענד זינגט. עם קלינגט דער גרויסער לעבענעם הימנ'ן... עם זינגט די ערד דעם נצחון פון לעבען !...

ווי זי וואָלט וואָס געהערט פון וויינטען.

מ א ש ע

דריקט זיך צו פאניען. און ביידע געארעמט, בעגאָסען מיט'ן רויי־טען שיין, שטעהן זיי ווי פערגליווערטע. ווי זיי וואָלטען וואָס גע־הערט פון וויינטען.

ע נ ד ע.

צווישען טאג און נאכט

1906

פערזאנען:

נתן
נדב
חימן } זיינע קינדער

תמר } נדב'ס קינדער.
זיזי

ערשטער אקט.

אן אייגזאם הויז נעבען א וואלד. א גרויסער צימער, וואו־נים־וואו צושטעלט גרינע געפלאָכטענע מעבעל. רעכטס א טיר מיט צוויי פענסטער קומען אַריין אין וואַלד. לינקס א טיר און מרעפ אויף א אויבערשטיבעל. די פענסטער זענען אָפען און ס׳קוקען אַריין דורך זיי צווייגען פון בוימער, וואָס בעוועגען זיך פון צייט צו צייט און וואַרפען שאטענס אויף אַלע זייטען. וועג דער וויגד נויגט אָב די צווייגען פון פענסטער, שלאָגען זיך דורך אין שטוב פאַסען מאַרגען־ליכט.

ה י מ ן

קומט־אַריין. קוקט זיך אַרום.

אָך, מיין אלטע וויעג־בעט! קינדערשע געפיהלען... וואו זענען זיי אלע?... אפשר זענען זיי פון שטוב אַוועק, שפירענדיג אז איך קום? אפשר איז גלייכער איך זאל זיך גאָר ניט ווייזען פאר זיי? מראכט א ווייל. געהט אַרויס.

נ ת ן און ז י ז י

קומען אַריין.

ז י ז י

איך וועל געהן זעהן, וואָס דער טאטע טהוט.

נ ת ן

דו האָסט ניט געזעהן וואוהין ער האָט זיך פערנומען?

ז י ז י

ער איז גלייך אין וואלד אוועק...

נ ת ן

ווי זעהט ער אוים?

ז י ז י

איך האָב זיך דערשראָקען פאר איהם.

נ ת ן

דאָס איז ער; געוויס ער.

ז י ז י

איך געה צום טאַטען: איך וויל זיצען אביסעל ביי איהם אויף די קניה.

נ ת ן

דאָס הארץ ביי דיין טאַטען איז צופלאָגט; גאָט האָט עס מיט צאָרן אָנגעפילט. זיץ דאָ, דערצעהל מיר, וואו האָסטו איהם געזעהן?

ז י ז י

ער איז אוועקגעגאנגען זאָג איך דאָך דיר. זאָג, זיידע, פארוואָס איז דער טאַטע שטענדיג אומעדיג, און אז תמר געהט אראָב פון איהם איז זי פערוויינט?

נ ת ן

ווייל זי האָט איהם ליעב.

ז י ז י

ווייל זי האָט איהם ליעב? האָב איך דאָך איהם אויך ליעב. איך געה צו איהם: איך וועל איהם זינגען און וועל איהם טאַנצען — וועט ער ווערען פרעהליך. איך וועל איהם זינגען ווי בעגינען אין וואַלד די פויגעלעך — געהן, זיידע?

נ ת ן

פערטראכט זיך.

ז י ז י

וואָס ביזטו אומעטיג, זיידע?

נ ת ן

וואָס ביי מיר איז גראָהע האָר אין באָרד.

ז י ז י

גיב, איך וועל זיי אויסרייסען, וועסטו ווערען יונג ווי דער טאטע. געהמט איהם אַרום. זיידע! זיידע! איך האָב דיך אזוי ליעב! איך וועל שטענדיג, שטענדיג מיט דיר געהן. וועסטו מיך מיט־נעהמען?

נ ת ן

אויב דו וועסט נאָר וועלען מיט מיר שטענדיג געהן.

קוקט פריהער אין איין פענסטער, אין צוויי‌טען. אונרוהיג.

ז י ז י

אויב דו וועסט אוועקגעהן ערגיץ ווייט, וועסטו מיך דערפען טראָגען אויפ'ן האנד... וועסטו מיך ניט דערפען טראָגען; וועסטו מיך ניט דערפען טראָגען. זעהסטו, היינט זענען מיר אויך פערגאנגען אזוי ווייט, און איך האָב זיך ניט פערמאָטערט.

נ ת ן

צו זיך אליין.

היינט איז די זון נאָך שעהן, שיינט. און מאָרגען — וואָר וויים?

ז י ז י

זי וועט מאָרגען אויך שעהן זיין; זי וועט מאָרגען אויך שיינען.

נ ת ן

ווי אין יואלד וואָלסטו געבוירען געוואָרען, און אויך די בוימער אויסגעוואקסען.

ז י ז י

כא־כא־כא! ווי אין וואלד אויך די בוימער אויסגעוואקסען! אָט וועל איך באלד מאכען ווי א קוקאָווקע: קו־קו־קו! און אָט אזוי מאכען קראָהען: קרא! קרא!

נ ת ן

געזונ, מיין קינד, געזונ.

ז י ז י

איך וועל באלד ווי אלע פויגעל אויסטשוויטשערען.

מאַכט נאָך פערשיעדענע געזאַנגען פון פויגעל.

נ ת ן

שטיל‌ער מיין קינד, מען טאָר איצטער דעם קול ניט אויפהויבען הויך, מען טאָר ניט. נישט זינג ווי א פויגעל: א רויבער מיט פלי־געל טראָגט זיך ארום אונזער שטוב.

ז י ו י

צו אונז אין שטוב קאָן ער קומען צופֿליהען ? דו ווילסט מיך אי־ בערשרעקען, איך זאָל ניט זינגען: איך וויים, דו קאַנסט ניט לייִדען אז איך זינג...

ת מ ר

קומט אַראָפּ.

דו ביזט דאָ, זיידע ! וואו ביזטו געווען ? וואָס האָסטו געהערט?

נ ת ן

איך בין אין ערגעץ ניט געווען. שטילער, טאָכטער, ניט הויב אויף דיין קול.

ת מ ר

וועל איך ווייניען אויפֿן הויכען קול. איך וועל קלאָגען, אז די ערד אליין וועט צוגעהן פון מיין געוויין.

נ ת ן

זאָג מיר בעסער, צי האָסטו וועמען געזוהן פֿארבייגעהענדיג נעבען אונזער שטוב, אזוי א מענש אין די מיטעלע יאָהרען ?

ת מ ר

כ'האָב קיינעם ניט געזוהן, מיר דוכט, אז ס'איז קיינער שוין באלד אויף דער ערד ניט געבליבען. אייניער האָט דעם אנדערען אָהן רחמנות ביזן טויט פערמאָטערט.

נ ת ן

ניט שטעק ארויס דעם קאָפּ פון פענסטער, ווען עס דונערט און עס בליצט. אלץ וועט אויפציטערען. אלץ אין דער וועלט. ביז צו דער ערד וועלען זיך די הימלען אראָבלאָזען. איצטער שטילער, שטי־ לער... וואויל איז צו דעם, וואָס קאָן שטום זיין.

ת מ ר

דער עם בעסער ניט. דו מאכסט גרעסער דעם פּחד. דער פּאָטער איז שוין באלד גראָה געוואָרען פאר צער. זאָג מיר, זיידע, ווער האָט עס אין די מענשען אכזריות פערפֿאנצט ?...

נ ת ן

מיין קינד, וואָס ווילסטו פון דעם, וואָס אין זיין הארץ האָט זיך

די נאכט אליין בעזעצט? דאָס האַרץ מיינע ליענט אין חושך, און זוארט אויף דער לעצטער שעה. וואָס עס זאל נאָר געשעהן — האָב איך זיך אלץ אויף דעם געריכט. אויף אלץ בין איך גרייט..

ת מ ר

זיידע, דערצעהל מיר פון רחמנות; דערצעהל מיר פון ליעבע; דערצעהל מיר פון הייסע טרעהרען; דערצעהל מיר פון א שעהנעם ליכטיגען פריהמאָרגען, וועו די טויטשטערק. וואָס העננט איבער דער ערד, וועט שוין מעהר ניט זיין.

נ ת ז

איך וועל דיר דערצעהלען פון דער צייט, וועו דיין טאַטע איז נאָך געווען נאָר א יונג קינד.

ז י ז י

וועל איך בעספער זיצען נעבען זיידען.

נ ת ז

צווייען האָט זיין מאַמע געבאָרען: צוויי זיהן...

ת מ ר

דערצעהל מיר פון דעם, ווי מענשען וועלען צוריק בארמהערציג ווערען... וועו מענשען וועלען צוריק גוט און מילד זיין. זאָג זיידע, צי איז דאָס אין דיינע יאָהרען אויך אזוי געווען ?

נ ת ז

אלץ איז ווי געווען. די אייגענע זינד פון דעם מענשענם האַרץ, די אייגענע... נאָר די שטראָף איז אן אנדערע. גאָט קאָן ניט שטראָפען יעדעם מאל מיט דער אייגענער שטראָף.

ת מ ר

איז דאָס א שטראָף פון גאָט, אז מענשען זאלען אומגעהן די אויגען מיט בלוט פערגאָסען, בייזע ווי ווילדע חיות? זיידע, איך בין גרייט צו שטארבען פאר זיי. כ'וואַרט נאָך מיין פאַטערם בעפעהל... איך וועל אויסשפרייטען מיינע אַרעמס, איך וועל ליפען צווישען אלע מענשען, איך וועל רופען מיט אלע מיינע כחות:

„האָט רחמנות, ברידער, איינער אויף דעם אנדערען".. זיידע, מען דארף עס זיי נאָר דערמאָהנען.

נ ת ן

אמאָל, אז די מענשען זענען שטארק זינדיג געוואָרען, אז די ערד אליין, די ליעבע גוטע ערד האָט שוין נישט געקאָנט זייערע חטאים פערטראָגען — האָט גאָט אויף זיי אראָבגעשיקט א מבול — און ס'איז פון אלץ אויף דער ערד קיין זכר ניט געבליבען. נאָר גאָט אליין האָט דערנאָך חרטה געהאט אויף זיינע מעשים, און ער האָט געשוואָרען, אז מעהר וועט ער שוין קיין מבול ניט ברענגען — און ער האָט צו די מענשען אזוי געזאָגט: פאר אייערע גוטע מעשים וועט איהר זיך אליין איינער דעם אנדער'ן בעצאָלען — און פאר אייערע שלעכטע מעשים וועט איהר אויך אליין איינער פון דעם אנדער'ן מקבל זיין אייער שכר... די שטראָף, וואָס מענשען אליין וועלען אויף זיך ברענגען, איז נאָך מורא'דיגער ווי דער מבול אליין: גאָט האָט א מבול פון וואסער געבראכט אויף דער ערד, און די מענשען וועלען פערפלייצען די וועלט מיט זייער אייגענעם בלוט...

ת מ ר

זיידע, ס'איז ניט אמת! גאָטס שטראָף קאָן נאָר אזוי שרעקליך ניט זיין. איך וועל אין זייערע הערצער דערוועקען רחמנות; איך וועל זיי פערשיכור'ן מיט ליעבע.

ז י ז י

דערצעהל בעסער, זיידע, פון פויגעלעך, פון מלאכים וואָס פליהען אום אין וואלד ביינאכט.

נ ת ן

אָבער הער דעם סוף... ששש... שטילער.. די אויגען ביי די מענ־שען וועלען ווערען פערגאָסען מיט בלוט, פאר גרויס שנאה צו זיך אליין. זייערע ציינער וועלען אייסוואקסען שארף און לאנג, ווי ביי די בייזע וועלף, וואָס בלאָנדזען־אום אין דער פינסטערער נאכט און זוכען זייער רויב. עס וועלען ביי זיי אייסוואקסען נעגעל ווי ביי די גרויסע אָדלערס, דאָס הארץ זייערע וועט ווערען הארט און

טרוקען, און דורשטיג נאָך הייסעם מענשען־בלוט, דער מענש וועט אומגעהן און שמעקען כיט גרויס תאוה אין דער לופט דעם ריח פון בלוט. — דער טאָג איז נאָהענט, און די שעה איז גרייט. יענעם טאָג וועלען די הימלען זיין פערהאנגען מיט א שווערען וואָלקען, און וואָס ס׳וועט זיך טהאָן אויף דער ערד וועט דער הימל ניט וויסען.

ת מ ר

וווי שרעקליך איז די שטראָף! זיידע, עס קאָן נאָר ניט געמאָלט זיין.

נ ת ן

מיין קאָלט הארץ שפירט דאָס, וואָס מיין אייגענער מויל קאָן ניט אויסרעדען.

ת מ ר

דעם פאָטערס טריט קלאפען אונרוהיג; איך גאָה צו איהם.

ז י ז י

זיי דו מיט׳ן זיידען, איך גאָה ארויף... כ׳וועל איהם זינגען מיינע נייע ליעדער. —

ת מ ר

זעץ זיך ביי איהם אויף די הענד; גלעט איהם איבער׳ן קאָפּ; זאָג איהם נוטע ווערטער.

ז י ז י

איך וועל איהם זינגען מיינע נייע ליעדער.

לויפט ארויף.

נ ת ן

הערט זיך צו.

ת מ ר

וואָס הערסטו, זיידע?

נ ת ן

ס׳טראָגט זיך שוין אהער זייער ברומען.

ת מ ר

ס׳איז דער ווינד, זיידע. ס׳איז א ווינד.

נ ת ז

ס'איז ניט דער ווינד, מיין קינד. אין ווינד ליענט נאָטם קול. אין ווינד הערקען איך שטענדיג נאָטם קול. זיין קול שרעקט מיך קיין מאָל ניט. פון אים בלייבט מיין הארץ שטענדיג רוהיג.

ת מ ר

דאָם איז דער גערוש פון די בלעטער און די צווייגען.

נ ת ז

דאָם ברומען די מענשען־הערצער דורשטיג אין ווילד. דאָם ברומען וועט אלץ שטארקער ווערען, נאָטם קול וועט אלץ שוואכער ווערען. אין דעם ווילדען ברומען וועט ער ווערען דערטרונקען.

פון אויבען הערט זיך זיזים קול.

ת מ ר

זיזי שרייט. איך וועל לויפען צום פאָטער.

נ ת ז

ניין, מיין קינד, זי זינגט עס. זי זינגט איהם דאָם ליעד פון אונ־שולד. דאָם אינציגע ליעד, וואָס איז נאָך פערבליבען. זאָל זי איהם זינגען, זאָל זי איהם זינגען. זיין הארץ הארף עם הערען. זאָל זי איהם זינגען — און דו הער מיך. דו ביזט שטענדיג ווייט פון מיר, און מיינע ווערטער זענען דיר פרעמד.

ת מ ר

זיידע! אין מיין הארץ איז אווי פיעל חייסע ליעבע בעראַבען צו דיר, צו מיין פאָטער, צו אלע מענשען. רעה, זיידע, איך וועל דיך הערען...

נ ת ז

אין גיכען וועל איך אינאנאנצען מוזען שטום ווערען. איך וועל ניט האָבען צו ווענען א ווארט אויסצורעדען... אייגער אליין וועל איך אומבלאָנדזען אין ווילד, ווי א בוים אָבגעהאקט פון זיינע ווארצ־לען און ארומגעבראכען זיינע צווייגען...

ת מ ר

איך וועל דיך ניט אבלאָזען, זיידע.

נ ת ן

מיט גוואַלד וועט מען דיך פון מיר אַבריסען.

ת מ ר

קיינער וועט מיך פון דיר און פון מיין פאַטער ניט אַבריסען. איך נעהער אַלעמען! מיין הארץ נעהערט הער נאנצער וועלט, מיין רחמנות איז פאר יעדער'ן בעזונדער, און מיין ליעבע איז אויך פאר אַלעמען... אַלעמענס וואונדען וועל איך וואשען — הערסט, זיידע? אַלעמענס!

נ ת ן

דיין הארץ איז ריין און אונשולדיג — אָבער בלויז שטראָף צו פער־נעהמען ביזטו אויך דער וועלט אָנגעקומען. און איך וועל אומ־בלאָנדזען אין וואַלד; שטום וועל איך זיין...

ת מ ר

זיידע, וואָס רעדסטו, וואר וועט דיך דאָס אָנריהרען?

נ ת ן

מיין אייגענער זוהן וועט אין מיין הארץ זייגע נעגעל שטעקען.

ת מ ר

מיין פאַטער? זיידע, וואָס רעדסטו? מיין פאַטער, וואָס זיין הארץ רייסט־זיך פאר ליידען, ער וועט דיך? איך גלויב עס ניט, זיידע!

נ ת ן

דיין טאַטע איז גוט ווי א טויב. וויל אזוי האָט ער זיך אויף דער ליכטיגער וועלט בעוויזען. אָבער צו איהם איז נאָך א ברודער געבאָרען געוואָרען — א אינגערער.

ת מ ר

וואר־זשע איז ער?

נ ת ן

כ'האָב וועגען איהם ניט גערעדט.

ת מ ר

דער פאַטער האָט אויך וועגען איהם קיין מאל ניט דערמאָנט.

נ ת ן

דיין טאטע האָט אויך געהאט פחד פאר איהם. רעדט שפיל, ווי ער וואָלט איהר איבערגעגעבן א וויכטיגן סוד. אונטער איין הארץ האָט זייער מאמע צווייען געטראָגען: דיין בארמהערציגען טאטען. און אין א צייט ארום — איהם. אונטער איין הארץ געלעגען. פון איין מילך געזויגען — נאָר ניט אין איין געשטאָלט האָט זיי ביידען, דער וואָס אין הימעל, בעשאפען. נאָר אנדערע אויגען האָבען ביי זיי פון אונטער'ן שטערן ארויסגעקוקט. דיין טאטע איז גוט ווי א מלאך געבאָרען געוואָרען. און זיינע אויגען האָבען זיי די אויגען פון א טויב אונשולדיג געקוקט. און זיין ברודער איז בייז ווי א שלאנג געווען, גלייך פון זיין געבאָרענעם טאָג אָן... זיינע אויגען האָבען שארף ווי אָדלער־אויגען אויסגעזעהן. פון זיי האָט העליש פייער געשלאָגען — מיר האָבען פאר זיין בליק פחד בעקומען.

ת מ ר

וואו איז ער, הא?

נ ת ן

נאָך נאָר אין דער יוגענד איז ער נעלם געוואָרען. עס זענען איהם פליגעל אויסגעוואקסען. ער האָט מיט אמאָל געהן אין בליהען אָנגעהויבען, און נאָך נאָר אין דער יוגענד איז ער פון מיר פערפלויגען. ער איז נעלם געוואָרען. נאָר איך האָב ניט פערגעסען און איך קאָן איהם ניט פערגעסען. זיינע שארפע אויגען זענען אין זיין וויעג־בעט פערבליבען... דאָס איז דער בעסטער צייכען, אז ער לעבט. קיין לעבעדיגען פערגעסט ניט דאָס הארץ, קיין מאָל פערגעסט ניט דאָס הארץ...

ת מ ר

ער איז געשטאָרבען, אויב אזא לאנגע צייט האָט מען פון איהם ניט געהערט.

נ ת ן

איך האָב צופיעל אָנגעהויבען טראכטען וועגען איהם. ער בעווייזט זיך מיר פאר מיין געדאנק. איך זעה איהם, ווי ער איז א גרויסער

אויסגעוואקסען, באלד איז דיין טאַטענס יאָהרען... ער איז ערגעץ נאָהענט ארום אונזער שטוב... ער טראָגט אונגליק מיט זיך...

ת מ ר

וואָס רערסטו, זיידע ?

נ ת ן

וואָס טרייבט איהם אהער ? ער וועט מיט זיינע נעגעל מיר דאָס הארץ רייסען... איך וועל מיט א צוריסען הארץ אין וואלד אומ־בלאָנדזען...

ת מ ר

זיידע, איך וועל דעם אָדלער'ס נעגעל צוּרט מאכען. איך וועל מיט מיין ליעבע זיינע שארפע בליקען ווייך מאכען.

נ ת ן

מיר דוכט, אז עמיצער איז ווידער פארביי דער שטוב געגאנגען.

ת מ ר

איך נעה זעהן, ווער איז דאָרט.

נ ת ן

איך הער דעם גערוש פון זיינע פליגעל... איך שפּיר זיינע שארפע נעגעל.

ת מ ר

זיידע, בערוהיג זיך. איך וועל מיין הארץ פאר זיינע נעגעל אויס־שטרעקען.

ז י ז י

לויפט אַראָב.

איך האָב דורכ'ן פענסטער געזעהן יענעם מענשען. ער נעהט גליך צו אונזער שטוב.

נ ת ן

איצטער איז מיין ציים געקומען.

ה י מ ן

קומט אַריין, בלייבט אַ ווייל שטעהן ביים שוועל. בעמערקענ־דיג נתן'ען נעהט ער צו צו איהם. תמר און זיזי שטעהען בוידע האַלב

צושראָקען, האַלב פערוואונדערט. נעהמט אַרום דעם אַלטען און קושט איהם אויפ'ן קאָפּ.

ביזט שוין גראָה און אלט געוואָרען, פאר צרות געבויגען. נאָר איך האָב דיך גלייך דערקענט — ביזט מיין פאָטער!...

נ ת ן

איך האָב דיין אָנקומען געשפּירט. אין בין דיין פאָטער און דו ביזט מיין זוהן. יאָ, ביזט מיין קינד.

ה י מ ן

געדענקסטו מיך נאָך?

נ ת ן

איך געדענק דיך... איך האָב דיך געדענקט, און מיין הארץ איז ניט גאנץ רוהיג געווען. נאָר דו האָסט מיט דיין קומען אין מיר כחות אויפגעוועקט, איך זאָל רוהיג פון דאנען אוועקגעהן.

ה י מ ן

די עלטער האָט דיין שטאָלצקייט ניט צובראכען.

נ ד ב

קומט אַראָב, ווארפט זיך הימן'ען אויפ'ן האַלדז.

דאָס ביזטו מיין ברודער! מיין ברודער... קוקט איהם גלייך אין פּנים. דאָס ביזטו מיין ברודער!

ה י מ ן

איך האָב אייך שוין ניט גערעכענט דאָ צו טרעפען. איך האָב גע־מיינט, אז לאַנג האָט שוין דער בלוטיגער שטראָם פערטדאָגען מיין וויעג־בעט מיט אייערע ביינער. בעווייזט אויף תמר'ן און זיזי'ן. דאָס זענען דיינע קינדער, ביידע, מיין ברודער, אין דיר געראָטען.

נ ד ב

אין א שווערע צייט זענען זיי מיר אויסגעוואקסען. ווי קומסטו אהער? ווי האָסט דו זיך אהער דערשלאָגען?

ה י מ ן

דאָס וואָס ווערט אויף דער ערד געבאָרען מוז סוף־כל־סוף ווען־ס'איז ווידער אויף דער ערד פערבלאָנדזען. איך בין לאנג, לאנג

אומגעגאנגען ארום אייער וואהנונג. ניט איין מאל האָב איך אין אייערע פענסטער אריינגעבליקט, נאָר כ׳האָב ניט געוואגט אייער רוה צו שטערען. איך האָב איך אלעמען גוט געקענט. דיינע קינ־דער זענען אויסגעוואקסען פאר מיינע אויגען, דו ביזט אין דרייען געבויגען געוואָרען, און אויף אונזער פאָטער איז די עלטער אָנגע־קומען.

ת מ ר

איך האָב קיין מאל ניט געהערט מען זאל אין שטוב רעדען...

נ ת ז

אויף דיין פאָטער איז די עלטער אָנגעקומען. וועז דיין טאָטע איז געבאָרען געוואָרען האָט איהם א מלאך מיט א חוזק־שמייכעל אָנ־געוויזען אויף א גרויסען מרבר, אין וועלכען ס׳האָט אין מענש עלענד ארומגעבלאָנדזשעט, צו דער ערד זיין קאָפ געזונקען, און האָט געזאָגט: אזוי עלענד און פערביטערט וועסטו אין לעבען צוויי־שען דיינע אייגענע געדאנקען אומבלאָנדזשען.

ה י מ ן

איך בין דיין קינד. איך בין שטאָלץ מיט דעם. דו ביזט דיין גאנצען לעבען אליין געגאנגען. און ביז צו דער לעצטער מינוט וועסטו אליין געהן. איך האָף נאָר ניט, איך זאל קאָנען דיך פערנעהמען מיט זיך.

נ ת ז

מיינסט מיך פון מיין אָרט צו ריהרען? נאָך דעם ווי איך האָב אייך געבאָרען האָב איך זיך פון אלץ מיאש געווען. קוקענדיג מיט אָפענע אויגען, האָב איך זיך מיאש געווען. איך בין דער יאוש אליין. וואו איך זאל ניט געהן, זעה איך אלץ דעם וויסטען מרבר און דעם מיעדען וואנדערער. — שטום וועל איך זיין. שטומען דאָרף איך.

ה י מ ן

פאָטער מיינער! איך ווייס, אז אומזיסט איז מיין טרחה. נאָר דער יוגענד... און אפשר מיין ברודער וועל איך אויך מיט זיך...

נ ד ב

איך זאָל געהן מיט דיר? אויב דו האָסט אין דיין לאנגען אומוואנ־דערן דעם אמת'ן וועג געפונען, ווי אזוי זיך בעפרייען פון דעם מורא'דיגען נעץ, אין וועלכען דאָס גאנצע לעבען איז פערפּלאָנ־טערט, דאן, ברודער, געה איך מיט דיר. האָסטו געבראכט דעם סוד ווי צו צווינגען די מענשען, אז זיי זאָלען זיך כאָטש אויף איין ווייל אָבשטעלען, און ארומזעהן־זיך — דאַן, ברודער, געה איך מיט דיר... אין יענער רוהיגער רגע קאָן מען אלץ געווינען. איין געשריי: „האלט־אָב, איהר מענשען! וואָס טהוט איהר?" וואָלט דעם גאנצען לעבען אויפ'ן וועג צום אייביגען גליק געפיהרט. נאָר אָט די ווערטער זאָלען אלע, אלע הערען.

ה י מ ן

בלאָנדזעסט, מיין ברודער! דיינע אייגענע געדאנקען פערפיהרען דיך...

נ ד ב

איך דערקען דעם אמאָליגען שמייכעל אויף דיינע ליפּען. דו וועסט איינער בלייבען, און פון אלץ לאכען, און איך וועל איינער בליי־בען, און מיין הארץ וועט פאר אלעמען בלוטיגען. דיין הארץ איז הארט ווי שטאָהל, און שארף ווי א שפּיז... מיין הארץ איז אייביג אין שטורם, און אונטער א פייערדיגען האָגעל איז מיין לעבען... יעדער אויגענבליק צופלאקערט זיך מיין געדאנק. געטליכע פלאַמען ווינקען צו מיר פון ווייטען, און איך זעה זיי קלאָר. איך זעה זיי נאָהענט. איך מיין, אז אָט־אָט האָב איך שוין דעם אמת'ן וועג גע־פונען. איך געה ארויס אין לעבען — איך שפּרייז גלייך צום שלאכט־פעלד, און פאר מיין געשריי וועט דער מענש שטיל ווערען — אלע, אַלע, פון גרעסטען ביז דעם מינדעסטען, וועלען מיינע ווערטער הערען... אלע הערצער וועלען זיך מיט איין מאָל אויפפּראלען, אין זיי וועלען מיינע רייד אריינדרינגען. פּלוצלינג יאָגט זיך אָן א וואָל־קען פון אן אנדער זייט, און פערטראָגט אלע מיינע חלומות!..

ת מ ר

נעהמט אַרום נדב'ן.

וואָס רעדסט דו, פאַטער! האָב ניט חרטה פון דיינע פריהערדיגע ווערטער... איך פערשטעה זיי אזוי גוט. זיי רירען אזוי מיין הארץ, זיי וועקען אזוי מיין נשמה: — „מיט רחמנות, מיט הייסע ליע־בע"... אזוי האָסטו דאָך מיך געלערנט, פאַטער מיינער! איך בין שוין גרייט צו נעהן טהאָן וואָס דו הייסט...

ה י מ ן

דו, מיין ברודער, שיקסט דיין קינד פאר א קרבן? דאָס וואָס איז שעהן, דאָס וואָס איז ריין, האָבען שוין די מענשען לאנג מיט זייערע פרעכע פיס צוטראָטען. זאָג מיר: פאר וועמענס זינד וויל־סטו קרבנות מקריב זיין? פאר דיינע? אפשר פאר דיינע קינדערשע חטאים? אפשר דו, פאַטער, פאַדערסט א קרבן צו דער עלטער?

נ ת ן

איך בין שטום. מיין צונג דארף שטומען...

ת מ ר

איך אליין... דער פאַטער — ער שיקט מיך ניט. איך אליין וועל לויפען און וועל מיט מיינע אַרעמס דאָס פייער לעשען! —

ה י מ ן

וועסט אין דעם פייער פערברענט ווערען... איהר אלע וועט פון אזא וועג זיך צוריק ניט אומקעהרען...

נ ד ב

צי קען איך זאָגען אויף די האנד, אז זי איז ניט מיינע? וועז מען שנייד־ט זי — קלעמט מיר מיין הארץ. צי קאָן איך זאָגען אויף די אויג, אז זי איז ניט מיינע, וועז ביי יעדען בליק וועקט זי מיין גע־דאנק. צי קאָן איך זאָגען אויף דעם קאָפ, אז ער איז ניט מיינער? צי קאָן איך זיך אַבזאָגען פון לעבען? איך בין אויף דער'ערד געבאָרען געוואָרען, אויף דער ערד אויסגעוואקסען. מ י י ן הארץ רייסט מען, מ י י ן קאָפ ברענט, מיין בלוט פליסט... אוז איך, מיט אלע מיינע כחות מוז שרייען „האלט! האלט!" איך וועל

שרייען ביז מיין געדאנק וועט מיך ניט אַבנארען אוו פערלאָזען.. איך וועל שרייען ביז מיין צונג וועט וועט מען פון מיין מויל ניט ארויסרייסען... קום צו מיר אויבען, וועסטו זעהן דורכ'ן פענסטער וואָס אויף דער ערד טהוט זיך, אוו וואו דער בלוטיגער שטראָם האלט שוין.

גענט אַרויף צו זיך.

ה י מ ן

טראכט א ווילע.

איך וועל געהן צו איהם אויבען; איך וועל איהם בעווייזען, אז דעם גאנצען לעבען זיינעם האָט ער נאָר דורך איין פענסטער'ל גע־קוקט...

גענט ארויף.

ת מ ר

בלייבט שטעהן אויף איהר אָרט. שטאַרק פערטראכט.

נ ת ן

וועו אַדלערם לאָזען זיך אראָב אויף דער ערד — דעמאָלט מוזען זיך מענשען אין די וועלדער בעהאלטען.

גענט אַרויס.

ז י ז י

זיידע, איך גענה אויך מיט דיר!

גענט אַרויס אונטערטאַנצענדיג.

ת מ ר

בלייבט אַליין שטעהן פערטראכט.

צ ו ו י ט ע ר א ק ט.

א קליין, גרין בערגעל. רעכטס א שיטער סאָסנאָוועד וועל־
דעל, דורך וועלכען עס זעהען זיך אַרויס פאָסען הימעל, פור־
פור רויט פון זון־אונטערגאנג. לינקס, א גרויסער געדיכטער
וואַלד. פון וויטען זעהט מען נדב'ס הויז ארומגערינגעלט
מיט הויכע טאפאליען.

נ ת ן

ווי ער וואַלט זיך ארויסגע'גנב'עט פון וואלד. שטעלט זיך אונטער
א בוים און קוקט צום שטוב. שאָקעלט מיט'ן קאָפּ.
ביז צום טויט איז נאָך וויט, און איך בין שוין אין וואלד פערוואָר־
פען. תמר איז צווישען צווי מאגנעטען, און זיזי איז נאָך אזוי
יונג, אז צווישען די גרינע בלעטער וועדט זי פערפאלען.

ז י ז י

בעווייזט זיך פאר'ן שטוב.

נ ת ן

בעמערקט, ווינקט צו איהר.
זיזי! זיזי!

ז י ז י

בעמערקט נתן'ען. זי לויפט צו איהם.

נ ת ן

זי איז נאָך נאָר יונג און אונשולדיג.

ז י ז י

לויפט און שרייט.
זיידע! זיידע!

נ ת ן

ניט שריי, ניט שריי אזוי, מיין קינד.

ז י ז י

וואו ביזטו געווען, זיידע? איך האָב אזוי געבענקט נאָך דיר. כ'האָב

דיך אומעטום געווכט; צווישען אלע בוימער, אין אלע ווינקעלעך.

נ ת ן

גלעט איהר קאָפּ.

כ'האָב דיך ליעב, מיין קינד, דו בענקסט...

ז י ז י

פארוואָס ביזטו אוועק פון שטוב, זיידע ?

נ ת ן

אין וואלד איז שעהנער. אין וואלד איז רוהיגער.. האָסט דעם טא־טען דיינעם געזעהן, מיין קינד ?

ז י ז י

ווילסט איהם זעהן ? איך וועל איהם געהן רופען. גוט, זיידע ? איך וועל איהם געהן רופען. תמר בענקט אויך נאָך דיר. דער טאטע בענקט אויך. אלע בענקען. איך האָב היינט שוין געוואלט ווייגען.

נ ת ן

זיי בענקען.

זעצט זיך. שלעפט מיט זיך זיזי'ן.

ז י ז י

שרעקסט זיך אויך, זיידע ? פאלג מיר, שרעק זיך ניט פאר איהם. ער איז אזא גוטער. פארוואָס האָב איך פאר איהם קיין מורא ניט ? איך בין געזעסען אויף זיין האנד, און ער האָט מיר א מעשה דער־צעהלט.

נ ת ן

וואָס האָט ער דיר דערצעהלט ?

ז י ז י

איך געדענק שוין ניט, וואָס ער האָט מיר דערצעהלט... זאָג מיר, זיידע, וואוהין וויל עם תמר לויפען ?... וואָס איז דער טאטע אוי־מעטיג ?

נ ת ן

ניט פרעג. בעסער איז, אז דו ווייסט ניט, וואָס ארום טהוט זיך.

מיין קינד, איך וועל דיך נעהמען אין וואלד, וועסטו הערען ווי די פויגעל זינגען...

ז י ז י

און איך וועל באלד אליין זינגען, ווי א פויגעלע זינגט.

זינגט. שטיפט מיט'ן אַלטען.

נ ת ז

ווילד ביזטו, מיין קינד, ווי גאָר ניט צום ליידען האָט גאָט בעשאפען דיין גוף מיט דיין נשמה. ווי גאָר ניט פאר דער וועלט, ניט פאר די יאָהרען ביזטו געבאָרען געוואָרין.

ז י ז י

קוקט איהם אָן. רייסט גראָז און לעגט איהם אויס אויפ'ן קאָפּ, נתן מערקט ניט.

נ ת ז

עס פיטערט זיך די סטאדע שאָף אין גרינעם טהאל, זי געהט זוכען איהר חיונה אין דעם וויסטען מדבר — צי ווייס זי דען, אז דאָרט שארפט פאר איהם א וואלף זיינע צייהנער? צי זאָגט עס איהר דאָס הארץ?.. צי חלום'ט עס איהר בעת זי דרעמעלט?...

ז י ז י

זיידע, צו מיר רעדסטו עס?

נ ת ז

צו דיר... צו זיך אליין... צום וואלד, צו די בוימער, צו דער ערד... עס רוהט דאָס קינד אין שטארקען שלאָף. צי ווייס עס דען, אז די שטאָדט איז בעלענגרט? צי שפירט דען דאָס הארץ, אז פאר איהם שארפט זיך א שפיז? עס שטעהען די בוימער און קוקען מיט גאוה אין הימעל אריין... איך הער, אז מען שארפט שוין די זעג. איך הער, אז אין יענעם עק וואלד פאלען שוין שפענער.

ז י ז י

מען וועט דעם וואלד ניט האקען, איך זאָג דיר, אז מען וועט איהם ניט האקען!

נ ת ן

די כמארע, וואָס רוקט זיך אָן, איז נאָר ניט פון דער זייט, וואָס איך האָב געעכענט, נאָר צי קאָן איך זי פערהאַלטן, וועט אפילו גרויס, ווי מיין האנד זאָל זי זיין...

ז י ז י

זיידע! איך געה אוועק פון דיר; איך לויף אהיים.

נ ת ן

וועט מען ווי זאָל זיהן די רעכטע שקיעה, דארף מען אין טהאַל ניט זיצען. מען טאָר אין טהאַל ניט זיצען. איך האָב שוין מיינע פיס אויסגערוהט. איצטער וועל איך פרובען עטוואָס העכער זיך אויפצוהויבען. אויב איך וועל די רעכטע שקיעה זעהן, וועל איך ווייסען וואָס פאר א טאָג מאָרגען וועט זיין.

דער וואלד ווערט פערפליצט מיט אַ פורפור־פארב פון דער שקיעה.

ז י ז י

אויפ'ן בארג, זיידע, מיינסטו? אויפ'ן בארג געה איך אויך מיט דיר. אָבער דו זאָלסט מיך דערנאָך פיהרען אהיים...

נ ת ן

אין מזרח־זייט איז שוין דער וואלד מיט א בלאָה־פארב אָבגענאָסען — ניט ווייט איז שוין צו דער שקיעה...

הערט זיך צו.

ז י ז י

זאָג, זיידע, וואָס שרעקסט דו זיך? איך וועל מיט דיר ניט נעהן, אויב דו שרעקסט זיך.

נ ת ן

איך געה מיט דיר.

ז י ז י

זיידע! זיי דו אן אלטער פאסטוך, און איך וועל זיין א קליינע, וויי־סע שפּאַלע; וואו דו וועסט נעהן, וועל איך דיר נאָכלויפען. און טאָמער וועט מיר וועלען א וואָלף צורייסען, וועל איך זיך בעהאל־

טען אונטער דיינע פֿאָלעס. ווי א קליין שעפּסעלע, און איך וועל שרייען מע—מע—ע!

נ ת ן

הויבט זיך אויף.

קום, מיין קליין שעפּסעלע, קום, איך וועל דיר לערנען ווי אזוי פון א וואָלף זיך צו היטען. קום, איך וועל דיר לערנען, אז דו זאָלסט פון דער שקיעה פערשטעהן וואָס פאר א טאָג מאָרגען וועט זיין. געהט אַוועק.

ז י ז י

שפרינגט איהם נאָך און מעקעט ווי אַ יונג שעפּסעלע.

ת מ ר

געהט אַרויס פון שטוב און פערנעהמט זיך צום וואלד.

ה י מ ן

קומט אָן פון וואלד, און פערגעהט איהר דעם וועג.

ת מ ר

בעמערקט הימן'ען, ווייל איהם אויסמיידען.

ה י מ ן

וואַרט: ניט אייל זיך.

ת מ ר

לאָז מיך געהן מיין וועג.

ה י מ ן

וואוהין געהסט דו?

ת מ ר

איך גיע אהין, וואו מיין נשמה רייסט זיך שוין אזוי לאנג. די לעצטער מינוט איז אָנגעקומען. היינטיגע נאכט מוז אלץ געשען. איך קאָן שוין מעהר ניט וואַרטען.

ה י מ ן

דיין פאָטער שיקט דיך?

ת מ י ר

דעם פאָטערס וויללען איז אויך מיינער. נאָר אויב אפילו ער זאָל

חרטה האָבען — צוריק וועל איך שוין ניט געהן. קיין זאך אין דער וועלט וועט מיר צוריק ניט טרייבען.

ה י מ ז

דיין פאָטער האָט דיך פערפיהרט, און אין מיטען וועג האָט ער דיך אליין געלאָזען. ער האָט מיט זיינע צארטע נעגעל דיין הארץ און וואונדען געמאכט... וואוהין טראָגסטו דיין לעבען?

ת מ ר

ניין, מיין פאָטער איז שטארק; נאָר אין זיין הארץ שפיגלען זיך אָב פייער מיט וואסער אינאיינעם; אין זיין הארץ שפיגלען זיך אָב די גרעסטע אונגליקען און שמערצען, דערויבער קאָן ער ניט רוהען. איך בין ווי מיין פאָטער, נאָר אין מיר פלאקערט נאָך די יוגענד אליין... יוגענד, און יסורים, ווי דער ים ווילד און ברייט. מיין הארץ האָט שטענדיג געליעבט, און געטראכט פון מיין פאָטער... וועלכער ליידט פאר אלעמען. מיין יונג בלוט שטורמט, זהענדיג, ווי ביי איהם בייטען זיך די פארבען אין פנים פאר יסורים. איך האָב מיט איהם געליטען צוזאמען... און איצטער ווייס איך מעהר ניט איינס— דאָס, וואָס פון זיין הארצען האָב איך אויסגעשעפט: איך דארף לויפען און פאלען צו די מענשענס פיס, און מיט טרעהרען בעטען: „וואַרפט אייער אלטע ברודער־מלחמה!" איך וועל אין זיי דער־ווקען א ים ליעבע און רחמנות. איך בין גרייט מיין ברוסט צו שטרעקען, מען זאל זי מיט'ן שפיז דורכלעכערן. נאָר ניין! ס'וועט קיין מאל ניט זיין... דאָס הארץ, וואָס טראָגט פאר זיי ליעבע, וועלען זיי ניט ריהרען... קום אויך מיט מיר — קום. צי פיהלסטו נאָר ניט, וואָס איך רעד צו דיר?... קום, העלף מיר ברענגען אויף דער ערד דעם שעהנעם פריהמאָרגען.

ה י מ ז

קינד מיינס! ניט דו מיט דיינע טרעהרען וועסטו דעם שעהנעם פריהמאָרגען ברענגען.. וועז אפילו טויזענדער שוועסטער צו דיר זאלען ווייגען אנהויבען, וועט דערפון מעהר ניט ווערען, ווי א טרויער־כאָר, צו דעם מיאוסען גסיס־טאנץ. איך בין געקומען

דיין לעבען כּצי זיין, ווייל דו ביזט אויסגעוואקסען אין דעם נעסט, וואו איך האָב מיין יוגענד פערבראכט. קום מיט מיר!

ת מ ר

קוקט איהם אָן צושטרייט אין די אויגען.

זאָג, וואָס האָט דיך געבראכט אהער, אין דער מינוט? הינטער דיר געהט דאָס אונגליק נאָך...

ה י מ ן

מיין הארץ האָט געבענקט. פערשטעהסט? אהער האָט עס גע־בענקט... אלץ אין דער וועלט בענקט, נאָר ניט מיט א בענקעניש פון א צופוילטען הערבסט־בלאָט, וואָס רייסט זיך צו דער ערד אין איהר שוים אינגאנצען צו דערפוילען, האָט מיין הארץ גע־בענקט... עס בענקט דער שטראהל אויפ'ן זונען־ברוסט און רייסט זיך אראָב, צו דעם שלאנקען לילייען־בעכער; עס בענקט די בלום אין גרינעם טהאל און ציהט זיך צו די שטראהלען אין הימעל אריין. עס בענקט די גאנצע ערד צום הימעל. דאָס שעהנסטע און דאָס רייכסטע אונטער'ן הימעל ווערט דורך בענקשאפט גע־בויט... עס בענקט דער ריזיגער בארג, צורייסט זיך פאר בענק־ניש, און שליידערט שטיקער פון זיין ברענענדיג הארץ ביז אין הי־מעל אריין, פערפלייצט מיט פייער די גאנצע געגענד ארום זיך... מיין הארץ האָט געבענקט מיט ווילדען שטורם, וואָס פערטראָגט ים'ען, און ברעכט אייביגע וועלדער...

ת מ ר

הער מיך אָבער אוים. איך וועל דיר אלץ דערצעהלען, הערסט, פון וואנען איך גיה. איך האָב זיך פער'גנב'עט הינטער'ן בארג, זעהן פון ווייטען, וואָס עס טהוט זיך. נאָר דער ים פון טרויער גרייכט שוין באלד אונזער בארג, עס טרינקען זיך מענשען אין זייער אי־גען בלוט... ראנגלען זיך... הער, ווי שרעקליך עס איז. קום מיט מיר, קום. אפשר האָט שוין דער פאָטער אויך חרטה געהאט. טאָ קום־זשע דו מיט מיר. און אויב ניט, לאָז מיך, איך גיה אליין. איך וועל אליין געהן זינגען צווישען מענשען די אייביגע ליעד פון ליע־

בע. איך וועל זי פון מיין צואוועהטאָגט־הארץ זינגען — לאָז מיך!

ה י מ ן

האַלט איהר האַנד פעסט צו זיין ברוסט געדריקט.

מיין קינד! הויך אין ברייטען ים, שטעהט איינזאם א שעהנער אינזעל... מיט טוי־פייכטע אויגען זיצט דאָרט דער יונגער קעניג אויף זיין הויכען שטאָלצען טראָהן און בענקט, און ווארט — אויף דער יונגער הארצענס־קעניגין... אָנגעטהאָן אין איהרע גרינע קליי־דער שטעהט דאָרט די גאנצע נאַטור איבערגעצויגען מיט א לייכ־טען שלייער און בענקט אינאיינעם מיט'ן יונגען קעניג. ער האָט די וועלען פערשוואָרען, זיי זאָלען איהם פון דער אונענדליכער ווייטקייט זיין געליעבטע ברענגען... טראָגען זיך די וועלען, איינער דעם אַנדערן איבעריאָגענדיג און צושלאָגען זיך מיט ליארעם אָן ברעג... זיי קאָנען זיין פערלאנג ניט דערפילען... ער האָט בע־גינען פאר'ן מאָרגענשטערן די לבנה בעשוואָרען, זי זאָל איהם זיין געליעבטע ברענגען... מיט א בלאס פערשלייערט פּנים איז ווידער די לבנה אין מזרח־זייט אויפגעגאנגען. זי האָט זיין בעגעהר ניט ערפילט... ער האָט ביי דער שקיעה די זון בעשוואָרען, זי זאָל איהם זיין געליעבטע אויפזוכען. — זעה, עס בלאָנדזען דאָ אום צווישען די בוימער די זונען־שטראהלען... זיי זוכען די יונגע קעניגען. זעה, זיי זוכען דיך. פערלאָז דיין היים, דו יונגע קעניגען! ביז וואנען דער לעצטער זונען־שטראהל וועט זיך ניט אויסלעשען...

ת מ ר

ווי הארט איז דיין הארץ! הארט און בייז. לאָז מיך! איך האָב מורא פאר דיר. געה אוועק: פערלאָז אונזער שטוב. איך האס דיך. אין דיינע אויגען ברענט א ווילדער פייער; איך האָב מורא פאר איהם.. לאָז מיך צוריק צו מיין פאָטער.

ה י מ ן

דיין פאָטערס ליעבע איז שוין לאנג מיט גיפט צומישט... דיין פער־לאנג איז נאָך נארישער פאר זיינעם.

ת מ ר

איך האָס דיך, ווי די בייזע שלאַנג. דיינע אויגען ברענען, ווי ביי א בייזער שלאַנג.

ה י מ ן

מיינע אויגען זענען בעלויכטען פון מיין הארצען, און מיין האַרץ איז בעלויכטען פון דער זון, וואָס געהט אויף יעדען טאָג אויף די שפּיצען פון די הויכסטע בערג, וואוהין וואָלקענס קאָנען זיך קיין מאָל ניט פערקלייבען...

ת מ ר

אָבער הער מיך אויס... הער, וואָס איך רעד צו דיר... צו קאָנסטו מיינע ווערטער ניט פערשטעהן? צי ווייסטו גאָרניט פון דעם, וואָס עס טהוט זיך ארום מיט די מענשען?... זייער נשמה רייסט זיך. עס פעהלט זיי ליעבע. עס פעהלט זיי רחמנות. מען דארף זיי עס נאָר דערמאָהנען, קום מיט מיר! די גאנצע ערד וועט ליעבע און רחמנות איינהיילען. הערסט, ווי מלאכים וועלען די מענשען ווערען.

ה י מ ן

רחמנות, כא — כא — כא! ווערים האָבען עס אויסגעקלערט... ליעגענדיג אונטער די פיס צוטראָטען, האָבען זיי מיט טרערען אין די אויגען געבעטען „רחמנות, רחמנות". וואָס ציהט דיך צו דער ערד? די ערד איז אונציכטיג. פאלשע נביאים האָבען די ערד פערקויטיגט, און צו איהר האָבען זיי צוגעשמידט דעם מענשענס נשמה, וואָס האָט זיך שטענדיג צום הימל געריסען, — פאלשע נביאים וועלען דיין ריינע נשמה אין דעם ערדישען שמוץ בענראָבען. קום, איך וועל דיך פון דעם אָרט אוועקרייסען. זאָל דיין נשמה אויף דאָס־ניי געליטערט ווערען...

ת מ ר

פערשטעהסט נאָר ניט, אז דער פריהמאָרגען, וואָס וועט מיט ליעבע און רחמנות די וועלט בעלייכטען קומט שוין אָן?

ה י מ ן

מיין קינד, ניט בלינדע מויל־וואורפען מיט נעגעל וועלען ברענגען

דעם שעהנעם פֿריהמאָרגען! יענעם מאָרגען וועלען שאפֿען מענ־
שען — ביז'ן היימל שטאָלץ געוואקסען, און זייער האַרץ וועט
שטורמען פֿאר בענקעניש. כּא—כּא—כּא! ווערים קריכען־אום אין
זוכען שטראהלען פֿון לאַנג־אויסגעלאָשענע זונען — קלייבען פֿון
בלאָטע געפֿאלענע שטערען... יענעם מאָרגען וועט בעלייכטען א זון,
וואָס דאָס לעבען אליין האָט געשאפֿען, יענעם לעבען וועט בעלויכ־
טען א זון, וואָס דעם מענשענס הארץ אליין האָט בעשאפֿען...

עס פֿאלט אויף תמר'ן א בונד שטראהלען פֿון דער שקיעה.

ת מ ר

זעה ווי שעהן די זון פֿארגעהט היינט..

ה י מ ז

די שטראהלען זוכען די יונגע קעניגין. זיי ווילען זי בעשיצען פֿון
דער ווילד־בייזער נאכט, וואָס רוקט זיך אָן אויף דער גענענד...

ת מ ר

נעכטען איז א לבנה־נאכט געווען. איך האָב זיך שטיל ארויסגע־
שלייכט דורכ'ן פענסטער, זעהן וואָס עס טהוט זיך. מיך האָבען
ניט געלאָזט שלאָפען מיין פאָטערס אונרוהיגע טריט. איך בין פֿער־
נאַנגען ווייט פון אונזער שטוב, אפֿשר וועל איך אין לופט מערקען
דעם בייזען סוד, וואָס לאָזט ניט מיין פאָטער אויף א מינוט
די אויגען צומאכען. נאָר שטיל איז געווען... איך בין פֿארגאַנגען
אזש צום טהאָל, אונטער'ן וואלד, און האָב מיך דאָרט שטיל אני־
דערגעזעצט. פלוצלונג האָט זיך א לייכטער בלאָהער נעבעל פון
דעם טהאָל אויפֿגעהויבען, ער איז אלין געוואקסען און געוואקסען.
ער האָט מיט א דינעם דורכזיכטיגען שלייער ארומגענומען דעם
גאנצען רוים. און היימל מיט ערד האָבען איינם אויסגעזעהען. איך
האָב ניט געשפֿירט, וואו איך געפֿין זיך — צי אויפ'ן היימל, אדער
אויף דער ערד... פלוצלינג האָט זיך דורכגעטראַגען א ווינטעל —
דער בלאָהער נעבעל־שלייער איז פערשוואונדען געוואָרען, און איך
האָב געשפֿירט, אז כ'לויג אויפ'ן היימל, אדער דער היימל האָט
זיך ביז צו דער ערד אראָבגעבויגען... דורך, ארום מיר, ווי ווייט

כ׳האָב מיט אן אויג פערווארפען, זענען געווען צוזייהט פינקעלדיגע שטערן. היינט וועט אויך אזא נאכט זיין...

ה י מ ז

קאַנסטו מיר אפשר וואָס וויטער דערצעהלען?

ת מ ר

ניין! מעהר וועל איך ניט! לאָז מיך צורוה!... דו צורייסט מיר האָס הארץ מיט דיינע נעגעל. פאַטער מיינער! ליעבער פאַטער!... איך הער דיין קול... איך געה שוין.. ווי ליעב איך דיך!... ווי האָס איך דיך!... מילדער קוק אין מיינע אויגען. איך וועל דיר אלץ דערצעהלען... איך קאָן ניט! איך קאָן ניט... לאָזט זיך אַראָב צו זיינע פיס. פאַטער מיינער! איך געה שוין!...

ה י מ ז

דערצעהל מיר, דערצעהל מיר וויטער, קינד מיינס.

ת מ ר

רעדט ווי פון חלום.

איך בין געזעסען אין טהאל. איך האָב געוואָלט הערען, וואָס פאר א קולות עס טראָגען זיך פון וויטען. האָט מיר ווי א זיסער שלאָף מיינע ברעמען געגלעט... איך האָב געטרוימט... מיינע אויגען זענען געווען אָפען... דער פאַטער איז געזעסען און געשריבען, אוז איך בין שטיל נעזעסען אין ווינקעל, און געקוקט פון וויטען אין זיינע אויגען. זיי האָבען געבליצט פון יעדען נייעם געדאנק, וואָס איז דורכגעפלויגען ביי איהם אין קאָפ. שטיל, שטיל האָט זיך די טיר געעפענט, און א שנעי־וויסע האנד האָט זיך אין איהר בעי וויזען. זי האָט צו מיר געוואונקען... געוואונקען.. וועמענס האנד כ׳איז געווען — וויים איך ניט. דאָס ערשטע מאל האָב איך אזא לויטער־קלאָרע האנד געזעהן. איך בין ניט־ווילענדיג פון שטוב ארויסגענאנגען... און ווידער האָב איך די האנד אין לופט בעי מערקט... זי האָט מיר געוואונקען, איך זאל געהן אהין.. איך בין געגאנגען... איך בין געגאנגען.. די האנד איז פערשוואונדען געי וואָרן, און אויף איהר אָרט זענען א פאָר פייערדיגע אויגען אויסי

געוואקסען... פון זיי האָבען שטראהלען געצויגען, מיר דאָס פּנים געלעט... זיי האָבען צו מיר געוואונקען, איך זאל געהן... איך בין אַזש צום בארג פערגאנגען, דאָרט אויף יענער זייט וואלד... די אוי־גען זענען פערשוואונדען געוואָרען... איך בין איינע אליין זיצען געבליבען... אויף מיר איז א מורא'דיגע בענקעניש אָנגעפאלען. איך האָב געמיינט, אז דאָס הארץ מיינס ווערט אין מיר אינאנאנצען צו־ריסען... לאָז מיך אָב !... וואו האָסטו מיך פערפיהרט ? דו טרעטסט מיין הארץ מיט דיינע פיס... לאָז מיך !..

ה י מ ז

דיין צוטראָטען הארץ וויל איך גאנץ מאכען...

ת מ ר

האָב רחמנות אויף מיר ! לאָז מיך געהן צו די אונגליקליכע מענ־שען... ניי־געבאָרענע, נאקעטע עופ'עלעך לייגען אין די וויגען אוז וויינען יאָמערליך, רופען די מאמען, שרייען: מאמע !... מאמע !... די מענשען בלאָנדזען אום, בעטען לייבע, רחמנות. בלאָנדזען, אהן טאָטע־מאמע — יתומים... א גאנצע וועלט יתומים. איך לויף צו: אייך. שוין, שוין — איך געה. איך טראָג פאר אייך מיין הארץ, וואָס איז פול מיט לייבע און צורייסט זיך פאר לייבע... לאָז מיך ! לאָז מיך !...

ה י מ ז

שטיל.

וואָס ווייטער, דערצעהל...

ת מ ר

אין אונמאָכט.

ס'איז זעהר א שווערער וואלקען ארויסגעשוואומען פון מערב־זייט. ווי פון דער ערד איז ער ארויסגעשוואומען... ער האָט זיך געטראָ־גען גלייך אויף אונזער שטוב. אונזער שטוב איז אין פינסטערען וואלקען פערזונקען געוואָרען... ס'האָט מיך אָנגעכאפט א גרויס פחד פאר מיין פאָטער, און מיט ביטערע טרערען האָב איך זיך געלאָזט לויפען אהיים, ראטעווען מיין פאָטער... און אויף דעם

אַרט פון אינזער שטוב האָב איך א שטיק גרויס־שווארצען וואָלקען געפונען — פאָטער טייערער! פאָטער ליעבער! — האָב איך געאָמערט.

ה י מ ן

ער איז אונטער דעם שווערען וואָלקען פערזונקען געווארען?

ת מ ר

ניין! ניין! מיין פאָטערס קול, מונטער און שטארק ווי שטענדיג, האָט פון אונטער דעם שווארצען וואָלקען געשאָלטן: „דעם נביא האָט מען פאר זיין לעבען מיט שטיינער פערוואָרפען, נאָר זיינע ווערטער האָבען זיך ווי פייערדיגע פייַלען געטראָגען אין לופטען און האָבען געברענט די זינדיגע הערצער. דעם נביא האָט מען פון שטאָדט אין דעם מדבר פערטריבען, נאָר זיינע אויגען, פון וואנען ס׳האָט געשאָסען דער געטליכער פייער איז צווישען די מענשען געבליבען... זיי בלאָנדזען אום צווישען מענשען, און די מענשען לויפען פון זיי דעם נאנצען לעבען!"... ווי הייסע פלאמען האָבען די ווערטער דורכגעשניטען דעם פינסטערען וואָלקען, זיי האָבען זיך גלייך צום הימל געטראָגען.. פאָטער מיינער! פאָטער מיינער! — האָב איך געשריען — איך בין דיין קינד, און דו ביזט מיין פאָטער!... שיק מיך אין פייער — וועל איך געהן: איז וואסער — וועל איך לויפען... און איך האָב זיך אין דעם פינסטערען וואָלקען ארייַנגעוואָרפען...

ה י מ ן

און אויפגעוואכט?

ת מ ר

ניין: כ׳בין נאָר ניט געשלאָפען, איך בין ניט געשלאָפען. דאָס האָב איך וועגען לעבע און רחמנות געטרויעט... איך ווייל מיט מיין לעבען דאָס אייביגע לעבען פאר די מענשען שאפען... איך גאָה שוין!

ה י מ ן

איך לאָז דיך. נאָר הער וואָס וועגען דעם לעבען...

ת מ ר

קיינער וועט מיך ניט איינהאלטען...

ה י מ ן

זעה, די זון איז שוין פארגאנגען. ס'ווערט פינסטער ארום... ס'גייט
די בייזע נאכט, וואס מענשען וועלען איינאנצען פערבלאנדושעט
ווערען. אנשטאט דעם צוויטען — וועט דער מענש נור זיך אליין
זעהן, אנשטאט דעם שפיז צו שטעכען זיין ליבען חבר אין ברוסט,
וועט ער מיט איהם זיין אייגען הארץ דורכלעבערן... לאנג וועט די
נאכט דויערן... איצטער איז ניט מעהר ווי צוויישען טאג און נאכט.
לאנג וועט זי דויערן, ביז דער לעצטער אדימער מענש וועט ניט
פערטיליגט ווערען... ביז דער לעצטער וועט ניט, ווי א מיאוסער
וואהרים פון זיין ברודער ציטראטען ווערען... דער טאג, וואס ווייזט
זיך, איז ניט מעהר ווי אן אבשפיגלונג פון א ווייטען חלום... דאס
שפיגלען זיך אב שטראהלען פון דער זון, וואס האט נאר אמאל אין
די אלטע צייטען זיך בעווייזען. הייגט גיסטזיך איהר אמת'ע ליכט
אין דעם אדם, וואו דעם מענשענס הארץ, וואו דעם מענשענס
מוח וואגט ניט צו חלום'ען וועגען איהם... און וועו עס פערבלאנ־
זשעט אהער א שטראהל פון אייביגען לעבען, פאלט ער ארויף אוי־
נעם פון די טויזענדער נייגעבארענע אונשולדיגע מענשען־קינדער...
דורך די שטראהלען וואקסען איהם אוים אדלער־פליגעל. און ניט
בעמערקענדיג טראגט ער זיך פון דער ערד אוועק...

ת מ ר

וואוהין ?

ה י מ ן

אהין... צו דער גרויסער אדלער־נעסט. יאהרען־לאנג וואקסט די
גרויאמע ממשלה פאר דער ערד — די אדלער־ממשלה... ניט קיין
אדלערס, וואס שמאכטן נאך פנירות, וואס דורשטען מיט תאוה
נאכ'ן ריח פון בליט... אדלערס, וואס וועלען אויף זייערע פליגלען
ברענגען דאס אמת'ע ליכט... דאס ליכט, וואס וועט די נאכט פער־

טרייבען, און וועט לייכטען ביז אין דער אונענדליכקייט... מיין קינד! קלייב־זיך־אויס!

ת מ ר

רייבט די אויגען, ווי זי וואָלט אויפגעוואכט פון אַ שטאַרקען חלום. קוקט זיך אַרום צושמריים. שעפטשעט צו זיך אַליין.

איך האָב פערשלאָפען. איך האָב פערשפעטיגט. דאָרט ווארט מען אויף מיין ליעבע. ס'איז נאָך צייט! איך גיי צו אייך!... איך לויף! לויפט אַוועק אין וואלד.

ה י מ ן

כ'וועל נעמען איהר ווילען, דאָס לעבען איהרס מציל זיין... לאָזט זיך נאָך איהרע טריט. ס'ווערט פינסטערער. פון ווייטען דורכ'ן וואלד טראָגט זיך אַ קלאָנג פון קירכען־גלאָק, און ווערט ווידער שטיל. פון וואלד רעכטס געהט אויפענדיג אַ יונגע פרוי, וואַרפט צושראָקענע בליקען אַרום. זי טוליעט צום האַרצען אַ קינד, ווי זי וואָלט עס וועלען בעשיצען. זי ווערט פערשוואונדען. ס'לויפט דורך אַ מענש, ס'זעהט זיך אויס, ווי ער וואָלט זוכען אַן אָרט, וואו זיך צו בעהאַלטען. ס'טראָגט זיך אַן אונרוהיגער צוויייענדיגער קלאנג פון קירכען־גלאָק. ס'בעוויזט זיך צווישען די בוימער רעכטס אַן אַלטער מאַן, שטאַלפערט אויף צוויי לאַנגע שטעקענס. ער ווערט שנעל פערשוואונדען לינקס אין וואָלד.. אין איין געלויף צושראָקען, שלייכט זיך דורך אַ יונגע מוידעל, און בעמערקענדיג די שטוב פון ווייטען, בלייבט זי שטעהן אַ ווייל, ווי זי וואָלט זיך מיט זיך מישב זיין... פערשווינדט, ס'ווערט פינסטער ווייטע, אונרוהיגע קלאנגען פון קירכען־גלאָקען ווערען אָפטער אין לופט. א ווינד רויסט זיך אַריין אין וואלד. און ס'ווערט אַ בעוועגונג צווישען די בוימער.

דריטער אקט.

אַ פינסטערע נאַכט. ס'טראָגען זיך שווערע כמאַרעס אויבע אויף דער אַנדערער... פון די אָפּטע בליצען ווערט פון ציים צו ציים בעלויכטען די גאַנצע געגענד און עס זעהט זיך אַ בערגעל, און לינקס אַ וואַלד. אַ ווינד בעווענגט פון ציים צו ציים די בוימער. אָפּטמאָל טראָגט זיך דורך אַ ווידער־קול פון וויטע געשרייען.

נתן און זיזי

זיצען ביידע אויפ'ן בערגעל.

נתן

זעהסט, ווי שעהן עס איז ביי נאַכט נאָטס וועלט?

זיזי

ניין, זיידע, דאָס איז ניט שעהן. ס'איז פינסטער... באַלד וועט נאָך געהן א גרויסער רעגען. מיר טהוען שוין וועה מיינע פים;— איך וויל, דו זאָלסט מיך שוין פיהרען אהיים.

נתן

אהיים טאָר מען ניט געהן. ס'איז א מורא איצטער אין דער היים צו בלייבען. נאָר נעבען מיין פּאָלע זאָלסטו זיך האַלטען. און איך וועל ניט לאָזען, אז מען זאָל דיך רויבען פון מיר...

זיזי

וואו קאָן איצטער זיין דער טאַטע, תמר?

נתן

דאָס הארץ זאָגט מיר, אז היינטיגע נאכט דארף עס אלץ געשעהן.

זיזי

וואָס איז געשעהען? ווייסט, זיידע, איך טראכט עפּעס.

נתן

וואָס, מיין קינד?

ז י ז י

איך טראכט, אז זי איז ערגעץ ווייט, ווייט אוועקגעלאָפען, און דאָרטען וועט מען איהר...

נ ת ז

ניט רעד עס אויס פון מויל.

ז י ז י

טאָ פארוואָס געהסטו מיט מיר אום אין די פעלדער ?

נ ת ז

דו בענקסט אהיים ?

ז י ז י

איך בענק, איך האָב מורא. פארוואָס אנטלויפסטו אלץ פון דער היים, און דו ווילסט מיך אויך פערפיהרען ? מיינסט, איך פער־שטעה ניט, אז דו האָסט אויך מורא, דו פערנארסט מיך...

נ ת ז

איך ווייל דיך פון דער היים אַבגעוואוינען, דו זאָלסט זיך צוגעוועהנען צום וואַלד.

ז י ז י

מיר וועלען דאָרטען לעבען ווי די פויגעלעך ?

נ ת ז

מיר וועלען דאָרט לעבען ווי אלע גאָטס בעשעפענישען. קום, מיין קינד.

ז י ז י

מיר וועלען דאָרט אויסוואקסען הויך ווי די בוימער ?

נ ת ז

דו וועסט דאָרט אויפוואקסען ריין און אונשולדיג ווי א טויב.

ז י ז י

און אין שטוב וועסטו ניט געהן ?

נ ת ז

דאָס אונגליק האָט זיך אַנגערוקט אויף אונזער שטוב...

ז י ז י

טא פארוואס זאגסטו וועלען מיר זיך דארפען אין וואלד בעהאלטען?!

נ ת נ

ס'וועט זיין א מורא צו וואהנען אין שטוב.

ז י ז י

פארוואס וועט זיין א מורא צו זיין אין שטוב?

נ ת נ

ס'יועט זיין א מורא צו טרעפען זיך מיט נאך א מענשען.

ז י ז י

און איך וועל אין וואלד מיט דיר ניט געהן. איך וועל ניט געהן. אין וואלד זענען פארהאן וועלף.

נ ת נ

אין וואלד וועט דיך קיינער ניט ריהרען. הערסט, ווי עס זינגען דאָרט די פויגלעך? קום, וועסטו זעהן, ווי עס הענגען דאָרט די נעסטען, אָנגעבונדען צו די צווייגען, און דער ווינד הוידעט זיי... וועסט זעהן, דאָרט זיצען קלייגע עופ'עלאך; זיי האָבען גאָר קיין מורא ניט.

ז י ז י

וועלען מיר שוין היינטיגע נאכט ניט געהן אהיים?

נ ת נ

פערבלאָנדזטע פון מיר מיינע קינדער...

ז י ז י

וועט ביין טאטען און ביי תמר'ן אויך אויסוואקסען צייהנער ווי ביי א וואלף?

נ ת נ

ניט פרעג עם מיך, מיין קינד! דאָס האָרץ ציטערט מיר אויף. דאָס בלוט קיהלט אין מיינע אָדערן. עס הערט זיך א וויטער מורמלען פון א דונער. דאָס איז די ערשטע בשורה... קינדער האָב איך געהאט דעוועט! בוימער האָב איך געפלאנצט, מיט טוי פון הימעל דער-

צויגען — וואָס פאר א ווינד טריקענט זייערע וואַרצלען?... וואָס פאר א ווינד ברעכט מיינע צווייגען?

ז י ז י

פיהר מיך אהיים!

נ ת ז

נאַריש קינד, איך בין דאָך מיט דיר.

ז י ז י

אין וואלד וועלען מיר זיך אויפמאכען א גרויסען נעסט, אויף א הויכען, הויכען בוים, און מיר וועלען דאָרטען זיצען. איך וועל דיר העלפען ארויפצוקריכען.

נ ת ז

אָט אזוי, מיין קינד.

ז י ז י

אָבער היינט וועלען מיר נאָך געהן אהיים. איך ווייל נאָך אמאל זעהן דעם טאַטען, תמר'ן.

נ ת ז

קיינער איז אין דער היים ניטא.

ז י ז י

זיידע, דו נארסט מיך, דו נארסט מיך! פיהר מיך אהיים, אויב ניט וועל איך דיך אליין לאָזען, און איך וועל לויפען אהיים; איך וועל טרעפען דעם וועג אָהן דיר.

נ ת ז

א שלאנג האָב איך אין מיין אייגענעם בוזעם געהאָדעוועט, איצטער לינט זי נעבען אונזער שטוב. וועסט געהן אליין אָהן מיר, וועט דיך א בייזע שלאנג אויפ'ן וועג אייגבייסען.

ז י ז י

זעהסט, עס בליצט שטארקער... דער הימעל איז נאָך שווארצער געוואָרען... תמר! תמר!

נ ת ז

שווייג, מען זאָל זיך ניט דערוויסען, אז מיר זיצען דאָ.

ז י ז י

בליבט גאָר שטיל. די כמאַרע ווערט שטאַרקער.

נ ת ן

איינזאם, ווי אן אבגעהאקטער בוים מיט איינגעבראָכענע צווייגען...

ז י ז י

דו האָסט אויך מורא. קום, איך וועל דיך פיהרען.

פון ווייטען טראָגען זיך איינזאמע קולות.

נ ת ן

מענשען־קולות. מענשען־חיות...

ז י ז י

ת—מר! ת—מר!

די קולות ווערען שלין נעהנטער.

נ ת ן

דעם וועג מוז איך אבטרעטען.

ס'בליצט.

ז י ז י

ת—מר! ת—מר!

נ ת ן

נעהמט זיזי'ן פאר'ן האנד.

קום מיט מיר, מיין קינד.

ז י ז י

כ'האב מורא, לאָז מיך נאָר אליין.

נ ת ן

קום, מיין קינד, קום גיכער פון דאנען...

ז י ז י

לאָז מיך, לאָז מיך!

נ ת ן

קום, איך וועל דיך בעשיצען... קום מיט מיר.

ז י ז י

לאָז מיך, לאָז מיך...

רייסט זיך פון איהם אַרויס.

נ ת ן

ביזט שטאַרקער פון מיר...

געהט אַליין אַוועק אויילענדיג צום וואלד.

ז י ז י

בליבט אַליין שטעהן אַ ציט. הויבט־אָן ווייגען. ס'מורמעלט אַ דונער. אונטער דער בעלויכטונג פון אַ בליץ בעווייזט זיך אויפ'ן בּאַרג ח י ט ן; טראָגט אויף די הענד תמר'ן.

ז י ז י

כ'האָב מורא, וועי איז עס?

ה י מ ן

אָט איז דיין שוועסטער.

ת מ ר

שוואך.

שוועסטער... לאָז מיך אראָב, לעג מיך אויף דער ערד, ווייטער ווי איך ניט זאָלסט מיך טראָגען... לעג מיך אויף דער ערד.

ז י ז י

ווייגט.

תמר!... תמר!

ת מ ר

ווי קומסטו אהער, מיין ליעב קינד?

ה י מ ן

ווי קומט זי אהער אין אזא בייזע נאכט?

ת מ ר

לעג מיך אויף דער ערד.

ה י מ ן

צו זיזי'ן.

שרעק זיך ניט, סט'נעהן מיט מיר.

ת מ ר

אויף דער ערד...

ז י ז י

וויינט אין דער שטיל.

ה י מ ן

וויין ניט. דיין לעבען הויבט זיך נאָך אָן.

ת מ ר

לאָז מיך ליעגען אויף דער ערד... לאָז מיך שטארבען ביז מיין פאָ־טער וועט קומען... איך זאָל זיין טרויער ניט זעהן.

ה י מ ן

לעגט זי אויף דער ערד.

קום, איך וועל דיך אויף מיינע הענד ארויפטראָגען אהין, ווייט פון דיין פאָטערס שטוב, קום — אונטער'ן בארג ווארט דאָס לעבען אויף דיר...

ת מ ר

זעץ זיך נעבען מיר, גיב מיר דיינע הענד... כל זמן עס קלאפּט אן אָדער, וועל איך דיך בעשיצען...

ז י ז י

בויגט זיך אַראָב צו תמר'ן, נעהמט זי אַרום.

ת מ ר

וואו איז דער פאטער?

ז י ז י

כ'ווייס ניט.

ת מ ר

האָסט איהם ניט געזעהן?

ז י ז י

ניין.

ת מ ר

וואו איז דער זיידע?

ז י ז י

ער איז ערגעץ ווייט, ווייט פון דאנען — אין וואלד, ער האָט מיך

ניט געלאָזט געהן אהיים... ער האָט מיך אויך געוואָלט מיטנעהמען אין וואלד, האָב איך זיך ניט געלאָזען.

ת מ ר

זיידע! זיידע! טראָג מיך צום פֿאָטער כיינעם... ניין, איך וויל ניט... טראָג מיך ניט. וועה, עס קומט דער סוף... געה... שטארבען וויל איך אליין... כ'וויל ניט, זאָלסט הערען מיינע ווערטער.. כ'וויל ניט, זאָלסט לאכען פון מיינע ווערטער...

ה י מ ן

איך וועל ניט לאכען, און וועל ניט ווייגען.

ת מ ר

כ'האָב אויסגעשפרייט מיינע ארעמס... געמיינט, די גאנצע וועלט וועלען זיי ארומנעהמען.

ז י ז י

וואר האָט דיר געטהאָן? זאָג מיר, וואר האָט דיר געטהאָן?

ה י מ ן

כ'בין פון ווייטען געשטאנען, און פאר צאָרן האָט מיין הארץ געפלאמט. דאָס האָבען זיי דיר פאר ליעבע דעם פנים צוביסען, און פאר ליעבע מיט די פים געטראָטען...

ת מ ר

כ'בין געלאָפען... געבעטען — „זעהט, עס וואלגערען זיך אייערע אייגענע קראנקע קינדער; איין וועלט פאר אלעמען... איין זון פאר אלעמען"... — קיינער ט'ניט געהערט...

ז י ז י

עפעס ברומט...

ת מ ר

אלץ נעהנטער... אלץ נעהנטער...

ה י מ ן

מיין קינד, בערענק זיך!

ז י ז י

כ'האָב מורא...

ת מ ר

מיין אונגליקליכע שוועסטער... כ'בין געלאָפען, געשריען—מענ־שען, מענשען... ווער האָט אין אייער הארץ שנאה געפלאנצט? ווער האָט אין אייער האנד א שפּיז געגעבען? פינסטער ווערט אויף דער וועלט... האלט־אָב! האלט־אָב!... רחמנות... רחמנות... רח—מנות..

ה י מ ן

שטיל.

כאַ־כאַ־כא — ליעבע, רחמנות...

ת מ ר

הויבט זיך אויף, און פאלט.

געה אוועק... אוועק... אוועק!... צוריק ל'איך געהן... נאָר נישט דו... ביי דיר ל'איך קיין רחמנות ניט בעטען... כ'האס דיך... כ'האס דיך... ניין... כ'האָב אויף דיר אויך רחמנות. אויף אלעמען... מיין פאָטער... ווי זיצט ער נאָך אזוי שפּעט אין שטוב? וואו איז ער אזוי שפּעט? האָט זיין הארץ אויך א שפּיז דורכגעלעכערט? מענ־שען! שעהנט מיין פאָטער... ער טראָגט פאר אייך זיין הארץ... שעהנט איהם!... ער האָט פאר אייך דעם אמת'ן וועג געפונען.. ער האָט איהם גע—פו—נען... נאַריש... נאַריש... נאַ—ריש...

ה י מ ן

שטיל.

אמת... אמת...

ת מ י ר

ניין! ניט איך רעד עס! ניין! ניט איך... ביז דער לעצטער מי־נוט... מיט די לעצטע כחות... וועל איך שרייען... רחמנות... רח—מ—נות... ליע—בע... ליע—בע...

רייסט זיך אָב.

ז י ז י

וויינט שטיל.

ת—מר... ת—מר... ת—מר..

ה י מ ן

דו וועסט מיט מיר געהן.... האָב קיין מורא ניט. איך וועל דיך מיטנעהמען.

ז י ז י

זיידע! זיידע! ת—מר... שטעה אויף!... תמר, שטעה אויף!

עס טראָגט זיך פון וויטען א קול: „קינ—דער מיינע! טאָכ—טער מיינע!".

ז י ז י

תמר, תמר, דער טאָטע גענט!

ה י מ ן

נארישער ברודער! נארישער מענש!

ד ע ר ק ו ל

גאָר נאָהענט.

טאָכטער מיינע! איך גענ אויף מיט דיר... שטעה, שטעה!

ז י ז י

טאָטע, אָט בין איך! תמר... תמר!

זי ווייגט. עס דונערט. נדב בעווייזט זיך.

נ ד ב

אַל'ע זענט איהר דאָ?

ה י מ ן

דיין אינגסטע קינד און דיין ברודער.

נ ד ב

וואו איז מיין קינד?

ה י מ ן

דיין קינד האָבען די ל'יעבע מענשען צוטראָטען... איהר הארץ האָבען גראָבע הענד צוריסען — אָט ל'יענט זי.

נ ד ב

מיין טאָכטער....

איך האָב זי אויף מיינע הענד פון בלאָטע ארויסגעטראָגען...

נ ד ב

שטעהט צושפרייט.

מיין בריטער וועג, אויף וועלכען איך בין אזוי זיכער געגאנגען. האָט זיך אויף צווייען צוטיילט. וואוהין זאָל איך געהן? רחמנות איז אין ים פון מענשען־בלוט דערטרונקען געוואָרען... ווי א גרויסער שטיין ביזטו, מיין קינד, אויף מיין וועג געפאלען — איך קאָן דיך ניט אויסמיידען... וווייטער מיט דעם וועג קאָן איך ניט נעהן. פאלט אויף תמר'ס טויטען קערפער. מיין קינד! דו האָסט דאָס בעסטע פון מיין הארצען מיט זיך פערנומען... און צוריק ניט גע־בראכט... האָסט דאָס שעהנסטע פון מיין נשמה אין דער פינסטע־רער נאכט פערלאָרען... האָסט זיך ווי אן אונשולדיגער שטראהל פון דעם בייזען ווינד פערלאָשען.

בליבט ליגען שטיל אויף תמר'ס טויטען קערפער.

ז י ז י

טאַטע, טאַטע! פיהר מיך אהיים.

ה י מ ל

דער אמת... נאָר דו וועסט מיט דעם וועג ניט נעהן... הער, מיין ברודער! כ'האָב געשטומט, כל זמן ס'האָט געקלאפט דער לעצטער אָדער פון לעבען אין דעם הארצען, צוליעב וועלכען איך האָב זיך אזוי נידריג ארָבגעלאָזען... איצטער וועל איך איבערשרייען דיין לעצטען געדאנק, וואָס איז דער ערשטער געוועזען, און וואָס האָט דיין קינד פאר א קרבן געבראכט... כ'וועל איבערשרייען דעם קול פון דיין הארצען, וואָס רופט דיך אויף דיין אלטען נאָרישען וועג... און אויב דו ליגסט שוין טויט אויף דיין קינדס קאלטען קערפער — וועט דער לעצטער פונק וואָרימקייט, וואָס גליהט נאָך וואו פערבאָרגען אין דיר, מיך הערען... הער! נאָרישער ברודער! אין זייער אייגען בלוט וועלען די מענשען אויף דער ערד דערטרונקען וועַרען... דער לעצטער וועט זיין אייגען פלייש פאר ווילדען הונגער עסען, און זיין אייגען בלוט פאר טייוועלשען דאָרשט טרינקען — היט זיך, אז דו זאָלסט דער לעצטער ניט זיין!

ז י ז י

ציטערט.

טאטע !... טאטע !...

נ ד ב

חויבט זיך. זיין שטים קלינגט העל און פריי.

וועז דער טרויער גרייכט דעם לעצטען גרעניץ; וועז די יסורים פון הארצען שטייגען איבער דעם מענשליכען כח — מוז זיך דער אמת בעווייזען... האלטענדיג מיין קאָפּ אויף מיין קינדס קאלטען קערפער, האָט זיך פאר מיר בעווייזען א ליכטיגער שטראהל — דער אמת אליין... איך האָב דיינע ווערטער ניט געהערט. זיי האָט דער ווינד פערטראָגען; זיי האָט די נאכט פערשלונגען... איך נעם באלד, איך נעם !... הימעל און ערד האָבען זיך אינאיינעם געמישט; שטערן וואלגערען זיך אין בלאָטע, און ווערען מיט פרעכע פים געטראָטען... איבערגערוקט האָט זיך דאָס הארץ ביי דער יוגענד, און די עלטער איז פאראירט... איבערגערוקט האָט מען די גרענעצען, וואָס דער אלטער גאָט האָט געשטעלט, און די נייע זענען ניט אויף זייער אָרט געבויט... עס האָבען זיך די מענשען פון דער ערד אָבגעריסען, און קאָנען ניט שאם הימעל זיך פערקלייבען... עס קנאלען די דונערען. דער הימעל דונערט, די ערד ציטערט אויף; בערג ברעכען זיך... פייער מיט וואסער פליסען, און גיסען זיך אינאיינעם... עס בעווייזט זיך ווידער אויף דער ערד דער אלטער גאָט. ער קלויבט די וועלט מיט ליכטיגקייט אָן... עס נעהען פאָראויס זיינע שלוחים, זיי רייטען אויף די פלינלען פון ווינד... מיין גאָט — איך נעם. איך נעם !

עס ענטפערט אָב אָן עכאָ פון ווייטען: „נעם !".

ה י מ ז

ניט מיין גאָט רופט...

ז י ז י

ציטערט. שטעהט ערשטוינט. עס רייסט זיך דער ווינד אין וואלד. דער גאָנצער וואלד בעווענט זיך.

נ ד ב

איך הער זיין קול, ער שאלט, ער רופט צו מיר... עס דונערט גאָטס

קול פון איין עק לעבען ביז צום אנדערען... אין פיבער ווערט ווידער דעם מענשענס הארץ בעצוואונגען... איך הער דעם קול... ער רופט: „האלט אָב איהר, מענשען, אייער אייבינע מלחמה! קלאָר דער מוח! — ווייך זאָל ווערען דאָס הארץ". — מיין גאָט, איך נעה! איך נעה!

אָן עכאָ פון ווייטען: „נעה!", „נעה!".

ה י מ ן

ניט מיין גאָט רופט עס...

נ ד ב

איך הער, מיין גאָט!... איך הער!!...

א ווידער קול

הער! הער!

ס'היבט אָן א שטורם רייסען אין וואלד.

נ ד ב

פירכט אייך, פירכט אייך, איהר אלע קינדער פון דער ערד. ס'נעהט דאָס פייער און ברענט מיט צאָרן דאָס הארץ, פון וואנען עס וואקסט די שלעכטסט ארויס; ס'ציהט א וואלקען און טראָגט זיינע פייער־בליצען — אויף דעם קאָפּ פון די פעראירטע ט'ער זיין צאָרען אויס־גיסען... דער שטורם ווערט נאָך שטאַרקער, ס'פייפט. דער וואלד קרעכצט. נדב'ס קול ווערט אלץ מעכטיגער. פירכט אייך, פירכט אייך! ס'נעהט דער גאָט, ער פערשפּרייט זיינע פליגעל אויף דער גאנצער ערד! ער הילט איין אין שרעק בארג און טהאָל... כורעים פאלען די מענ־שען־קינדער!... דאָס אויער ווארט אויף גאָטס בעפעהל... מיין גאָט, איך נעה!... איך נעה!..

לויפט אראָב און פערשווינדט הינטער'ן בארג.

ז י ז י

שטעהט נאָך אלץ ערשטוינט.

ה י מ ן

קוקט נאָך נדב'ן.

כא־כא־כא! פאר וועמען איז ער אוועק א גאָט זוכען! פיש שלינ־

גען איין איינער דעם אנדערען, אבער ניט לייבען, וואָס וואקסען אין דעם פרייען מדבר. זאָלען מענשען ווי לייבען שטארק ווערען.

ז י ז י

וויינט.

טאַטע! טאַטע!

ה י מ ן

נעהמט זי פאר'ן האַנד.

ניט וויין, ניט וויין; ביזט יונג און אונשולדיג, ניט דאָ איז דיין אָרט. קום, איך וועל דיך אויף דעם העכסטען בארג איבערטראָגען. דאָרט, וואו די אָדלערס זיצען — זאָל דיין יוגענד אויפבליהען...

מיט פעסטע טריט טראָגט ער זי אַוועק. עס בליצט. דער מורמעל פון די דונערען דערווייטערט זיך. ס'זעהט זיך מעהר ניט ווי תמר'ס טוי־טער קערפּער אין איהר ווייסען קלייד.

נ ת ן

געהט אַרויס פון וואלד. זיין קול ציטערט.

איינזאם... איינזאם... ווי א בוים, אויסגעקעהרט מיט די וואָרצלען און מיט ארומגעבראָכענע צווייגען — וועל איך בלאָנדזען אין דער פינסטערער נאכט. שטויסט זיך אָן אויף תמר'ן. ווער איז עס? מיין קינד... קאלט! אינגאנצען דיין בלוט פערגליווערט... זעצט זיך נע־בען איהר, און שאָקעלט מיט'ן קאָפּ. רעדט קאלט און מיט יאוש. מיין הארץ איז קאלט פון עלטער און יאוש, און אין דיין יונג הארץ האָט מען דאָס לעבען פערלאָשען... איך וועל ניט בעקלאָגען די יוגענד, אויב די עלטער איז שרעק און חושך און איך וועל ניט בע־קלאָגען דיינע פערלאָשענע אויגען, אז מיין אויג וועט נאָך דארפען זעהן דיין טאַטען מיט א צוריסען הארץ. איך קאָן אייך ביידען ניט בעקלאָגען, אויב מיין אויער וועט נאָך הערען, ווי פון הויכען בארג וועלען זיך שיטען דיין שוועסטערס טרוקענע ביינער... ס'האָט פאר דיין לעבען דאָס הארץ דיינס ניט געוואוסט פון קיין רוה... וועל איך פאר דיינע ביינער א רוהיגען אָרט געפינען...

ער טראָגט זיך מיט גרויס מיה אַוועק אין וואלד. עס בליצט.

א קול
פון וואלד שרויט.
ש—קר!.. ש—קר!... ש—קר!...
ע נ ד ע.

אויפ׳ן שייד וועג

1908

פערזאנען:

מיכאל העלמאן, א מאלער.

דאראַ העלמאן, זיין פרוי.

עמא
יולי אן } זייערע קינדער
מילע

ברוך שניערזאהן, אמאליגער העלמאנס
א חבר פון אקאדעמיע.

פרידע, זיין מאכטער.

ערשטער אקט.

ביי מיכאל העלמאן.

א גרויס ליכטיג צימער, עהנליך מעהר צו א קינדערצימער. וואו־ניט־וואו איז צו מערקען קינדערשע שפּיעלצייג. רעכטס און לינקס טירען. אין הינטער־וואנד צוויי פענסטער. אַרום האַלבען טאָג.

פרידע און יולי אן קומען אַן דורך דער טיר לינקס. זיי טראָגען ביידע א טישעל. בלייבען שטעהן אין מיטען צימער.

פרידע

זאָל ער דערווייל שטעהן אין מיטען צימער, ביז עמא וועט אריינ־קומען.

יולי אן

קיינער בעדאַרף ניט וויסען דאָס, וואָס מיר האָבען צוגעקלערט.

פרידע

דאכט זיך, אז קיינער האָט אונז ניט בעמערקט, וועז מיר האָבען דעם טיש פון דאָרט ארויסגעטראָגען.

יולי אן

די אַלע קינדערשע נאַרישקייטען איז שוין צייט פון דאָנען ארוים־צוטראָגען.

פרידע

דאָך איז א שאָד, מיט איין מאָל, פון קלייניע קינדער פלוצלונג גרוי־סע מענשען ווערען.

יולי אן

ער נעהמט פאר'ן צוים דעם קינסטליכען פערד, וועלכער ששעהט אין א ווינקעל.

איך געדענק, וועז כ'האב אויך דעם הילצערנעם פערד געריטען.

פרידע

און זיך פארגעשטעלט, אז איהר רייט אויך א לעבעדיגען פערד?

יולי אן

נעווים. אז איך פלעג איהם א שמיץ טהאן, ער זאל שנעלער נעהן. האב איך נעמיינט, אז איהם טהוען די שמיץ וועה.

פרידע

און אז ער לויפט אין אמת'ן שנעלער?

יולי אן

און אז ער לויפט שנעלער.

בידע לאכען צופרידען.

פרידע

און איך פלעג מיר קינדווייז ביינאכט אויפכאפען און זעהן, אויב די פופע מיינע שלאפט; אדער אפשר וויל זי זיך איבערקעהרען אויך דער אנדערער זייט. מיר לאכען אזוי הויך, אז מען קען נאך דערהערען אין יענעם צימער.

יולי אן

נון מיט אמאל זענען מיר גרויסע נעווארען... נייז, מיר זענען דאך נאך אלץ קליינע קינדער נעבליבען.

פרידע

פרובט זיך איצט זעצען אויפ'ן פערד רייטענדיג, איך וועל זעהן.

יולי אן

אט וועל איך באלד אויפזוכען טילעם פופע און איהר וועט זי אויפ'ן האנד נעהמען, איך וויל אויך זעהן.

בידע לאכען.

פרידע

דאך זאל בלייבען דער נאמען פון דעם צימער: דער קינדער-

זאל, און דא וועלען מיר זיך אלע מאל צונויפקלייבען.

ו ו ל י א ן

וואלט שוין אייער פאטער רעדען מיט מיין מוטער.

פ ר י ד ע

אז איך זאל אינגאנצען בלייבען ביי אייך אין הויז?

ו ו ל י א ן

יא.

פ ר י ד ע

איך מיין, אז וועגען דעם רעדען זיי איצטער.

ו ו ל י א ן

זיי זיצען ביי דער מוטער אין קאבינעט?

פ ר י ד ע

יא, דארטען זיצען זיי. איך קלער, אז געווים האט שוין דער פא־
טער מיינער נערעדט מיט איהר?

ו ו ל י א ן

זי וועט אונז וועגען דעם דערצעהלען. זי דערצעהלט אונז וועגען
אלין.

פ ר י ד ע

איצט רעדען זיי געווים וועגען דעם...

ו ו ל י א ן

דאס וואלט גוט געווען.

פ ר י ד ע

אך, ווי גוט דאס וואלט געווען!

ע מ א

קומט אריין, טראגט א גרויסען פארטרעט אין א גרין־בעגאלדעטין
ראם איינגעפאסט.

נישט געווען דא די מאמע?

ו ו ל י א ן

ניין, וואס טראגסטו אזוינס? אך, דער פאפא אין דער יוגענד!

ע מ א

איך האָב דעם פּאָרטרעט אויפ'ן בוידעם צווישען זיינע אַמאָליגע בילדער געפונען.

אַלע בעקוקען דעם פּאָרטרעט.

פ ר י ד ע

דאָס איז אייער פאָטער אין דער יוגענד — ווי שעהן ער איז!

י ו ל י א ן

קיינער האָט איהם ניט בעמערקט?

ע מ א

קיינער ניט.

פ ר י ד ע

ווי טיעף זיינע אויגען זענען! זיי זענען ביי איהם שווארצע, יאָ? די האָר אויך שוואַרצע.

ע מ א

ער איז דאָך אַ ברונעט!

פ ר י ד ע

איצטער איז ער שוין גרוי?

י ו ל י א ן

ניט אַזוי שטאַרק גרוי.

ע מ א

ליעבער פּאַפּאַ אונזערער! ווי שעהן ער איז דאָ!... נו, שנעלער, זאָגט וואו זאָלען מיר איהם אויפהענגען?

פ ר י ד ע

ווען איהר זאָלט נאָך בעקומען דער מוטערס פּאָרטרעט פון יענער צייט, וואָלט מען זיי אויפגעהאנגען אין דער הויך, איבער ביידע אַך, ווי שעהן!

י ו ל י א ן

דאָס געפעלט מיר אויך.

ע מ א

איך וועל נאָך אויפזוכען דער מוטערס פּאָרטרעט, — אויך פון

דער יונגענד: דער פאפא האט אליין פון איהר דעם פארטרעט גע־מאלען, וועו זיי זענען נאך חתן־כלה געווען. און דו, פרידע, וועסט בעטען דיין פאפא, ער זאל אונז אויסמאלען דאס בילד פון דער יונגענד.

יולי אן

א בילד פון דער יונגענד!

פרידע

א בילד פון דער יונגענד!

עמא

דאס בילד זאל פארשטעלען דעם זונענאויפגאנג — און ניט מעהר. דאס בילד וועלען מיר אויפהענגען, אט דא, אנטקעגען דער טיר.

פרידע

די גאנצע יונגענד אין דעם זונענאויפגאנג!

יולי אן

האַ... די גאנצע יונגענד אין דעם זונענאויפגאנג.

פרידע

און פון צווישען די זונענשטראהלען זאל זיך א געזיכט ארויס־שפינלען.

עמא

כאפט פרידען פאר בוידע הענד.

דיין געזיכט, פרידע, זאל ער קאפירען, גוט?

פרידע

ניין, ניין; דיין געזיכט זאל מען קאפירען. און אפשר זאל מען נאר יולי׳אנען דערצו קאפירען. איך וועל מיין פאפא נאך היינט בעטען.

עמא

נעווים נאך היינט, דו זאלסט איהם אבער ניט זאגען, צוליעב וואס מיר פערלאנגען עס.

פרידע

נו, נעווים וועל איך איהם ניט זאגען.

יוליאַן

און דו מיינסט, ער וועט פאָלגען?

עמא

פרידע זאָל איהם גוט בעטען.

פרידע

ער וועט מיך געוויס פאָלגען.

אַ וויילע בלייבען אַלע שטעהן שווייגענדיג, ווי בעגייס־טערט פון דער אידעע.

יוליאַן

וואָס נאָך זאָל מען אהער ברענגען?

עמא

מיר דוכט, אז אלץ איז שוין פארהאַנען... ווען אונזער פאָטער וואָלט וועלען צו אונז אַהער אריינקומען...

פרידע

קומט ער נאָר ניט אריין צו אייך?

עמא

גאַנץ זעלטען.

יוליאַן

איך וועל איהם בעטען, ער זאָל צו אונז אין געסט קומען, ווען מיר וועלען דאָס צימער בענייען.

פרידע

דאָס וואָלט זעהר שעהן זיין.

עמא

די מוטער וועט א רעדע האַלטען, און מיר וועלען זי הויך, הויך אויפהויבען ביז צום זונענאויפגאנג.

יוליאַן

ווען דאָס בילד וועט שוין פארטיג זיין און אויפ'ן וואנד הענגען.

עמא

ביז צום זונענאויפגאנג וועלען מיר זי הויבען. — אַלץ ווענדט

זיך דאך אן אונז; אויב מיר וועלען נאר שטארק פערלאנגען.— וואס ניט, פרידע?

פ ר י ד ע

נעווים, אלץ וועגדט זיך אן אונז.

ע מ א

איצט וועלען מיר אלע אינאיינעם אויסרופען, ווי אונזער צימער־ וועט הייסען, אבער ניט הויך, מען זאל ניט הערען אין יענע צי־ מערן — נו, דער יוגענד־זאל!

א ל ע

דער יוגענדזאל! דער יוגענדזאל!

ע מ א

איצט וועל איך געהן נאך עפעס פאר אונזער יוגענדזאל אויסזו־ כען.

געהט ארויס.

פ ר י ד ע

וווייסטו ווי שפהן דיין שוועסטער איז?

י ו ל י א ן

שווייגט.

פ ר י ד ע

יא?

י ו ל י א ן

איך קוק ווי שפהן פרידע איז.

פ ר י ד ע

און איך האב געקוקט אויך איך ביידען. אויפ'ן ברודער און אויך דער שוועסטער.

י ו ל י א ן

וועלען מיר אויך געהן עפעס אויסגעפינען פאר אונזער צימער?

פ ר י ד ע

וויילסט, איך זאל דעם פאטער מיינעם בעטען, ער זאל אין דעם בילד פון זונענאויפגאנג דיין געשטאלט אבשפיגלען?

יולי אן

איך וועל איהם בעטען, ער זאל דיך קאפּירען.

פרידע

דיך און עמען; עמא וועט זיין דאם מארגען־ליכט.

יולי אן

און דו, ביי אונז וועסטוֹשוין בלייבען? דא מיט אונז אינאיינעם וואקסען? עמא איז אלט זעכצעהן יאהר, איך פופצעהן און טיילע עלף יאהר — א, ווי לאנג מיר וועלען נאך אינאיינעם וואקסען!

פרידע

אייער מוטער וועל איך אויך מוטער רופען. איך וועל עם אזוי אויסרעדען קינדיש, ווי די קלייגע טילע.

שווייגען בוידע.

יולי אן

געדענקסט נאר ניט דיין מוטער?

פרידע

ניין, איך געדענק זי ניט.

יולי אן

דיין פאפא האט דיר קיינמאל וועגען איהר ניט דערצעהלט?

פרידע

ער דערצעהלט מיר וועגען איהר קיינמאל נארנישט און איך אליין ווייל איהם קיינמאל וועגען דעם ניט פרעגען.

פארוואם?

פרידע

אזוי, איך קען איהם קיינמאל וועגען איהר ניט דערמאהנען. יענר קען נאך טרויעריגער ווערען. ווען ער זאל וועלען, וואלט ער דאך מיר אליין דערצעהלט.

יולי אן

און צווישען די בילדער וואם העננען ביי איהם אין ארבייטער־צימער?

פ ר י ד ע

איך זוך זי שטענדיג צווישען זיינע בילדער, איך וויל זי דערקענען.

י ו ל י א ן

איך וואָלט זי שוין דערקענט. ווען איך וואָלט קיינמאָל מיין מו־טער ניט געזעהן און מען וואָלט מיר ווייזען א גאַנצע אויסשטע־לונג פון פרויען־פּאָרטרעטען, און הייסען מיר צווישען זיי מיין מוטער דערקענען — וואָלט איך זי גלייך דערקענט.

פ ר י ד ע

ווייל דיין שוועסטער, עמא, איז אין איהר געראָטען.

י ו ל י א ן

ניין; ווייל קיין אנדערע מוטער אויסער מיינער וואָלט איך מי־קיינמאָל אין מיין געדאנק ניט געקענט פאָרשטעלען.

פ ר י ד ע

צווישען מיין פאָטערס בילדער, אפילו צווישען זיינע לאַנדשאפ־טען, זענען זעהר פיעל בילדער פארהאַן מיט פרויענגעשטאַלטען. — א גרויסער לאַנדשאפט — און אן איין־איינציגע פרויענגע־שטאַלט; און די פרויען זענען זעהר עהנליך איינע צו דער צוויי־טער.

י ו ל י א ן

ווי אַ סוד איהר איינגערוימט.

דאָס איז דיין מוטער.

פ ר י ד ע

מיינסט אזוי?

י ו ל י א ן

וועסט עמען פרעגען, וועט זי דיר אויך דאָס אייגענע זאָגען.

פ ר י ד ע

איין בילד שטעלט פאָר אַ גרויסען וואַלד. פון וואַלד געהט ארויס, שטיל, ווי פער'גנב'ענדיג זיך, א פרוי. זי בלייבט שטעהן ביים ראַנד פון וואַלד און קוקט זיך אום פאָרשענדיג וואוהין צו געהן... און דאָס לעצטע בילד זיינס, נאָך ניט פערענדיגט אינגאנצען.

שטעלט פאר א פארנאכט; די זון לאזט זיך אראב, ס'בעווייזט זיך א וועג, וואס ווייטער א ביסעל צוטיילט ער זיך אויף צווי בעזונדערע וועגען. און אויפ'ן שיידוועג זיצט א יונגע פרוי און קוקט נאך אזוי טרויעריג, אזוי טרויעריג, ווי א יונג קינד נעהט אוועק אויף אייגעם פון די צווי וועגען. אין איהר פנים איז אזוי פיעל שמערצען, גליך ווי זי וואלט זיין א מוטער און זי קוקט עס נאך איהר איין און אייגציג קינד, וואס נעהט אוועק פון איהר.

יולי אן

און די געשטאלטען זיינען עהנליך איינם צום אנדערן?

פרידע

זעהר עהנליך; די מוטער איבערהויפט. ביים לעצטען בילד אר־ בייט ער שוין א לאנגע צייט. פון אנהויב איז עס אלץ פארנעקו־ מען ביים זונענאויפגאנג; ס'האט נאך דער מארגענשטערן גע־ לויכטען, און איצטער קומט עס שוין אלץ פאר ביים זונענאונ־ טערגאנג.

יולי אן

און ס'איז שוין פינסטער ארום?

פרידע

ווי ס'וואלט זיך, אויף דעם אנדערן זייט הימעל, אויף א רענען קלייבען. איך קוק אויף די בוימער וואס אויפ'ן לייוענר, — אזוי רוהיג זענען זיי, גאר שטיל — און עס שפירט זיך, אז באלד וועט א שטורם אויסברעכען.

יולי אן

און דו פרענסט ביי איהם קיינמאל ניט?

פרידע

ווען ער שטעהט ביי דער ארבייט, האב איך מורא פאר איהם.

יולי אן

פערקלערט.

פ ר י ד ע

די פער'גנב'עסט זיך אמאָל הינטער זיינע פּלייצעס, ווען ער אַר־בייט?

י ו ל י אַ ן

ס'איז מיר מיט אמאָל אומעטיג געוואָרען.

פ ר י ד ע

קום, וועלען מיר געהן אויפזוכען עמען.

י ו ל י אַ ן

ווי ער וואָלט זיך אָן עפּעס דערמאָהנען.

איך וואָלט צווישען די בילדער מיין מוטער דערקענט!

פ ר י ד ע

זי דערנעהנטערט זיך צו איהם; זי נעהמט זיין האַנד און דריקט צו איהר הארצען, רעדט ווי אַ סוד וואָלט זי איהם דערצעהלען.

ווייסט עס, יוליאן? פון וואלד געהט שטיל די פרוי ארויס, ווייסט, ווער דאָס איז? מיין מוטער!... זי שטעהט זיך ביים ראַנד וואַלד און קוקט אויף אלע זייטען און זוכט — דאָס זוכט זי מיך, איהר פערלוירענע קינד. וואָס זאָגסטו, יוליאן? מיר זוכט זי עס?

ביידע שווייגען.

ע מ אַ

קומט אריין.

פ ר י ד ע

ווארפט זיך עמען אויפ'ן האַלז.

עמאַ, מיין שוועסטער!

ע מ אַ

די מאַמע רעדט איצט מיט דיין פאָטער, פרידע.

פ ר י ד ע

ווי זעהט ער איצט אויס, דער פּאַפּאַ מיינער? ער מוז געוויס בלאַס זיין. האָסט נאָך קיינמאָל מיט מיין פאָטער ניט גערעדט אזוי. האָסט נאָך קיינמאָל ניט... אָ, ווען איך וואָלט מיר קענען אזוי שטיל זיך צו איהם אין הארצען אריינשלייכען...

י ו ל י א ן

ער האָט דאָך דיך אזוי שטארק ליעב.

פ ר י ד ע

דעריבער דערצעהלט ער מיר פון קיין זאך ניט.

י ו ל י א ן

מען געהט אהער.

פ ר י ד ע

קומט לאָמיר איצט פון דאנען ארויסגעהן.

געהען אַלע אָב רעכטס.

מ י כ א ל ה ע ל מ א ן

קומט אַריין, ער פיהרט ביים האַנד טילען.

ט י ל ע

זעהסט, ווי שעהן ביי אונז איז דאָ?

מ י כ א ל

נעבען דער מוטער איז דאָך דיר פיעל בעסער צו זיין.

ט י ל ע

איך וויל נעבען דיר אויך זיין. ביים פאַפּאַ אויף די הענד איז זעהר גוט צו זיצען. און דו געהסט אוועק פון מיר.

מ י כ א ל

די מוטער אָבער האָט דאָך דיך ליעב.

ט י ל ע

דו האָסט מיך אויך ליעב.

מ י כ א ל

פון וואנען ווייסטו עס?

ט י ל ע

איך אליין פערשטעה. איך וויל, אז דיין טיר זאָל זיין שטענדיג אָפען; איך זאָל דיך שטענדיג קענען זעהן.

מ י כ א ל

ווילסט מיך זעהן...

ט י ל ע

פרידע געהט שטענדיג מיט איהר פאפא, ער פיהרט זי ביים האנד. זי בעמערקט דעם פאַרטרעט אויפ'ן טיש. דאָס ביזטו פאפא?

מ י כ א ל

איך? מיין פאַרטרעט?

ט י ל ע

דאָס ביזטו?

מ י כ א ל

ווי קומט ער אהער? ער קוקט זיך צו לאַנג צום בילד. מיין יונגענד... איך דערקען זי ווי אין אלטען פערבאַרגענעם שפיגעל. נאָך דער אמאָליגער שטריך — די האנד איז פעסטער געווען, זיכערער. קוקט צום בילד, ווי ער וואָלט זיך פערטיעפען אין אלטע זכרונות. דער אונצופריעדענער קנייטש אין ווינקעל, נעבען די ליפען, — געווען און אזוי שוין פערבליבען. ווייסט נישט, טילע, פון וואנען דער פאַרטרעט האָט זיך דאָ איצט געגומען? די מוטער האָט איהם אהער געבראכט?

ט י ל ע

כ'ווילֿ דיר נאָרנישט זאָגען.

מ י כ א ל

די מוטער האָט עס דיר נעהייסען אזוי ענטפערן?

ט י ל ע

איך וויים, ווער ס'האָט עס אהער געבראכט.

מ י כ א ל

איך האָב דיך ליעב, מיין קינד.

ט י ל ע

און אז איך וועל דיך רופען — פאַטער! וועסטו זיך אומקוקען?

מ י כ א ל

שווייגט.

ט י ל ע

גלעט זיין האַנד.

איך וועל עס דיר קיינמאל ניט דערצעהלען, וואס איך וויים.

מ י כ א ל

זאג מיר, קינד מיינס, ווער האט דאס בילד אהער געבראכט? ס'איז דאך געווען ערגעץ אויפ'ן בוידעם פערוואָרפען. ווער ווילל עס איצטער אויפ'ן וואנד אויפהענגען? די מוטער?

ט י ל ע

ניין, דו ווייסט ניט, דו ווייסט נאָרנישט... איך לייג אמאל א נאנצע נאכט אין בעט, מיט אָפענע אויגען, און איך קען ניט שלאָפען.

מ י כ א ל

וואָרום דען?

ט י ל ע

ס'איז מיר אומעטיג און איך בענק אזוי, פאפא.

מ י כ א ל

וואוהין, קינד מיינס?

ט י ל ע

איך בענק צו דיר אזוי שטארק! אזוי שטארק ווי די מאמע בענק איך. איך ווילל, דו זאלסט מיר זאגען: קינד מיינס, לייב האָב איך דיך, לייב האָב איך דיך — אזוי ווי די מאמע זאגט מיר שטענדיג... און אז זי זאגט עס מיר זעגען איהרע אויגען פולל מיט טרערען, און איך פערשטעה פאָרוואָס דאס איז.

מ י כ א ל

נאָר צו דיר אליין איז זי אזוי?

ט י ל ע

ניין, צו אונז אלעמען. זי זעצט זיך אמאל אנידער אויפ'ן טעפיך, אויף דער ערד און מיר אלע ארום איהר. זי קושט אונז, זי האלזט אונז: — קינדערלעך, מיינע לייבע, קינדערלעך מיינע לייבע, — זאגט זי צו אונז.

מ י כ א ל

ווי גליקליך איז די מוטער!

ט י ל ע

זאָג מיר, פאָטער, נאָך עפּעס, וועל איך דיר דערצעהלען...

מ י כ א ל

וואָס קען איך דיר זאָגען? אייער מוטער האָט פאר אייך אלע־מען אזוי פיעל ליעבע ווערטער, — און איך האָב זיי ניט.

ט י ל ע

און אז די מוטער שטעהט אמאָל הינטער דיין טיר — ווייסטו אויך ניט.

מ י כ א ל

ווער שטעהט הינטער מיין טיר?

ט י ל ע

די מאַמע שטעהט ביי דיר הינטערן טיר.

מ י כ א ל

ווער האָט עס דיר געזאָגט?

ט י ל ע

אַמאָל ביינאַכט האָב איך ניט געקענט שלאָפען. א גאנצע נאכט בין איך אזוי געלעגען מיט אָפענע אויגען. איך האָב געוואָלט דיך זעהן, האָב איך מיר אזוי שטיל פון בעט אראָבגעגאנגען, קיינער זאָל ניט הערען, און שטיל בין איך פון מיין צימער ארויסגעגאנגען און דורך דעם זאַל האָב איך געוואָלט דורכגעהן און אנקלאפּען אין דיין טיר, איך בין אזוי שטיל אויף די שפּיץ פינגער געגאנגען און כ'האָב דערזעהן, ווי זי איז געשטאַנען צום טיר צוגעטוליעט. לאַנג איז זי געשטאַנען — זעהר לאַנג...

מ י כ א ל

ער לאָזט זיך אַראָב אויף אַ שטוהל.

אַך, ווי קיינער ווייסט ניט, וואו זיין וועג הויבט זיך אָן, ווי קיינער ווייסט ניט, וואו זיין וועג לאָזט זיך אויס...

ט י ל ע

קושט איהם אויפ'ן שטערן.

פּאַפּאַ...

מ י כ א ל

דאָרא, וואוהין פיהרט מיך מיין וועג און וואוהין פיהרט דיך דיין וועג?

ט י ל ע

נאָך וואָס האָב איך עס בעדארפט דיר דערצעהלען?

מ י כ א ל

ניין, ניין מיין קינד! ווייטער זאָלסטו מיר ניט דערצעהלען, ווייטער קיין זאָך ניט, קיין וואָרט נישט.

ט י ל ע

ניין, איך וועל דיר ניט דערצעהלען.

מ י כ א ל

הער, מיין קינד, וואָס דו זאָלסט דער מוטער זאָגען...

ט י ל ע

איך וועל איהר דערצעהלען, אז דו ביזט מיט מיר היינט דאָ געווען, און דו האָסט מיך אָט אזוי ארומגענומען. אָט אזוי. און איך וועל איהר דערצעהלען...

מ י כ א ל

זאָלסט איהר זאָגען, אז...

ט י ל ע

כ'וועל איהר דערצעהלען, אז דו האָסט מיך אָט אזוי ארומגענומען און האָסט צו מיר געזאָגט: מיין ליעב קינד, מיין ליעב קינד.

מ י כ א ל

מיין ליעב קינד, מיין ליעב קינד.

ט י ל ע

און, אז דו ביזט אומגענאנגען אין אלע צימערן און האָסט געשריען: וואו זענט איהר מיינע קינדער? וואו זענט איהר מיינע קינדער?

מ י כ א ל

וואו זענט איהר מיינע קינדער? וואו זענט איהר מיינע קינדער?...

ט י ל ע

קושט איהם אויפ'ן שטערן.

און דער מוטער וועל איך זאגען...

מ י כ א ל

ווי פון אַ חלום אויפגעוואכט.

ווי פערשיידען זענען די וועגען פון יעדען אייגציגען מענשען!
ווי פערשיידען זענען די חערצער אפילו ביי פאַטער און מוטער!

ט י ל ע

פארוואס ביזטו, פאפא, אזוי אומעטיג געוואָרען? בין איך דען שולדיג? אז איך האָב דיך ליעב אזוי שטארק און די מאַמע...

מ י כ א ל

ער בעפרויט זיך פלוצלונג פון איהר, געהט אַ רעכטס.

ט י ל ע

בליבט אַליין זיצען. איהר געזיכט דריקט אויס קינדערשע נאַיווע בעליידיגונג.

ד א ר א און ב ר ו ך ש נ י י ע ר ז א ן

קומען אַן פון דער טיר לינקס.

ד א ר א

דו זיצט דא גאַר אליין, טילע?

ט י ל ע

גאַר ניט זאַגענדיג וואַרפט זי זיך דער מוטער אויפ'ן האַלז און בעהאַלט איהר געזיכט.

ווי קומט עס צו דיר, טילע?

ד א ר א

מיין יונגסטע און מיין שעהנסטע קינד; ס'בעט זיך נאָך צו דער מאַמען אויפ'ן האנד. נו, דערצעהל מיר וואָס איז דא פאַרגעקומען? האָט דיך ווער בעליידיגט? האָבען דיך די קינדער אליין געלאָזען?

ט י ל ע

איך בין אליין אוועקגענאנגען.

ד א ר א

ווייסט נאָר? עמיצער האָט דיך בעלויידיגט?

ב ר ו ך

אפשר ביזטו פון פרידען אנטלאָפֿען?

ד א ר א

דערצעהל מיר, וואָס איז געשעהן אזוינס, מיין קינד?

ט י ל ע

איך וועל קיינמאָל, קיינמאָל קיינעם ניט דערצעהלען.

זי לויפט ארויס פון צימער.

ב ר ו ך

אזוי יונג און ס׳פֿערשטעהט שוין סודות צו בעהאלטען.

ד א ר א

ביי מיר טראָגען אלע קינדער אין הארצען סודות פערבאָרגען. אזוי האָט זיך דאָס לעבען ביי מיר אין שטוב אויפגעלעגט.

ב ר ו ך

ביי היינטיגע צייטען ווערט א קינד געבוירען און מיט איהם ווערען סודות געבוירען, אין זיין הארצען. יעדערער מיט זיינע אייגענע סודות. די סודות וואקסען מיט זיי אינאיינעם, און מאכען דאָס לעבען אונמענליך.

ד א ר א

ניט שטענדיג איז עס אזוי, מיין פרייַנד. נאָר ביי מיר אין הויז איז עס גאנץ נאטירליך. בין איך דען אליין ניט קיין לעבעדיגע רעטעניש פאר מיינע אייגענע קינדער? און צי איז דען ניט זייער פאָטער פאר זיי, פאר זיינע אייגענע קינדער, קיין רעטעניש? אפשר איצטער האָבען זיי שוין אָנגעהויבען אליין צו פערשטעהן. אבער וועז זיי זענען נאָך קלייַנע קינדער געווען, פלעגען זיי שטענדיג קוקען אויף מיר מיט פערוואונדערטע אויגען... און די דאָזיגע קינדערשע, אונשולדיגע אָפענע אויגען האָבען מיר קיין רוה נישט געגעבען. זיי האָבען ביי מיר שטענדיג ווי עפעס געפרעגט; האָבען פערלאנגט, איך זאָל זיי פון עפעס דערצעהלען. האָט איהר דאָך

איצטער אלײן געזעהן. איך האָב נאָר לפּנים וועגען ביי איהר געפרעגט, אויב עמיצער האָט זי בעלײידיגט. מיינע קינדער בעלײידיגען נישט איינער דעם אנדערן. עפּעס אנדערש איז דאָ פּאָרגעקומען. וואָס איך פיהל און פערשטעה — און קען עס נישט איבערפרעגען. איהר בעדארפט וויסען, מיין פרײנד, אז אויב קינדער בעדארפען בלאָנדזשען צווישען צווי בעזונדערע וועלטען — דאָס הארץ, דאָס קינדערשע הארץ, מוז דעמאָלט צוריסען ווערען.

ב ר ו ך

אזוי, מיין פרײנד, וואקסט ביי היינטיגע צייטען די יוגענד, און מיט איהר אינאיינעם וואקסט דער עלענד.

ד אָ ר א

אָך, ווי דער דאָזיגער געדאנק שרעקט מיך! ווי ער פערפאָלגט מיך אין דער שטיל.

ב ר ו ך

צי ווייסט איהר דען, וואָס ער לעבט איבער דאָרט אלײן פאר זיך?

ד אָ ר א

וואָס מיכאל לעבט איבער, ווייס איך נאָך גוט. איך גיע פארביי נעבען די טירען פון זיין ארבייטס־צימער, די טירען זענען פערמאכט, פעסט פערשלאָסען; טעג, וואָכען, חדשים — יאָהרען נאָכצע גיהען פארביי און מיר גיהען אום נעבען די פערשלאָסענע טירען... אָ, קינדער פיהלען עס. קינדער שווייגען — און ווייסען אלץ.

ב ר ו ך

ענדליך וועלען זיך די טירען עפענען.

ד אָ ר א

קענט איהר מיר אָבער, מיין פרײנד, זאָגען, מיט וואָס פאר א וועטער וועט ער דעמאָלט צו אונז ארויסקומען? וואָס פאר א גרוס וועט ער דעמאָלט אונז פון דאָרט ברענגען. ביז איצט בעגעגען איך אלץ שטומע בליקען — שטומע, שטומע...

ב ר ו ך

זיצט שוויגענדיג, דער קאָפּ ארָאָבגעלאָזען.

ד אָ ר א

נו, וואָס שווייגט איהר, הער שנייערזאָן?

ב ר ו ך

ניטאָ, מיין פריינד, קיין ענטפער אויף אזעלכע ווערטער.

ד אָ ר א

איהר זענט דאָך מיט איהם אין איין עלטער?

ב ר ו ך

מיט איהם צוזאמען די שעהנסטע טעג פון מיין יונגענד דורכגע־מאכט. מיט איהם די ערשטע טריט אין לעבען גענאכט.

ד אָ ר א

צו מיר איז ער שוין א פארטיגער מענש געקומען. דאָן האָבען נאָך זיינע עלטערן געלעבט. ווי נאָאיוו און גוט זיי זענען געווען.

ב ר ו ך

איך האָב זיי געקענט; ווי לעבעדיגע שטעהען זיי פאר מיינע אויגען.

ד אָ ר א

דאָס גרויסע פערמעגען וואָס זיי האָבען פאר אונז איבערגעלאָזט— מיט א גרינג הארץ האָבען זיי עס געטאָן. זיי האָבען געמיינט, אז ביי זיי אין הויז זאָל זיך ווייטער וואקסען דער אלטער פערפלאנצ־טער בוים מיט גרויסע, פעסטע צווייגען, און די צווייגען זאָלען זיך נאָהנט צום שטאם האלטען.. עלטערן — און האָבען נישט ג־שפירט ווי ווייט זייער קינד איז שוין דעמאָלט ווייט פון זיי ג־האט אוועקגענאנגען. מיר האָבען זיך ביידע דעמאָלט אויף שייד־ווע געטראָפען — מיט גאנץ פערשיידענע וועגען זענען מיר ביידע איינס צום אנדערען געקומען, און ביידע האָבען מיר געמיינט, אז ווייטער וועט שוין אונזער וועג א י י נ ע ר זיין, אינאיינעם ציהען. — אָבער, ווי עס שיינט, האָבען זיך אונזערע וועגען ווידער צוטיילט.

ב ר ו ך

אויפ'ן שייד־וועג וועט איהר זיך וועלן עס איז נאכאמאל בענ־גענען. אין דעם, דאָרא, בעשטעהט אונזער לעבענס־טראגעדיע, וואָס

מיר אלע וועז מיר בענעגענען זיך אמאל, איז עס בלויז אויפ'ן
ש י י ד - ו ו ע נ.

ד א ר א

דער וועג מיינער האָט זיך שפּעטער ווי פערנעבעלט; נאָר ניט לאנג האָט עס געדויערט. די נעפיהלען פון א מוטער זענען נאנץ אנדערע: בין איך נאָר א מוטער געוואָרען, האָט זיך פאר מיר מיין פערנע־ בעלטער וועג ווידער אויסגעלייטערט. איך בין א מוטער און ביים האנד בעדארף איך אין לעבען די יונענד ארויספיהרען.

ב ר ו ך

ניט אזוי לייכט איז עס צו בעווייזען דער יונענד איהר וועג.

ד א ר א

איך וויים עס גאנץ גוט. די יונענד האָט זיך איהר אייגענעם וועג, און די מוטער מוז די יונענד אין איהר אייגענעם ערוואַרבענעם וועג פיהרען. און ווי שווער עס זאָל איהר ניט זיין, און ווי עס זאָל איהר ניט וועה טהאָן — דאָך בעדארף זי אָן אלץ און אָן זיך פערגעסען. די מוטער בעדארף וויסען, אז זי עקזיסטירט צולויעב דער יונענד. א, זעהר אָפט מוז איך מיך אליין אין א קליין קינד פערוואנדלען.

ב ר ו ך

א הארץ פון א פאָמער שפּירט נאנץ אנדערש. אפשר זענען די נע־ פיהלען די נויטיגע ביים פאָטער אין הארצען פארהאנען פאר זיינע קינדער — אָבער די מוטערליכע וועלט פעהלען איהם. דאָם האָט מיין קינד געפעהלט, און איך האָב עס איהר ניט געקענט געבען. אין מיינע יונגערע יאָהרען האָב איך געמיינט, מיר וועט עס געלינגען מיט'ן פינזעל אויפ'ן לייוועגט צו שאפען. זי איז געשטאָרבען, וועז פרירע האָט נאָך דאָם וואָרט מ א מ ע ניט געקענט ארויסזאָגען. כ'האָב אבער געוואהן ווי מיין קינד בענקט. איך האָב עס אין דעם פנים פון מיין קינד געמערקט. איך האָב געוואהן, ווי איהרע לי־ פען ציהען זיך צוזאמען, ווי זיי וואָלטען מ א - מ א געוואָלט ארויסזאָגען — און דאָס וואָרט איז קיינמאָל ניט ארויסגעזאָגט

געוואָרען... און נאַריש איז געווען, ווען איך האָב עס געוואָלט, אויפ'ן טויטען לייווענד בעשאפען.

ד אָ ר א

און פרידע מערקט עס ניט ביי אייער ארבייט?

ב ר ו ך

בעזונדערס צו איין בילד ציהט זי זיך. דאָס בילד איז שוין לאנג ביי מיר אָנגעהויבען, נאָר נאָך ניט פערענדיגט.

ד אָ ר א

האָט עס עפּעס א צוזאמענהאנג מיט דער מוטער?

ב ר ו ך

זעהר פיעל. אלץ, וואָס כ'האָב געשאפען, האָט מיט דעם א צוזאמענהאנג. אין אלץ, וואָס איך האָב געשאפען, ליעגט א פונק, א שטראהל פון דעם.... אָבער בלויז פונקען, שפּליטערן — און עטוואָס גאנצעס צו בעשאפען, איז מיר ניט געלונגען. נאָר גענוג, איצטער, מייי פריינד, איז שוין אלץ פארביי.

ד אָ ר א

מיינט איהר?

ב ר ו ך

איצטער ציטערט שוין דער פּינזעל אין האנד. — ווייסט איהר, וואָס עס בעדייט? וואָס אין דעם איז פערבאָרגען? איך געה אום אליין ביינאכט איבער מיינע צימערן, צווישען מיינע ניט־פערענדיגטע שעפּפונגען — ווי ק י ן, וועמען גאָט אליין האָט פערשאָלטען.

ביידע שווייגען אַ צייט.

ד אָ ר א

און וואָס וועט ווייטער זיין?

ב ר ו ך

געהט אום אויף און אָב.

איך קלער די גאנצע צייט, וואָס טילע איז דאָ אליין געזעסען און געוויינט.

ד א ר א

און איך אויך דאָס אייגענע. פארוואָס ווייסט ער ניט פון דעם?

ב ר ו ך

ער איז גאנץ זיכער, אז די קינדער האָבען, וועט ס'זאָל פאר זיי זאָרגען; וועט עס זאָל איבער זיי וואכען. און אין דער ווירקליכקייט איז דאָך אזוי...

ד א ר א

אפשר...

ב ר ו ך

אין דער גאנצער אקאדעמיע בין איך געווען דער אייניציגער, צו וועמען ער איז געווען אזוי שטארק צוגעבונדען.

ד א ר א

און איצטער אזוי דערווייטערט איינער פון אנדערן.

ב ר ו ך

איהר האָט א טעות, דאָרא, מיר זענען אפשר איצטער נאָך נעהנטער איינער צום אנדערן. מעגליך, אז מיכאל ווייסט עס נאָך ניט, נאָר דאָך איז עס שוין געשעהן.

ד א ר א

וואָס מיינט איהר מיט דעם?

ב ר ו ך

אך, דאָרא העלמאן, ווי זאָל איך מיינע פערציג יאָהר מיט'ן ווינטזוזייהען! און דער אָפטער גאסט, וואָס איך בין די לעצטע צייט אזוי געווארען אין אייער הויז, וואָס בעדייט עס? זאָגט מיר, וואָס טהו איך איצטער אין אייער הויז?

ד א ר א

גיט פערשטעהענדיג.

האָט וואָס מיכאל מיט איך גערעדט?

ב ר ו ך

איך האָב שוין מיט העלמאנען לאנג ניט געזעדט. כ׳האָב איהם שוין, דאכט מיר, א חדשים דריי ניט געזעהן.

ד א ר א

קען איך דען וויסען, וואָס מיט אייך קומט איצט פאָר, וועז איך וויים ניט אפילו, וואָס מיט מיכאל׳ן איז.

ב ר ו ך

ס׳איז גאָר איינפאך: צוווישען אייך מיט העלמאנען פערשטעלט א נעדיכטער וואלקען. און כאָטש איהר וואוינט ביידע אין איין הויז, דאָך זעהט איהר ניט איינער דעם צווייטען.

ד א ר א

דאָס וויים איך.

ב ר ו ך

האָט דער מענש די גאנצע ערד אונטער זיינע פיס; די לויטערע הימלען ציהען זיך איבער זיין קאָפּ און דער שליסעל צו דער אייביגקייט וואלגערט זיך פאר זיינע פיס — און ער זעהט איהם ניט... אזוי, דאכט מיר, זאָגט די וועלט.

ד א ר א

און איהר וואָס זאָגט דערויף?

ב ר ו ך

איך זאָג, אז די אייביגקייט, די ליכטיגע אייביגקייט איז נאָר ענטפלעקט פאר די אויגען פון דעם קינד, וואָס זויגט נאָך דער מוטערס ברוסט. דאָן וועז דאָס קינד איז ניט הונגעריג און ניט דאָרשטיג; עס הויבט אויף דאָס קעפעל און קוקט זיך גלייך אין דער וועלט אריין... אפשר איהר, דאָרא, קענט נאָך וועגען דער אייביגקייט חלומ׳ען — אבער איך און מיכאל...

ד א ר א

רעדט נישט אזוי מיט מיר, הערר שנייערזאָן. אויב איהר וויסט אזוינס, וואָס האָט א צוזאמענהאנג מיט מיין הויז, בעט איך איהר זאלט מיר באלד זאָגען. איך פערלאנג עס פון אייך.

ב ר ו ך

איך האָב ניט געוואוסט, אז מיינע ווערטער וועלען איך אזוי אונ־
רוהיג מאכען. גלויבט מיר, איך האָב גאָר ניט געמיינט דערמיט.

ד אָ ר א

אייערע ווערטער האָבען געווים א בעדייט — און מיך בעאונ־
רוהיגט עס. אפשר האָט דאָס א צוזאַמענהאנג מיט דעם, וואָס טיל
איז דאָ געזעסען אייגע אליין און האָט געווייגט...

ב ר ו ך

איך האָב אייך, דאָרא, אויך דעם גאָרנישט וואָס צו ענטפערן.

ד אָ ר א

הייסט עס גאָרנישט. אפשר וועט די צייט אליין אָפענהערציג זיין
און וועט מיר פון אלץ דערצעהלען.

ע מ א, פ ר י ד ע ל י א ן און ט י ל ע בעווייזען
זיך אין טיר.

ע מ א

ענטשולדיגט.

ד אָ ר א

קומט אריין, קומט אריין.

פ ר י ד ע

מיר האָבען ניט געוואוסט, אז איהר זיצט דאָ; ענטשולדיגט.

ב ר ו ך

קומט אריין, קומט אריין, וועט פרעהליך ווערען. די יוגענד, זי
ברענגט מיט זיך גאָר אן אנדער ווינד.

זיי קומען אַריין.

י ו ל י א ן

לאָמיר זיי גאָר איצטער דערצעהלען.

ע מ א

די צווייטע העלפט בעדארף נאָך בלייבען א סוד.

ב ר ו ך

ווידער סודות.

פ ר י ד ע

פֿאר דער מוטער בעדאַרף מען אַלץ דערצעהלען.

ד אַ ר א

וואָס פֿאר א סודות האָט איהר עס ?

ע מ א

ניין, גאָרנישט, גאָרנישט.

י ו ל י א ן

זאָל פרידע איצט בעטען ביי איהר פּאַפּא — נוט עמא ?

ב ר ו ך

דו, פרידע, האָסט עפּעס וואָס צו בעטען פון מיר ? שעהם זיך ניט.

ד אַ ר א

איהר וויל זיך נאָר פון אייער מוטער אויסבעהאַלטען ?

ע מ א

מיר האָבען צוגעקלערט א שעהנע זאַך פֿאר דיר, פֿאר אונז אַליין און מיר בעדארפען נאָך וואַרטען ביז מאָרגען.

ד אַ ר א

קלייגע קינדערלעך !

פ ר י ד ע

איך וויל פון דיר עפּעס בעטען, פּאַפּא.

ב ר ו ך

אַלץ, מיין קינד, קענסטו בעטען.

י ו ל י א ן

זיי וועלען ענטזאגען.

ב ר ו ך

לאָמיר שוין הערען.

פ ר י ד ע

מיר בעדארפען, דו זאָלסט אונז ביז מאָרגען פארנאכט א ביקס אַנמאַלען.

ב ר ו ך

ביז מאָרגען ?

ע מ א

מיר בעראַרפען עס זעהר נויטיג האָבען.

ד אָ ר א

עס קען נאָר ניט געמאַלט זיין ?

ב ר ו ך

עס קען אפשר יאָ געמאַלט זיין; איך בעראַרף אָבער פריהער ווי־סען, וועגען וואָס פאר א בילד עס האַנדעלט זיך דאָ ?

ד אָ ר א

איך וואָלט וועלען וויסען, צוליעב וואָס איהר בעראַרפט דאָס בילד האָבען ?

י ו ל י א ן

מאַמא, דאָס איז א סוד...

ב ר ו ך

וועמעס אידעע איז עס ?

ד אָ ר א

נו דערצעהלט שוין.

פ ר י ד ע

מיר ווילען, דו זאָלסט אונז שאפען א בילד, פון דעם זונענאויפ־גאַנג.

ע מ א

יאָ, דעם זונענאויפגאַנג; און דאָס גאַנצע בילד זאָל זיין מיט ליכט בענאָסען.

י ו ל י א ן

דאָס ליכט זאָל איבער דעם ראם פון בילד זיך גיסען.

ע מ א

ס'זאָלען שטראהלען שיסען אויף אלע זייטען !

פ ר י ד ע

און אין דער זון זאָל זיך אבשפיגלען א געזיכט.

י ו ל י א ן

פרידעם געזיכט !

פ ר י ד ע

ניין, ניין, אייער מאמעס נעזיכט.

ע מ א

דער מוטערס נעזיכט זאל אין דעם זונענאויפגאנג זיין. פון איהר נעזיכט, פון איהרע אויגען ארויס זאלען לויטערע שטראהלען פאלען און צוגיסען זיך ארום און ארום...

ד א ר א

קינדער מיינע...

י ו ל י א ן

און דאס בילד זאל הייסען: די יונענד.

פ ר י ד ע

ניין, דאס בילד זאל הייסען: די מוטער.

שטיל, אלע שווייגען און וואַרטען אויף אן ענטפער, קוקענדיג אמאל אויף ברוך'ן און אמאל אויף דאַרען.

ד א ר א

נו, הערר שנייערזאן, וואס שווייגט איהר ?

ב ר ו ך

אנהויבען א בילד און ענדיגען; נאר ווינציג. אבער...

ד א ר א

איצטער איז די רעכטע צייט, — מיט דער יונענר אינאיינעם...

ב ר ו ך

איהר וועט בעטען, קינדערליך, ביי מיכאל'ן; ביי אייער פאטער. קלאפט אן צו איהם און פערלאנגט עס פון איהם. ער וועט דערפון העכסט צופרידען זיין און ער וועט אייך פאלגען. פרוי העלמאן, זאלען זיי זיך ווענדען צו מיכאל'ן.

ד א ר א

איהר זענט פאר מיר היינט א פאלשטענדיגע רעטעניש.

ע מ א

ווער איהר פאר אונז דאס בילד ניט אויסמאלען ?... און מיר אלע

זענען אזוי זיכער געווען, אז פרידע וועט אייך בעטען און איהר וועט געווים ניט ענטזאגען.

פ ר י ד ע

וועסט עס מאכען פאפא: יאָ, דו וועסט אונז מאכען דאָס בילד.

ב ר ו ך

פאר זיך אליין, טרוימעריש.

דאָס ליכט פון דער זון זאָל אויף אלע זייטען פלייצען... איבער דעם ראָם זאָל זיך עס גיסען... און אין דער זון... און אין דער זון... אלע קוקען איהם אָן.

צוויי טער אקט.

א געמיטליך צימער ביי מיכאל העלמאן אין הויז. איין טיר רעכטס און צוויי פענסטער אין דעם הינטערגרונד. אויף א זאפע ליגען אָנגעוואָרפען שטיקער גרינע סאָמעט און זיידען שטאָף. ביימאָג.

ב ר ו ך

געהט אום אויף און אָב, א ווייל איז שטיל. שפעטער הויבט זיך אָן צו הערען א געזאַנג, אין כאָר, ערגעץ אין א זייטיגען צימער. ברוך געהט צום טיר און עפענט זי עטוואָס אויף. דאָס געזאנג ווערט דייטליכער. עס קלינגט זאנפטיג עמא׳ס שטימע.

ע מ א

איהר שטים פון א זייטיגען צימער.

ווי לאנג די זון זי שטיינט אלץ העכער
און דער ערד הילט איין איהר ליכט;
שיינט דאָס ליכט פון מיינע אויגען;—
איהרע שטראהלען פון מיין געזיכט!

כ א ר

וואך אויף, וואך אויף מיט׳ן מאָרגענשטערן!
וואך אויף! וואך אויף, די זון געהט אויף...
אין דיין הארץ דאָס ליכט זאָל רוהען.
וואך אויף, וואך אויף! וואך אויף, וואך אויף!

באלד נאָכ׳ן געזאנג הערט זיך אָן אלגעמיין פרעהליך געלעכטער; עס ווערט ווידער שטיל.

ב ר ו ך

בלויבט נאָך א ווייל שטעהן ביים טיר אין ערוואַרטונג, נאָר באלד הויבט ער ווידער אָן אומצוגעהן אויף און אָב שוין אונרוהיגער.

פ ר י ד ע

קומט פרעהליך אַריין.

דו ביזט טאקע דאָ, פאפּא; ווי דאָס הארץ וואַלט מיר זאָגען, אז דו זיצט אין דעם צימער.

ב ר ו ך

קושט איהר אויף'ן קאָפּ.

דו האָסט אויך געזונגען?

פ ר י ד ע

דו האָסט געהערט?

ב ר ו ך

יאָ, איך האָב געהערט. און ווער האָט די סאָלאָ געזונגען?

פ ר י ד ע

עמא; דו האָסט דען איהר שטים ניט דערקענט?

ב ר ו ך

כ'האָב פערשטאַנען, אז דאָס איז עמא.

פ ר י ד ע

און מיין שטימע האָסטו אין כאָר ניט דערקענט? איך האָב די צווייטע שטימע געזונגען.

ב ר ו ך

דעריבער האָב איך ניט דערקענט.

פ ר י ד ע

ווי שעהן עמא זינגט!

ב ר ו ך

זעהר שעהן. און ווער נאָך איז דאָרט אין כאָר געווען?

פ ר י ד ע

יוליאַן, דאָרא און טילע.

ב ר ו ך

דאָרא אויך? א מערקווירדיגע פרוי!

פ ר י ד ע

געווים האָט זי געזונגען.

ב ר ו ך

מערקווירדיג, מערקווירדיג... ער זעצט זיך אויף דער זאָפע, וואָס שטעהט לינקס צום הינטערגרונד צו, פיהרט צו זיך פרידען. דערצעהל מיר, פרידע, ווי דו פיהלסט זיך דאָ?

פ ר י ד ע

אך, דאָ איז מיר אזוי גוט. איך פערגעס אפט, אז איך בין אין דער פרעמד — איבערהויפט וועז דאָרא איז מיט אונז.

ב ר ו ך

און מיט די קינדער ווי שפירסטו זיך?

פ ר י ד ע

זעהר גוט.

ב ר ו ך

ביזט צופרידען; נעפעלט עס מיר זעהר גוט.

פ ר י ד ע

זי ווערט פלוצלונג אומעטיג.

דו זאָגסט, צופרידען...

ב ר ו ך

נו, נעווים מיין איך, אז דו ביזט צופרידען.

פ ר י ד ע

און דו?

ב ר ו ך

זעהסט דאָך מיך אלע טאָג.

פ ר י ד ע

יאָ, איך זעה דיך אלע טאָג. וואָס א טאָג ווערסטו אומעטיגער.

ב ר ו ך

וואָס דאכט זיך דיר, מיין קינד, אזוי אוים.

פ ר י ד ע

אפשר דאכט זיך עס מיר אזוי אוים, ווייל איך בענק זעהר אהיים.

ב ר ו ך

וואָס האָסטו נאָר־וואָס געזאָגט?

פ ר י ד ע

ניין, ניט דאָס, מיר בענקט זיך ניט... איך בין געוועהנט יעדען טאָג אומצוגעהן אין אלע צימערן ביי אונז, דאָרט וואו ס'העננען דיינע בילדער, יעדעס אָנקוקען; מיט יעדעס זיך זעהן. אז איך קום אריין צו דיר אין קאבינעט און זעה די צוויי בוימער, איינס אנטקעגען דעם אנדערן און שפיגלען זיך אָב אין'ם טייכעל, וואָס לויפט דורך צווישען זיי... אזעלכע פרעהליכע בוימעלייך און אזא פרעהליך, ליכטיג טייכעל, — בעגרים איך זיי. און אזוי צו יעדען בילד דיינעם. איך בין געוועהנט יעדען טאָג ביי זיי צו שטעהן.

ב ר ו ך

און וואָס נאָך? דערצעהל, מיין קינד.

פ ר י ד ע

דו לאכסט פון מיר.

ב ר ו ך

איך לאך ניט פון דיר. כ'האָב נאָר ניט געוואוסט, אז דו קענסט אזוי גוט יעדעס בילד בעזונדער און — אז דו ליעבסט זיי יעדען טאָג צו זעהן.

פ ר י ד ע

ניט יעדען טאָג — יעדע מינוט!

ב ר ו ך

איך האָב עס ניט געוואוסט.

פ ר י ד ע

און וואו האלטסטו שוין מיט דיין לעצטען בילד?

ב ר ו ך

איך האָב דאָך עטליכע לעצטע.

פ ר י ד ע

דער אָוועגד.

ב ר ו ך

דער אָוועגד?

פ ר י ד ע

פון דעם טייך הויבט זיך, הויבט זיך דער טוי אויף...

ב ר ו ך

יא, פון טייך הויבט זיך אויף דער טוי.

פ ר י ד ע

נאָר די בוימער זענען ניט פערנעבעלט.

ב ר ו ך

ניין.

פ ר י ד ע

ס'איז שהנער, ווען זיי זענען עטוואָס פערנעבעלט; אזוי ווי דורך א לייכטען, גרוי־בלויליכען רויך זעהען זיי זיך ארויס. — און דער הימעל וועט זיין אויסגעשטערענט?

ב ר ו ך

אויסגעשטערנט.

פ ר י ד ע

גרויסע שטערן?

ב ר ו ך

גרויסע שטערן.

פ ר י ד ע

פינקלען שטראהלענדיג?

ב ר ו ך

נו געווים אזוי.

פ ר י ד ע

ענטציקט.

ווי איך האָב געטראָפען, ווי דאָס בילד וועט זיין! זאמת איך האָב געטראָפען?

ב ר ו ך

נו געווים, אנדערש קען עס נאָר ניט זיין.

פ ר י ד ע

ווען וועל איך עס זעהן?

ב ר ו ך

ווען דו וועסט עס קענען זעהן? ווען ווילסטו עס זעהן? נו, מאָרגען, איבערמאָרגען.

פ ר י ד ע

איך האָב זעהר ליעב גרויסע שטערן. די גרויסע שטערען אין הימעל זעהען אויס ווי זיי וואָלטען ציטערן... וויעגען זיך און ציטערן... ווי זיי וואָלטען זיך וועלען פון הימעל ארויסרייסען.

ביידע שווייגען.

פ ר י ד ע

פּאַפּאַ...

ב ר ו ך

וואכט אויף.

וואָס, מיין קינד?

פ ר י ד ע

האָסט איצטער פון עפּעס שעהנעס געטראכט? יאָ?

ב ר ו ך

איך האָב זיך צוגעהערט צו דיינע שילדערונגען.

פ ר י ד ע

עס געפעלט דיר?

ב ר ו ך

זעהר. נאָר א שאָד וואָס דיר בענקט זיך אהיים...

פ ר י ד ע

דו האָסט דען געוואָלט, אז...

ד אָ ר אַ

קומט אַריין.

אַ גאַסט, אַ גאַסט!... איך שטער אייך ניט?

ב ר ו ך

ער געהט איהר אַנטקעגען בעגריסען זיך.

אָ, ניין.

ד א ר א
זענט איהר שוין לאנג דא?
ב ר ו ך
ניט גאנץ לאנג.
ד א ר א
איך האָב גאָר ניט בעמערקט, וועז איהר זענט אריינגעקומען.
ב ר ו ך
איך האָב מיך צום כאָר צוגעהערט.
ד א ר א
האָט איהר געהערט?
פ ר י ד ע
דעם פאפא גענעלט זעהר אונזער געזאנג.
ד א ר א
ס'מאכט מיר פערגניגען.
פ ר י ד ע
דער פאפא האָט מיין שטימע ניט דערקענט.
ד א ר א
אין כאָר איז שוועך צו אונטערשיידען. נו, דערצעהלט, ווי גענט עם? ווי פיהלט איהר זיך אהן דער טאכטער?
ב ר ו ך
ווי די טאכטער אהן דעם פאטער.
פ ר י ד ע
מיר איז דא זעהר גוט, פאפא.
ד א ר א
פרעהט עם מיר זעהר.
ב ר ו ך
איך האָב קיין ווערטער ניט איך אויסצודריקען מיין פרייד, ווא עם ענדליך האָב איך זי צו איך אין שטוב אריינגעפיהרט.
פ ר י ד ע
איהר וועט מיר ענטשולדיגען.

ב ר ו ך

ווילסט צו די קינדער געהן ?

פ ר י ד ע

פערנייגט זיך און געהט ארויס. א ווייל שטיל.

ד א ר א

האָט איהר אונזער געזאנג געהערט.

ב ר ו ך

א מערקווירדיג הויז ביי אייך.

ד א ר א

איך בין מסכים; טאקי א מערקווירדיג הויז: איין האלבע הויז זינגט און די אנדערע העלפט פון דעם הויז... ווי עס שיינט, הער שנייערזאן, זענט איהר ניט אהער געגאנגען.

ב ר ו ך

יא, איך בין טאקע היינט עטוואָס צושטרייט.

ד א ר א

ס'מאכט דעם איינדרוק, ווי צופעליג זענט איהר אהער אריינגעפא־לען.

ב ר ו ך

ניין, דאָרא, אהער פיהרט מיין וועג די לעצטע צייט. א גאנץ אונ־קלאָרער גערַאנק פאר מיר אליין ציהט מיך אהער.

ד א ר א

צייט פרידע איז דא ?

ב ר ו ך

יא, אויך א געוויסען ארט... איך וואלט העלמאנען זעהר גערן וועל־לען זעהן.

ד א ר א

איהר האָט איהם עטוואָס איבערצוגעבען ?

ב ר ו ך

איך ? גאָרנישט.

ד א ר א

רעטזעלהאפט.

ב ר ו ך

ס׳איז א רעטעניש ניט בלויז פאר איך, נאר פאר מיר אליין אויך. עס ציהט מיך צו מיכאל׳ן די לעצטע צייט און ער ווייסט עס נאר ניט פון דעם.

ד א ר א

איהר וואלט אריינגעהן צו איהם; איהר קענט דאך עס טהאן.

ב ר ו ך

ס׳איז נאך פאר דער צייט.

ד א ר א

חלומות, חלומות...

ב ר ו ך

וואס קוקט איהר מיך אזוי אן? ווילט איהר אין מיין וועלטעל אריינקוקען?

ד א ר א

אין אייער נעזיכט אין פארהאן זעהר פיעל עהניכעם צו העל-

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

און בויט פאר זיך גרינע סאמעטענע און זיידענע וועלטען.

ד א ר א

דאָס איז זעהר שעהן; נאָר איך בין אָבער, מיין פריינד, פערנומען מיט'ן איבערבויען אלטע וועלטען.

ב ר ו ך

וועמעס פערדיענסט איז גרעסער?

ד א ר א

דאָס וועט שוין די צייט בעווייזען.

ב ר ו ך

דאָך, וואָס וועט עס זיין דערפון?

ד א ר א

קענט איהר אונזער מעבעל אין דעם גרויסען זאל?

ב ר ו ך

מיט ראָזען זייד בעצויגען.

ד א ר א

זיי וויל איך עס איצטער בענייען. דאָס גאנצע מעבעל, וואָס שטעהט אין יענעם זאל, האָב איך אן אנדענק פון מיין מוטער.

ב ר ו ך

און איהר בעניט עס יעדעם מאל?

ד א ר א

איך בעניי עס. דער זאל קומט אויס נעבען מיכאלם ארבייט צו־מער; כ'וויל עס איהם א סיורפריז מאכען.

ב ר ו ך

איהר בעהאלט זיך דאָך אויך פאר איהם.

ד א ר א

אך, ניין. אין דעם ליעגט גאָר עפעס אנדערש; א גאנץ אנדערע געפיהל. אין דעם ליעגט עפעס קינדערשעס. צי פלעגט זיך אייך ניט וועלען בעווייזען, קינדוויז, אייערע עלטערן עטוואָס אזעלכעס — אומגעריכטעס? פאר מיינע עלטערן, איבערהויפט פאר מיין פאָטער, איז עס געווען די גרעסטע שמחה.

ב ר ו ך

העלמאן ווייסט אויך ניט פון דעם ?

ד א ר א

ניין.

ב ר ו ך

אויב אזוי, בעדארפט איהר עס מיר אויך ניט דערצעהלען.

ד א ר א

וואָרום דען ?

ב ר ו ך

ווייל, אויך וויפיעל מיר דאכט זיך, טראָג איך אין הארצען זעהר פיעל פון דעם, וואָס עס קומט פאָר ביי מיכאל'ן אין זיין פע־ שלאָסענעם אטעליע.

ד א ר א

וואָס מיינט איהר מיט דעם ?

ב ר ו ך

דאָס לייענט שוין אין כאראקטער פון יעדען, אין וועמען ס'איז נאָר פערבאָרגען א פונק שעפּפערישע קראפט.

ד א ר א

עה, קינסטלער, קינסטלער... איך מיין אייך ניט צו בעליידיגען— נאָר אייערע וועגען זענען פאר מיר אונפערשטענדליך. צי זענט איהר ניט געווען איבערגליקליך, דאן ווען די יונענד האָט פון אייך פערלאנגט דאָס בילד פון'ם זונענאויפגאנג ? איך פערשטעה, אז איהר האָט נאָך קיין פינזעל אין האנד ניט געגומען.

ב ר ו ך

שוין אריבער די צייט. די זון זעה איך די לעצטע צייט בלויז ביי איהר אונטערגאנג.

ד א ר א

די יוגענד וועט עס פון אייך פאָדערן צום מאָרגענדיגען באל.

ב ר ו ך

מאָרגען איז ביי אייך א באל אין שטוב ?

ד א ר א

יא, — א באל.

ב ר ו ך

און העלמאן ווייסט ניט דערפון.

ד א ר א

ער ווייסט ניט.

ב ר ו ך

ווייסט ער טאקי ניט, וואס עס קומט פאר אין די איבעריגע צימערן דא?

ד א ר א

ניין, מיין פריינד! און וואס וואונדערט עס אייך אזוי? איהר האט פריהער געזאגט, אז איהר טראגט ביי זיך אין הארצען זעהר פיעל פון דעם, וואס עס קומט פאר ביי מיכאל'ן אין אטעליע — און וען גאט וואלט פון אייך אייער פרוי ניט צוגענומען אין די ערש־טע טעג פון אייער געמיינזאמען לעבען — קענט איהר מיר ניט זאגען, ווי איהר וואלט זיך איצטער געשפירט? וואלט איהר ניט געוועסען איצטער פערשפארט אין אייער אטעליע, גארניט ווייסענ־דיג וואס עס קומט פאר הינטער די טירען פון אייער זאגענאנטען ארבייטס־צימער?

ב ר ו ך

איצטער, דארא, קען איך אייך גארנישט זאגען.

ד א ר א

איהר רעכענט, אז איך טראג אום סודות אין הארצען, וועלכע איך בעמיה מיר צו פערבארגען פון מיכאל'ן. — ס'איז גאנץ איבעריג!

ב ר ו ך

איהר האט מיך שלעכט פערשטאנען, דארא. איך האב ניט אויסען געווען אייך צו בעמערקען עפעס וועגען אייער בעציהונג צו מי־כאל'ן.

ד א ר א

איהר האט מיך שלעכט פערשטאנען. — איך וועל אייך נאר זאגען

אָט וואָס: איך מיט מיינע אידעאלען האָב זיך קיינמאָל ניט בע־
האלטען. — דערפאר, וואָס איך בין אונמיטעלבאר פעראייניגט
מיט'ן לעבען אליין. מכאל און איהר און נאָך אזעלכע ווי איהר —
חלומ'ען פון נייע וועלטען, פון נייע שעפּפונגען אין דער צייט, וואָס
דאָס אלטע בעט זיך, אז מען זאָל עס בענייען. ניין, קיין נייס וועט
איהר קיינמאָל ניט שאפען! זוכענדיג נייס האָט איהר ארויס־
געלאָזען פון אייער רשות דאָס וואָס איז ג ע ש א פ ע ן גע־
וואָרען. די וועלט איז שוין איינמאָל בעשאפען געוואָרען! און די
זון געהט אויף יעדען טאָג. איך האָב מיין אידעאל אינ'ם ל ע־
ב ע ן געפונען. אויך צווישען די קנייטשען אויף די געזיכטער
פון מיינע פערעלטערטע פאָטער און מוטער האָט צו מיר דאָס
לעבען ארויסגעקוקט. ווען זיי זענען שוין געלעגען אויף זייער טוי־
טען־בעט, בין איך שטיל געשטאַנען און מיט פאָרכט געקוקט אויף
זייערע געזיכטער, פון וואנען ס'האָט צו מיר א ניי לעבען ארויס־
געבליקט. איך האָב דאן אין זיך פרישע כחות דערפיהלט: איך בע־
דאַרף לעבען, לעבען און מונטער זיין! אזוי האָב איך צו מיר
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ב ר ו ך

איהר בעדארפט ניט רעדען אזוי, דאַרא. איהר אליין, דאַרא, קען זיין, דענקט פיעל אנדערש און דעריבער האָט איהר זיך אזוי אויפ־גערעגט.

ד א ר א

ניין, מיין פרייַנד, מיין וועג איז פאר מיר נענוג אויסגעלייטערט און איך נעה איהם גאנץ זיכער. איך ווייל האָפען, אז דעם אייגע־נעם וועג האָב איך פאר מיינע קינדער אויך אָננעצייכענט.

ב ר ו ך

קעהרט זיך אָב, ער לאָזט זיך אַראָב אויף אַ שטוהל, בעמיהט זיך צו פערבאָרגען זיין אויפרעגונג.

ד א ר א

וואָס איז אייך אזוינס?

ב ר ו ך

אך, וואָס מאטערט איהר מיין אויסגעמאטערט הארץ?

ד א ר א

ענטשולדיגט מיר, אפשר האָב איך אייך בעליידיגט מיט מיינע ווערטער, כ'בין געווים ניט אויסען געווען אייך צו בעליידיגען.

ב ר ו ך

איהר האָט מיך ניט בעליידיגט, דאַרא.

ד א ר א

איך האָב אייך יאָ בעליידיגט, ענטשולדיגט מיר. נו, זאָגט, אז איהר ענטשולדיגט מיר.

ב ר ו ך

צי דען קענט איהר בעליידיגען עמיצען? אין אייערע ווערטער איז צופיעל אמת פארהאנען.

ד א ר א

ביי מיר האָט זיך פון הארצען ארויסגעריסען דאָס, וואָס כ'טראג שוין פופצעהן יאָהר אין איהם פערשלאָסען.

ב ר ו ך

מיין פֿרײַנד, אפֿשר בעשטעהט דאָס לעבעז בלויז פֿון יענע ביטערע אוז שמערצליכע מאָמענטעז, ווען אוכזער נשמה פֿלאָגט זיך אזוי שטאַרק...

זיי שווייגען בוידע א לאַנגע צייט.

ד א ר א

אפֿשר האָט איהר רעכט.

ב ר ו ך

איך זעה, איהר ווילט מיך בערוהיגען, — איך בין שוין רוהיג. אפֿילו אין מיינע שווערסטע מינוטעז... יאָ, איך מיין, אז ס'איז איננאנצעז איבעריג צו רעדעז.

ד א ר א

צי אויפֿן הערבסט־הימעל, צי אויפֿן פֿריהלינגס־הימעל ווען עס רוקט זיך א וואָלקעז אַז, מוז ער דאָך פֿארבייגעהן.

ב ר ו ך

איהר האָט רעכט: אלץ געהט פֿארביי, אלץ געהט פֿארביי...

ד א ר א

אזוי מיינט איהר. געווים, יעדערער מיינט, ווי ער פֿערשטעהט. די וועלט איבערצומאכעז איז שווער.

ב ר ו ך

געווים, די וועלט איבערצומאכעז איז זעהר שווער. — די וועלט איבערמאכעז איז ניט קיין מעבעל איבערציהעז.

ד א ר א

לאכט.

ב ר ו ך

וואָס לאכט איהר ?

ד א ר א

נו געווים איז די וועלט איבערמאכעז ניט אזוי גרינג ווי מעבעל איבערציהעז... זי קלייבט צוזאמעז די שטיקער סאמעט אוז זייד. איהר ווענט גאָר געהן מיט מיר אין זאל אריין; איהר ווענט מיר העל־

פען דאָס מעבעל איבערציהען. — אין דער דאָזיגער מעגליכקייט גלויבט איהר דאָך יאָ?

ב ר ו ך

אָ, זעהר.

ד א ר א

טאָ קומט מיט מיר, וועל איך איך דערצעהלען, וואָס פאר א באל עם גרייט זיך ביי אונז אין שטוב.

ב ר ו ך

איך האָף, אז איהר וועט אזוי אויך דערצעהלען.

ד א ר א

נו, וועל איך איך לאָזען, איך וועל צו איך אריינשיקען מיינע לייט, וועט איהר מיט זיי פערברענגען.

ב ר ו ך

ווי איהר פערשטעהט... איך וואָלט וועלען אליין בלייבען.

ד א ר א

מיט'ן גרעסטען פערגניגען. קיינער וועט אייך דאָ ניט שטערען.

געהט אַרויס.

ב ר ו ך

בלייבט אַליין זיצען, דער קאָפּ געבויגען.

מ י כ א ל ה ע ל מ א ן

בעווייזט זיך אין טיר. בעמערקענדיג שניעריזאָנען, דריקט זיין געזיכט פערוואונדערונג אויס. ער בלייבט אַ ווייל אויף זיין אָרט שטעהן, ניט וועלענדיג שטערען.

ב ר ו ך

אך, מיכאל!

ער וועדט מונטערער. געהט מיכאל'ן אַנטקעגען. זיי דריקען זיך די הענד.

מ י כ א ל

נו, ברוך?

ב ר ו ך

ווי קומסטו אהער?

מ י כ א ל

איך וואָלט פֿרעגען, ווי קומסטו אהער? ווי עס ווייזט זיך ארויס, האָב איך קיין טעות ניט געהאט.

ב ר ו ך

וואָס מיינסטו דערמיט?

מ י כ א ל

וויי! נעכטען האָט זיך מיר אויסגעוויזען, אז איך האָב דיין שטימע געהערט. ביזטו עס נעכטען אויך דאָ געווען?

ב ר ו ך

יאָ, כ'בין דאָ נעכטען אויך געווען.

זיי קוקען זיך ביידע גלייך אָן אין די אויגען און שווייגען.

מ י כ א ל

ביזט אויך א סך געוואָלטערט געוואָרען, ברוך.

ב ר ו ך

יאָ, איך בין דאָ נעכטען אויך געווען. כ'האָב געוואָלט אין דיין טיר אָנקלאָפען.

מ י כ א ל

נאָר פֿאַרוואָס האָסטו עס ניט געטהאָן?

ב ר ו ך

וויי! איך האָב אויך שטענדיג ליעב געהאט צו ארבייטען ביי פֿערמאכטע טירען — כ'האָב דיר ניט געוואָלט שטערען.

מ י כ א ל

דו האָסט ליעב געהאט צו ארבייטען ביי פֿערמאכטע טירען — און איצטער האָסטו זיך דערפון אָבגעווענדט?

ב ר ו ך

און איצטער... איצטער איז שוין באָלד קיין אונטערשייד ניט.

מ י כ א ל

מהום...

ב ר ו ך

איך בין די לעצטע צייט א גאנץ אפטער גאסט ביי דיר אין הויז. כ'האב אהער מיין טאכטער געבראכט, זאל זי מיט דיינע קינדער אינאיינעם וואקסען.

מ י כ א ל

מהום... זי איז דאך שוין נעווים אויסגעוואקסען.

ב ר ו ך

ווי דיין עמא.

מ י כ א ל

ווי עמא... און זי איז צופריעדען?

ב ר ו ך

נעווים איז איז צופרידען, ביי מיר אין דער היים האט זי אויס־געזעהען ווי אן איינזאמע פיינעלע אין א גרויסען שטיינ.

מ י כ א ל

יא, ס'קען זיין, אז דו האסט גוט געטהאן. דאס הארץ האט מיר טאקי די לעצטע צייט געוואגט. — כ'וויים נישט ווארום, ברוך, די לעצטע צייט האב איך פיעל געטראכט וועגען דיר... יא, שוין לאנג איז זי שוין דא?

ב ר ו ך

פרידע?

מ י כ א ל

יא, דיין קינד, מיין איך.

ב ר ו ך

שוין עטליכע טעג.

מ י כ א ל

עטליכע טעג — און איך האב עס נאר נישט געוואוסט.

ב ר ו ך

וועסט זיך נאך זעהן מיט איהר.

מ י כ א ל

געווים, געווים. דיינם א קינד. זעהר פיעל האָב איך די לעצטע צייט געטראכט וועגען דיר.

ב ר ו ך

האָסט זיך אין די קינדערשע יאָהרען דערמאָהנט?

מ י כ א ל

נישט דאָס איגאנצען. איך טראכט גאנץ אָפט: איין פראָפעסאָר לערנט מיט הונדערטער שילער; לערנט זיי אויף איין אופן, ווי אזוי דעם שטריך אויפ'ן לייוונד אנידערצולעגען; ענדיגען זיי — נעהמט יעדערער אוועק אויך א גאנץ בעזונדערען דרך.

ב ר ו ך

וואָרום גראדע איצטער איז עס דיר אויפ'ן זינען ארויפגעקומען?

מ י כ א ל

מהום... וואָרום גראדע איצטער; וואָרום גראדע איצטער. דאָס איז טאקע א פראגע. אייגענטליך ליענט עס ביי מיר טיף אין דער נשמה איינגעוואָרצעלט. דאָס איז דער יסוד פון מיין לעבענס־טראָגעדיע.

ב ר ו ך

וואָס ווילסטו זאָגען דערמיט?

מ י כ א ל

מערקווירדיג, מיר איז עס ארויף אויפ'ן נעראנק באלד ווי איך האָב דיך דערזעהן ביי מיר. האָסט פריהער געזאָגט, אז דו ביזט ביי מיר אן אָפטער נאסט און איך האָב עס גאָר ניט געוואוסט... דו האָסט אפשר געזעהן דאָרען?

ב ר ו ך

יאָ. איך האָב היינט מיט איהר די גאנצע צייט פערבראכט.

מ י כ א ל

זי איז געווים נידערגעשלאָגען. ס'איז קיין וואונדער ניט. גאָר קיין וואונדער ניט.

ב ר ו ך

האסט, מיכאל, א טעות. — זי איז מונטער; שטאלץ און פול מיט גלויבען.

מ י ב א ל

האסטו מיט איהר גערעדט?

ב ר ו ך

טאקע אין דעם אייגענעם צימער.

מ י כ א ל

און נישט לאנג?

ב ר ו ך

איידער דו ביזט אריינגעקומען.

מ י כ א ל

מערקווירדיג, עפעס ווי דאס הארץ האט מיר געזאגט.

ב ר ו ך

זעהסטו, העלמאן, און איך האב ניט ערווארטעט דיך צו זעהן אין דעם דאזיגען צימער.

מ י כ א ל

פארוואס?

ב ר ו ך

ווייל עס איז אביסעל צו וויט פון דיין אטעליע.

מ י כ א ל

האסט רעכט, ברוך. מהום... כ'האב אנגעהויבען און פערגעסען צו ענדיגען. עס וואונדערט דיך, כא, כא, כא — עס וואונדערט דיך, וואס איך האב פלוצלונג פערבלאנדזשעט אזוי וויט פון מיין אטעליע... א מענשענס נשמה — דאס איז א שפיגעל. — אבער בלויז די לינקע, די אומגעקערטע זייט שפיגעלט. און די זייט, אין וועלכער מען קען אריינבליקען — א, זי איז פערשטעלט. פאר יענעם, פארן צווייטען, מיין איך, איז זי פערשטעלט. אך, אך, אך. איך אליין, אין מיין נשמה, וואס עס טהוט זיך, זעה איך זעהר גוט. מהום... און דערצו נאך די נשמה פון א קינסטלער, עס דער-

צעהלט זיך, אז אמאל איז נאט ניט צופרידען געווען מיט זיין אר־ביים, מיט דעם אלעמען, וואס ער האט בעשאפען אויף דער וועלט— האט ער א מבול אנגעשיקט אויף דער ערד און אלץ וואס אויף איהר אומגעבראכט.

ב ר ו ך

דערצו בעדארף מען זיין שטארק ווי א נאט.

מ י כ א ל

יא, שטארק ווי א נאט בעדארף מען זיין, דאס האב איך געמיינט צו זאגען. מען בעדארף קענען אויפהויבען די האנד און אבווישען פון׳ם לייוונד אלץ, וואס עס איז געשאפען געוואָרען, אויב דו צווייפעלסט אין דיין ארבייט; אין דיינע אייגענע שעפפונגס־קרעפטען.

ב ר ו ך

און אפשר נאך איידער עס ווערט פערענדיגט.

מ י כ א ל

ס׳איז שוין קיין אונטערשייד נישט, וויבאלד נאר מען חויבט אן צו צווייפלען אין דעם אייגענעם כח. — באלד ביי דער ערשטער רגע.

ב ר ו ך

שטארק ווי א נאט בעדארף מען זיין.

מ י כ א ל

אין א וויילע ארום.

וויפיעל איז שוין אין דעם, צייט די אקאדעמיע האט אונז ביי־דען... כ׳מיין, צייט די אקאדעמיע האט אונז ביידען דיפלאמען ארויסגענעבען, אז מיר זענען שוין זעלבסטשטענדיגע מאלער?... כאכא, זעלבשטענדיגע — הער זיך צו, ברוך, צום וואָרט, ווי שפאטיש ער קלינגט, שפאטיש, שפאטיש...

זיי בלייבען ביידע זיצען די קעפ אראָבגעהאנגען, ווי זיי וואלטען זיך אין אלטע זכרונות פערטיפט.

ב ר ו ך

כ'האָב שוין כמעט יענע צייט פערגעסען.

מ י כ א ל

פערגעסען !... ס'איז דאָך אָבער יאָ געשעהן אמאָל. — ס'איז דאָך א פאקט א געשעהענער אין אונזער לעבן.

ב ר ו ך

וואָס מיינסטו דערמיט?

מ י כ א ל

דאָס איז אלץ אן ענטפער אויף דיין פריהערדיגער פראגע, פארוואָס דו האָסט מיך אין דעם דאָזיגען צימער געטראָפען און נישט. אין מיין אָטעליע?... אך, ברוך, מיר זענען דאָך אמאָל גאָר קלוינע קינדערלעך געווען! דו געדענקסט עס נישט, ברוך...

ב ר ו ך

און דו געדענקסט, אז מיר האָבען ביידע ליעב געהאט נאָך א רעגען צו שטעהן און קוקען אויפ'ן רעגענבויגען; צעהלען די פארבען אין איהם?

מ י כ א ל

מערקווירדיג! וועגען דעם טראכט איך דאָך איצטער!

ב ר ו ך

צו דעם רעגענבויגען האָט אונז שוין אינסטינקטיוו געצויגען אונזער יונגער קינסטלערישער פייער.

מ י כ א ל

אָבער דו געדענקסט עס גוט?

ב ר ו ך

זוארום זאל איך עס ניט געדענקען? איך געדענק נאָך, וועז כ'האָב נאָך גאָר א קליין מינד זייענדיג, מיט שטיקלאָך קויהל אומעטום געשמירט, געוואָלט עפעס שאפען — און די מוטער מיינע האָט מיר איבער די הענטלעך געשלאָגען. זי האָט ניט געמערקט, אז אונטער די גראָבע, שוואַרצע קויהלען־שטריכען האָט זיך שוין עפעס

געראנט. דאָרט האָט זיך שוין געצאפּעלט מיין צוריסען הארץ, מיין צופלאָגטע נשמה.

מ י כ א ל

רער עס ניט, ברוך; דאָס איז אונערטרענליך.

ב ר ו ך

ווי א שווערער חלום האָט זיך עס נאָך דאָן אָנגעהויבען. פריהער נאָאיוו, ליכטיג, קינדיש־שעהן — און וואָס ווייטער שווערער. פינסטערער ווי א מורא'דיגער קאָשמאר, וועלכער האָט מיין נאנ־צען וועזען, מיין גאנץ לעבען אריינגעכאפט. ווי נאָאיוו !... שטעהען צוויי אלטע לייט און דערמאָהנען זיך אין זייערע קינדערשע חלומות; קינדערשע ליכטיגע טעג. כאַ־כאַ־כאַ... א, יענע שווער־צע, גראָבע קויהלען־שמריכען און די אונענדליך דינע פארבען פון דעם רענענבויגען !

מ י כ א ל

איך האָב שוין ליעב נעהאָט צו קוקען אויפ'ן רענענבויגען נאָך אייר־דער איך האָב זיין בעדייט נעוואוסט.

ב ר ו ך

און נעדענקסטו, וואָס די מוטער האָט אויך דעם ערקלערט ?

מ י כ א ל

מיר האָט עס מיין פאָטער ערקלערט.

ב ר ו ך

אז דער רענענבויגען איז א צייכען, אז גאָט וועט שוין מעהר דאָס נעשאפענע ניט אומברענגען ?

מ י כ א ל

א, ניין, מיר האָט מיין פאָטער נאָר עטוואס אנדערש ערקלערט. אין דעם איז א גרויסער טייל אמת גלענען. ער האָט מיר ער־קלערט, אז דער רענענבויגען — דאָס איז דער סימבאָל פון האר־מאָניע און גאנצקייט. דער גרויסער וועלט־מייסטער ער נעפינט אזוי, אז אלץ וואָס מיר זעהען ארום זיך אין דער נאטור, אלץ וואָס מיר קענען מיט אונזערע חושים בעגרייפען, איז ג א נ ץ און

ה א ר מ א נ י ש. הערסט, ברוך, — אין אלץ וואס ארום אונז! אט אין וואס אונזער טראגעדיע בעשטעהט, ברוך: כ'מיין מיין טראגעדיע. איך וואג נישט צו טראכטען אנדערש. איך קען עס נישט פערגעסען: מיינע פענסטער קומען צו מזרח ארויס און יערעם מאל, נאך א גרויסען געוויטער, נאך שטורם און רעגען, וועז דאס הארץ הייבט אן צו צווייפלען אין דער פאלקאמענהייט און אין דער גאנצקייט פון גאטס וועלט — דאן בויגט ער זיך, דער רעגענבויגען, אויס מיט גבורה אין וואלקען אנטקעגען מיינע פענסטער, ער קוקט מיט עקשנות צו מיר אוןווינקט: פון מיר זאלסטו א ביישפיעל נעהמען אין אלע דיינע שעפונגען, אין אלע דיינע חלומות, פון מיר זאלסטו א ביישפיעל נעהמען. און ווי קליין ווער איך דעמאלט. איך קוק צו די טויטע אונבעהאלפענע פארבען און קוק אויך דער גרויסער ליכטיגער וועלט, וועלכע האלט זיך אין איין בעווענגען...

ב ר ו ך

נאר ניט צופעליג האבען מיר זיך היינט ביידע נעטראפען.

מ י כ א ל

נישט צופעליג זאגסטו? מערקווירדיג, ווי דאס הארץ מיינם האט זיך די לעצטע צייט געווענקט. ווייסטו, נעכטען בין איך א צייט אין דעם צימער געזעסען און אפשר אין אן אנדערן — איך נעדענק ניט אויף קלאר — און איך האב ווי אויף עמיצען געווארט. ס'האט מיך פון דער ארבייט גערישען. א פרעמדער געפיהל, גאר אונפערשטענדליך פאר מיר אליין, האט מיך געצויגען צום שלאס פון מיין טיר — זי צו עפענען: איינמאל פאר אלעמאל זי צו עפענען. איך שעהם מיך... ברוך, איך שעהם מיך... מהום, ווי שרעקליך דאס איז! ס'איז אונערטרעגליך, ברוך...

ב ר ו ך

הויבט אויף דעם קאפ, וועלכער איז געווען אויפ'ן ברוסט געזונקען, וועהרענד מיכאל האט גערעדט. זיין געזיכט איז בלאס. און דארא?

מ י כ א ל

דאָרא מיינסטו?

ב ר ו ך

קומט זי אמאל אריין אין דיין אטעליע?

מ י כ א ל

זי גלויבט נאָך אלץ אין מיין ארבייט... זי גלויבט, אז איך וועל די טירען עפענען — הער זיך נאָר גוט איין, ברוך, — איך וועל די טירען פון מיין ארבייט־צימער עפענען און פון דאָרט וועט פאר איהרע אויגען עטוואָס גרויסעס, עטוואָס ליכטיגעס ערשיינען. ליכטיגעס — ווי איך האָב עס איהר אמאל צוגעזאָגט.

ב ר ו ך

האָסטו איהר, ווירקליך, אזעלכעס צוגעזאָגט?

מ י כ א ל

געשוואָרען ביי דאָס הייליגסטע.

ב ר ו ך

צו וועלכער צייט?

מ י כ א ל

ס'איז קיין אונטערשייד ניט. דאָס, וואָס כ'האָב ביז איצטער געשאפען, פון מיין קינדהייט אָן... איך זאָג, פון מיין קינדהייט אָן— וועט איך האָב צום ערשטען מאל געזעהען, ווי איבער דער ערד, אין פריהלינג, רוקט זיך א געוויטער אָן — מיין ערשטע בעוואוסטע־רונג, מיין ערשטע אויפרעגונג איז שוין געווען דער אָנהייב פון מיין איצטיגען גוסס'דיגען אידעאל.

ב ר ו ך

און איצטער?

מ י כ א ל

איך בין מיער. פינסטער איז מיר ארום און ארום, ווי דורך מיינע גרויסע פענסטער וואָלט נאָר קיין ליכט ניט אריינגעשיינט; ווי נאָר נישט אנטקעגען מיינע פענסטער וואָלט טעגליך די זון אויפגעהן. איך עפען שטיל די טיר און גנב'ע זיך ארויס פון מיין אטעליע און

דרע מיך אום מיט לײדיגע הענד אין די צימערן, וועלכע זעהען פאר מיר ווי פרעמדע אויס... און טרעף איך מיך מיט מיינם א קינד, האָב איך פאר דעם קיין ווערטער ניט, דאָס הארץ קלעמט און אין מויל איז קיין ווערטער ניטא... ווייסטו וואָס דאָס בע־דייט, וועז דיר פעהלען וועדטער פאר דיין ליעבסטען? וועז ארום דיינע ליפען פעהלט דער שמייכעל פאר דעם, וואָס חלום'ט אפשר פון דיר טאָג און נאכט, טאָג און נאכט?...

ב ר ו ך

און דיין ארבייט?

מ י כ א ל

האלט ביים אונטערגעהן.

ב ר ו ך

ביים אונטערגעהן...

מ י כ א ל

עס פעהלט מיר די געטליכע קראפט.

ב ר ו ך

צו פערענדיגען?

מ י כ א ל

נײן! מיר פעהלט די געטליכע קראפט, איך זאָל מיט מיינע איי־גענע הענד אָבוויישען פון'ם לייוועגט אלץ, וואָס כ'האָב מיט מיין געדאנק, מיט מיין הארץ געשאפען!... געדענקסט, ברוך, ווי מיר זענען אין דער יוגענד געווען עהנליך איינער צום אנדערן?

ב ר ו ך

יאָ, זעהר עהנליך, אלע פראָפעסאָרען האָבען עס געזאָגט.

מ י כ א ל

כאפט ברוכ'ן פאר'ן האַנד.

וועסט געהן מיט מיר?

ב ר ו ך

וואוהין מיינסטו?

מ י כ א ל

צו מיר, אין מיין אטעליע.

ב ר ו ך

קענסט עס נאָך ביי זיך פועל'ן? מיך פיהרען אהין, צו דיר?

מ י כ א ל

וואָרום וואָס — ס'איז דען אזוי שרעקליך, מיינסטו?... יאָ, דו מיינסט אזוי? וואָס שווייגסטו?

ב ר ו ך

ענטפערט ניט.

מ י כ א ל

מיינסטו עס ווירקליך, ברוך? מיר זענען דאָך אין דער יוגענד אזוי עהנליך געווען אייגער צום אנדערן.

ב ר ו ך

איצטער זענען מיר נאָך פיעל עהנליכער אייגער צום אנדערן.

מ י כ א ל

דו גענפינסט עס?

ב ר ו ך

יאָ, איך גענפין עס און דעריבער ווייל איך צו דיר, אין דיין אטעליע ניט גענהן.

מ י כ א ל

ווילסט עס נישט טהאָן דיין חבר פון דער יוגענד?

ב ר ו ך

איך האָב מורא.

מ י כ א ל

האָסט מורא, מהום... כ'מיין, כ'וויל, דו זאָלסט מיט דיין האנד צו מיין ארבייט עטליכע שטריכען צוגעבען — מיט דיין האנד; איך אליין וועל שטעהן פון ווייטען — פיליכט וועט עס מיר צוריק מיין גלויבען, מיין כח...

ב ר ו ך

דו, מיכאל, פערלאנגסט פון מיר הילף?!

מ י כ א ל

עס פעהלט איהם אוים אטעם, ער וועלגט זיך מיט די ווערטער. אך, ניין, נישט דאָס, נישט דאָס...

ב ר ו ך

מיין האנד ציטערט אויך; ניט זיכער איז שוין דער פינזעל אין מיין האנד.

מ י כ א ל

גאָר אזוי. ציטערט אויך. ניט זיכער... אבער ניט דאָס האָב איך געמיינט; אך, אז גאָר נישט דאָס... פערשטעהסטו, איך וויל נאָר, אז דו זאָלסט דערביי שטעהן; פערשטעהסטו, מיך וועט עס שטארקען, וועז איך וועל דיך שפירן הינטער מיינע פלייצעס.

ב ר ו ך

און דו וואָס?

מ י כ א ל

איך וועל מיט א פינזעל שווארצען פארב פערשמירען אלץ — אלע מיינע אידעען; אלץ, וואָס כ'האָב געשאפען; אלץ, וואָס כ'האָב געוואָלט...

ב ר ו ך

שווייג, דאָס איז שרעקליך! ס'איז שרעקליך, מיכאל...
ביידע שטעהען מיר ביים ברעג פון'ם פינסטערען אבגרונד.

מ י כ א ל

וואָס רעדסטו?...

ב ר ו ך

איך בין שוין לאנג אנטלאָפען געוואָרען פון מיין ארבייטס-צימער. איך בין פערוואָגעלט געוואָרען. כ'האָב אלץ אין מיטען גאָלאָזען. און וואו איך קעהר מיך און וואו איך וועגד מיך — הער איך אלץ דאָס הארצרייסענדע געוויין פון מיינע ניט-פערענדיגטע שפּפּונגען. זיי ווייגען, איך זאָל זיך צוריק צו זיי אומקעהרען. איך זאָל זיי דאָס אמת'ע לעבען געבען. זיי ווילען ניט קיין פערקריפּעלטע

אויף דער וועלט ערשיינען. און מיר פעהלט די קראפט, מיינע שעפ־
בונגען דאָס לעבען צו געבען.

מ י כ א ל

דאָס לעבען זיי געבען — לעבען און הארמאָניע, —
מיר ביידע שטרעבען דאָך צו איין גרויס, אונשטערבליך ווערק.

ב ר ו ך

איצטער, מיכאל, איז אונזער וועג איינער.

מ י כ א ל

כאפט איהם פאר ביידע הענד.

לאָמיר אונזער ביידענס קראפט פאראייניגען!

ב ר ו ך

אומזיסט; מיר וועלען נאָר בלויז אונזער טרויער פערדאָפלען.

מ י כ א ל

אויב אונזער פאראייניגטער כח וועט אונז נישט געגונ זיין אויף
צו שאפען איין ג ר ו י ס, לי כ ט י ג און לעבע־
ד י ג ווערק, דאן זאָלען אונזערע פאראייניגטע
קרעפטען פערניכטען אלין, וואָס האָט פאר אונז אזא פינסטערען
אבגרונד אויפגעעפענט. קום מיט מיר, מיין ברודער! ביזט דאָך
איצטער מיין ברודער...

ב ר ו ך

ס'איז אונערטרעגליך.

מ י כ א ל

כחות פרישע, איצטער איז די צייט, ברוך!

ב ר ו ך

יאָ, לאָמיר ביידע אונזערע כחות פאראייניגען.

מ י כ א ל

כא־כא... דו ביזט גרייט?

ב ר ו ך

יאָ, לאָמיר אונזערע ביידענס כחות פאראייניגען, מיר זאָלען אין
דעם פינסטערען אבגרונד ניט אריינפאלען.

זיי שטעהען ביידע ווי פער'שכור'טע, האַלטען זיך ביידע פאר די הענד, עס זעהט אויס, אַז ווען זיי וואָלטען איינער דעם צווייטענס האַנד אָבגעלאָזט, וואָלט ביי זיי קיין כח ניט געקלעקט אויף די פיס זיך צו האַלטען. פון צווייטען צימער הויבט זיך ווידער אָן צו הערען עמאַס שטימע זינגענדיג. זיי הערען זיך ביידע צו אָנגעשטרענגט, ווי פון אַנ־דערע וועלטען וואָלט צו זיי דאָס געזאנג ציהען.

מ י כ א ל

שעפּטשעט.

שרעקליך, ווען די זון געהט אויף נאָך האלבער נאַכט!...

ד אָ ר א

בעווייזט זיך אין טיר. בעמערקענדיג די אָנוועזענדע, ווערט איהר פרעהליך געזיכט גלייך פערוואָלקענט. זי מאַכט אַ פּאָר טריט, ווי זי וואָלט וועלען עפּעס זאָגען, נאָר באַלד ציהט זי זיך צוריק, קוקענדיג צו זיי מיט שמערצליכע בליקען.

דריטער אקט.

ביי מיכאל העלמאן.

א גרויסער גאסט־צימער, צוגעקליבען מיט גרויס געשמאק אין א העל גרינעם טאן. רעכטס דריי גרויסע פענסטער. לינקס איין טיר, וועלכע פיהרט צום אלגעמיינעם קאָרידאָר. אין דעם הינטערגרונד א טיר צו מיכאל העלמאן אין אטעליע. די טיר איז פערמאכט. אויף די וענד קאנדילאברען. אין מיטען זאל הענגט א גרויסער קריסטאלענער זשיראנדאל. אַוועק. אין איין קאנדעלבאר ברענען צוויי ליכט.

ב ר ו ך

זיצט אויף א זאפע רעכטס צווישען די פענסטער. זיין קאָפ אויף די העגד אנגעשפארט.

ד א ר א

זי קומט אן פון טיר לינקס. טראגט א העל־בלויע אָוועגד־קלויד, וויי זי וואלט עמיצען זוכען. זי בעמערקט ברוך'ן.

גאָר דאָ זיצט איהר? כ'האָב געמיינט, איהר זענט שוין אוועקגע־גאנגען.

ב ר ו ך

ער הויבט אויף זיין קאָפ. ס'איז צו מערקען, אז פאר די לעצטע עטליכע טעג איז ער שטאַרק געלטערט געוואָרען. זיין שטימע איז פינסטערער געוואָרען.

יא, איך האָב שוין געוואָלט אוועקגעהן.

ד א ר א

איך מיין, אז איהר וועט עס מיר ניט טהאָן. איהר וועט דאָך בלייבען... וואָרום ענטפערט איהר מיר ניט, הערר שנייערזאן? איהר

שווייגט; אבער ניט שטענדיג קען מען מיט'ן שווייגען דעם צוויי־טען פיעל־וועניג מיטטיילען.

ב ר ו ך

איך וועל באלד גיהן.

ד א ר א

איהר וועט בלייבען.

ב ר ו ך

דאס קען ניט געמאלט זיין. מיר איז זאגאר שווער אייך אן ער־קלערונג אויף דעם צו געבען. היינט בין איך אהער געקומען געגען מיין ווילען. איהר פערשטעהט, איך האב היינט קיין רעכט נישט נעהאט דא צו זיין. איך האב געקענט מיכאל'ן ווידער בעגעגנען — און דאס וואלט שוין פאר אונז ביידען געווען איבער די קרעפטען.

ד א ר א

און וואס צווישען אייך איז פאַרגעקומען — בלייבט פאר מיר אן אונהיימליכער סוד. איך וועל מיך בעמיהען היינט וועגען דעם ניט צו קלערען... איהר האט קיין רעכט ניט נעהאט צו זיין, — זאגט איהר — אבער איהר זענט דאך נעקומען...

ב ר ו ך

מיר האט זיך נעראכט, אז איך האב נאך נויטיג נעהאט מיט אייך צו רעדען וועגען מיין קינד, וועלכעם איך האב אויף אייערע זיכערע הענד גילאזען... נאר קומענדיג אהער, האב איך געשפירט, אז ס'איז נאנץ איבעריג. איך בין זיכער און מיין הארץ איז רוהיג.

ד א ר א

פון איין זייט פערשאפט עס מיר פיעל פערגניגען, נאר אייער רו־היגקייט — דאס בעאונרוהיגט מיך.

ב ר ו ך

נו נעזיכ בין איך רוהיג, וועז איך האב פאר איהר אזא מוטער אויסגעפונגען.

ד א ר א

זאל זיין אזוי, איך וועל מיך בעמיהען אייך צו גלויבען. און איך־

נאנצען וועט איהר ערשט פערטרייבען פון מיין קאָפּ דעם געדאנק. וואָס בעאונרוהיגט מיך, וועז איהר וועט דאָ היינט בלייבען אויף אונזער היימישען קינדער־באָל. די קינדער וועט עס זעהר פיעל פערגניגען פערשאפען. זיי האָבען זיך דאָך אזוי פיעל געגרייט.

ב ר ו ך

איך קען אייך ניט זאָגען וויפיעל שמערצען דאָס פערשאפט מיר, איך זאָל אייך בעדארפען ענטזאגען. איך וואָלט, דאכט מיר, נאָר קיינמאָל קיין דרייסט ניט געהאט אייך צו ענטזאגען — נאָר דאָס־מאָל...

ד א ר א

בעדארף מען ניט. ענטשולדיגט מיר, וואָס כ׳האָב אזוי פיעל וועגען דעם געדעדט. ס׳איז ווירקליך נאָריש פון מיר.

ב ר ו ך

אך, וואָס רעדט איהר, דאָרא? צי דען פערשטעה איך ניט אייער הארץ היינטיגען אָוועג? כ׳האָב דאָך אלץ געקענט בעמערקען. איך וויים, מיין פרײַנד, וואס פאר א בעדייט היינטיגער טאָג האָט פאר אייך, און דעריבער קען איך דאָ לענגער ניט בלייבען.

ד א ר א

איך האָב נאָרניט צו אייך.

ב ר ו ך

וויבאלד אזוי, קען איך איצטער רוהיג פון דאנען אוועקגעהן. דריקט איהר האַנד. איך דאנק אייך פאר אלץ, דאָרא; איך דאנק אייך פאר אלץ. אפשר האָב איך היינט ניט אזוי דייטליך זיך אויסגעדריקט— איז עס דערפאר, ווייל כ׳האָב ניט געקענט; ווייל... איינס ווייל איך אייך נאָר זאָגען, נאָר דאָס בעדארפט איהר וויסען...

ד א ר א

איך האָב אין אונזערע געשפרעכען קיינמאָל ניט אויסען געוואָלט, מיט וועלכען ס׳איז געדאנק אייך אונאנגענעהם צו מאכען.

ב ר ו ך

ניט דאָס, ניט דאָס... איך קען היינט מיט מיין קינד ניט בלייבען צוואמען: קינדער טאָרען ניט זהען זייערע עלטערן אין א טרויעריגען צושטאנד. זיי טראָגען ניט וויסען, אז ביי זייערע עלטערן איז דאָס הארץ צוריסען. פערשטעהט עס... איך זאָל זיך אָבער איצטער צוריק אין א קינד פערוואנדלען, — דאָס קען שוין איצטער ניט געשעהן... א גוטע נאכט!

ד א ר א

א גוטע נאכט!

ב ר ו ך

יאָ, א גוטע נאכט.

געהט געשווינד ארויס.

ד א ר א

זי בלייבט א ווייל אויף איהר אָרט. קוקט נאָך ברוכ'ן.

ב ר ו ך

ער בעווייזט זיך אין טיר.

און מיין קינד זאָלט איהר זאָגען, אז איך וועל... אך, ניין! גלייכער, אז איהר וועט איהר גאָרנישט זאָגען, גאָרנישט זאָגען...

פערשווינדט.

ד א ר א

געהט איהם נאָך.

ניין, איך וועל איהר גאָרנישט זאָגען... פילייכט וועל איך איהר אָט וואָס זאָגען...

איז שוין אויף יענער זייט טיר, שטיל. עס הערט זיך דאָס קלאפען פון דער ארויסגאַנגס־טיר.

ד א ר א

קומט צוריק דורך דער אייגענער טיר; איז אויפגערעגט און דאָך דריקט איהר געזיכט אוים דערהויבענקייט. א ווייל בלייבט זי נעבען טיר, וו זי וואָלט זיך בעדענקען. זי געהט שטיל צו טיכאָלס טיר. זי בעמיהט צו געוועלטיגען אַליין מיט זיך, נאָר דער אינערליכער שטורם

שטאַרקט אַלץ איבער. ענדליך קלאפּט זי גאַנץ פאָרזיכטיג אין מיכאלס טיר. עס קלינגט דער שלאָס פון אינווענינג, די טיר עפענט זיך און עס בעווייזט זיך מיכאל.

מ י כ א ל

איז בלאס, מיעד. קוקט פערוואונדערט צו דאָרען.

ד אָ ר א

האָט אָבגעטרעטען אָן אַ זייט. זעהט אויס ווי אַ קינד, וואָס מען האָט בעמערקט ביי וועלכען ס'איז פערברעכען, רעדט מיט א ציטערנדער שטימע.

דאָס בין איך, מיכאל.

מ י כ א ל

דאָרא...

ד אָ ר א

ענטשולדיג מיר, אויב איך האָב דיר געשטערט.

מ י כ א ל

דו ביזט עס, דאָרא... ביזט לאנג געוויס הינטער דער טיר גע־שטאַנען. כ'האָב עס געשפּירט.

ד אָ ר א

האָסט געשפּירט, מיכאל? איך בין דאָך אזוי שטיל צוגעגאנגען.... איך האָב דאָך אזוי שטיל אָנגעקלאפּט, מיכאל...

מ י כ א ל

און דו, דאָרא, האָסט אין מיין טיר אָנגעקלאפּט... דו, דאָרא... אָ, ווי לאנג דאָ סאיז שוין נישט געשעהן!

ד אָ ר א

נאָך מעהר אויפגערעגט.

און ווי איך האָב הינטער דער טיר געציטערט האָסטו געהערט, מיכאל? מיכאל מיין...

מ י כ א ל

כאפּט זי אַרום.

מיין קינד! ווי לאנג דאָס איז שוין נישט געשעהן! ווי לאנג, דאָרא, דאָס איז שוין נישט געשעהן!

ד אָ ר א

טרוימער מיינער, טרוימער מיינער...

מ י כ א ל

יאָ, דאָרא, א טרוימער בין איך. לאנג, לאנג ציהט ער זיך, דער טרוים. און וועז דו בעווייזט זיך פאר מיין טיר, ביזטו געגלי־כען פאר מיר צו דער זון, וואָס בעלייכט מיר דעם לאנגען אונענד־ליכען חלום מיינעם.

ד אָ ר א

געווען צייטען, וועז כ'האָב געמיינט, אז די טיר וועט זיך שוין קיינמאל ניט עפענען... אך, ניט דאָס האָב איך געוואָלט זאָ־גען... נייז, איצטער וועל איך דיר נאָרנישט זאָגען... אלץ האָב איך פערגעסען.... אלץ האָב איך פערגעסען...

בוידע שווייגען א ציט.

מ י כ א ל

וואָס ציטערסטו אזוי, מיין קינד?

ד אָ ר א

פאר גליק. מיר איז שווער מיין גליק צו פערטראָגען...

אָ, מיכאל!...

מ י כ א ל

מהום... דיין גליק...

ד אָ ר א

די צוואנציג פערגאנגענע יאָהרען האָבען זיך אלע צו מיר אומגע־קעהרט און זיי האָבען מיך אלע, ווי א ווירבעל־ווינד, אין מיטען אריינגעכאפּט.

מ י כ א ל

וואָס פאר א צוואנציג יאָהר?

ד אָ ר א

שפּעטער, שפּעטער.

מ י כ א ל

בערוהיג דיך מיין קינד...

ד א ר א

איך בין שוין רוהיג... כ׳האָב מיך ווי א קליין קינד פערגעסען. אויך איין ווייל פערגעסען. איך בין שוין רוהיג, מיכאל... מיר האָבען דאָך אזוי פיעל צו רעדען און איך האָב מיך ווי א קליין קינד פערגעסען, וואָס מיט מיר איז... זעהסטו, איך בין שוין רוהיג.

מ י כ א ל

קוקט זיך ארום.

דאכט זיך, דאָס מיבעל האָט מען איבערגעצויגען דאָ אין צימער; ראָז איז עס אמאל געווען.

ד א ר א

יאָ, ראָז איז עס געווען, ראָזע וייב און אטלאס.

מ י כ א ל

מיר דוכט, אז ראָזע סאָמעט.

ד א ר א

שמויכעלט.

שוין צוויי יאָהר, אז כ׳האָב דאָס מעבל ניט איבערגעצויגען.

מ י כ א ל

פערוואונדערט.

צוויי יאָהר...

ד א ר א

נו, און איצטער ווי זעהט עס דען אוים?

מ י כ א ל

דאכט מיר, גרין. ס׳איז שווער אונטערצושיידען אין דער דאָזיגער בעלויכטונג. וואָרום איז דאָ נישט ווי געהעריג ליכטיג?

ד א ר א

ס׳איז דאָך בלויז אונזער נאסט־צימער.

און מיר אליין זענען די געסט אין איהם... יאָ; און מיר אליין זענען די געסט אין איהם.

מ י כ א ל

זיי זעצען זיך אויפ'ן דיוואן רעכטס.

ד ָא ר א

דו האָסט זיך אזוי דערווייטערט פון אלעמען; קיינער קומט ניט אהער — זענען מיר אלײן דאָ געבליבען די איינציגע געסט.

מ י כ א ל

יאָ, איך האָב זיך דערווייטערט.

ד ָא ר א

נאָר איך פערלאנג פון דיר קיין זאך ניט. ווי ווייט דו זאלסט ניט זיין פון מיר, ביזטו פאר מיר דאָס גאנצע לעבען מיט אלע זיינע רייכקייטען און פרייד‌ען.

מ י כ א ל

זאָג מיר, דאָרא, וואָס איז פארהאנען אזעלכעס אויסער דעם דאָ־זיגען גאסט־צימער, וועלכעס איך מערק נישט? מיר דאכט, אז דו ברענגסט שטענדיג, פון יענער זייט פענסטער אונזערע, ברענגסטו דאָס ליכט אין הויז אריין צו טראָגען.

ד ָא ר א

דאָס גאנצע לעבען האָט צו מיר שטענדיג געשטראָמט פון דאָר־טען.

בעווייזט צו מיכאלס טיר.

מ י כ א ל

וויפיעל גלויבען דו טראָגסט נאָך אין דיין הארצען! וואו זענען אונ־זערע קינדער?

ד ָא ר א

מיין טייערער! וועגען דעם טראכט איך די גאנצע צייט. האָסט כּיך קיין איין מאל וועגען זיי ניט געפרעגט. וויפיעל שמערצען דאָס פערשאפט מיר, מיכאל!

מ י כ א ל

מיינסטו, איך טראכט גאָר קיינמאל נישט וועגען זיי?

ד א ר א

מיר דאכט, אז קיינמאל ניט; דו טראכסט קיינמאל ניט וועגן זיי. דו מערקסט נאָר ניט, ווי זיי וואקסען.

מ י כ א ל

ניין, דאָרא; נישט דאָס... צוויי הענד האָט דער מענש, פון וועלכע ער ווייסט. נאָר מיט יעדען מענשען וועלט נאָך א דריטע האנד, אוכ־ בעמערקט פון איהם, וועלט זי געבוירען. דער מענש ווייסט ניט פון איהר. דער מענש מערקט זי נישט. און ווען דער מענש בויט עט־ וואָס — בויט די אובנעקאנטע האנד נאָר דאָס פערקעהרטע. און קיינמאל איז קיין נאנצקייט נישטאָ אין דעם מענשענס ארבייט.

ד א ר א

קיינמאל נישט?

מ י כ א ל

און וועל ווייס, ווי לאנג נאָך דער מענש וועט מלחמה האלטען אליין מיט זיך: ער וועט בויען, גאָר ניט מערקענדיג, אז די פערבאַרגע־ נע האנד שלעפט אינצינגווייז ארויס די ציגעל פון דעם באָדען.

ד א ר א

פּאַרוואָס רעדסטו איבער דעם נראָד אין דער צייט, וועו איך האָב וועגען די קינדער דערמאָהנט?

מ י כ א ל

ווער האָט אין דיין נשמה אזוי פיעל גלויבען פערפלאנצט? פון וועלכען קוואל האָסטו עס געשעפט?

ד א ר א

דו האָסט דאָך עס מיר געלערנט.

מ י כ א ל

איך?

ד א ר א

דו האָסט דאָך מיך געלערנט, אז וועו די זון פערגעהט, זאל איך גלויבען, אז מאָרגען וועט זי אויפגעהן, לויטער און ליכטיג.

מ י כ א ל

און די זון פערגעהט טאָג אין טאָג...

ד ר א

און די זון גייט אויף טאָג אין טאָג. און איינמאל — האָסטו מיר דערצעהלט — וועט קומען א טאָג, וועו די זון וועט אויפגעהן, און אז זי וועט דערגרייכען דעם רעכטען מיטען הימעל, וועט זי שוין דאָרט בלייבען אויף איהר אָרט, אין מיטען הימעל, און קיינמאל וועט זי שוין מעהר ניט פערגעהן. און אזוי, פון איהר גרעסטער הויך, וועט זי בעלייכטען אונזער לעבען.

מ י כ א ל

פערוואונדערט.

איך האָב עס דיר נעזאָגט?

ד ר א

יאָ, דו, און איך האָב נאָך ניט אויפגעהערט צו גלויבען און צו האָפען. און דאָס וועט געשעהן דאן, וועו דער מענש וועט מיט אָפענע אויגען דעם לעבען אין די אויגען אריינקוקען...

מ י כ א ל

דאָס לעבען, דאָס לעבען... וועו האָט פון זיין אמת'ן קוואל געטרונקען?...

ד ר א

זי קושט איהם אויפ'ן קאָפ.

איך טרינק פון איהם, מיכאל... צוואנציג יאָהר זענען שוין פערבייגענאנגען, און ווי איך וואלט דיך היינט צום ערשטען מאל געטראָפען... צי ווייסטו עס, מיכאל, אז צוואנציג יאָהר זענען שוין פארבייגענאנגען?...

מ י כ א ל

צוואנציג יאָהר...

ד ר א

צוואנציג יאָהר זענען אריבער — און יעדעס מאל פלעג איך מיך

ווי די קליינע טילע פער'גנב'ענען הינטער דיין טיר, מיט הארצקלאפ דאַרט שטעהן און פערגעסען צו אלץ...

בוידע שווייגען א צייט.

מ י כ א ל

מיט צוואנציג יאָהר צוריק, וועז מיר האָבען זיך בוידע געטראָפען צום ערשטען מאל, האָבען מיר אויך דעמאָלט בוידע ווי איצטער נעשווייגען. איך האָב דאן געהאָפט אין דיר צו געפינען יענעם פעסטען באָדען פאר מיין קינפטיגען אידעאל.

ד אָ ר א

צוז האָסט ניט געפונען?

מ י כ א ל

איך האלט נאָך אין זוכען.

ד אָ ר א

און אין אונזערע קינדער מיינסטו נאָרנישט צו געפינען?

מ י כ א ל

ענדליך האָשטו זיך אליין אין מיין לעבענסבילד פערוואנדעלט.

ד אָ ר א

איך? אין דיין לעבענסבילד?

מ י כ א ל

דו, דאָרא, דו.

ד אָ ר א

און די קינדער אונזערע? און זיי?... צוואנציג יאָהר זענען פאריבייגענאנגען. היינט האָט דער צוואנציגסטער יאָהר געמיטטען.

מ י כ א ל

היינט?

ד אָ ר א

יאָ, היינט. דערמאן זיך. ווי א קליין מיידעלע בין איך היינט צו דיר הינטער דער טיר געקומען און כ'האָב מיט א פערשלאָגענעם אָטעם געשעפטשעט: מיכאל, צוואנציג יאָהר זענען שוין פארבייגענאנגען... צוואנציג יאָהר זענען שוין פארבייגענאנגען... מיכאל...

מ י כ א ל

ערינערט זיך.

מיט צוואנציג יאָהר צוריק — ווי איצטער איז עס געווען. איך האָב דאן מיין ערשטען טריט געמאכט, מיין ערשטען ל ע ב ע־ דיגען אידעאל אין א ל ע ב ע נ ס ־ ב י ל ד צו פערקערפערן. איך בין געשטאַנען פאר'ן שוועל פון לעבען מיט אן אויסגעשטרעק־ טער האנד, געווארט, עמיצער זאל פון ערגעץ קומען, מיך פאר'ן האַנד נעהמען און איבער דער שוועל אריבערפיהרען... און דאן האָב איך דיך צום ערשטען מאל דערזעהן. דו האָסט דיך פלוצלונג ווי א פריהלינג־טרוים פאר מיר בעוויזען. „קום מיט מיר"... האָסטו שטאַלץ געזאָגט — „לאָמיר ביידע אונזער וועג אין לעבען אריין פאר זיך מאכען"... און אזוי זיכער האָט דעמאָלט דיין שטימע גע־ קלונגען...

ד א ר א

זיכער בין איך שטענדיג געווען.

מ י כ א ל

און דאָך אויף דער זייט שוועל געבליבען.

ד א ר א

ניין, מיכאל, איך בין ווייט פון'ם שוועל שוין אַבגענאנגען. און דער־ פאר וואָס איך בין מוטער געווען און צוזאמען מיט מיינע קינדער געוואקסען.

מ י כ א ל

און מעהר האָסטו שוין נישט פערלאנגט? קיין זאך נישט געזוכט?

ד א ר א

איך האָב אין דער געגענווארט מיין לעבען געפונען.

מ י כ א ל

נאָר דאָס דערווייליגע?

ד א ר א

אין דער געגענווארט לעבט אונזער צוקונפט!... צי דען ווייסטו

עס ניט?... די קינדער זענען ד י י נ ע, ווי מ י י נ ע. און אזוי זעלטען הער איך פון דיר דאָס וואָרט: מיינע קינדער.

מ י כ א ל

רעד ווייטער — ווי ביטער ס'זאָל נישט זיין.

ד אָ ר א

געגען מיר האָסטו קיין שולד ניט. עס קען זיין, אז איך בין געגען דיר שולדיג. אפשר האָב איך זיך ווירקליך צופיעל דער געגענ־ וואָרט אָבגעגעבען. אָבער די קינדער — געגען זיי ביזטו שולדיג, מיכאל. צו ענדע בעראַרף מען אלע ווערק ברענגען צופיהרען. דו האָסט אין דיינע קינדער קיינמאָל דיין אידעאל ניט געזוכט. אין דער צייט, וואָס אפשר ניט פיהלענדיג און ניט ווילענדיג, זענען זיי א שטיק פון דיין לייב, פון דיין נשמה, א טייל פון דיין שעהנס־ טען לעבען.

מ י כ א ל

ס'איז גרויזאם דאָרא, אפילו דעם אמת מוז מען אויך אמאל אין דעם אייגענעם הארצען בעגראָבען. פערצייה מיר, מיין קינד...

זיי שווייגען בוידע א ציים, איהר קאָפּ אויף זיין ברוסט פערי־ באָרגען.

ד אָ ר א

זי הויבט אויף איהר קאָפּ, דאָס געזיכט פערווויינט.

ניין, מיכאל, קיינער איז ניט שולדיג.

מ י כ א ל

וואָס טהוסטו, דאָרא? דו ווייסט? דו, דאָרא? איך האָב קיינמאָל קיין טרעהרען אין דיינע אויגען ניט געזעהן — וואָס טהוסטו?

ד אָ ר א

ס'איז פאר שמחה. ס'הארץ איז איבערפולט. כ'בין אזוי נאָהנט צו דיר. איך פלעג שטענדיג אין דעם ציטער אומגעהן אייגע אליין. אייגע אליין; אין דער שטיל זיך צוהערען ביים טיר, — אפשר וועל איך דורך דער פערשלאָסענער טיר דערהערען, ווי ס'הארץ דיינס קלאפט. איך פלעג מיך אין דער שטיל אהער אריינשלייכען,

ליעגען פאר דיין טיר און ניט געוואגט אין איהר אָנצוקלאפּען. כאָטש איך האָב געשפּירט, ווי מיין לעבען געהט מיר אויס אזוי אַליין ביי דער שוועל זיצענדיג. אין די איינזאמע נעכט... איים ליעבע האָב איך עס געטהאָן. כ'האָב קיינמאָל ניט געוואגט צו טראכטען אזוינס, וואָס זאָל געגען דיר זיין. אויב אמאָל האָט זיך אַ וואָרט א בייזעס פון מיינע ליפּען ארויסגעריסען, איז עס ניט פון מיין הארצען געווען. מיין הארץ האָט שטענדיג געטראָגען די הייליגסטע געפיהלען פאר דיר! מיין נשמה האָט אין איהר פער־באָרגענער טיעפעניש שטענדיג דיין געשטאַלט געטראָגען — האָטש צייטען זענען פאָריבער און איך האָב דיין געזיכט ניט געזעהן.

מ י כ א ל

פארוואָס האָסטו אין מיין טיר נישט אָנגעקלאפּט?

ד אָ ר א

איך וואָלט עס נאָך היינט אויך ניט געטהאָן. נאָר ס'איז שוין איבער מיינע קרעפטען געווען. מעהר ווארטען האָב איך שוין ניט גע־קענט.

מ י כ א ל

אך, מיין קינד, איך בין א טרוימער געבאָרען געוואָרען און מיין גאנץ לעבען איז מיר אין זוכען אריבערגעגאנגען. מיין גאנץ לע־בען איז מיר פאָריבער אין זוכען מיין אייגענעם חלום. נאָר איצ־טער, איך שעהם מיך פאר דיר... צי זאָל איך דיר דערצעהלען, אז אלץ, וואָס איך האָב פאר די צוואנציג יאָהר געשאפען, ליעגט שוין האלב פערניכטעט? ווען דו וואָלסט וויסען, ווי עלענד און נידער־געשלאָגען איך האָב מיך געשפּירט, יעדעס מאָל, איבערהויפּט, ווען מיין נייער בנין איז איינגעפאלען — ווען מיין אייגען קינד פלעגט פאר דער צייט שטארבען...

ד אָ ר א

דיינע קינדער לעבען... דיינע אייגענע קינדער...

מ י כ א ל

דו זאָגסט עס?

ד אָ ר א

טרערען שטיקען איהרע ווערטער.

ניט עלענד ביזטו געווען. איך בין שטענדיג הינטער דיין טיר גע־ווען. און ווען די קינדער זענען נאָך קליין געווען, פלעג איך זיי מיט זיך מיטנעהמען... וואו איז פּאַפּאַ? האָבען זיי געפּרעפּעלט, און איך האָב זיי אויף דיין טיר אָנגעוויזען.

מ י כ א ל

נעהמט זי פאר'ן האַנד.

קום מיט מיר, דאָרא. קום מיט מיר אהין... איך וויל דיר מיינע צוואנציג יאָהר בעווייזען.

ער עפענט אויף די טיר וואָס אין הינטערגרונד. עס בעווייזט זיך אַ גרויסער אַטעליע. מאַסען לייווענדען מיט אָנגעפאנגענע בילדער; טייל פערענדיגטע.

ד אָ ר א

זי פערדעקט דאָס געזיכט.

ניין, איצטער ניט. איצטער געה איך ניט.

מ י כ א ל

דאָרא, איך וויל, דו זאָלסט צו מיר אריינגעהן.

ד אָ ר א

מיכאל! היינט האָב איך צו דיר אָנגעקלאפּט... איך האָב דיך ארויס־גערופען — ביזט דאָך איינמאָל צו מיר ארויסגעקומען — פער־שליס דיין טיר!

מ י כ א ל

ער פערשליסט זיין טיר.

ווי שרעקליך דיינע ווערטער זענען היינט! ווי אונערבארעמדיג זענען דיינע ליידען געווען!... ווען איך הויב איצטער אָן דאָס אַלץ צו איבערלעגען אין מיין געדאנק — איך האָב קיין ווערטער ניט, דאָרא! זאָל איך פאר דיינע פיס פאלען און בעטען ביי דיר, דו זאָלסט מיר מיין שווערע זינד פערגעבען? — איך זעה אזוי אויך דיין שטאָלצען קאָפּ נישט ארויס.

ד א ר א

איך האָב געוואָלט אליין צו ענדע ברענגען, און צו אונזער צוואנ־ציג־יאָהריגען יום־טוב דיר א מתנה ברענגען. מיר איז גוט, מי־כאל... איצטער איז מיר גוט. דאָס גליק שטראָמט איבער מיין הארץ. כ'האָב היינט מיט וועמען דאָס גליק מיינם זיך צוטיילען... וואָס פעהלט מיר? דו ביזט דאָך אזוי נאָהנט צו מיר — ווי דאן... נאָך נאָר אין די ערשטע צייטען. מיר דאכט איך זעה ווידער יענע צייט אין חלום: מיר האָבען זיך צום ערשטען מאל בעגעגענט אין מיין פאָטערס גאָרטען, אין דעם יונגען פערפלאנצטען פרוכטגאָר־טען... איך האָב דיך געבעטען, דו זאלסט מיר צום אָנדענקען, אין יענעם טאָג, אויסמאלען דאָס בילד, ווי מען שטיצט אונטער יונגע פערפלאנצטע בוימלעך, דער ווינד זאל זיי נישט ברעכען. האָסט עס מיר דאן צוגעזאָגט, מיכאל, און האָסט עס ניט געטהאָן. נאָר דאָס בילד איז אליין פון זיך געוואָרען. דער גאָרטען איז פאר די צוואנציג יאָהר אויסגעוואקסען. גלייך און פרוכטבאר איז יעדער בוים אין איהם. ווי דאן, מיכאל, ביזטו ווידער צו מיר געקומען. פאר דיר האָב איך דעם גאנצען זאל אין גרינעם אויסגעפוצט. פאר דיר... פאר דיר... פאר דיר...

מ י כ א ל

דאָרא...

ד א ר א

דיינע פענסטער קומען דאָך גלייך צום זונענאויפנאנג ארויס. אלע פענסטער. די ערשטע שטראהלען פון פריהמאָרגען קלאפען אין דיינע שויבען... יעדען פריהמאָרגען קלאפען זיי אין דיינע שוי־בען...

מ י כ א ל

ליכטיגער מאָך מיר, דאָרא.

ד א ר א

ליכטיגער, ליכטיגער...

מ י כ א ל

היינט וועסטו מיר מיינע קינדער ווייזען.

ד אָ ר א

היינט וועל איך דיר אונזערע קינדער ווייזען.

מ י כ א ל

ליכטיגער מאך מיר, דאָרא.

בלייבען אַ ווילע שווייגענדיג.

ד אָ ר א

גלייכט זיך אויס. פיהרט דורך איהר האַנד איבער'ן געזיכט, ווי זי וואָלט וועלען פון איהר בלאַס, צושטרייט געזיכט אַ שווערען חלום אָבווישען. זי בעפרייט זיך אינגאַנצען פון מיכאל'ן. זי געהט צום לייכטער, אין וועלכען ס'ברענען צוויי ליכט. זי נעהמט פון דאָרט איין אָנגעצונדענע ליכט און הויבט אָן מיט איהר פּאמעליך, טרוימעריש אָנצינדען די אַלע איבעריגע ליכט. ווען זי טהוט עס, ווערט איהר געזיכט אלץ ליכטיגער און דערהויבענער. זי רעדט ווי פאר זיך אַליין. איין ליכט נאָך דער אנדערער וועל איך צינדען... ליכטיגער זאָל דיר זיין...

מ י כ א ל

קוקט פון דער ווייטען צו יעדער בעוועגונג איהרער, ווי עטוואָס אונגעוועהנליכעס וואָלט פאר זיינע אויגען פאָרגעקומען.

ד אָ ר א

איין ליכט נאָך דער אנדערער וועל איך אָנצינדען... איין ליכט נאָך דער אנדערער. אלץ ליכטיגער און ליכטיגער וועט ווערען. און דער־נאָך וועל איך דעם הויכסטען אָנצינדען... איך וועל מיך אויף א שטוהל שטעלען, און דו וועסט מיך, דיין קליין קינד, שטיצען.

מ י כ א ל

דערלאנגט איהר אַ שטוהל און ער העלפט איהר זיך שטעלען אויף איהם. זי צינדט די ליכט אין זשיראנדאָל, וועהרענד איהרע לינקע האַנד איז אין זיין רעכטער האַנד. מיכאל פערוואונדערט.

ווי ליכטיג ס'איז שוין ארום! ס'האָבען דאָך קיינמאָל אין דעם זאָל נישט געברענט אזוי פיעל ליכט.

ד א ר א

איצטער וועל איך די מיטעלסטע ליכט אָנצינדען. די מיטעלסטע און די הויכסטע.

מ י כ א ל

דא האָבען דאָך קיינמאָל אזוי פיעל ליכט נישט געברענט.

ד א ר א

איינציגוויז האָב איך דא אין יערען ווינקעל די לייכטער אויפ־געהאנגען.

מ י כ א ל

דאכט מיר, אז אלע ליכט האָסטו שוין אָנגעצונדען.

ד א ר א

און איבער דיין טיר מערקסטו ניט?

מ י כ א ל

אך... וועז איז עס געשעהן? דער שעהנסטער לייכטער איבער מיין טיר...

ד א ר א

האָסט קיינמאָל ניט געשפירט, ווי איבער דיין טיר האָט דאָס ליכט געברענט. האָב איך ניט געקענט צו דיר אינוועניג אריינקומען, האָב איך אויסגענוועניג, איבער דיין טיר, ליכט אָנגעצונדען. זי שטעלט זיך אויף א שטוהל און צינדט אָן די ליכט איבער זיין טיר. איצטער וועט ווידער איבער דיין טיר ליכטיג זיין. איצטער וועסטו אויף איהר אָרט שטעלען די ליכט, וואָס האָט אלע איבריגע ארום אָנגע־צונדען.

זי דערלאנגט איהם די ליכט וואָס אין איהר האַנד, ער שטעלט זי אויף איהר אָרט. זי קוקט ארום דעם זאָל, אויף דעם שטוהל שטע־הענדיג.

מ י כ א ל

דאָרא, וואו זענען די צוואנציג יאָהר פערשוואונדען געוואָרען?...

ד אָ ר א

און ווי מיט צוואנציג יאָהר צוריק וועל איך פון שטוהל אראָב־שפּרינגען.

זי שפּרינגט אַראָב און פאלט אין זיינע אָרעמס. שווייגען אַ צייט.

מ י כ א ל

ווי שעהן איז די יוגענד!

ד אָ ר א

ווי שעהן איז אונזער יוגענד!... זי בעפרייט זיך פון איהם, רופט. קינדער מיינע! קינדער מיינע!...

די טיר אין הינטערגרונד, פון מיכאלס אַטעליע, פּראלט זיך אויף, און עס קומען פון דאָרט ארויס אין מאַסקען־קליידער ע מ אַ, פ ר י־ד ע, י ו ל י א ן און ט י ל ע.

ע מ אַ

געקליידעט אין הימעל־בלויען זייד און אויף איהר, ארום, פינק־לען שטערען. אויפ'ן קאָפּ אַ קרוין מיט אַ האַלבע לבנה. זי פיהרט פאר'ן האַנד פ ר י ד ע ן.

פ ר י ד ע

געקליידט אין אונשולד־ווייס. אויף איהרע הענד, אַקסעל און קאָפּ שטעהען טויבען קלאָר־ווייסע.

י ו ל י א ן

אין וועכטער־קליידער. אין איין האַנד אַ שטעקען, אין דער צווייטער אַ לאַמטערן. זיין אויסזעהן שטאָלץ און דרייסט. פיהרט פאר'ן האַנד ט י ל ע ן.

ט י ל ע

געקליידט הימעל־בלוי. וואָס העכער צו אַקסלען צו, ווערט דער שטאָף פון איהר קלייד אַלץ העלער און העלער. זי טראָגט אויפ'ן קאָפּ אַ ליכטיגע אָנגעצונדענע זון, וועלכע ווארפט שטראהלען אויף אַלע זייטען.

פערגאפט.

קינדער מיינע! קינדער מיינע! פון מיין טיר זענט איהר ארויסגע־
קומען. ווי שעהן איהר זענט!

ע מ א

ווי שעהן ביזטו, אונזער פאטער...

מ י כ א ל

און דו אין וועכטער־קלייד־ער פון וואנען געהסטו?

י ו ל י א ן

איך קלייב זיך נאך איצטער אין וועג אריין.

מ י כ א ל

און דו, פרידע, ביזט אויך דא?

פ ר י ד ע

מיט אייערע קינדער וואקס איך איצטער.

מ י כ א ל

צו פילען.

וואס טראגסטו אזעלכעס אויף דיין קאפ?

ט י ל ע

איך טראג די זון אויף מיין קאפ.

ע מ א

צי דערקענסטו, פאטער, דיינע קינדער?

מ י כ א ל

אויס טרערען.

איך דערקען אייך, מיינע קינדער. הינטער מיינע פליעצעס זענט
איהר אויסגעוואקסען. אייער פאטער האט זיין טרוים געזוכט אין
איהר... שעהן ווי דיין מוטער ביזטו...

י ו ל י א ן

וואס וועסטו זאגען דיין זוהן, איידער ער וועט פון דיין שטוב
ארויסגעהן?

מ י כ א ל

וואוהין, מיין קינד, גענסטו דען?

י ו ל י א ן

איך גיה אלע פערשלאפענע טרוימער צום לעבען וועקען.

מ י כ א ל

אלע טרוימער, אלע טרוימער; אוך דיין פאטער מיינסטו?

ע מ א

אונזער פאטער האט די מוטער וואך גענאכט.

מ י כ א ל

צו עמעו.

וואוהין גיהסטו, מיין קינד?

ע מ א

די נאכט איז גרויס; איך פיהר ארויס די לבנה מיט די שטערען, זיי זאלען די נאכט בעלויכטען.

מ י כ א ל

צו פרידען.

אוך דו וואוהין גיהסטו?

פ ר י ד ע

ס'איז נאכט, אלע שלאפען — איך וועל פאר דעם פערשלאפענעם לעבען דער טרויס פון בעגינען זיין.

מ י כ א ל

צו טילען.

אוך דו מיין אינגסטע טאכטער?

ט י ל ע

איך טראג די זון אויף מיין קאפ.

מ י כ א ל

וער האט דיר זון איבער דיין קאפ אנגעצונדען?

ט י ל ע

די מאמא האט זי מיר אויפ'ן קאפ אנגעצונדען.

ד א ר א

פראלט אויף די טיר לינקס.

איצטער, קינדער אונזערע, געהט דורך דער פרייער און בריייטער טיר!...

ע מ א, דערנאך פ ר י ד ע, נאך איהר י ו ל י א ן, צי־לעצט די קליינע ט י ל ע מארשעירען ארויס דורך דער בריט געעפענטער טיר.

מ י כ א ל

ער קוקט מיט בריט געעפענטע אויגען אין דער זיט, וואו זיינע קינדער ווערען פערשוואונדען. מורמלט.

ווי גרויס זענען דיינע וואונדער... ווי גרויס זענען דיינע וואונ־דער...

ד א ר א

קוקט אין דער אפענער טיר שריט זיי נאך, איחרע קינדער.

מונטערער, מונטערער!... די זון לעשט ניט אויס!...

ע נ ד ע.

Date Due

FEB 1 8 1980

טעאטער

(פיעסע)

הירשביין, פרץ

גענאמעלטע דראמען.

הירש

ב.4

6404

FEB 1 8 1980

2286

6404